DOCUMENT RESUME

ED 452 745 HE 033 959

AUTHOR	Lofgren, Kent
TITLE	Studenters fritids--och motionsvanor i Umea och Madison. Ett bidrag till forstaelsen av Pierre Bourdieus vetenskapliga metodologi. Akademiska avhanlingar, Pedagogiska institutionen Nr. 58 (Leisure and Exercise Habits among Students in Umea and Madison. A Contribution to the Understanding of Pierre Bourdieu's Scientific Methodology. Academic Dissertation, Faculty of Social Sciences No. 58).
INSTITUTION	Umea Univ. (Sweden).
ISBN	ISBN-91-7305-003-2
ISSN	ISSN-0281-6768
PUB DATE	2000-00-00
NOTE	275p.
AVAILABLE FROM	For full text: http://htm.passagen.se/ebbaeir/kent.html.
PUB TYPE	Books (010) -- Dissertations/Theses - Doctoral Dissertations (041) -- Tests/Questionnaires (160)
LANGUAGE	Swedish
EDRS PRICE	MF01/PC11 Plus Postage.
DESCRIPTORS	*College Students; Cross Cultural Studies; *Educational Environment; *Exercise; Foreign Countries; Higher Education; *Leisure Time; Sex Differences; *Student Attitudes; *Study Habits; Swedish; Teacher Education
IDENTIFIERS	*Bourdieu (Pierre); Sweden; University of Wisconsin Madison

ABSTRACT

This study, presented in Swedish with an English summary, analyzed differences between student groups at Umea University, Sweden, and the University of Wisconsin-Madison in terms of study situations, experiences of the university environment, exercise and sports activities, and the connections between study and leisure time activities. The study owes much to "Homo Academicus" by P. Bourdieu (English edition, 1988), and his theories of cultural reproduction, social structures, and "habitus." It focuses on students from the disciplines of teacher education, natural sciences, the humanities, and sports. Attention is also given to family backgrounds and gender. The data were collected in 1994-1995 through 782 questionnaires and 64 interviews. The results show differences between students at the two universities in terms of study time, parents' education, leisure activities, and part-time jobs. Students in these groups differed in many respects, with distinctive characteristics of age and sex ratios. The students' family backgrounds were also divergent, depending on the discipline to which the student belonged. Variations among disciplines were found at both universities. Physical activities (action sports) were popular at both universities, although women and men exercised in different ways. The scientific methodology of Bourdieu is also discussed. Overall, the results indicate that there are subfields in these universities inhabited by individuals with different conditions and "habitus," to use Bourdieu's terminology. Three appendixes contain the study questionnaire and supplemental information. (Contains 153 references.) (SLD)

Reproductions supplied by EDRS are the best that can be made
from the original document.

4E

ED 452 745

Studenters fritids- och motionsvanor i Umeå och Madison

Kent Löfgren

PERMISSION TO REPRODUCE AND DISSEMINATE THIS MATERIAL HAS BEEN GRANTED BY

K. Lofgren

TO THE EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION CENTER (ERIC)

1

U.S. DEPARTMENT OF EDUCATION
Office of Educational Research and Improvement
EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION CENTER (ERIC)

☑ This document has been reproduced as received from the person or organization originating it.

☐ Minor changes have been made to improve reproduction quality.

• Points of view or opinions stated in this document do not necessarily represent official OERI position or policy.

PEDAGOGISKA INSTITUTIONEN, UMEÅ UNIVERSITET

HE033957

BEST COPY AVAILABLE

Löfgren, Kent. Studenters fritids- och motionsvanor i Umeå och Madison. Ett bidrag till förståelsen av Pierre Bourdieus vetenskapliga metodologi. (Leisure and Exercise Habits Among Students in Umeå and Madison. A Contribution to the Understanding of Pierre Bourdieu's Scientific Methodology.) Academic dissertation, Faculty of Social Sciences, Umeå university, Sweden, 2001. (In Swedish, with an English summary.) ISBN: 91-7305-003-2; ISSN: 0281-6768.

Abstract

This study analyses differences between student groups at Umeå University, Sweden, and the University of Wisconsin-Madison, USA. It analyses student study situations, students' experience of the university environment, students' exercise and sports activities, and connections between study and leisure-time activities. The study owes much to Bourdieu's *Homo Academicus* (English edition 1988), and his theories of cultural reproduction, social structures and habitus, and focuses on students from the subject areas *teacher education*, *natural sciences*, *humanities* and *sports*. Attention is also given to family backgrounds and female/male variance. The data were collected in 1994-1995, with the aid of 782 questionnaires and 64 interviews. The results show differences between students at the two universities in terms of study time, parents' education and leisure activities and part-time jobs. Students in the studied groups, differ in many respects. The groups have distinct characteristics in terms of, for example, age and sex ratios. The students' family backgrounds are also divergent, depending on which discipline the student belongs to. These variations between disciplines are found at both universities. Physical activities (action sports) are popular activities, at both universities. Women and men exercise in different ways, although they might have a similar social situation. The scientific methodology of Bourdieu is also discussed in the study. In sum, the results indicate that there are sub-fields within the university. Individuals with different conditions and habitus, to use Bourdieu's terminology, inhabit these sub-fields.

Key words: Bourdieu, correspondence analysis, college-students, comparative education, cross-cultural, habitus, leisure-time, sex differences, social fields.

Studenters fritids- och motionsvanor i Umeå och Madison

Ett bidrag till förståelsen av Pierre Bourdieus vetenskapliga metodologi

Kent Löfgren

Akademisk avhandling

Framlägges till offentlig granskning i hörsal G, Humanisthuset, fredag 6 april 2001 klockan 10:00, med tillstånd av samhällsvetenskapliga fakulteten vid Umeå universitet, för avläggande av doktorsexamen.

Studenters fritids- och motionsvanor i Umeå och Madison

Ett bidrag till förståelsen av Pierre Bourdieus vetenskapliga metodologi

Kent Löfgren

Kent Löfgren: Studenters fritids- och motionsvanor i Umeå och Madison. Ett bidrag till förståelsen av Pierre Bourdieus vetenskapliga metodologi.
Pedagogiska institutionen, Umeå universitet

© 2001 Kent Löfgren
Layout, inlaga: Kent Löfgren (PageMaker 6.5)
Omslag: Mattias Pettersson, Ateljé 293, efter en idé av Marit Lindberg
Tryck: Umeå universitets tryckeri
ISBN 91-7305-003-2

Studenters fritids- och motionsvanor i Umeå och Madison

Ett bidrag till förståelsen av Pierre Bourdieus vetenskapliga metodologi

Kent Löfgren

Akademiska avhandlingar, Pedagogiska institutionen
Umeå universitet
Nr. 58

7

Löfgren, Kent. Studenters fritids- och motionsvanor i Umeå och Madison. Ett bidrag till förståelsen av Pierre Bourdieus vetenskapliga metodologi. (Leisure and Exercise Habits Among Students in Umeå and Madison. A Contribution to the Understanding of Pierre Bourdieu's Scientific Methodology.) Academic dissertation, Faculty of Social Sciences, Umeå university, Sweden, 2001. (In Swedish, with an English summary.) ISBN: 91-7305-003-2; ISSN: 0281-6768.

Abstract

This study analyses differences between student groups at Umeå University, Sweden, and the University of Wisconsin-Madison, USA. It analyses student study situations, students' experience of the university environment, students' exercise and sports activities, and connections between study and leisure-time activities. The study owes much to Bourdieu's *Homo Academicus* (English edition 1988), and his theories of cultural reproduction, social structures and habitus, and focuses on students from the subject areas *teacher education*, *natural sciences*, *humanities* and *sports*. Attention is also given to family backgrounds and female/male variance. The data were collected in 1994-1995, with the aid of 782 questionnaires and 64 interviews. The results show differences between students at the two universities in terms of study time, parents' education and leisure activities and part-time jobs. Students in the studied groups, differ in many respects. The groups have distinct characteristics in terms of, for example, age and sex ratios. The students' family backgrounds are also divergent, depending on which discipline the student belongs to. These variations between disciplines are found at both universities. Physical activities (action sports) are popular activities, at both universities. Women and men exercise in different ways, although they might have a similar social situation. The scientific methodology of Bourdieu is also discussed in the study. In sum, the results indicate that there are sub-fields within the university. Individuals with different conditions and habitus, to use Bourdieu's terminology, inhabit these sub-fields.

Key words:
Bourdieu, correspondence analysis, college-students, comparative education, cross-cultural, habitus, leisure-time, sex differences, social fields

FÖRORD

Jag vill inleda detta förord med att tacka alla studenter som svarat på frågor i enkäter och intervjuer. Det har varit trevligt att träffa Er alla och utan Er medverkan hade denna undersökning naturligtvis inte varit möjlig.

Min syn på vetenskap och metodologi har utvecklats under arbetet med att sammanställa data och skriva avhandlingsmanuskriptet. Ett flertal personer har hjälpt mig att utveckla och precisera mina tankegångar, inte minst min handledare, Martin Johansson. Martin Johansson och jag har, tillsammans med Christer Jonsson, utarbetat och drivit forskningsprogrammet *Högre studier, studie- och fritidsvanor* vid Pedagogiska institutionen, Umeå universitet. Jag vill tacka Martin för att han på ett generöst sätt har gett mig goda möjligheter att fördjupa mig i Bourdieus texter och att arbeta med mina analyser. Jag vill också passa på att tacka ett antal personer, som har varit behjälpliga i arbetet med att kodifiera och transformera enkätdata. Björn Allergren, Roger Björklund, Johan Conradson och Pär Jonsson har varit till hjälp för mig i detta avseende.

De idéer och tankar som presenteras i anslutning till de statistiska analyserna (speciellt korrespondensanalyserna) är resultaten av diskussioner med ett flertal kollegor, men jag tar naturligtvis fullt ansvar för dem så som de kommer till uttryck här. Erik Bobrink och Thor Egerbladh, Pedagogiska institutionen, Umeå universitet, har hjälpt mig att studera mina egna argument och texter från olika perspektiv. Tekniska frågor har också besvarats av Björn Malmgren, Institutionen för Geovetenskaper-Maringeologi, Göteborgs universitet, Hanspeter Stamm, SFB. AG., Zürich, Schweiz och Jean Thioulouse, Laboratoire de Biometrie, Universite Lyon, Frankrike. Några tankar kring statistisk analys har jag också prövat i samband med seminarier vid Enheten för Pedagogiska mätningar, Umeå universitet. Där vill jag speciellt tacka Simon Wolming för kritik och råd.

Låt mig också tacka medverkande i de seminarieserier som jag deltagit i (bland annat "min" doktorandgrupp, förtjänstfullt ledd av Ulla Johansson) och arbetskamrater vid Pedagogiska institutionen vid Umeå universitet. Flera

personer, till exempel Elinor Adenling, David Hamilton, Mattias Johnsson, Joakim Lindgren, Tommy Lyxell och Henric Stenmark, har läst delar av manuset och kommit med övergripande kritiska frågor. Konstruktiv kritik och hjälp med referenser har också lämnats av Michael Greenacre, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, Spanien, Hans Stenlund och Birgitta Törnkvist, Statistiska institutionen, Umeå universitet, Donald Broady, Mikael Börjesson, Ingrid Heyman, Pedagogiska institutionen, Lärarhögskolan i Uppsala samt Per Nilsson och Mikael Palme, Pedagogiska institutionen, Lärarhögskolan i Stockholm.

Jag tackar Marit Lindberg som korrekturläst manuset och gett konstruktiva synpunkter. Ett tack också till Bodil Silfvenius, Skellefteå, och Carol Troyer-Shank, Madison, för utskrifterna av intervjuerna. Kansli- och bibliotekspersonal vid Umeå universitet och University of Wisconsin-Madison har välvilligt hjälpt mig i mitt arbete. Ett varmt tack till Rune Eckeskog, Ellen Gardfjell och Inger Thomas-Sundin och deras kollegor vid Universitetsbiblioteket i Umeå för deras hjälp med att finna artiklar från olika länder, samt till Christer Åström (Pedagogiska institutionen, Umeå universitet) för all hjälp med det praktiska. Pedagogiska institutionen har ett pågående samarbetsavtal med Department of Curriculum and Instruction, School of Education, University of Wisconsin–Madison, för studerande, forskare och lärare. Arbetet med att färdigställa undersökningen har varit en process där ett antal personer i Madison har deltagit. Jag vill tacka Marianne Bloch, Thomas Popkewitz, Robert Tabachnick, Linda Stanley, Katharina Heyning, Linda Scholl och Lynn Fendler samt Joann Foss och Carol Newland för deras hjälp. Detta samarbete, tillsammans med ekonomiskt projektstöd från Riksbankens Jubileumsfond, har underlättat undersökningen. Ett tack riktas också till Lars Bergmark, Gabriella Stenmark Dekombis, Mattias Pettersson och May Thörn, grafiska formgivare och tryckare vid Umeå universitet, som hjälpt mig med färdigställandet av boken.

Avhandlingen tillägnas Marit, Ebba och Wilmer.

KL

10

Innehåll

1 Inledning 1

Föreliggande undersökning 3
Syfte och frågeställningar 4
Disposition 5

2 Forskning om fritid och studentliv samt komparativa universitetsundersökningar 9

Fritid som tid, aktiviteter och attityd 9
Synen på fritid i min undersökning 11

Forskning om studenters fritid 11
Forskning om fritid och studenter kan delas in i tre grupper 12
Vad gör studenter på fritiden? 15

Forskning om skillnader mellan olika ämnesgrupper 16

Komparativ analys samt komparativ pedagogisk och universipedagogisk forskning 19
Komparativ analys 19
Komparativ pedagogik 21

Summering 26

3 Grundläggande begrepp i Bourdieus teori samt konsekvenser för studien 27

Sociala fält 28

Habitus 29

Symboliskt kapital 32

Bourdieu sammanjämkar subjektivism och objektivism 34

Exempel på forskning i Bourdieus tradition 36
Klasser, sociala grupper och Bourdieus studier av fritids- och idrottsvanor 36
Komparativa studier av fritidsvanor 39
Motions- och idrottsvanor 40

Identitet och gruppsymboler 44

Kommentarer och konsekvenser för undersökningen 46

4 Urval av studenter samt undersökningens metoder 51

Valet av de fyra ämnesgrupperna 51

Den första fasen i undersökningens datainsamling 53

Den andra fasen 57

Forskningsarbetet och min bourdieuinspirerade analys 60

Analys av data 60

Korrespondensanalys och forskning 62

Varför korrespondensanalysen? 68

Teoretisk ansats för intervjuanalysen 72

Arbetet med att analysera intervjuerna 73

Kommentarer 75

5 De två universiteten 77

Umeå universitet 77

University of Wisconsin–Madison 78

Kommentarer 80

6 Att vara student i Umeå 83

Enkätundersökningen 84

De fyra ämnesgrupperna 88

Intervjuanalyserna 90

En upplevelse av enhet trots diversifieringen vid universitetet 91

Ämnesgrupper 94

Kommentarer 97

7 Att vara student i Madison 99

Enkätundersökningen 99

De fyra ämnesgrupperna 102

Intervjuanalyserna 105

Ämnesgrupper 107

Sammanfattning så långt av kapitel 6 och 7 samt ytterligare några övergripande resultat 110

Att ta hänsyn till relationer och strukturer 118

12

8 Umeåstudenternas fritid 121

Medlemskap i föreningar, arbete vid sidan om studierna och betydelsefulla fritidsaktiviteter 122

Att kombinera studier och fritid 126

När studenten tar ställning, är studierna det viktigaste 129

Korrespondensanalys av fritidsvanor 130
Socialt ursprung och fritidsaktiviteter 130
Att studera kategorier som befinner sig i opposition till varandra 133
Att studera kategorier som grupperas tillsammans 134
Bourdieus metodologiska relationism 135
Förhållandena mellan studenters motions-/idrottsintresse och deras föräldrars utbildning, yrken samt motions-/idrottsintresse 136

Studentens habitus och spexverksamhet 139

Studiesituation och fritidsaktiviteter 142
Naturvetenskapliga studenter och naturintresse 147
Kvinnor med egna barn motionerar och idrottar i annan omfattning, jämfört med manliga studenter i liknande situation 148

9 Madisonstudenternas fritid 151

Medlemskap i föreningar, arbete vid sidan om studierna och betydelsefulla fritidsaktiviteter 152

Fritiden, "ett måste" 155

Korrespondensanalys av fritidsvanor 157
Socialt ursprung och fritidsaktiviteter 157
Studiesituation och fritidsaktiviteter 161

Sammanfattning så långt av kapitel 8 och 9 samt ytterligare några övergripande resultat 166
Korrespondensanalysen 170
Intervjuanalyserna 172

10 Umeåstudenternas idrottande 175

Idrott är populärt bland många 176

Synen på idrott och ämnesgrupper 180
Inga skillnader mellan ämnesgrupper vad avser idrott/motion 180
Motions-/idrottsintresset skiljer sig åt mellan ämnesgrupperna 181

Korrespondensanalys av idrottsvanor 183
Korrespondensanalysen visar sambanden mellan socialt ursprung och fritidsvanor 188
Kvinnligt och manligt 191

11 Madisonstudenternas idrottande 193

Synen på idrott och ämnesgrupper 199

Korrespondensanalys av idrottsvanor 200

Sammanfattning så långt av kapitel 10 och 11 samt ytterligare några övergripande resultat 206

12 Resumering och diskussion 213

Studier, fritid och idrott/motion 213
En jämförelse på universitetsnivå 213
En jämförelse mellan ämnesgrupperna 215
En jämförelse mellan kvinnor och män 217

Fritid, fritid och fostran 219

Undersökningens teorier och statistiska metoder 220
Den individuella studenten och de sociala strukturerna 220
Korrespondensanalysen 222

Slutkommentar 225

English summary 227

Referenser 233

Bilaga 1 245
Bilaga 2 247
Bilaga 3 255

Register 259

Tidigare avhandlingar vid Pedagogiska institutionen 265

KAPITEL 1

Under 1900-talet har såväl utbildningsystemen som arbetslivet utvecklats och diversifierats. Skoltiden har förlängts och utbildningsnivån bland befolkningen har stigit. Gymnasieutbildning var vid 1900-talets slut inte ett privilegium för en liten del av befolkningen och även utbildningen på universitet och högskolor hade kommit allt fler tillgodo. Nationell statistik visar att år 1998 hade cirka tre fjärdedelar av befolkningen i Sverige en utbildningsnivå motsvarande gymnasieutbildning. Vid samma tidpunkt hade ungefär en fjärdedel i åldrarna 25-64 år en eftergymnasial utbildning (varav knappt hälften hade minst 3 års universitetsutbildning).[1] I och med att skolgång och universitetsutbildning fick allt större betydelse under 1900-talets senare hälft, blev också forskning kring högre utbildning alltmer vanlig. Den universitetspedagogiska forskningen utvecklades parallellt med utbildningsväsendets expansion och i takt med att större resurser tillfördes forskningsområdet.

Tidigare forskning, som fokuserats mot studenter, har mestadels avgränsats ganska snävt mot studierelaterade frågeställningar. Det är förklarligt, men det har sina risker. Annan forskning tyder nämligen på att studenter i många fall anser fritidsaktiviteter vara nog så viktiga som de fackkunskaper som universiteten erbjuder dem.[2] Det innebär att forskning, som strävar efter en förståelse av studenters upplevelser av studietiden, bör ta hänsyn till hur studenter ser på universitetet och hur de upplever studierna. Hur upplever studenterna studierna i relation till andra aspekter av livet, exempelvis umgänget med famil-

[1] SCB, *Befolkningens utbildning*, Statistiska meddelanden, januari (Stockholm: Statistiska Centralbyrån, 1998), 3-4.

[2] Sutter visar att fritiden är viktig för studenterna. (B. Sutter, *Studerandestrategier i högskolan*, Uppföljning och policystudier, projektrapport 1, Stockholm: UHÄ, 1990; och B. Sutter, *Studerandestrategier i högskolan och deras betingelser*, Umeå: Umeå Universitet, Institutionen för tillämpad psykologi, 1992). Han visar att studenters mål med studierna inte alltid sammanfaller med de mål och anvisningar som utfärdas av universitetsinstitutioner. Två andra forskare, I. Carradin och A. Löfgren, har redovisat liknande resultat. Deras undersökning visar att det är endast en liten grupp, bland studenter på grundutbildningsnivå, som har ett klart mål med den kurs eller den utbildning som de deltar i. (I. Carradin & A. Löfgren, *Tid, studier och tidsstudier*, Projektrapport 1, Stockholm: UHÄ, 1986.)

Se också L. Lindberg, *Universitetspedagogiska paradoxer och utmaningar* (Umeå: Umeå Universitet, Enheten för Personalutveckling, 1993) samt E. T. Pascarella och P. T. Terenzini, *How College Affects Students* (San Francisco: Jossey-Bass, 1991).

jen/partnern, ett eventuellt lönearbete vid sidan om studierna eller ett aktivt medlemskap i en organisation eller förening?[3]

Den modernisering som skedde under 1900-talet förändrade påtagligt människors arbete och vardag. Arbetstidens reglering medförde att åttatimmars arbetsdag infördes vilket ledde till att fler grupper i allt större utsträckning fick tillgång till fritid. Hur denna fritid skulle definieras och utnyttjas — eller borde utnyttjas — diskuterades mer och mer, både i media och i den vetenskapliga litteraturen.[4] I såväl Sverige som internationellt, växte forskning om den moderna människans fritidsaktiviteter fram under denna tidsperiod.

Vid 2000-talets början omfattar den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen om människors fritidsvanor olika inriktningar. En sådan inriktning är den typ av komparativa undersökningar av fritidsvanor som genomförs i olika länder. Tanken med sådana internationellt jämförande studier är att forskare, genom att studera människors fritidsvanor och uppfattningar om arbete och fritid, ska kunna förstå vad som kännetecknar olika kulturer i fråga om ekonomi och social standard samt traditioner och normer.[5] En forskare som säger att det är möjligt att jämföra fritidsvanor och livsstilar i olika kulturella grupper och länder, är den franska sociologen Pierre Bourdieu.[6] Bourdieus studier utgör ett underlag för föreliggande avhandling och dess empiriska data kommer att analyseras med hjälp av hans teorier och begrepp.

[3] Det finns tidigare studier som undersöker i vilken utsträckning studenterna studerar, vad studenterna gör på fritiden och vilken betydelse studenterna tillskriver studierna och fritiden. Några av dessa diskuteras i kapitel 2. De flesta av dessa studier är nationella och undersöker förhållandena endast inom ett land. Internationellt komparativa studier har varit sällsynta (Huber, 1989, 274).

[4] Den förändrade synen under 1900-talet på förhållandet mellan arbete och fritid diskuteras i G. Therborns *European Modernity and Beyond* (London: SAGE, 1995, se sidorna 56-57) och U. Olsson diskuterar den historiska och politiska utvecklingen av fritiden i sin avhandling *Folkhälsa som pedagogiskt problem* (Uppsala: Uppsala Universitet, Pedagogiska institutionen, 1997, 74-78).

[5] En annan inriktning är den forskning som studerar motions- och idrottsvanor bland individer och grupper, som är av intresse i föreliggande undersökning. Forskning om människors förhållande till idrott kan förstås utifrån att idrott är en fritidsföreteelse som har växt i popularitet under 1900-talet. Detta har skett i alla världsdelar, och kanske tydligast i de industrialiserade länderna.

Idrottsforskningen har sedan 1960-talet ett antal egna tidskrifter och forskningsråd. Se G. Sage, "Sociocultural Perspectives of Sport Pedagogy in Recent Physical Education and Sociology Journals in North America (1993-1996)", *International Journal of Physical Education 2*, (1997): 52-60; och M. Johansson, "Idrottsrelaterade utbildnings- och forskningsmiljöer vid Umeå Universitet", *Svensk Idrottsforskning 2*, (1997): 4-6.

Föreliggande undersökning

Denna avhandling hamnar i ett slags position mellan forskningsområden av skilda slag: Universitetspedagogik, komparativ pedagogik och forskning om individers och gruppers fritidsvanor. Avhandlingens data är insamlade i ett större forskningsprojekt vars övergripande syfte är att bidra med kunskap om universitetsstudier.[7] Projektet genomförs från mitten av 1990-talet och framåt vid ett universitet i Sverige och ett universitet i USA, och såväl studierelaterade som fritidsrelaterade data samlas in och analyseras. Studenter som representerar fyra ämnesgrupper (lärarutbildning, naturvetenskap, humaniora och idrottsutbildning) ingår i studien. Undersökningen bygger på enkät- och intervjudata från studenter vid Umeå Universitet, Sverige, och University of Wisconsin–Madison, USA.

Inom det större projektet bestämdes vilka enkät och intervjufrågor som skulle användas och vilka studenter som skulle erbjudas att delta. Det beslöts också att projektets totala datamaterial skulle redovisas i olika former och med delvis skilda inriktningar. För min del innebar det att jag skulle självständigt skriva en akademisk avhandling, med empirisk inriktning mot studenternas fritidsvanor (även om vissa studierelaterade data också skulle behandlas däri). Jag har alltså haft stor frihet att i föreliggande avhandling välja syfte och teoretisk referensram samt att välja vilka delar av empirin som skulle behandlas.

Här bör nämnas att studenter, som grupp vid ett universitet, ingalunda är en homogen samling. Det finns olika undergrupper vid universiteten, baserade på vilka institutioner de studerande tillhör.[8] Tidigare forskning visar att de ämnesgrupper som existerar vid universitet, exempelvis humaniora, naturvetenskap och samhällsvetenskap, påverkar de studerande. I ett klassiskt arbete från 1959 visar C. P. Snow att skillnader i värderingar och sätten att agera, mellan studenter från olika ämnesgrupper, även finns kvar när studenterna lämnar universiteten och kommer ut i samhällslivet.[9] Även senare forskning har diskuterat detta (vilket jag behandlar nedan). Mot den bakgrunden, blir det intressant att jämföra vilka upplevelser av studier och fritid och vilka studie- och fritidsvanor som studenter från olika ämnesgrupper kan ha.

[6] Det finns även andra forskare som menar att det finns uppenbara fördelar med internationella, komparativa undersökningar av människors fritidsvanor. (Se T. Becker, "Back to Basic". *Leisure Sciences 17*, 1995: 327-336).

[7] För en mer detaljerad bild av detta forskningsprogram, se M. Johansson, C. Jonsson och K. Löfgren, "Higher Education, Study Cultures and Leisure Activities", Umeå: Umeå Universitet, Enheten för Personalutveckling, Universitetspedagogisk konferens, 15-16 februari, 47-60, 1995.

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är alltså att analysera och förstå fritidsaktiviteter bland studenter. Av särskilt intresse är jämförelser mellan grupper av studerande från fyra ämnesgrupper (lärarutbildning, naturvetenskap, humaniora och idrottsutbildning), och mellan studenter med skiftande socialt ursprung. Ytterligare ett syfte är att diskutera eventuella skillnader mellan kvinnliga och manliga studenters fritidsvanor. Studien har utförts vid Umeå universitet och University of Wisconsin, Madison varför likheter och olikheter mellan studenters fritidsvanor vid de båda universiteten också kommer att analyseras och diskuteras.

Utifrån detta syfte beskriver och analyserar jag...

- demografiska data som rör studenterna samt studenternas studiesituation,
- hur studenterna upplever sina studier och studiemiljöer,
- hur förhållandena mellan studier och fritid upplevs, och
- hur studenterna uppfattar motions- och idrottsaktiviteter. [10]

När analysen genomförs av dessa empiriska frågor används Pierre Bourdieus teorier och begrepp. Härigenom hoppas jag kunna lämna ett bidrag till förståelsen av vad som karaktäriserar mötet mellan studenterna och de betingelser som finns vid universiteten (den praktiska logiken vid universiteten vad avser studenternas fritidsaktiviteter, för att använda Bourdieus termer).[11]

Såväl Bourdieus sociologiska teorier som dennes arbetssätt har använts vid tidigare analyser på universitetsnivå och börjar nu också allt mer användas utanför Frankrikes gränser. Detta har föranlett en del frågor om möjligheterna för en sådan användning, inte minst vad gäller korrespondensanalysen

[8] S. Brandell & H. Höög. *Med studenternas egna ord*. Stockholm: Högskoleverket, Studenterna i Sverige, arbetsrapport 3, 1998: 11.

[9] C.P. Snow, *The Two Cultures and the Scientific Revolution* (Cambridge: Cambridge Press, 1959). Flera studier med ett liknande fokus har genomförts sedan dess. Se T. Becher, "The Significance of Disciplinary Differences", *Studies in Higher Education 19*, (1994): 151-161. Bechers arbete diskuteras mer utförligt i kommande kapitel.

[10] Med motions- och idrottsaktiviteter avses fysiska aktiviteter som individer eller grupper av individer utför med olika motiv för att få, till exempel, träning och rekreation. Aktiviteterna kan vara allt från promenader till ansträngande idrottsaktiviteter. (Det är inte ett krav att idrottsaktiviteterna har något tävlingsinslag.)

(en multivariat statistisk metod). Under avhandlingsarbetet har en stor del av tiden använts för att utreda och utveckla resonemang om en sådan användning.

Ett syfte med undersökningen blir då att beskriva och förstå hur korrespondensanalysen kan användas, tillsammans med såväl Bourdieus som andra tänkares teorier och begrepp, för att...

- analysera studenters sociala ursprung, studiesituation och fritidsvanor, och
- jämföra situationen vid två olika universitet, vad avser studenters sociala ursprung, studiesituation och fritidsvanor.

Disposition

Kapitel 2, "Forskning om fritid och studentliv samt komparativa universitetsundersökningar", innehåller en genomgång av tidigare forskning.[12] Först diskuteras begreppet fritid ur ett allmänt perspektiv och därefter undersökningar om studenters fritid. Genomgången visar att dessa tidigare studier har haft skiftande fokus och begreppet fritid har använts på olika sätt. Fritiden låter sig kanske inte definieras alldeles klart, men i kapitel 2 försöker jag ändå ge en bild av hur fritidsbegreppet har använts i andra sammanhang och hur det kommer att användas i min undersökning. Sedan följer ett avsnitt där forskning om studenters ämnesgrupper diskuteras, innan kapitlet avslutas med en diskussion om internationella/komparativa undersökningar av universitet. Det råder en viss begreppsförvirring beträffande dessa termer. Vad som är internationella respektive komparativa studier, diskuteras i detta kapitel, även om några slutgiltiga svar inte ges på denna fråga. Sammanfattningsvis visar jag i

[11] Med verbet *möta* avses inte en situation där individerna möter universitetet för *första* gången. Jag avser snarare ett ständigt pågående samspel mellan individen och miljön där hon eller han möter både gamla och nya intryck.

[12] Den tidigare forskningen om studenters fritids- och idrottsvanor är tämligen begränsad. De resultat som är av intresse från den typen av forskning har jag valt att presentera där de logiskt hör hemma i mina resultatkapitel. Därför behandlas resultat av den tidigare forskningen tämligen övergripande i kapitel 2.

kapitel 2 att studenternas handlingar inte ska ses som isolerade aktiviteter, utan tolkas i ett större socialt sammanhang.[13]

Kapitel 3, "Att förstå studenters fritids- och idrottsaktiviteter i ett socialt sammanhang", innehåller en genomgång av teorier och begrepp vilka den franske sociologen Pierre Bourdieu är upphovsman till. I kapitlet diskuteras också begreppet sociala strukturer, i syfte att bättre förstå vad som avses med "sociala sammanhang".

Kapitel 4, "Urval av studenter samt undersökningens metoder", utvecklar den tidigare beskrivningen av Bourdieus metodologi (hans sätt att arbeta med statistiska tekniker och intervjuanalyser). Kapitlet innehåller också en beskrivning av vilka som deltog i undersökningen samt en beskrivning av avhandlingens metoder. Det som kännetecknar urvalet är att det skedde i två steg: Först genomfördes en enkätundersökning bland studenterna och sedan erbjöds vissa av dem att delta i en efterföljande intervjustudie. Intervjuerna genomfördes vid respektive universitet och innehöll frågor om i huvudsak tre områden: Individens sociala ursprung (exempelvis frågor om uppväxten, familjen och fritidsaktiviteter under barn-/ungdomsåren), studiesituationen (antal timmar schemalagd undervisning per vecka) samt fritids- och motions-/idrottsvanor (populära fritidsaktiviteter och hur individen upplever att det går att kombinera studier och fritidsaktiviteter).[14]

I kapitel 5, "De två universiteten", beskrivs de bägge universiteten. Avsikten är att ge en övergripande beskrivning av orterna och deras universitet.

Därefter följer undersökningens sex resultatkapitel (kapitel 6-11). Dessa kapitel bildar tillsammans tre delar: Del I utgörs av kapitel 6 och 7. Där presenteras resultat som beskriver hur det är att vara student ur ett allmänt perspektiv. Del II är kapitel 8 och 9 och där analyseras studenternas fritidsvanor. I del III, som utgörs av kapitel 10 och 11, fokuseras intresset mot de studerandes motions- och idrottsvanor.

[13] Det vill säga, att studenterna handlingar — deras studie- och fritidsvanor — analyseras i relation till deras sociala ursprung och studiesituation samt i relation till vilken ämnesgrupp de tillhör.

[14] Det gängse sättet att beskriva variabeln *socialt ursprung* är att kalla den "social bakgrund". Jag har dock valt att undvika benämningen bakgrund. Väljer man att tala om studenters sociala bakgrund, kan det tolkas som att de upplevelser, och den fostran studenterna har fått i familjen under uppväxten, nu ligger bakom dem. Eftersom jag i föreliggande avhandling argumenterar för att studenter inte helt kan frigöra sig från sin uppväxt, och sina upplevelser innan universitetsstudierna började, väljer jag att istället använda begreppet ursprung.

Kapitel 6, "Att vara student i Umeå", är undersökningens första resultatkapitel. Här presenteras grundläggande data från umeåundersökningen (vad beträffar till exempel kön, ålder och civilstånd) samt data från den första intervjuanalysen. Den analysen tar sin utgångspunkt i umeåstudenternas svar på frågan hur det är att vara student. Analysen tar speciellt hänsyn till upplevda skillnader/likheter mellan olika ämnesgrupper. Kapitel 7, "Att vara student i Madison", innehåller en analys av madisonundersökningen, av motsvarande data som i kapitel 6. Kapitel 7 innehåller också jämförelser mellan Umeå och Madison.

Kapitel 8, "Umeåstudenternas fritid", beskriver och analyserar umeåstudenternas fritidsvanor. Det är också i detta kapitel som de första korrespondensanalyserna utförs. Här diskuteras de empiriska resultaten av dessa analyser, men även hur korrespondensanalysen fungerar. Mitt syfte är att introducera läsare, som är relativt obekanta med korrespondensanalysens figurer, i denna statistiska teknik.[15] I kapitel 9, "Madisonstudenternas fritid", analyseras madisonmaterialet utifrån samma frågor som i kapitel 8. Det vill säga, studenternas fritidssysslor och uppfattningar (om hur det går att kombinera studierna med fritidsaktiviteterna) analyseras. Även korrespondensanalyser genomförs. I kapitel 9 jämförs också resultaten från umeå- och madisonundersökningen.

Den tredje delen av resultatbeskrivningen, kapitel 10 och 11, beskriver studenternas idrottande. Först beskrivs situationen i Umeå (kapitel 10, "Umeåstudenternas idrottande") och sedan i Madison (kapitel 11, "Madisonstudenternas idrottande"). Kapitel 10 och 11 innehåller de mest omfattande korrespondensanalyserna i denna avhandling (därmed inte sagt att de är de mest betydelsefulla). Kapitel 11 avslutas med en sammanfattande jämförelse mellan de bägge universiteten.

Förutom en diskussion av resultaten innehåller kapitel 12, "Resumering och diskussion", diskussioner om teori och metod.

[15] Det finns flera sätt att bruka korrespondensanalysen. Den beskrivning av tekniken som ges i föreliggande avhandling, har även redovisats i ett annat sammanhang: K. Löfgren, "Teacher Education, Statistical Methodologies and the Construction of Knowledge", i *Pierre Bourdieu*, red. D. Robbins (London: Sage, 2000), 212-228.

The fact is that we can not avoid philosophy. Everyone has a philosophy, whether or not that philosophy has been explicitly formulated. Each person's thoughts and actions imply some view of the nature of reality, of human person, of the purpose of life. Some may spend little time in reflection because of the pressures of daily tasks and the distraction of pleasant re-creation, but sooner or later everyone seeks some understanding of his or her experience.

Beatrice Zedler

KAPITEL 2

Forskning om fritid och studentliv samt komparativa universitets-undersökningar

I en undersökning om studenters fritidsvanor är det intressant att först se hur frågor kring fritid och arbete i allmänhet har studerats tidigare. Hur har fritiden blivit belyst och går det att entydigt definiera fritiden så att begreppet kan användas likvärdigt i alla undersökningar? Svaret på den sista frågan är nej, eftersom fritiden är ett mycket brett och mångtydigt fenomen.[1] Begreppet är till synes vittomfattande och svårgripbart men det finns ändå några saker man kan säga för att sammanfatta det. Inom forskningen brukar man tala om tre olika sätt att se på begreppet fritid; fritid som bestämda tidsperioder, fritid som bestämda aktiviteter eller fritid som en individuell attityd eller uppfattning.[2]

Fritid som tid, aktiviteter och attityd

Ett första sätt att definiera begreppet fritid är att uppfatta fritiden som tid som blir "över". En "fri" tid som människor har till förfogande vid sidan om behov och sociala plikter (som att äta, sova, skaffa sig kläder, uppfostra barn, ta hand om gamla, arbeta och studera).[3] Denna definition av fritiden har använts relativt ofta i forskningen eftersom den gör det möjligt att urskilja fritiden från övriga aspekter av livet så att det blir möjligt att kvantifiera och mäta fritiden.

[1] Begreppet fritid är svårtolkat eftersom vi använder ordet på skiftande sätt. Vad betyder till exempel frasen "att ha fritid"? Kan man vara aktiv och/eller passiv, när man har fritid?

[2] Se P.A. Stokowski, *Leisure in Society* (London: Mansell, 1994), 4-5.

[3] Denna definition av begreppet fritid är vanlig i uppslagsverk och terminologilexikon. Se till uppslagsordet "fritid" i den svenska *Nationalencyklopedin* (Höganäs: Bra Böcker, 1986-1996). Vi ser den även i forskningen. I Nilssons analys av barns/ungdomars fritidsvanor i boken *Den allvarsamma fritiden*, definieras fritid som *...den obundna tid barn och ungdomar förfogar över för val av aktiviteter efter fullföljande av skolplikt (eventuellt förvärvsarbete) och andra nödvändiga sysselsättningar såsom till exempel sömn.* (Stockholm: Statens Ungdomsråd, 1994, 18.)

Ett annat sätt att definiera fritid är att utgå från vad människor gör, det vill säga vilka aktiviteter som de sysslar med. I detta perspektiv beskrivs fritid som de tillfällen när man håller på med "fritidsaktiviteter". Dessa fritidsaktiviteter skiljer sig från andra, "icke-fritidsaktiviteter". Även denna definition av fritiden har en fördel för forskaren: Det går att operationalisera, mäta och jämföra människors fritidsaktiviteter. Nackdelen är att det är svårt för forskaren att i förväg bestämma vilka aktiviteter som ska räknas som "fritids-" respektive "icke-fritidsaktiviteter".[4] Dessutom finns variationer beträffande vad människor betraktar som "fritidsaktiviteter" från tid till tid. Ytterligare en kritik, som kan riktas mot denna definition av begreppet fritid, är att tillräcklig hänsyn inte tas till människors inre upplevelser av vad som kan räknas som fritidsaktiviteter. Med andra ord, denna definition ser fritidsaktiviteter som objekt, som existerar oberoende av den enskilda människans egna upplevelser.

Det tredje och sista sättet att se på begreppet fritid i denna redogörelse tar sin utgångspunkt i det individuella. När så sker, blir det möjligt att definiera fritid utifrån subjektiva upplevelser. Fritid ses då som en känsla av frihet och ett tillstånd som möjliggör ett avbrott från vardagens påfrestningar, snarare än en aktivitet.[5] Av de tre sätt att se på begreppet fritid som presenterats ovan är detta den mest fenomenologiska ansatsen.[6]

[4] Exempelvis i ett frågeformulär som forskaren distribuerar till en undersökningsgrupp.

[5] En sådan fritidsdefinition utifrån subjektiva upplevelser diskuteras i Stokowskis *Leisure in Society*, 3-4. Se också *International Encyclopedia of the Social Sciences* (New York: MacMillan, 1968, 250) och *Pedagogisk uppslagsbok* (Stockholm: Lärarförbundets Förlag, 1996, 187-188).

[6] Termen fenomenologi (som kommer från ett grekiskt ord, som betyder framträdande/utseende) blev populärt att använda av tänkare under 1700-talet. Sedan dess har den haft flera innebörder. För vissa innebar fenomenologin att man studerade vad människor ansåg om händelser och fenomen. Andra menade att fenomenologin handlade om de olika former och innehåll som människans tänkande hade haft under olika tidsepoker. Under 1900-talets första hälft utvecklades fenomenologin väsentligt, av olika teoretiker. Dessa tänkare har skilda åsikter om vad fenomenologi innebär, men trots det finns gemensamma nämnare i deras teorier. Cooper listar några av dessa i *Dictionary of Cultural and Critical Theory* (1996, 401-405).

Synen på fritid i min undersökning

Vilket synsätt väljer jag i min undersökning? Först vill jag slå fast att jag inte helt utesluter något av dessa tre perspektiv, då de alla har något att bidra med. Att till exempel se på fritiden som en tid som "blir över", vid sidan om vardagliga sysslor, ligger antagligen nära den allmänna synen på begreppet och därmed också nära den syn på fritid som studenterna har. Därför definierar jag studenternas fritid som den tid studenterna har till förfogande för aktiviteter vid sidan om studierna, och med studier avses både lärarledd undervisning och egna studier. I avhandlingen intervjuar jag också studenterna om deras preferenser och fritidsvanor och hur de ser på begreppen fritid och studier.

Hur ska man se på exempelvis lönearbete, som studenter utför, av olika anledningar, vid sidan om studierna? Att ha ett lönearbete på kvällar eller helger ser jag som en aktivitet vid sidan om studierna, och det definieras därför i denna undersökning som ett slags fritidsaktivitet, även om det kanske upplevs som allt annat än en "fritidssysselsättning" av de studenter som jobbar på detta sätt. Definitionen av begreppet fritid inkluderar visserligen mycket, men den är tillräckligt precis för att kunna användas som utgångspunkt i denna undersökning. Det är viktigt att komma ihåg att det inte handlar om exakta definitioner eller operationaliseringar av sociala fenomen, som sedan ska mätas för att verifiera vissa hypoteser. Det handlar snarare om en sorts stomme som mina resonemang bygger vidare på. Längre fram i undersökningen återkommer jag till begreppet fritid där det diskuteras ytterligare.

Forskning om studenters fritid [7]

Under 1980-talet genomförde det dåvarande Universitets- och Högskoleämbetet (UHÄ) ett antal undersökningar om studenters levnadsvillkor. Vissa av

[7] Förutom tidigare forskning vars empiriska resultat kan relateras till min undersökning, har jag inspirerats av studier vilkas metoder jag uppskattar. Dessa studier är Bourdieus *Distinction* (London: Routledge, 1984) och *Homo Academicus* (Stockholm: Symposion, 1996), Palmes *Högskolefältet i Sverige*, (Stockholm: UHÄ, Uppföljning och Policystudier, skriftserie, nr 4, 1989), Broadys och Palmes *Högskolan som fält och studenternas livsbanor* (Stockholm: HLS, 1992). Jag diskuterar dem mer utförligt i mina metodbeskrivningar nedan.

de rapporter som publicerades byggde på omfattande empiriska undersökningar.[8] Några var utvärderingar av specifika verksamheter, medan andra var mer övergripande till sin natur.[9] Eftersom dessa studier handlade om studenternas levnadsvillkor, kom några av dem att behandla fritiden och studenternas fritidsaktiviteter. Undersökningen *Studenterna i Sverige* genomfördes under 1990-talet av Högskoleverket. Den kartlade demografiska och ekonomiska data för svenska universitetsstudenter, hur mycket tid som studenterna lade ned på studierna samt hur studenterna upplevde universitetstiden.[10] Nedan diskuteras UHÄs och Högskoleverkets undersökningar, samt ett antal utländska studier, på en övergripande nivå. I kommande resultatkapitel återkommer jag till några av dessa undersökningar och då fördjupas diskussionen kring vissa resultat.

Forskning om fritid och studenter kan delas in i tre grupper

Den första kategorin av tidigare undersökningar kartlägger hur många timmar per vecka som de studerande studerar, och hur mycket tid som sedan blir över för studenterna till andra aktiviteter. Den andra kategorin innehåller studier som kartlägger fritidsvanor ur ett allmänt perspektiv. Den tredje och sista kategorin innehåller studier som undersöker sambanden mellan goda fritidsvanor och lyckade studieresultat.

[8] Ett exempel på en omfattande rapport är Palmes *Högskolefältet i Sverige* (Stockholm: UHÄ, "Uppföljning & Policystudier — Arbetsrapport" 1989: 4). I den rapporten diskuterar Palme inte fritiden i första hand utan utbildningar och kurser vid landets universitet och högskolor. Han diskuterar hur forskningen kan närma sig frågan om vad som kännetecknar en utbildning eller en kurs.

[9] Exempelvis I. Carradins och A. Löfgrens (1986) undersökning *Tid, studier och tidsstudier*. Uppföljning och policystudier, projektrapport nr. 1, UHÄ, Stockholm.

[10] Undersökningen baserades på data från det svenska Högskoleregistret för de studenter som studerade under hösten 1995, en enkät som sändes till 3000 studenter under hösten 1996 samt intervjuer med 30 studenter från olika högskolor och universitet under hösten 1997. Hittills har 8 arbetsrapporter utgivits, varav den senaste är C. Petris rapport från 1999: *Traditionella och icke-traditionella studenter* (Stockholm: Högskoleverket, Studenterna i Sverige, arbetsrapport 8).

Ett tidigt exempel inom den första kategorin är Franke-Wikbergs och Johanssons undersökning från 1975.[11] Deras studie diskuterar olika aspekter av universitetsundervisning och samlar in data, vad beträffar undervisningen, från studenter i tre ämnen (matematik, engelska och historia). Ett senare exempel är C. Löfgrens studie från 1998.[12] Löfgren analyserar några olika aspekter på studentlivet, exempelvis hur många timmar per vecka som studenterna avsätter till studier (både studier i allmänhet och även hur många timmar som studenterna avsätter till studier straxt innan examen) och vad studenterna anser om kurslitteraturen.

Den typ av tidigare forskning som kan kategoriseras i den andra gruppen kartlägger studenters fritid i syfte att skapa ett slags insyn i studenternas vardag. Resultaten från dessa undersökningar används sedan för att generera beslutsunderlag åt administratörer, chefer och politiker vid universitet och myndigheter. Dessa ledare antas vilja veta vad studenterna gör, för att kunna bestämma hur verksamheten vid institutionerna och fakulteterna kan fogas samman med övriga delar av de studerandes situation.[13]

Några internationellt verksamma forskare betonar att administratörer och ledare vid universitet måste vara flexibla, och villiga att anpassa sin syn på vilket det bästa sättet att planera campusmiljön är, inklusive förutsättningarna för fritidsaktiviteter för studenterna. (Allt i syfte att erbjuda nya studenter den

[11] Författarna erbjuder ett antal studenter att skriva ett slags tidsskattningsschema, där studenterna anger hur mycket tid som ägnas åt schemalagda studier och egna studier samt resor till och från universitetet. Resultaten visar att studenterna under en vecka ägnar cirka 40 procent av tiden till sömn, ungefär 20 procent av tiden ägnas åt studier och den resterande tiden ägnas åt övriga aktiviteter (måltider, hushållsarbete, nöjen och resor). Franke-Wikberg, S., & Johansson, M. (1975). *Utvärdering av undervisning*. [Akademisk avhandling.] Umeå Universitet, Pedagogiska institutionen.

[12] C. Löfgren undersöker studierelaterade aspekter (exempelvis hur många timmar per vecka som studenterna studerar) och relaterar dessa till studenternas studieframgångar. Hans undersökning visar att studenterna lägger ner cirka 25 timmar per vecka på egna studier (exklusive schemalagda undervisningar eller grupparbeten). (C. Löfgren, 1998, *Time to Study Students*. [Licentiatavhandling.] Umeå Universitet, Institutionen för Nationalekonomi).

[13] Se Mårtenssons studie (S. Mårtensson, 1987, "Har de studerande tid med universitetet?". I: UHÄs Skriftserie, nr. 2, *Varför Eva men inte Nils-Erik?*, UHÄ, Stockholm), som utgör ett exempel på den typen av forskning.

bästa möjliga servicen.)[14]

Den tredje kategorin av tidigare undersökningar fokuserar intresset mot sambanden mellan fritidsvanor och studieresultat. Ett exempel på denna typ av studier är Svartbos och Sjöströms (1996) enkätstudie bland universitetsstuderande. Deras resultat antyder att det finns en koppling mellan goda studieresultat och regelbundna motionsvanor.[15] Även utländska studier (främst i USA) visar att det finns en korrelation mellan vad studenterna gör på fritiden och studenters akademiska framgångar.[16] Till exempel ett statistiskt samband mellan en viss aktivitet och antalet avklarade kurser och examenspoäng. Denna typ av forskning analyserar också det som kännetecknar studenter som avbryter sina studier i förtid (eller som är missnöjda med sina studier) och deras fritidsvanor. Till denna typ av forskning kan man knyta de undersökningar och artiklar som argumenterar för att universitetet bör erbjuda studenterna såväl ämneskunskaper som möjligheter att utveckla goda fritidsvanor.[17] För dessa undersökningar blir det viktigt att diskutera studenters involvering i fritidsaktiviteter för att förstå hur den påverkar deras chanser att slutföra utbildningen. De rätta fritidsaktiviteterna anses ge studenterna möjligheter till personlig utveckling, vilket de har nytta av under resten av livet.

[14] Ledarna vid universiteten måste vara extra flexibla i tider då universitet och högskolor drabbas av finansiella nedskärningarna, enligt Attarian (1990, "The role of leisure in higher education". *Leisure information quarterly 2*, 1990, 5-8). För att kunna vara flexibla, måste administratörerna ha en övergripande förståelse av studenternas behov, vad avser fritidsaktiviteter, enligt vissa författare. Behovet av ett utbud av lämpliga fritidsaktiviteter är inte konstant, utan i ständig förändring. För att förstå och koordinera fritidsaktiviteter bör studenters uppfattningar och vanor undersökas med jämna mellanrum, menar T. A. Mobley (1980, "Leisure and the University Campus". *Journal of Physical Education, Recreation and Dance 4*, 33-34, 60).

[15] Svartbo, B,. & Sjöström, M. (1996). Sambandet motion och studieresultat. *Svensk idrottsforskning 1*, 34-40.

[16] Kleiber (1980) undersöker psykosocial anpassning bland studenter vid ett större universitet i USA. Hans studie visar att studenter, som är aktiva på fritiden, är mindre ängsliga och spända och upplever en större kontroll över den egna livssituationen. (D. A. Kleiber, 1980, Free Time Activity and Psycho-Social Adjustment in College Students. *Journal of Leisure Research 3*, 205-212.) Se också Otto (1987) och Attarian (1990), som diskuterar statistiska samband mellan studieframgång och vissa fritidsaktiviteter eller typer av fritidsaktiviteter.

[17] Bloland (1987) visar att goda fritidsvanor är viktiga för den enskilde studentens utveckling. (P. A. Bloland, 1987, Leisure as a Campus Resource for Fostering Student Development. *Journal of Counceling and Development 65*, 291-294.

Sammanfattningsvis har tidigare undersökningar om studenters fritid kartlagt fritidsaktiviteter och diskuterat dessa i relation till några variabler, exempelvis ålder, kön eller studieframgång. Någon djupare sociologisk analys har sällan utförts. Av genomgången framgår också att olika definitioner av begreppet fritid har använts i den tidigare forskningen.[18] Min undersökning fördjupar analyserna av studenternas studie- och fritidsvanor och tar hänsyn till ett större antal variabler, som berör såväl studie- som fritidsrelaterade aspekter, jämfört med tidigare forskning. Värt att notera i detta sammanhang är också att avhandlingen är en komparativ studie av studenters fritidsvanor vid två olika universitet.

Vad gör studenter på fritiden?

Tidigare forskning, som genomförts i Sverige, visar att studenterna fyller fritiden med många olika aktiviteter. Vissa av dessa återkommer regelbundet (exempelvis kvällskurser, körsång, lagidrotter), medan andra är mer spontana (biobesök, teaterbesök, konserter, viss idrott). En vanlig typ av sysselsättning är umgänge med vänner, släkt eller bekanta.[19] Vid sidan av dessa aktiviteter förekommer också lönearbete. Undersökningar i USA visar att ett lönearbete vid sidan om studierna är relativt vanligt bland studenter.[20]

Svenska studier visar att motionsidrott, i olika former, är en populär fritidsaktivitet för de studerande. I dessa undersökningar uppger några studenter att det stillasittande livet, som studierna innebär, måste kombineras med någon form av motionsidrott (i vissa fall prioriterades träningen till och med högre än studierna och övriga aktiviteter).[21] Svartbo och Sjöström (1996) visar att en stor andel studenter (90 procent av studenterna i deras studie) uppger att

[18] Mårtensson betonar att det är svårt att bedriva forskning om studenter och deras fritid, då det är problematiskt att på förhand veta vilka aspekter av de studerandes fritid som är de mest intressanta. (Mårtensson, 1987, *Har de studerande tid med universitetet?*)

[19] I. Carradin & A. Löfgren, *Tid, studier och tidsstudier*.

[20] Olika uppgifter finns, angående omfattningen av studenters arbete vid sidan om studierna. Wades (1991) undersökning av studenters fritidsvanor vid Pennsylvania State University, visar att cirka 40 procent har ett arbete vid sidan om studierna. USAs motsvarighet till Utbildningsdepartementet (US Department of Education, NCES, 1999, 20) uppger att över 70 procent av alla universitetsstudenter på grundutbildningsnivå i USA 1995-96 arbetade vid sidan av studierna.

[21] I. Carradin & A. Löfgren, *Tid, studier och tidsstudier*, 75.

de motionerar regelbundet. De visar också att de aktiva studenterna motionerar i genomsnitt 3 gånger per vecka, oavsett kön (och varje motionspass varar ungefär en timme).

Annan europeisk forskning samt nordamerikanska studier bekräftar bilden av att motionsidrott är relativt vanligt bland universitetsstuderande. Attarian (1990) visar att många studenter anser det viktigt att kunna idrotta regelbundet.[22] De Knop *et al.* (1993) visar att studenter ägnar en relativt stor del av sin fritid åt motions- och idrottsaktiviteter. Och dessa aktiviteter är allt från tävlings- och elitinriktade idrottsaktiviteter till rekreations- och *fitness*-inriktade aktiviteter.

Studenterna sysselsätter sig naturligtvis med många fler typer av aktiviteter än dem som har beskrivits i detta avsnitt. Jag ser dock ingen anledning att ytterligare fördjupa beskrivningen av sådana aktiviteter utifrån den tidigare forskningen. Det är dags att gå vidare med avhandlingen, i syfte att beskriva fler aspekter och faktorer som är av intresse för en studie av detta slag.

Forskning om skillnader mellan olika ämnesgrupper

Universitet består av ett antal institutioner som i sin tur samordnas i olika ämnesgrupper eller fakulteter. Forskare har uppmärksammat skillnader mellan olika ämnesgrupper vad avser undervisnings- och forskningstraditioner.[23] Snow beskriver hur han i umgänget med å ena sidan forskare inom naturvetenskap och å andra sidan författare och lärare vid den humanistiska ämnesgruppen fascineras av tanken att dessa två grupper kan sägas utgöra två olika kulturer.[24] Han utgår ifrån att de två grupperna är tämligen lika vad beträffar social bakgrund, men att de ändå skiljer sig åt i sina uppfattningar. Snow menar också att det västerländska samhällets kulturliv tenderar att splittras upp i två olika delar — den humanistiska och den naturvetenskapliga.[25]

[22] Attarian, *The role of leisure in higher education*.

[23] Se L. Flecks *Uppkomsten och utvecklingen av ett vetenskapligt faktum* (Stockholm: Symposion, 1997, kapitel 2 om tankekollektiv i akademin) och T.S. Kuhn, *De vetenskapliga revolutionernas struktur* (Stockholm: Thales, 1997), där Kuhn argumenterar för att vetenskapliga fakta inte skapas i ett socialt vakuum (se kapitel 11-13).

[24] Snow, *Two Cultures*.

[25] Denna klyfta mellan de två kulturerna har diskuterats av S. Fuller i artikeln "Om de två kulturerna och andra vidskepelser" (*Tvärsnitt 4*, 1995, 54-61).

Jag uppfattar denna tanke (om att olika sociala grupper vid universitet och högskolor har skilda sätt att uppfatta omvärlden) som intressant och även andra forskare har fascinerats av den — se till exempel Biddle *et al.* (1990), som visar att studenters värderingar förändras under universitetstiden och att de värderingar som utvecklas skiljer sig åt beroende på vilken ämnesgrupp studenterna tillhör.[26]

Tony Becher vid Sussex' Universitet i England har genomfört ett antal undersökningar utifrån antagandet att fakulteter och institutioner utgör skilda sociala strukturer som påverkar såväl lärare som studenter.[27] I hans undersökningar kategoriseras institutioner och fakulteter i olika övergripande ämnesgrupper. Det är svårt att avgöra exakt vilka gränser som kan dras mellan olika ämnesgrupper, säger Becher, men det råder en förhållandevis stark konsensus bland lärare och studenter över vilka institutioner som "hör ihop" och bildar en disciplin. Becher visar i sina undersökningar att studenter från olika ämnesgrupper (till exempel naturvetenskap och humaniora) argumenterar på olika sätt när det gäller studier och inlärning. Studenter vid institutioner för exempelvis biokemi, engelska och sociologi studerar på olika sätt, har olika uppfattningar om läsning, uppsatsskrivande och examen.

[26] B.J. Biddle *et al.* (1990). Modality of Thought. *Journal of Educational Psychology 4*, 671-682.

Se även Hults och Olofssons studier, som kartlägger studenters föreställningar om olika företeelser i samhället och relaterar dessa till fakultetstillhörighet. (A. Hult, *Yrket som föreställning* [Akademisk avhandling]. Umeå Universitet, Pedagogiska institutionen, 1990; och A. Olofsson, *Högskoleutbildningens fem ansikten* [Akademisk avhandling], Umeå Universitet, Pedagogiska institutionen, 1993, se sidorna 175-177.)

[27] Becher har undersökt fyra ämnesgrupper: utbildningar inom naturvetenskap, humaniora/samhällsvetenskap, tekniska utbildningar och samhälleliga yrkesutbildningar, bland annat lärarutbildning. Två långtgående empiriska undersökningar har genomförts. Den första (från 1980 till 1988) behandlar forskningstraditioner vid 12 institutioner och rapporteras i Bechers *Academic Tribes and Territories* från 1989. Den andra undersökningen pågick 1988–1993, och handlade om forskarutbildning i 6 av dessa institutioner, och den rapporterades i "The Significance of Disciplinary Differences". Becher och hans kollegor genomförde sammanlagt 350 intervjuer med lärare och studenter inom ramen för dessa båda studier.

För att sammanfatta Bechers forskning kan man säga att frågan om skillnader mellan ämnesgrupper är viktig och påverkar många olika aspekter av högre utbildning. Becher säger att fler forskare borde beakta detta perspektiv:

> *If more researchers were to take a disciplinary perspective fully into account, one could see the scope for better cross-fertilisation and a better sense of unity... ...disciplinary-focused research could provide an element of mutual coherence that is currently lacking in much of the work in this field. ...In any case, the question seems a fruitful one for investigation by higher education researchers...* (Becher, 1994, 160.)

I citatet talar Becher om *a better sense of unity*. Mellan vilka enheter bör denna känsla frambringas? Min tolkning är att han menar att denna förbättrade *sense of unity* kan skapas mellan olika *ämnesgrupper*.

Ytterligare en forskare som studerar ämnesgrupper vid universitet och högskolor är pedagogikprofessorn Paul Ramsden som är verksam i Australien.[28] Ramsdens forskning visar hur en student snabbt lär sig "vad som gäller" vid respektive institution. Det vill säga hur hon eller han ska kunna klara av examinationsuppgifter och prov på det mest tidsekonomiska sättet och med minsta möjliga ansträngning.

Ramsden relaterar studenters uppfattningar om studier till de ramar som finns för undervisningen och inlärningen. Med begreppet ramar avser Ramsden hur undervisningen bedrivs, vilka former av examination som föreligger och atmosfären på universitetsinstitutionen ifråga.[29]

[28] Ett huvudintresse för Ramsden är de studerandes uppfattningar om dels studier och inlärning, dels studiernas och inlärningens sociala sammanhang. Målet för honom är att förstå och förbättra undervisning och inlärning inom universitet och högskolor. Se hans kapitel *Inlärningens sammanhang* i F. Marton, Hounsell, D., & N. Entwistle (red.) *Hur vi lär* (Stockholm: Rabén & Sjögren), 198-225, och boken *Learning to Lead in Higher Education* (1998), 183-184.

[29] Ramsden anser att det är accepterat i den akademiska världen att *det finns betydande skillnader inom olika pedagogiska sammanhang som är förknippade med olika ämnesområden.* (Ramsden, *Hur vi lär*, 213.)

Komparativ analys samt komparativ pedagogisk och universitetspedagogisk forskning

Under arbetet med avhandlingen har jag satt mig in i vad komparativ pedagogik innebär, och vad denna typ av forskning kan bidra med i en avhandling av föreliggande slag. Det är min avsikt att här sammanfatta det viktigaste jag har funnit i min forskningsöversikt.

Sammanfattningsvis kännetecknas komparativ pedagogisk forskning av att utbildning i olika länder och kulturer jämförs med varandra. Historiskt sett, är den komparativa pedagogiken ett sedan 1900-talets mitt etablerat forskningsområde inom pedagogiken. Den komparativa universitetspedagogiken, som är en typ av komperativ pedagogisk forskning, fokuserar intresset främst mot den högre utbildningen.

I nedanstående avsnitt beskrivs komparativ pedagogik och universitetspedagogik. Jag inleder dock med en diskussion kring det övergripande begreppet komparativ analys.

Komparativ analys

All vetenskap är i grund och botten komparativ (i betydelsen jämförande), eftersom det som forskarna studerar (exempelvis grupper och fenomen) och de data som de samlar in (mätvärden och iakttagelser) alltid jämförs med varandra på ett eller annat sätt. Inom sociologi, till exempel, jämförs ofta sociala grupper med varandra.[30]

Komparativa studier kan ha varierande syften och fokusera skiftande fenomen. Vad som utmärker komparativa undersökningar, går inte att entydigt svara på.

> *While many social scientists would agree that virtually all social scientific methods are comparative in the broad sense of the word, the terms comparative method and comparative studies usually are reserved for a more specific category of research projects. However, the literature on comparative analysis offers no agreement on what the characteristics of these more specific studies should be.*[31]

[30] Sociologi är enligt Durkheim per definition en jämförande vetenskap och han säger att *den komparativa sociologin inte är en särskild gren inom sociologin.* (Durkheim, 1978, 109.)

[31] L. Goedegebuure & F. Van Vught, "Comparative Higher Education Studies", *Higher Education 32*, (1996): 371.

Ur ett övergripande perspektiv, beskriver termen komparativ analys all forskning. Detta eftersom forskning alltid innebär att empiriska studier relateras till teorier och teoretiska konstruktioner jämförs med observationer eller att teorier och argument jämförs med varandra.

Även ur ett praktiskt perspektiv, kan man säga att termen komparativ analys används för att beskriva flera olika typer av forskningsstudier. Man får en god bild av hur bred termen är, i den pedagogiska forskningen, om man studerar innehållet i någon av de internationella vetenskapliga referensdatabaserna. Deskriptorn "komparativ analys" (*comparative analysis*) används där för att indexera dokument av vitt skilda slag — exempelvis i den pedagogiska basen ERIC.[32]

Komparativa analys kan innebära två saker: Det kan innebära undersökningar där olika grupper inom ett och samma land jämförs med varandra. Det kan även vara undersökningar där förhållanden i två (eller flera) länder analyseras. Giddens använder begreppet komparativ analys i den senare betydelsen, när han säger att forskningsprojekt är komparativa då de frågor som ställs, i en undersökning, inte kan besvaras om inte data från olika länder jämförs.[33]

Vidare, olika komparativa studier, där två eller flera kulturer/länder jämförs med varandra, kan fokusera skilda typer av företeelser, beroende på deras respektive syftes- och problemformuleringar. Vissa studier diskuterar och jämför uppfattningar bland grupper av människor i olika länder. Se till exempel Nurmi, Poole, & Seigner (1995), som genomför en komparativ analys av uppfattningar bland individer (beträffande förhoppningar inför framtiden) från olika länder. Andra studier analyserar vad som kännetecknar olika länder på ett

[32] *Education Resources Information Center*, USA. En sökning med hjälp av deskriptorn *Comparative analysis* i ERIC, för tidsperioden 1992-2000, genererar cirka 32 000 *hits*, det vill säga dokument av skilda slag, vilket får anses vara mycket. Motsvarande sökning med deskriptorerna *Education* eller *Learning* genererar betydligt färre *hits*: 3400 respektive 5400.

Vilken definition av deskriptorn *comparative analysis* används i ERICs tesarus? Där ges den en bred definition och används för att katalogisera dokument av olika typer. *Comparative analysis* används, till exempel, för att indexera artiklar som analyserar traditioner och normer, demografiska data och nationell statistik i ett land eller i flera länder samt artiklar som beskriver resultatet av internationella tester.

[33] A. Giddens, *Sociology* (Cambridge: Polity Press, 1997), 588. Se även J.P. Keeves & D. Adams. (1997). "Comparative Methodology in Education", i: Keeves (red.) *Educational Research, Methodology and Measurement*. (Oxford: Elsevier), 33-34, samt E. Øyen (red.) (1990). *Comparative Methodology*. (London: Sage), 11.

större plan. Se exempelvis Chan, *et al.* (1996), som studerar Japan och USA på en övergripande samhällsnivå. De jämför graden av individualism/kollektivism i de bägge länderna och undersöker normer och traditioner samt regler och lagar i respektive land.

Till sist vill jag beröra det inslag av kvantitativa (numeriska) frågor, som jag har funnit. Komparativa analyser, som alltså genomförs inom ramen för forskningsprojekt med skiftande syften, har ofta en tydlig kvantitativ inriktning. Seitz har också genomfört en forskningsöversikt över komparativa forskningsprojekt och hon bekräftar detta (att det är vanligt förekommande att komparativa studier har en sådan inriktning).[34] Det innebär att enkäter ofta används som primär insamlingsmetod och att de används för att generera kvantitativa data som i sin tur används för statistiska (signifikans-) analyser. Detta intresse för kvantitativa frågor återfinns även i den komparativa pedagogiken, vilket diskuteras härnäst.

Komparativ pedagogik

Komparativ pedagogik innebär ofta att forskare studerar utbildning i olika nationalstater.[35] Det kan då handla om att de systematiskt studerar andra länders utbildningssystem, och det kontext där utbildningen genomförs, i syfte att bättre förstå och att mer eller mindre direkt påverka utbildningen i det egna landet. ERICs tesarus definierar komparativa pedagogiska dokument som de dokument (exempelvis tidskriftsartiklar, böcker och rapporter) som behandlar teoretiska och praktiska aspekter på utbildning i olika länder.[36]

Ur ett historiskt perspektiv blev komparativa pedagogiska studier allt vanligare under 1900-talets andra hälft. Några av dessa tidiga studier organiserades och kontrollerades av forskare i USA. Ofta hade de en tydlig kvantitativ inriktning och forskarna använde då begrepp som "predictors" och "laws" samt diverse *input-/output*-modeller i forskningsarbetet.[37]

[34] A. Seitz, "The Political Dimension of Intercultural Research", *Quality & Quantity 27*, (1993): 411-420.

[35] E. King, "A Century of Evolution in Comparative Studies", *Comparative Education 3*, (2000): 267-277.

[36] En sökning i databasen ERIC för perioden 1992-2000, med hjälp deskriptorn *comparative education*, ger cirka 7400 *hits*.

[37] King, "A Century of Evolution in Comparative Studies".

Antalet komparativa undersökningar ökade ytterligare under 1960- och 70-talet. År 1961 bildades *Comparative Education Society in Europe* (CESE) och år 1970 bildades *World Council of Comparative Education Societies* (WCCES). Ett antal stora undersökningar genomfördes under denna era, där skolelever från olika länder och deras skolprestationer jämfördes med varandra, och studierna fick en förhållandevis stor uppmärksamhet i media.

I dessa studier jämförs elevers prestationer inom ett begränsat antal ämnen, exempelvis matematik och naturvetenskap. Klassiska studier är de så kallade *International Educational Achievement* (IEA)-undersökningarna, som skapades av bland andra Husén och Postlethwaite i början av 1960-talet. IEA-undersökningarna bygger på den tidigare kvantitativa trenden (efter andra världskriget) inom pedagogisk och psykologisk forskning, som innebär att forskaren mäter delaspekter av fenomen och att korrelationen mellan ett fåtal oberoende och beroende variabler beräknas. Dessa studier har sedan dess ibland använts som ett slags förebild för delar av den komparativa pedagogiska forskningen.[38]

Jag har själv noterat vilken påverkan IEA-undersökningarna (och den typ av metoder och tankesätt som har använts i dessa undersökningar) har haft på forskargrupper. När jag använder begreppet *komparativ pedagogik* i informella samtal med kollegor vid pedagogiska institutioner i vårt land, märker jag hur sammankopplat detta begrepp är med IEA-undersökningarna. Några forskare sätter närmast automatiskt ett slags likhetstecken mellan komparativ pedagogik och IEA-undersökningar eller liknande studier.

Arbeten inom fältet komparativ pedagogik har ofta utgått ifrån nationalstaten, där jämförelser har genomförts mellan utbildningar och institutioner. Fokus har legat på nationella utbildningssystem, menar Broadfoot.[39] Forskningsfältet "... has been characterised by more specific, typically empirical rather than theoretical, comparisons of particular issues between or across national settings." (Broadfoot, 2000, 360.) Hon säger vidare:

> *The long history of comparative educational studies has been characterised by a deep methodological divide. It is a divide that echoes the enduring tension in*

[38] Keeves & Adams, *Comparative Methodology in Education*, 31.

[39] P. Broadfoot, "Comparative Education for the 21st Century. Retrospect and Prospect", *Comparative Education 3*, (2000): 357-371.

> *social science epistemology between the search for understanding, on the one hand, and the qualitative methods employed to pursue it, on the other, for generalisations and even laws in the tradition of the natural science paradigm.* (Broadfoot, 2000, 360.)

Av citatet framgår att det existerar olika och delvis motsatta paradigm, inom komparativ pedagogisk forskning.

Även King (2000) poängterar att det finns, och alltid har funnits, olika paradigm inom komparativ pedagogik. Under 1960- och 1970-talet, till exempel, var de kvantitativa IEA-undersökningarna inte de enda studierna, som genomfördes inom den komparativa pedagogiken — trots att de var omfattande och debatterade. Några komparativa forskningscentra deltog inte i IEA-undersökningarna, av olika anledningar, säger King, och fortsätter: "...most of the IEA's initial leaders were experts in psychometric or sociometric methods or curriculum studies, rather than alerted to the contextual emphases now usual in comparative education." (2000, 273.)

Sammanfattningsvis innebär komparativ pedagogisk forskning idag inte enbart att forskaren analyserar utbildningar, kurser och institutioner i olika nationalstater, eller att enbart kvantitativa metoder används i forskningsarbetet. Komparativ pedagogik är även inriktad på att tolka och förstå utbildningar i olika länder och kulturer, utifrån deras unika kontext, och i detta arbete används såväl kvantitativa som kvalitativa analysmetoder.

Komparativ universitetspedagogik

Vad gäller komparativa studier på universitetsnivå, utvecklades även dessa under 1900-talets senare hälft, i takt med att systemen för högre utbildning växte i omfång. Kostnaderna för dessa institutioner ökade och av pragmatiska skäl, ökade också intresset för forskning om universitet. Allt fler akademiker började intressera sig för universitetspedagogik, administration av institutioner och universitet samt sambandet mellan universitet och näringsliv.

Forskningsgrupper bildades också, som studerade och jämförde högre utbildning i olika länder, och allt fler forskningsfonder började stödja denna typ av forskning. Ett exempel på denna strävan att utvärdera högre utbildning, ur ett internationellt perspektiv, är de rapporter med komparativ inriktning som producerats av universitets- och högskolemyndigheter och forskningsråd.[40]

Vilka dokument om komparativ universitetspedagogik finns i databasen ERIC, som anknyter till studenter och deras vardag? I ERIC används deskriptorn *College students* (34 500 *hits*) för att indexera dokument som handlar om studerande inom högre utbildning. En sökning i ERIC, för perioden 1992-2000, med hjälp av deskriptorerna "Comparative education" och "College students" resulterar i 83 träffar. Medianvärdet för dessa dokuments publiceringsår är 1985. Cirka hälften av dokumenten är tidskriftsartiklar, resten är böcker, rapporter, *papers* etc. Dokumenten behandlar olika aspekter av högre utbildning och jämför olika länders sätt att bedriva högre utbildning. De behandlar bland annat urval (intagning) till högre utbildning, demografiska data för studenter eller studiefinansieringssystem i olika länder. Andra dokument fokuserar intresset mot endast ett land men gör vissa jämförelser med ett eller flera andra länder. Slutligen finns studier som beskriver uppfattningar bland studenter i olika länder, om olika ämnen. Det är uppfattningar om ämnen som "world-mindedness", "social responsibility", individualism eller kollektivism, för att ta några exempel.

Vilka dokument finns i ERIC, som anknyter till komparativ universitetspedagogik och fritidsvanor? I databasen ERIC används deskriptorn *Leisure-time* (1900 *hits*) för dokument om fritid och fritidsvanor. En sökning i ERIC, för perioden 1992-2000, med hjälp av deskriptorerna "Comparative education", "College students" och "Leisure-time" resulterar i noll träffar. Jag har naturligtvis även sökt efter referenser med hjälp av andra deskriptorer för perioden 1992-2000. En sökning med hjälp av till exempel "Cross-cultural

[40] Se till exempel M. Bauers *Utvärdering av universitet och högskolor* från 1987 (Stockholm: UHÄ.). Bauer säger att universiteten i olika länder förväntas redovisa sina resultat, och rapportera hur de har använt sina resurser, till myndigheter i respektive land. Det är därför lärorikt att se hur man i andra länder, med skilda traditioner och system för högre utbildning, organiserar och genomför utvärdering av högre utbildningar, menar Bauer. Se även de rapporter som författades under 1990-talet i HSFR:s regi. Inom ramen för denna satsning utvärderades ett antal svenska universitetsdiscipliner, bland annat pedagogikämnet (Rosengren, K.E., & Öhngren, B. (red.) 1997, *An Evaluation of Swedish Research in Education*, Stockholm: HSFR/Uppsala: Swedish Science Press).

studies", "College students" och "Leisure-time" ger också noll träffar.[41] Ett av de få dokument, som har återfunnits, om komparativ pedagogisk forskning och studenters fritidsvanor, är Beattys (*et al.*) studie "A Cross-National Study of Leisure Activities" från 1994.[42] Det är en beskrivning av studenters fritidsvanor i olika länder. (Individerna var 642 studenter från USA, 174 från Frankrike, 242 från Danmark och 139 från Nya Zealand.) Studiens resultat visar att idrottsvanor beror på en rad olika faktorer, av vilka ett antal diskuteras. Frånsett denna studie återfinns inga liknande dokument i ERIC för denna period, om ovanstående sökstrategi används.

Den komparativa universitetspedagogiska forskningen växte alltså fram under 1900-talets senare hälft och den är idag en etablerad del av den samhällsvetenskapliga forskningen.[43] Det som dock kännetecknar forskningen är att den inte har ett entydigt fokus. De fenomen i universitetsvärlden, som studeras i denna komparativa forskning, har till exempel skiftande namn och delvis skilda betydelser i olika länder, och utgör på så sätt en illustration till en av svårigheterna med komparativa studier.

En exkurs om termer och titlar i universitetsvärlden ger en inblick i svårigheterna att tolka och förstå akademin: I svensk och engelskspråkig litteratur finner vi ett flertal termer för att benämna universitetsvärlden, som till exempel akademier, *colleges*, högre studier, högskolor, *post-secondary education* och universitet. Även tjänstebenämningarna varierar för de som arbetar i denna värld (adjunkt, *associate professor*, docent, lektor, professor och *reader*) och innehållet i tjänsterna skiljer sig åt mellan olika länder, även när benämningarna är desamma. Ytterligare exempel finns. Den högsta chefen för ett universitet kallas i Sverige (och Tyskland) för *rektor*, medan man i USA använder titeln *president* — eller i vissa fall *chief executive*. I England används *vice-chancellor* för samma chefsbefattning och i Skottland talar man om *the principal*.

[41] En sökning utifrån deskriptorerna "College students" och "Leisure-time" har även genomförts inom ramen för avhandlingsarbetet. Resultatet av denna sökning diskuteras inte här utan i kapitel 2, avsnittet "Forskning om studenters fritid".

[42] S. Beatty, *et al.*, "A Cross-National Study of Leisure Activities", *Journal of Cross-Cultural Psychology 3*, (1994): 409-422.

[43] Den vetenskapliga tidskriften *Higher Education* har komparativ universitetsforskning som speciellt tema i nummer 4, 1996. (*Higher-Education 4*, 1996, Theme issue: "The State of Comparative Research in Higher Education").

Summering

Sammanfattningsvis är komparativ pedagogik ett omfattande teoretiskt och praktiskt område, vars innehåll allt mer intensivt debatteras i forskningen.

Den komparativa pedagogikens grundläggande problem, konflikten mellan det nationellt särpräglade och det universiella, kan inte lösas inom ramarna för denna avhandling, men det kan belysas och diskuteras. Den komparativa universitetspedagogiken är också ett brett område. Detta beror naturligtvis på att universiteten i olika länder är mycket olika varandra, trots att de på ytan kan likna varandra. Forskning om universitet bör därför analysera de premisser och betingelser som gäller för de institutioner och universitet som studeras, vilket jag har försökt ta hänsyn till i avhandlingsarbetet. Jag har också försökt skapa ett slags harmoni i texten mellan å ena sidan framställningar av de nationellt specifika universitetskulturerna och å andra sidan de gemensamma pedagogiska fenomenen.

Bourdieus forskning, som hittills inte har utretts i någon större omfattning, har ett antal infallsvinklar som är aktuella för denna undersökning. Hans texter handlar om pedagogik, universitetspedagogik, ämnesgrupper och om komparativa studier av fritidsvanor. Bourdieu har under ett antal år bedrivit forskning kring högre utbildning, fritid och idrott.[44] Han har även i ett antal böcker utvecklat sina idéer och tankar kring förhållandena mellan individen och sociala strukturer.[45] Huvudsyftet med dessa böcker är att diskutera metodologi snarare än att redovisa specifika undersökningsresultat. Dessa texter har nått stor spridning i internationella akademiska kretsar och de har såväl prisats som kritiserats. I nästa kapitel diskuteras Bourdieus tidigare undersökningar och hans begrepp och teorier och deras betydelse för föreliggande undersökning.

[44] För undersökningar om universitet, se Bourdieus *Homo Academicus* och *The State Nobility* (Cambridge: Polity Press, 1996) samt *Academic Discourse*, som Bourdieu skrev tillsammans med J-C. Passeron och M. De Saint Martin (Cambridge: Polity Press, 1994). Dessa analyser av högre utbildningar är mycket omfattande och bildar, enligt den svenska pedagogikprofessorn D. Broady, ett slags grundbult för Bourdieus sociologi (Broady, *Sociologi och epistemologi*, Stockholm: HLS, 1990, 158).

[45] Se P. Bourdieu, J.-C. Chamboredon & J.-C. Passeron, *The Craft of Sociology* (New York: De Gruyer, 1991), P. Bourdieu, *The Logic of Practice* (Cambridge: Polity Press, 1990) och Bourdieu & L.J.D. Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology* (Cambridge: Polity Press, 1992).

KAPITEL 3

Grundläggande begrepp i Bourdieus teori samt konsekvenser för studien

Samhällsvetenskaplig forskning har stora möjligheter att beskriva och analysera människors vardag, men en förutsättning är att forskaren inte oreflekterat kopierar det vardagliga sättet att beskriva och klassificera sociala fenomen. Vetenskapligt arbete skiljer sig från det vardagliga, spontana tänkandet och forskare bör följaktligen vara uppmärksamma på hur de definierar sina forskningsobjekt.[1]

En utgångspunkt i Bourdieus sociologi, är att en handling (det vill säga handlandet *i sig*) sällan har inneboende egenskaper som gör den automatiskt lämplig att studera för forskaren.[2] En handling bör istället analyseras och tolkas i relation till andra handlingar och fenomen. Han fokuserar därför intresset mot relationer och de begrepp som Bourdieu har tagit fram lämpar sig således väl för att beskriva, tolka och förstå sociala strukturer och samhälleliga

[1] Bourdieu säger att *the power of a mode of thinking never manifests itself more clearly than in its capacity to constitute socially insignificant objects into scientific objects...* (Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 220-221). För att lyckas med detta är olika statistiska metoder viktiga redskap för Bourdieu. Bourdieu använder statistiska analyser (korrespondensanalysen) för att arbeta induktivt eller för att påvisa strukturer i datamaterial. För en vidare diskussion, se också Broady, Sociologi och epistemologi, 505, 509, och M. Börjessons rapport *Det naturliga valet* (Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, 11. Stockholms Universitet: Lärarhögskolan, 1994: 17).

[2] Andra forskare utgår ibland felaktigt från att *the sociopolitical importance of an object is in itself sufficient warrant for the importance of the discourse that addresses it*, säger Bourdieu i *An Invitation to Reflexive Sociology*, trots att sociala fenomen sällan har någon essens. Att forska om ett socialt viktigt område (exempelvis fred/konfliktlösning, etnicitet eller arbetslöshet) räcker inte alltid — det krävs även ett intresse från forskarens sida för metodfrågor. Citatet fortsätter: *This is perhaps what explains why those... who are most prone to equate their standing with that of their object... often pay the least attention to method.* (Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 220.)

processer.[3] Några av de mest använda begreppen, som jag gagnar mig av i min undersökning, är sociala fält, habitus och symboliskt kapital.

Sociala fält

Först något om *sociala fält*. Enligt Bourdieu är det möjligt för forskaren att påvisa olika fält i samhället. Inom fälten, som är av skiftande slag och har varierande storlek och innehåll, samverkar individer, eller sociala agenter som han ibland kallar dem.[4] Den interaktion, som tilldrar sig mellan agenterna, sker i form av såväl samarbete som konkurrens.

Värt att notera är att Bourdieu inte säger att det finns ett visst antal fält i samhället. Ej heller påstår han att gränserna mellan olika fält är klara och koncisa. Jag tolkar Bourdieu som om han inte primärt är intresserad av sådana frågor (hur många fält som kan sägas existera i samhället eller vilka exakta gränser som finns mellan olika fält). Han använder snarare fältbegreppet för att (med hjälp av korrespondensanalysen) skapa/påvisa objektiva strukturer. Bourdieu studerar de strukturella relationer som finns i fälten mellan agenter, med hjälp av detta teoretiska verktyg. Det övergripande syftet är att förstå människors handlande i ett socialt sammanhang.

En av Bourdieus teser är att de sociala sammanhangen, dessa sociala fält, har ett visst inflytande på individen och på grupper.[5] För en konstnär, till exempel, som arbetar inom vad vi skulle kunna kalla ett konstnärligt fält,

[3] Sammanfattningsvis är det möjligt för en undersökning att fokusera sociala fenomen *per se* men det är samtidigt mycket viktigt för forskaren att även studera *relationerna* mellan dessa fenomen. (Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 15.)

[4] I fälten kan även institutioner, företag och organisationer återfinnas, vilka också kallas agenter. I en undersökning av föreliggande slag (eller i liknande studier) är det inte *på förhand* bestämt i detalj vilka individer/agenter som kan sägas ingå i ett fält. Eller hur många fält som med bestämdhet existerar. Det går inte heller att säga att en viss typ av agenter alltid ska ingå i ett socialt fält, för att det ska kunna kallas ett socialt fält i Bourdieus anda. Fältbegreppet är ett teoretiskt verktyg som används för att belysa förhållanden mellan människor och grupper och för att förstå deras handlingar och uppfattningar. Grundantagandet för att använda verktyget, är att sådana fält existerar — inte att fälten nödvändigtvis ser ut på ett visst sätt eller att de med säkerhet innehåller vissa individer eller institutioner.

[5] Ett socialt fält är ett slags schablon som påverkar alla individer/agenter som befinner sig i fältet. *In a manner of a prism*, säger Bourdieu och Wacquant, *it refracts external forces according to its internal structure.* (Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 17.)

innebär detta att hon eller han alltid måste förhålla sig till andra konstnärer och konstkritiker samt gallerier och museer i sitt yrkesutövande, i större eller mindre omfattning beroende på omständigheterna. För en student vid ett universitet kan det innebära att hon eller han anpassar sig till de traditioner och normer som gäller där. En annan av Bourdieus teser är att det i de sociala fälten alltid uppkommer konkurrens och konflikter mellan agenter som vill etablera just sin syn på världen som det legitima klassifikationssättet bland en mängd möjliga, alternativa sätt att strukturera och förstå.[6]

Sammanfattningsvis studeras sociala fält för att påvisa de relationer som finns däri; de studeras för att öka kunskaperna om de synliga och osynliga kontakter och förbindelser samt makt- och dominansförhållanden som existerar i dem. Dessa relationer läggs i dagen i syfte att påvisa, och på samma gång avmystifiera, de traditioner och förehavanden som ses som naturliga eller som tingens ordning. Ett annat syfte är att undersöka vilka effekter sociala fält har på individer och grupper av individer.

Här kan också nämnas att jag exemplifierar vad som avses med fält i avsnittet "Exempel på forskning i Bourdieus tradition" nedan (kapitel 3). Där diskuteras också fältbegreppet och frågan om hur detta begrepp ska användas i föreliggande avhandling.

Habitus

För studenterna kan universitetet vara en plats där de bryter gamla familjevanor och traditioner för att pröva något nytt, men samtidigt kan individen inte separera sig från den livshistoria som ligger bakom henne eller honom. Tidigare erfarenheter finns "lagrade" i individen sedan barnsben och de har en betydande inverkan på tankar, uppfattningar och de sätt som individen orienterar sig i den sociala världen.

Sådana erfarenheter tillgodogör sig individen inte enbart i familjesituationer eller i umgänget med släktingar och vänner, utan även i organisationer och institutioner. I Nilssons undersökning *Fotbollen och Moralen* från 1993, används Bourdieus teorier och intresset fokuseras mot barn-/ungdomsfotboll,

[6] Det kan handla om kulturell auktoritet i konstnärliga fält, vetenskaplig makt i akademiska fält och prästerliga befogenheter i religiösa fält, för att ta några exempel. Samverkan mellan grupper är processer som hela tiden finns i det sociala livet och maktförhållanden kan ständigt manifesteras i värde- och normsystem eller i form av direkta handlingar. (Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 17.)

fotboll som elitidrott och regelefterlevnad. I undersökningen kartläggs hur gruppstrukturer inom fotbollsföreningar påverkar individer på olika sätt. [7]

Dessa medvetna och omedvetna sätt att reagera och handla, som individer skaffar sig tidigt och som kan förändras under livets gång, är individens sociala habitus, för att använda Bourdieus terminologi. Habitus påverkar människans uppfattningar om arbete, studier, fritid och idrott och ger upphov till olika intressen, vanor och livsstilar.[8] Även om individer har unika habitus, så tenderar individer med liknande sociala ursprung eller från liknande sociala grupper att ha liknande habitus, och individer från samma sociala grupp kan på så vis ha liknande smak, när det gäller till exempel fritidsaktiviteter och idrott. Habitusbegreppet går därför att använda för att analysera vad som förenar eller skiljer grupper av individer från varandra.[9]

Från 1900-talets mitt och framåt har visserligen samhället förändrats på ett sådant sätt att individen blivit mindre beroende av den egna familjen. Gruppnormer har blivit allt mer diffusa för unga människor.[10] Kort sagt, det finns numera många möjligheter till individualiserade handlingssätt för ungdomar som vill frigöra sig från gamla traditioner och det kulturella arvet från familjen, jämfört med hur situationen var för de unga för femtio år sedan. Men individens intressen och smak påverkas ändå av hennes eller hans sociala ursprung, och det finns forskning som visar att delar av handlandet, trots allt,

[7] Nilsson ser att spelarens förhållningssätt gentemot kamraterna och klubben förändras när individen blir äldre och går från barn-/ungdoms- till seniorspel (det blir allt viktigare för individen att "offra sig", att ha "känsla för spelet" och att vara motiverad) men på organisationsnivå finner Nilsson också skillnader mellan olika klubbar vad avser de traditioner och handlingar som uppmuntras (både i fotbollsspel och i övrigt) bland medlemmarna. Angående Bourdieus habitusbegrepp, se Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 94-95, och Broady, *Sociologi och epistemologi*.

[8] Människors känsla för vilket beteende som passar i olika sammanhang är preobjektivt och prefenomenologiskt. Denna känsla är ständigt till hands och vägleder oss redan innan vi hamnar i olika situationer eller innan vi kan föreställa oss objekt och sociala fenomen i tillvaron. (Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 20-22.)

[9] Grupphabitus kan, enligt min mening, tillskrivas kvinnor, män, etniska grupper och familjer — allt beroende på vilket syfte man har med att använda habitusbegreppet i det vetenskapliga arbetet.

[10] Se T. Ziehe, *Ny ungdom* (Stockholm: Norstedts, 1986) och, av samma författare: *Kulturanalyser* (Stockholm: Symposion, 1989). Se även P. Nilssons två böcker *Den allvarsamma fritiden* (Stockholm: Statens Ungdomsråd, 1994) och *Fritid i skilda världar* (Stockholm: Ungdomsstyrelsen, 1998).

är traditionellt.[11] Bourdieus habitusbegrepp hjälper oss att förstå hur människors handlingar påverkas av tidigare erfarenheter.

När det gäller habitusbegreppet kan inflytandet från Weber spåras. Med utgångspunkt i att handlingar är sociala fenomen, visar denne att individens handlande kan analyseras utifrån en enkel klassificering. En typ av handlingar enligt denna klassifikation kallar Weber traditionella handlingar, och dessa bestäms av vanor och de *utgörs ofta endast av en nästan automatisk reaktion på... stimuli i en redan invand riktning.*[12] Den forskare som vill förstå mänskliga handlingar, bör alltså till stor del analysera en historisk betingad praxis snarare än att försöka analysera individers medvetna och rationella överväganden och val.

När en student befinner sig vid ett universitet uppstår således en situation där en individ med ett visst social ursprung är i ett visst socialt sammanhang. Eller, för att använda de begrepp som diskuterats, en situation där habitus möter fält.

Sammanfattningsvis existerar alltid handlingar i ett socialt sammanhang och Bourdieu kallar ofta dessa sammanhang sociala fält. Fält är arenor där individer (som alltså har skiftande habitus) samverkar och inte tomrum som existerar för sig själva.[13] Bourdieus två begrepp fält respektive habitus har svårt att existera var för sig i en analys. I min undersökning använder jag habitusbegreppet som ett verktyg för min analys av de studerandes fritids- och idrottsvanor i förhållande till deras sociala ursprung och de ämnesgrupper som de tillhör (lärarutbildning, naturvetenskap, humaniora och idrottsutbildning). Jag återkommer till begreppen i kommande avsnitt och då diskuteras också deras konsekvenser för min undersökning.

[11] Jämför Nilsson, *Den allvarsamma fritiden* och *Fritid i skilda världar*.

[12] Weber, *Ekonomi och Samhälle*, 18. De stora flertalet av våra vardagsbeteenden närmar sig denna traditionella typ av handlingar, säger Weber.

[13] Ett socialt fält är *a space of play* som existerar från och med det ögonblick då individer *enter into it who believe in and actively pursue the prizes it offers.* (Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 19.)

Symboliskt kapital

Enkelt uttryckt är symboliskt kapital det som erkänns som viktigt och betydelsefullt. Att avgöra vad som är betydelsefullt är dock ingen individuell process utan det är gruppers uppfattningar som bestämmer vad som är viktigt. För att en vana eller en egenskap ska vara en social tillgång måste den tillskrivas ett värde i ett socialt sammanhang och en grupp måste tycka att den är eftersträvansvärd (det kan vara ett speciellt sätt att tala eller att röra sig, kunskap om vissa musikstilar, en förmåga att spela ett speciellt instrument eller en vana att syssla med vissa idrottsaktiviteter).[14]

Vad är det som driver människor att utveckla vanor och färdigheter och att söka uppskattning bland andra? Ett svar är att vi har ett behov av att omvärlden ser oss och bekräftar vår existens.[15] Detta behov är starkt, anser filosofen Pascal, som formulerade sig på följande vis för över 300 år sedan:

> *Fåfängligheten är så djupt rotfästad i människan att en soldat, en murarlärling, en kock och en bärare skryter och kan få beundrare. Till och med filosoferna vill ha beundrare. Han som skriver emot dem vill ha beröm för att han skriver så bra. Och han som läser det vill ha beröm för att han läst det. Och jag som skriver detta har möjligen samma önskan. Och kanske den som läser detta.* (Pascal, 1971 [1670], 101.)

Vi människor har olika sätt att nå uppskattning och det finns många former av symboliskt kapital enligt Bourdieu. En form är det så kallade kulturella kapitalet, som han använder som ett teoretiskt redskap för att förstå exempelvis varför vissa elever klarar sig bra medan det går sämre för andra elever i samma skola. En annan form av symboliskt kapital är kroppsligt kapital.[16]

[14] Eftersom individen alltid bär med sig sitt sociala habitus, är det också möjligt att tala om habitus som en tillgång, ett slags symboliskt kapital. Alla människors habitus erkänns dock inte som viktiga eller betydelsefulla i samma utsträckning. Det är de sociala sammanhangen som avgör vilka aspekter av en individs habitus som kan vara en tillgång i gruppen. Se avsnittet "Studenternas habitus och spexverksamhet" i kapitel 8 nedan.

[15] E. Goffman. (1974). *Jaget och maskerna.* (Stockholm: Prisma.); G. H. Mead. (1976). *Medvetandet, jaget och samhället.* (Lund: Argos.)

[16] För en diskussion om symboliskt kapital, se Bourdieu, *The Logic of Practice*, 112-121. Kulturellt kapital och kroppsligt kapital är två former av symboliskt kapital. Se även C. Shilling, *The Body and Social Theory* (London: SAGE, 1993), där det kroppsliga diskuteras.

Kroppsligt kapital handlar om utseende, kroppsform, gester, sätt att tala, att gå och att sköta hygien. Dessa egenskaper är viktiga eftersom de påverkar de intryck man får av en person och det första intrycket av en person leder snabbt till uppfattningar om personens egenskaper.[17]

Kroppsligt kapital ska inte förväxlas med teknisk kompetens eftersom den tekniska förmågan i sig inte representerar ett symboliskt kapital. Det bollsinne som exempelvis en fotbollsspelande student visar ger inte automatiskt henne eller honom ett högre anseende eftersom studentens kroppsliga kapital är beroende av en miljö, ett sammanhang, som tillåter att aktiviteterna framträder som värdefulla.[18] Den sociala betydelse som tillskrivs kroppsligt kapital, bestäms till stor del av värderingarna inom de sociala grupper som studenten tillhör.

Kroppsligt kapital kan inte ärvas, likt värdepapper eller egendomar. Med hjälp av pengar kan en individ dock påverka sitt utseende eller sina vanor, men det är inte en enkel process. Shilling diskuterar Bourdieus teorier och noterar att:

> *Parents can buy their children time free from the necessity of waged work and an education where they will have the opportunity to develop valued styles of accent, dress and demeanour, but they can not guarantee its acquisition. Instead, acts of labour are involved in the acquisition of symbolically valued bodies for each new generation. The habitus and tastes of individuals from different backgrounds mean that they are likely to be more or less inclined to carry out the labour required to develop prestigious bodies. However, the actual accquisition of any one type of physical capital can never be guaranteed.*[19]

De sociala grupprocesser och strukturer som bestämmer värdet av olika former av kroppsligt kapital påverkas och förändras ständigt. Dessa processer går

[17] V. Ritts et al. visar i undersökningen "Expectations, Impressions and Judgements of Physically Attractive Students" (*Review of Educational Research 4*, 1992: 413–426) att en universitetsstudent ibland behandlas annorlunda av lärare beroende på vilket utseende den studerande har.

[18] Jämför med Broady, *Sociologi och epistemologi*, 173, och hans exempel med violinspelarens färdigheter. För att så många aspekter som möjligt av musikerns förmåga ska erkännas som värdefulla, måste denna befinna sig i de "rätta" omgivningarna, som uppskattar och uppmuntrar dessa olika aspekter.

[19] C. Shilling, *The Body and Social Theory*, 142.

att analysera. Analysen försvåras dock av att det värde som olika former av kroppsligt kapital har i en social grupp sällan eller aldrig är uttalat eller formulerat i gruppen. Likväl kan en grupp ändå anse att andra gruppers vanor är pretentiösa och överdrivna och påstå att vissa kroppsaktiviteter, till exempel vissa former av idrottsutövande, är olämpliga eller inte värda att syssla med. Grupper kan även säga att andra gruppers aktiviteter är icke önskvärda, samtidigt som de anser att deras egna vanor är de "rätta".

Sammanfattningsvis betyder detta att symboliskt kapital analyseras för att förstå vad som exempelvis ger hög status och vilka fritidsvanor som är "inne". Utifrån detta perspektiv vill jag se om det är möjligt att undersöka vad som räknas som symboliskt kapital bland studenterna, till exempel i de olika ämnesgrupperna.

Bourdieu sammanjämkar subjektivism och objektivism

Ett sätt för forskaren att närma sig den sociala verkligheten är att analysera objektiva förutsättningar för individer och grupper (materiella tillgångar eller tillgångar som är socialt erkända, det vill säga olika former av symboliskt kapital, för att använda Bourdieus språk). Bourdieu säger att sociologins uppgift är att *uncover the most profoundly buried structures of the various social worlds which constitute the social universe, as well as the 'mechanisms' which tend to ensure their reproduction or their transformation.*[20] Detta sätt att uppfatta världen...

> *...treats society in the manner of a social physics: as an objective structure, grasped from the outside, whose articulations can be materially observed, measured, and mapped out independently of the representations of those who live in it... ...The strength of this objectivism or 'structuralist' point of view (epitomized by the Durkheim of 'Suicide'...) is in undermining the 'illusion of the transparency of the social world'. Breaking with common sense perceptions enables it to uncover the 'determinate relations' within which men and women necessarily enter to 'produce their social existance'...*[21]

En kontrast till det objektivistiska arbetssättet är att analysera data utifrån en subjektivistisk synvinkel. Det vill säga att studera de uppfattningar som indi-

[20] Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 7.

[21] Ibidem, 7-8.

vider och grupper har och hur dessa uppfattningar påverkar individer och deras handlingar. Bourdieu själv försöker också bilda sig en uppfattning om vad kvinnor och män inom olika fält tycker och tänker om vardagliga händelser, politiska frågor och utbildningsväsendet.

Att enbart studera världen utifrån denna sociologiska fenomenologi innebär dock att analysen blir begränsad, eftersom en sådan analys endast delvis hjälper forskaren att förstå enligt vilka principer den sociala verkligheten skapas och återskapas.[22] Därför kombinerar Bourdieu en analys av hur människor uppfattar världen med analyser av sociala strukturer.[23] Det bourdieuinspirerade arbetssättet kan sammanfattas på följande sätt:

> *First, we push aside mundane* [= vardagliga] *representations to construct the objective structures (spaces of positions), the distribution of socially efficient resources that define the external constraints bearing on interactions and representations. Second, we reintroduce the immediate, lived experience of agents in order to explicate the categories of perception and appreciation (dispositions) that structure their actions from inside.* (Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 11.)

Citatet beskriver ett forskningsarbete där en statistisk analys kombineras med en intervjuanalys.[24] Bourdieu menar också att dessa *two moments of analysis are equally necessary* (Bourdieu & Wacquant, 1992, 11). Denna arbetsordning, där korrespondensanalysen används för att skapa/påvisa objektiva strukturer (*spaces of positions*) och där intervjuanalyser används för att belysa individernas egna uppfattningar, följer jag själv i de analyser som ligger till grund för resultatredovisning i kapitel 8 och 9 (fritidsvanor) samt i kapitel 10 och 11 (idrottsvanor).

---

[22] Även om vi anser att *social agents construct social reality* får vi dock inte glömma att *they have not constructed the categories they put to work in this work of construction*, menar Bourdieu. (Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 10.)

[23] Med frasen *hur människor uppfattar världen* avses uppfattningar och värderingar som människor har. Med *sociala strukturer* avses objektiva förutsättningar för individer och grupper. För en utförligare diskussion av vad sociala strukturer är, se avsnittet "Kommentarer och konsekvenser för undersökningen" (kapitel 3) i föreliggande avhandling. Bourdieu själv säger att hans undersökningar är *designed to recapture the intrinsically double reality of the social world* och resultatet *weaves together a 'structuralist' and a 'constructivist' approach.* (Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 11.)

[24] Av citatet framgår också att subjekt (individ) och objekt (struktur) är likvärdiga och odelbara i den vetenskapliga analysen. Vid en undersökning av individ och samhälle, kan dessa två begrepp inte uppfattas som två separata och av varandra oberoende enheter. Det beror på att vart och ett av begreppen får sitt sociala värde tillsammans med det andra samt att egenskaper från bägge finns hos vart och ett av dem.

Exempel på forskning i Bourdieus tradition

Klasser, sociala grupper och Bourdieus studier av fritids- och idrottsvanor

Termen klass har fått en utbredd användning i samband med den industriella utveckling som skedde under 1800- och 1900-talet. I vissa teoribildningar är klass ett centralt begrepp som definieras utifrån individens förhållande till produktionen av varor och tjänster. Andra klassteorier tar i större utsträckning hänsyn till symboliska och kulturella aspekter (exempelvis genus och etnisk bakgrund) i diskussionerna. Vilket sätt som bäst förklarar samhällets utseende är en omdebatterad fråga.[25]

När Bourdieu studerar människors fritidsvanor, utgår han ifrån att det är möjligt att kategorisera individerna i klasser eller grupper.[26] Dessa grupper antas skilja sig åt vad avser fritidsvanor eftersom de lever under skilda betingelser och har skilda grupphabitus, för att använda Bourdieus begrepp. Det är naturligtvis också möjligt att anta att grupper skiljer sig åt i många andra avseenden. Man kan hålla för troligt att vissa grupper har större befogenheter, jämfört med andra (inom exempelvis politik, hälsa/sjukvård och skolväsende). Dessutom kan grupper alltid delas in i undergrupper. Bourdieu visar i *Distinction* att individer i de dominerande samhällsskikten (det vill säga de som har större befogenheter och mer makt i samhället; den så kallade eliten) kan kategoriseras i två undergrupper: Den ekonomiska och den kulturella eliten. I den första av dessa undergrupper uppskattas främst ekonomiska värden (pengar, egendomar, värdepapper) i förhållande till kulturella värden, medan det i den andra är immateriella och symboliska tillgångar som skattas högt

[25] Frågan om det existerar sociala klasser i samhället är inte neutral och den saknar inte politisk laddning. Dessutom används begreppet social klass ofta i vardagsspråket, vilket forskningen åskådliggör. (Göran Cigéhns och Mats Johanssons undersökning från 1997, *Klassidentitet i upplösning?*, visar att människor i Sverige i stor utsträckning anser att det existerar sociala klasser i landet.)

[26] De mest berömda studierna är kanske de vars resultat presenteras i boken *Distinction* (1984), där det moderna franska samhället analyseras. I detta arbete utgår han från teorier om ekonomiska styrfaktorer (förhållandena mellan arbetare och kapitalägare, mellan dem som har pengar och egendomar och dem som inte har det) och teorier om kulturens och gruppstatusens betydelse för särskiljandet av grupper. Bourdieus studier är dock inte enbart beskrivningar av empiriska data, utan även teoretiska analyser av forskningens möjligheter att förstå människors vardag.

(utbildningsbevis, examina, kännedom om finkultur, en väl utvecklad musiksmak och en god förmåga att uttrycka sig i tal och skrift). På sidorna 128-129 i *Distinction* har skillnaderna mellan olika grupper åskådliggjorts med hjälp av en figur. I en del av figuren finner vi de dominerande klasserna (de som har relativt god tillgång till ekonomiskt och kulturellt kapital). I figuren åskådliggörs också hur denna dominerande grupp (eliten) kan klassificeras i två undergrupper: Dels de som har en hög andel ekonomiskt kapital och låg andel kulturellt kapital (företagschefer, verkställande direktörer och liknande), dels de som har mest kulturellt kapital jämfört med ekonomiskt kapital (intellektuella, konstnärer och forskare).[27]

En individs tycke för en viss fritidssyssla, eller estetiska sinne för vad som är god kultur, beror därför inte på någon medfödd förmåga. Det är snarare individens sociala ursprung och nuvarande livsbetingelser och grupptillhörighet som påverkar känslan för vad som är lämpligt eller smakfullt.[28]

Bourdieus tes om ett samband mellan sociala grupper och fritidsvanor är naturligtvis inte unik. Svensk och internationell forskning visar att fritidens innehåll skiljer sig åt för olika sociala grupper. Arnman & Jönsson (1993) visar att svenska tonåringar ofta har fritidsvanor som liknar deras föräldrars. Se också Nilssons bok *Den allvarsamma fritiden* från 1994 och Engströms *Idrott som social markör* från 1999, där liknande mönster från den tidigare forskningen diskuteras.[29]

Fritidssysslor kan alltså klassificeras utifrån vilka som utför sysslorna och sambanden mellan fritidssysslorna och grupperna kan åskådliggöras på olika

[27] Några läsare kan ha stött på dessa figurer i svensk översättning i förenklad form i P. Bourdieu (1999) *Praktiskt förnuft*. (Göteborg: Daidalos), 15-17.

[28] Bourdieu visar i tabeller och grafer att biobesök, museebesök, musiksmak och klädstil går att relatera till individers utbildningsnivå och sociala ursprung (Bourdieu, 1984, 1-2).

[29] Sambanden mellan socialt ursprung och motions- och idrottsvanor diskuteras också i två svenska avhandlingar: B. Schelin (1985). *Den ojämlika idrotten*. (Lund: Lunds universitet, Sociologiska institutionen); samt S. Karp (2000). *Barn, föräldrar och idrott*. (Umeå: Umeå universitet, Pedagogiska institutionen).

Den sociala snedrekryteringen återfinns också högre upp i idrottssystemen bland elitidrottare. Patriksson visar i en svensk studie från 1994 att elitidrottare inte är något tvärsnitt av befolkningen. (G. Patriksson, 1994, "Social rekrytering av svenska elitidrottare". *Svensk idrottsforskning 2*, 5-12.) I ett urval av medaljörer från olympiader och världsmästerskap under perioden 1952-1984 är högre socialgrupper överrepresenterade (Patriksson, 1994, 11).

sätt. I *Distinction* visar Bourdieu hur fritidssysslor, som relativt ofta utövas av samma grupp individer, kan grupperas tillsammans i figurer som liknar punktdiagram.[30] (Jag skall göra detsamma i föreliggande avhandling, vilket diskuteras mer utförligt nedan.) Dessa figurer (där fritidsaktiviteter positioneras i förhållande till varandra, utifrån gruppers preferenser) ger läsaren information av två slag: Dels tecknas en bild av vilka aktiviteter som har det gemensamt att de relativt ofta utövas av individer från samma grupp, dels tecknas en bild av vilken varierande betydelse olika grupper tillskriver fritidsaktiviteterna. Det finns alltså smakskillnader mellan grupper, som manifesteras på olika sätt. Vissa grupper kan anse, till skillnad från andra, att det har en högre status att gå på museum jämfört med att ligga hemma och se på tv.[31]

Sammanfattningsvis anser Bourdieu att det existerar grupper i samhället, som har skilda vanor och uppfattningar. Han har betonat att grupper ofta kämpar om makten att avgöra vad som är viktigt eller ej, i olika sammanhang och inom olika områden (inom politik, skolväsende, högre utbildning, arbetsmarknad eller media).[32] Eftersom varje grupp har unika vanor och smaker (de har varsitt grupphabitus), kan fritidsaktiviteter studeras av forskare och användas för att analysera sociala grupper.[33]

[30] Bilden av fritidsaktiviteter/vanor kallar Bourdieu livsstilarnas rymd (i den engelska översättningen av *Distinction*, 1984, 128-129, kallas den *space of life-styles*).

[31] Även *inom* grupper finns det skillnader. I den grupp som rangordnar museebesök som något värdefullt, finns undergrupper och skilda smaker. De kommer till uttryck i den rangordning som de gör bland konstverken på museet. Ett konstverk i form av en teckning kan ha lägre status bland vissa kännare jämfört med en målning, och vice versa bland andra, trots att de bägge verken har utförts av konstnärer av ungefär samma rang.

[32] Att ha makten att säga vad som är det korrekta sättet att leva är en avgörande faktor. Genom att säga vilka livsstilar eller handlingar som är de korrekta, tillskriver man samtidigt en viss grupp människors syn på världen ett större värde jämfört med andra gruppers åsikter och uppfattningar. (Wacquant, 1998, 225.)

[33] Forskare kan studera vad människor anser om idrotts- och motionsaktiviteter. Syftet kan då vara att undersöka om en grupp — låt oss kalla den grupp X — uppskattar mer, vad man kan kalla, estetiskt tilltalande aktiviteter (exempelvis idrottsaktiviteter som inte kräver kroppskontakt mellan utövarna och som utförs av individer iförda exklusiva träningskläder av senaste modell) före aktiviteter som präglas av en hög grad av funktionalism. (På samma sätt som denna grupp X kanske uppskattar finkultur före populärkultur.) En annan grupp, grupp Y, fäster kanske större vikt vid det motsatta, det vill säga funktion före prakt, medan en tredje grupp, grupp Z, hamnar i en position mellan dessa två ytterligheter.

Komparativa studier av fritidsvanor

Bourdieus tidigare undersökningar visar att det är möjligt att studera individers smak vad avser fritidsvanor, mat och dryck, tidningar och tidskrifter, mode och inredning. Han menar att undersökningar av detta slag ger en god inblick i individers och sociala gruppers preferenser.

> *Each of these worlds — drinks (mineral waters, wines and aperitifs) automobiles, newspapers or holiday resorts, design or furnishing of house or garden, not to mention political programmes — provides the small number of distinctive features which... allow the most fundamental social differences to be expressed...*[34]

Enligt Bourdieus tes är det möjligt att finna mönster i data av denna typ i varje land, vad avser gruppers vanor och smak. Bourdieu säger att hans antaganden är giltiga för varje samhälle som har sociala grupper *even if the system of distinctive features which express or reveal economic and social differences...varies considerably from one period, and one society, to another* (Bourdieu, 1984, xii). Dessutom uppvisar varje lands mönster likheter med övriga länders. Det franska samhället har på så vis likheter med det engelska, det tyska och det svenska. Detta innebär att analyser av fritidsvanor, av det slag som Bourdieu genomför i *Distinction*, går att genomföra i skilda länder och att resultaten kan jämföras med varandra (Bourdieu, 1984, xi).[35] Bourdieu uppmanar andra forskare att genomföra sådana komparativa studier, och han säger att de bör:

> *...join in the game, at least so as to correct my mistakes and perhaps to pursue the search for equivalents... ...in song and cinema... ...in dress, interrior decoration, sport and cooking. For it is certain that on each side of the Channel or the Atlantic some things are compatible, others are not...* (Bourdieu, 1984, xii-xiii.)

Bourdieus teorier och hans sätt att arbeta med korrespondensanalysen har inspirerat den norska forskaren Lennart Rosenlund. Rosenlund studerar människor och deras vanor i staden Stavanger i Norge. Han utför en *methodological*

[34] Citatet fortsätter: *...almost as completely as through the most complex and refined expressive systems available in the legitimate arts...* (Bourdieu, 1984, 226.)

[35] Bourdieu exemplifierar med att vissa franska substantiv (*haute couture*) fyller samma funktion i affärer i England som engelska ord (*hairdresser* och *shirtmaker*) fyller i motsvarande kontext i Frankrike. Det finns exempel på fler generella mönster som återfinns i olika länder. Bourdieu säger att [the] *entertainment which Parisians expect from boulevard theatre, New Yorkers will seek in Broadway musicals* (Bourdieu, 1984, xii).

re-reading of Pierre Bourdieu's major work Distinction (Rosenlund, 1996, 211) och resultaten visar att Bourdieus teser i *Distinction* kan användas för att analysera Stavangers befolkning vad avser livsbetingelser, fritidsvanor och uppfattningar. *In summing up the results... we may discover certain contours of a space of lifestyles which in broad terms corresponds to the one described by Bourdieu in Distinction.* (Rosenlund, 1996, 230.)

Sammanfattningsvis finns få saker som är mer universella än det samband, den homologi, som existerar mellan en individs livsbetingelser och dennas sätt att tänka och argumentera samt mellan individens livsbetingelser och de vanor och den smak som individen har. (Med detta avses dock inte att denna homologi i skilda kulturer och länder överensstämmer i detalj.)

Denna tes, som den förs fram i *Distinction*, har dock kritiserats. Jenkins ställer sig frågande till Bourdieus antagande om att smakmönster i olika länder kan jämföras, och säger: *...I am less certain than the author* [Bourdieu] *that the use of French empirical material does not limit the generalisability of the argument.*[36]

Uppgiften för min undersökning blir då att försöka finna eventuella mönster, vad avser studenternas sociala ursprung, studiesituation och deras fritidsvanor, vid Umeå Universitet samt University of Wisconsin-Madison, som går att förstå med hjälp av Bourdieus teser. En annan uppgift blir att jämföra dessa mönster och att analysera dem.

Motions- och idrottsvanor

I *Distinction* utgår Bourdieu ifrån att idrotts- och motionsaktiviteter saknar neutrala eller tidlösa egenskaper, som har en liknande betydelse för alla individer och som kan användas för att fullt ut förklara varför de är populära. Aktiviteterna betyder olika saker för skilda individer, inte minst på grund av att varje individ uppfattar dem utifrån sina egna utgångspunkter, eller sitt eget habitus.[37]

[36] Citatet fortsätter: *It may be that there is, for example, something specific with respect to the Parisian metropolitan elite's relationship to Culture which is quite different to their British or American equivalents.* (R. Jenkins, Review of Bourdieu's 'Distinction'. *Sociology 1*, 1986: 104.)

[37] *...it would be naive to suppose that all practitioners of the same sport (or any other practise) confer* [≈ tillskriver] *the same meaning on their practice or even, strictly speaking, that they are practising the same practise.* (Bourdieu, 1984, 210-211.)

Bourdieu sammanställer människors idrotts- och motionsvanor i grafiska figurer, där aktiviteterna positioneras i förhållande till varandra i ett slags fält av idrotts- och motionsaktiviteter. (Se ovan, avsnittet "Klasser, sociala grupper och Bourdieus studier av fritids- och idrottsvanor", där Bourdieus arbete med figurerna beskrivs.) Det är en sådan bild av motions- och idrottsvanor som skapas i resultatkapitel 10 och 11 i avhandlingen. För att skapa en sådan bild räcker det inte med analys av ett fåtal (beroende och oberoende) variabler, exempelvis en analys mellan en typ av aktivitet och en given social klass. Istället krävs en analys av sambanden mellan fritidsaktiviteterna (som åskådliggörs i det som ovan beskrivs som livsstilarnas rum, *space of lifestyles*). (Observera att ordet "samband" inte avser statistiska, signifikanta samband, som kan komma till uttryck i form av statistiska sambandsmått, ofta benämnda koefficienter, utan samband i betydelsen relationer och kopplingar det vill säga *förbindelser*.) Eller en analys av sambanden mellan aktiviteterna (det som kallas *space of lifestyles*) och individerna. (Individernas/agenternas inbördes relationer kallar Bourdieu rummet med de sociala positionerna, *space of social positions*.) [38]

Detta fält ger en bild av hur olika grupper väljer aktiviteter (och samtidigt väljer bort andra) bland det totala utbud av aktiviteter som finns att tillgå. Det är inte enbart för idrotts- och motionsaktiviteter som ett sådant fält av livsstilar kan skapas. Det är möjligt för forskaren att skapa och beskriva musiksmak, smaken för mat och dryck, dekoration och politik i termer av fält (Bourdieu, 1984, 208.) Ett förhållande som kännetecknar dessa fält är att de står färdiga och väntar på varje ny individ som träder in i fälten. [39] Fältet av idrottsaktiviteter, till exempel (där olika idrottsaktiviteter är positionerade i förhållande till varandra), *presents itself to each new entrant as a set of ready-made choices, objectively instituted possibles, traditions, rules, values, equipment, symbols*... (Bourdieu, 1984, 209.)

[38] För en mer utförlig diskussion, se *Distinction*, kapitel 3, avsnittet "The Universes of Stylistic Possibles" (Bourdieu, 1984, 208-225).

[39] Ett annat förhållande är att det finns en överensstämmelse eller homologi mellan dessa fält. Det är därför möjligt att grafiskt åskådliggöra vart och ett av fälten, i form av tvådimensionella figurer, att lägga dessa figurer ovanpå varandra (det vill säga, att *superimpose these homologous spaces* — Bourdieu, 1984, 208) och att analysera analogin mellan dessa fält.

Bourdieu säger att det är relativt enkelt att visa att skilda grupper...

> *...do not agree on the profits expected from sport, be they specific physical profits, such as effects on the external body, like slimness, elegance or visible muscles, and on the internal body, like health or relaxation; or extrinsic profits, such as the social relationships a sport may faciliate... And, though there are cases in which the dominant function of the practice is reasonable clearly designated, one is practically never entitled to assume that the different classes expect the same thing from the same practice.* (Bourdieu, 1984, 211.)

Olika grupper kan alltså tillskriva samma fritidsaktiviteter olika värde. Det innebär att det är förhållandevis svårt för forskare att studera motions- och idrottsaktiviteter, även om det är möjligt. Det som försvårar analysen är att den mening som individen tillskriver en motions- eller idrottsaktivitet är...

> *...linked to so many variables — how long ago, and how, the sport was learnt, how often it is played, the socially qualified conditions (place, time, facilities, equipment), how it is played (position in a team, style etc.) — that most of the available statistical data are very difficult to interpret.* (Bourdieu, 1984, 211-212.) [40]

Citatet ovan visar att meningen med människors motionerande/idrottande inte kan förstås utifrån en studie som enbart fokuserar intresset mot aktiviteterna. En och samma aktivitet betyder olika saker beroende på vem som utövar den och i vilka sammanhang aktiviteten utförs. Ekonomiska kostnader

[40] Det gäller till exempel motions- och idrottsformer som kan varieras i stor utsträckning. Bourdieu nämner boule pétanque, som kan utföras som en tävlingsidrott på en spelplan speciellt framtagen för sporten eller som ett slags avkoppling under informella former. Det gäller också aktiviteter som, trots att de utförs i samma omfattning, utförs dels av individer som har sysslat med dessa aktiviteter (exempelvis slalom) sedan barnsben, dels av individer som har börjat att utöva dessa aktiviteter först i vuxen ålder. Sådana aktiviteter (slalom) kan dessutom utövas av olika individer i samma utsträckning, men under helt olika omständigheter (där vissa åker slalom på lov och helger i en skidbacke i deras närhet medan andra tar längre semestrar och åker *off-pist* på mer exklusiva skidorter). Bourdieu säger: *In fact, it is rare for the social homogeneity of the practitioners to be so great that the populations defined by the same activity* [till exempel slalom] *do not function as fields in which the... definition of the legitimate practice is at stake.* (Bourdieu, 1984, 211.)

är inte heller den enda förklaringen till varför människor väljer den ena aktiviteten framför den andra.

> *...the class variations in sporting activities are due as much to variations in perception and appreciation of the immediate of deferred profits that are supposed to bring, as to variations in the costs...* (Bourdieu, 1984, 212.)

Av citatet framgår att valet av idrottsaktivitet i stor utsträckning beror på hur valet av just denna aktivitet uppfattas av individen (vilken status utövande av denna aktivitet har i individens ögon). Valet av motions- och idrottsform påverkas med andra ord av hur individen uppfattar vinsten med att syssla med den.

Bourdieu säger vidare att sociala grupper med anknytning till arbetarklassen ibland har ett *instrumentellt* förhållande till den egna kroppen och detta återspeglas i valet av mat, i förhållandet till begrepp som hälsa och hygien och i valet av idrott. Det är relativt vanligt att arbetarklassens medlemmar väljer "...sports which demand a high investment of energy, effort or even pain (e.g. boxing) and which sometimes endanger the body itself...". (Bourdieu, 1984, 212-213.)

För medelklassen existerar ett slags hälsoideal som betonar måttlighet och slankhet. Bourdieu förklarar:

> *...the concern to cultivate the body appears... often associated with an ascetic exaltation of sobriety and controlled diet, in the middle classes (junior executives, the medical services... schoolteachers...) These classes, who are especially anxious about appearance and therefore about their body-for-others, go in very intensively for...* [en asketisk träningsform eller kroppsövning — Bourdieu nämner gymnastik som en *ascetic sport par excellence*] *...since it amounts to a sort of training (askesis) for training's sake.* (Bourdieu, 1984, 213-214.)

I citatet ovan diskuterar Bourdieu hur medlemmar i vissa yrkesgrupper är mer medvetna om det egna kroppsutseendet, eftersom de iakttas (och bedöms) av andra i det dagliga arbetet. (Ytterligare en grupp, vid sidan om dem som nämns ovan, är kanske universitetslärare inom olika områden?) Medelklassmedlemmarna i sådana yrkesgrupper har ett mer utpräglat sinne för den egna kroppen (det som Bourdieu kallar *their body-for-others*). Bourdieu menar också att individer i medelklassen och individer med relativt stor andel kulturellt kapital (jämfört med mängden ekonomiskt kapital) i vissa avseenden kan sägas ha

liknande sätt att uppfatta hälsorelaterad fysisk aktivitet (exempelvis joggning). Han konstaterar att dessa grupper kan ha ett liknande förhållande till motions- och idrottsaktiviteter, som gör att de är:

> *...prepared to find satisfaction in effort itself and to take the deferred* [≈ långsiktiga] *gratifications of their present sacrifice at face value.* (Bourdieu, 1984, 214.)

Sammanfattningsvis menar Bourdieu att grupper uppskattar den typ av ansträngande övningar som bäst passar deras livsfilosofi. Bourdieu argumenterar också för att skillnader och likheter mellan olika gruppers motions- och idrottsvanor står att finna i de flesta länder. Dessa gruppspecifika handlingar, och gruppernas uppfattningar om dessa handlingar, kan därför studeras av forskare.[41]

Identitet och gruppsymboler

I denna litteraturgenomgång har jag hävdat att handlingar bör ses i ett större, socialt sammanhang, när man vill förstå dem. Varför är detta viktigt, och varför är mänskliga interaktionerna så viktiga för individen? Det finns socialpsykologiska förklaringar till varför människor formar grupper och samarbetar och konkurrerar med varandra. Ett antal teoretiker och tänkare understryker att det är individens sociala samverkan med andra, som bestämmer vad hon eller han räknar som sitt "jag". Exempel på forskare som menar att jag-begreppet är baserat på sociala interaktioner, är Mead och Goffman.[42]

Enligt Mead skapas den egna identiteten, eller "jag", när individen kommunicerar med andra. Och det är då *kommunikation i betydelsen av signifikanta symboler, kommunikation som är riktad inte bara till andra utan också till individen själv.* (Mead, 1976, 111.) Identiteten och "jaget" skapas och vidareutvecklas i ett komplicerat samspel med andra människor, där personlig stil och smak samt symboler och handlingar är av betydelse.

[41] Liknande argument har förts fram av Booth och Loy: *Our view is that* [social] *class remain essential to the analysis of both modern and postmodern sport: All the evidence suggests that, irrespective of culture or historical period, people use sport to distinguish themselves and to reflect their status and prestige.* (Booth, D., & Loy, J., 1999, 1.) Booth och Loy säger vidare att komparativa forskningsprojekt kan studera och analysera dessa distinktioner *i olika länder*, vad avser olika gruppers idrottsvanor.

[42] Goffman, 1974, *Jaget och maskerna*; Mead, 1976, *Medvetandet, jaget och samhället.*

Vidare, individens uppfattning om den egna identiteten beror på den bild som hon eller han har av sig själv. Uppfattningen påverkas också av hur individen tror att andra personer betraktar henne eller honom. Individen upplever *sig själv som sådan... från de andra individernas specifika ståndpunkter i samma sociala grupp*, anser Mead (1976, 111) och därför är det viktigt för individen att tolka vad andra tycker om henne eller honom.

Individen bör också ha en god uppfattning om vad andra tycker och tänker om gemensamma fenomen eller objekt och *olika sidor och aspekter av den gemensamma sociala aktivitet eller uppsättning sociala åtaganden i vilka, som medlemmar i ett organiserat samhälle eller social grupp, de alla är engagerade.* (Mead, 1976, 121.)

Av citaten ovan framgår att individens åsikter om dessa gemensamma fenomen eller objekt bör vara i linje med vad andra anser. Detta är viktigt av olika anledningar. Framför allt för att den egna identiteten, det egna "jaget", ska utvecklas och fungera i den sociala samvaron och för att individen ska uppleva ett slags grupptillhörighet. Av detta följer, att det är viktigt för individen att ta till sig...

> *...attityderna hos den organiserade sociala grupp till vilken han hör...* [vad avser] *den organiserade, kooperativa sociala aktivitet eller uppsättning sådana aktiviteter i vilken gruppen är engagerad...* (Mead, 1976, 121.)

I föreliggande avhandling undersöks därför studenternas åsikter om varandra och om olika grupper vid universitetet, vad avser klädstil, sätt att resonera och symboler för tillhörighet. Mitt sökande efter särskiljande egenskaper kan tyckas vara en jakt efter stereotyper (som kan leda till simpla generaliseringar) som bygger på en förenklad tanke om att forskaren kan sortera individer utifrån samtal om till synes simpla saker som klädstil och motionsvanor. Forskning visar dock att såväl personlig stil som gruppsymboler är viktiga för människor, av olika anledningar (Bourdieu, 1984). De är nödvändiga för att den sociala interaktionen, som alltid uppstår när individer träffas, överhuvudtaget ska fungera.

En anledning till detta är att vi människor alltid vill veta något om dem som vi möter i vår vardag. Vi strävar efter att känna till åtminstone några sakförhållanden om varandra. Goffman menar att när en *individ inleder en interaktion med andra individer vill han bli på det klara med situationens fakta.* (Goffman, 1974, 215.) Individen vill känna till relevanta sociala omständig-

heter och uppgifter om övriga närvarande, eftersom det då blir enklare att umgås och att handla naturligt. För att erhålla information och för att kunna göra förutsägelser och antaganden om varandra, kommunicerar individer med varandra. Om individerna har tid till att umgås sker kommunikationen dels i form av samtal, dels med hjälp av yttre tecken och symboler (exempelvis klädstil och accessoarer). Har individerna däremot få eller inga möjligheter att samtala direkt med varandra kommer kommunikationen att ske i första hand med hjälp av yttre tecken. Goffman säger att om...

> *...den verklighet som individen har att göra med är otydbar för ögonblicket måste han istället förlita sig på yttre tecken. Och ju mer individen är engagerad av en verklighet som inte är tillräcklig för varseblivning desto mer måste han, paradoxalt nog, koncentrera sin uppmärksamhet på yttre tecken.* (Goffman, 1974, 215-216.)

Vad blir konsekvenserna för denna undersökning? Låt oss hypotetiskt förutsätta att studenter från samma ämnesgrupp har fler tillfällen att lära känna varandra och att samtala, jämfört med studenter som tillhör olika grupper. Då kan vi anta att studenter från skilda ämnesgrupper kommer att fästa tilltro till yttre tecken, när de beskriver/analyserar varandra. Detta antagande kommer att diskuteras vidare i nedanstående avsnitt och det kommer att undersökas i föreliggande avhandling.

Kommentarer och konsekvenser för undersökningen

Handlingar existerar alltid i ett socialt sammanhang.[43] Vad som avses med socialt sammanhang, varierar från undersökning till undersökning. Ett sätt att närma sig detta begrepp är att tala om sociala strukturer. Sociala strukturer är objektiva förutsättningar för individer och grupper.[44] Dessa betingelser kan vara materiella tillgångar eller symboliska tillgångar, det vill säga resurser som är socialt erkända. De påverkar oss alla och våra interaktioner, gärningar, åsik-

[43] Bourdieu kallar ofta dessa sammanhang sociala fält. Fält är arenor där individer (som alltså har skiftande habitus) umgås, samverkar och konkurrerar med varandra (Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 19.) Weber poängterar att forskare bör tolka handlingar i ett socialt sammanhang (och att förståelsen av sammanhangen bildar en bas för förklaringen av handlingarna). Weber, *Ekonomi och samhälle*, 16.

[44] Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 7-8.

ter och omdömen. Sociala strukturer kan också beskrivas som någorlunda stabila relationer mellan människor och sociala grupper.[45] Dessa relationer kan vara mer eller mindre formaliserade och beständiga över tid, och genom medvetna eller omedvetna handlingar kan individer påverka dessa relationer.[46]

Vissa forskare använder begreppet sociala strukturer när de undersöker klasser och klasstrukturer och den betydelse som klasser har haft i det moderna samhället. Andra forskare använder begreppet sociala strukturer när de vill studera och förstå, till exempel, utslagning och kriminalitet.[47] Några analyserar hur strukturer skapas inom och mellan släkt- och åldersgrupper eller mellan kvinnor och män. Forskare kan till exempel anlägga ett strukturellt perspektiv för att bättre förstå kvinnliga och manliga studenters vardag. Johnsson (1997) menar att sådana studier, som fokuserar intresset mot såväl individuella som strukturella förklaringsfaktorer, är nödvändiga. Hon menar att det är viktigt att *se och förhålla sig till "strukturer"* (Johnsson, 1997, 91.) Det är väsentlig angelägenhet, eftersom ett strukturellt och ett maktanalytiskt synsätt *ger utrymme för att undersöka de relationella aspekterna av könstillhörigheten.* [48]

Bourdieu är ett exempel på en forskare som analyserar sociala strukturer och strävar efter en förståelse av hur människor uppfattar världen. Hur pass lämpliga hans teorier och begrepp är, för att ändamålsenligt registrera och skildra såväl sociala strukturer som studenters åsikter, granskas i föreliggande avhandling.

[45] C. Crothers, *Social Structure*, London: Routledge, 1996, 3.

[46] När forskare talar om strukturer som beständiga över tid, menar de att strukturerna förändras långsammare än individerna som ingår i dessa samspel. (Crothers, *Social Structure*, 4.)

[47] P. Blau, *Approaches to the Study of Social Structure* (New York: Free Press, 1975), 2-20. Se också Crothers, *Social Structure*, 15.

Det förefaller mig som om begreppet sociala strukturer kan förstås utifrån dess två fundamentala byggstenar: 'sociala' och 'strukturer'. Med begreppet *struktur* förstås stabila men dock förändringsbara *förhållanden* som påverkar individer och grupper i deras dagliga handlingar. Dessa strukturer kan vara formaliserade och påtagliga eller osynliga i form av traditioner och värderingar, inklusive makt- och dominansförhållanden. Med begreppet *social* avses att förhållandena, och förståelse för dessa samspel, *får sin mening* i ett mellanmänskligt sammanhang.

[48] L. Johnsson, 1997, ("Vem forskar och undervisar på högskolan?", *Pedagogisk forskning i Sverige 2*, 81-94), 91. Ett sådant synsätt hjälper också forskaren att *fästa uppmärksamheten på de ständiga konstruktionerna av "kvinnlighet" och "manlighet" oavsett vem (kvinna eller man) som bär, främjar, hindrar sådana drag i till exempel en organisation... eller i själva vetenskapen...* (Johnsson, 1997, "Vem forskar och undervisar på högskolan?", 92.)

I föreliggande undersökning analyseras meningen med studenters fritidsaktiviteter och motions-/idrottsaktiviteter, när de tolkas utifrån de omständigheter som gäller för studenterna, vid universiteten i Umeå och Madison. Sammanfattningsvis innebär det att hänsyn tas till förklaringsfaktorer i studenternas närhet som på ett eller annat sätt påverkar deras vardag. Exempel på sådana faktorer är den studerandes civilstånd, bostadsförhållande och antal schemalagda studietimmar. Ett annat exempel är individens kön. Min utgångspunkt är att kön, av olika anledningar, är en viktig faktor att ta hänsyn till vid en analys av sociala grupper. Både kvinnors och mäns perspektiv bör analyseras och förstås i vetenskapliga studier. Män intar dessutom en dominerande position över kvinnor, inom många områden.[49] Vidare, våra uppfattningar om vad som är kvinnligt respektive manligt sitter också djupt inom var och en av oss.[50] Därför ägnas en del av avhandlingen till att analysera kvinnliga och manliga studenters vardag, och utgångspunkten för detta är, som sagt, att det är tänkbart att det existerar skillnader mellan dessa två grupper. Vilka eventuella skillnader som kommer att påvisas går inte att på förhand säga i detalj.

En annan betydelsefull faktor är de studerandes ålder. Flera studenter i undersökningen *Studenterna i Sverige* (Brandell & Höög, 1998) menar att ålder kan vara en relevant aspekt av studentlivet.[51] Ytterligare ett exempel (på en faktor som påverkar studierna) är om individen har egna barn. Brandell och Höög (1998) visar att livssituationen påverkas starkt, om studenten har egna småbarn. Inte enbart den personliga ekonomin, utan även studie-

[49] Giddens säger, i en genomgång av sociologiska teorier och tanketraditioner, att *there are no societies in which men do not, in some aspect of social life, have more wealth, status and influence than women.* A. Giddens, *Sociology* (London: Polity Press, 1997), 260.

[50] *Könsuppdelningen tycks ingå i "tingens ordning" — som man ibland säger om det som är normalt och naturligt — så till den grad att den är oundviklig: den finns, i objektiverat tillstånd, både i tingen (till exempel i huset, där alla delar är "bekönade"), i hela den sociala världen, och, i förkroppsligat tillstånd, i kropparna, i agenternas habitus, där de fungerar som system av varseblivnings-, tanke- och handlingsscheman.* P. Bourdieu, *Den manliga dominansen.* (Göteborg: Daidalos, 1999), 20.

[51] Äldre studenter säger att de ibland inte känner sig som riktiga studenter, eftersom de inte passar in i den allmänna bilden av vad som kännetecknar en student, menar några studenter i Högskoleverkets undersökning "Studenterna i Sverige". (Brandell & Höög, *Med studenternas egna ord*). Högskole- och universitetssystemen är dessutom gjorda för ungdomar, både vad gäller undervisning och det sociala studentlivet, anser ett antal studenter. Dock, i olika situationer kan en relativt hög ålder och livserfarenhet vara en stor tillgång. Äldre studenter tillför gruppen unika erfarenheter, menar några av dem.

62

situationen påverkas. Studenter, som har egna barn, uppger att en väl fungerande barnpassning är mycket viktigt för att studiearbetet ska fungera. En flyttad föreläsning eller examen kan, till exempel, få mycket stora konsekvenser, jämfört med situationen för de studenter som inte har småbarn. Ett eventuellt arbete, vid sidan om studierna, påverkar också studentens livssituation och därför är sådant arbete av intresse i studien. Nordamerikansk forskning visar att ju mer studenterna arbetar vid sidan om studierna, desto oftare anser de att detta arbete försvårar eller hindrar deras studier (US Department of Education, NCES, 1999, 20.), vilket i och för sig är ett slags truism.

Ytterligare exempel, på förklarande faktorer till skillnader mellan studenters fritidsaktiviteter, är de studerandes sociala ursprung. I denna undersökning använder jag föräldrarnas utbildning och yrken, som ett slags grova indikatorer på detta ursprung. Med hjälp av dessa variabler analyseras sambanden mellan fritidsvanor och den uppväxt studenternas har haft. Ett sista exempel på förklaringsfaktorer som kan användas för att tolka studenternas handlingar och uppfattningar, är studenternas ämnesgrupper.[52] Jag har i den genomgång som hittills presenterats visat att ämnesgrupper kan vara betydelsefulla faktorer som påverkar studenterna i olika omfattning. Vid en undersökning av detta slag, blir det därför relevant att analysera vilka skillnader/likheter som finns mellan olika ämnesgrupper vad avser fritidsvanor (inklusive motions- och idrottsvanor).

Sammanfattningsvis får individer ofta förlita sig på det som är uppenbart och omedelbart tillhanda, när de ska beskriva varandra. Speciellt om de tillhör olika grupper som sällan eller aldrig träffas. I vilken utsträckning detta gäller för studenter kommer att undersökas i föreliggande avhandling. Inför de kommande analyserna kan man anta att studenter i varierande utsträckning kommer att diskutera yttre tecken, som symboler och klädstil. Detta antagande testas i de kommande resultatkapitlen, där studenternas beskrivningar av varandra och av olika grupper analyseras. Vidare, i litteraturgenomgången ovan har betydelsen av ämnesgrupper betonats. Härnäst kommer urvalet av de studerande och valet av de fyra ämnesgrupperna att diskuteras.

[52] Vid universiteten träffas studenter och anställda och där finns informella och formella grupperingar av skilda slag. Exempel på grupperingar (eller kulturer, för att använda Snows begrepp) är de humanistiska/samhällsvetenskapliga och de naturvetenskapliga ämnesgrupperna. Vanor och uppfattningar, bland studenter från olika ämnesgrupper, kan jämföras med varandra, vilket den tidigare forskningen har visat.

... the understanding is sublime [≈ upphöjd, storslagen], *the imagination beautiful — yet it is evident, that... men who undoubtedly possess the liveliest imagination, are most touched by the sublime, while men who have cold, enquiring minds, have not this exquisite feeling in any great degree, and indeed seem to lose it as they cultivate their reason.*

Mary Wollstonecraft

64

KAPITEL 4

Urval av studenter samt undersökningens metoder

Valet av de fyra ämnesgrupperna

När det gällde urvalet av de studenter som skulle erbjudas att delta i föreliggande undersökning, fanns naturligtvis både teoretiska antaganden och praktiska omständigheter som påverkade besluten. (Urvalet skedde också inom ramen för det större forskningsprojektet, vilket jag diskuterar i avsnittet "Föreliggande undersökning", kapitel 1.) Den första frågan handlade om vilka ämnesgrupper som skulle ingå i studien, och det är detta som diskuteras härnäst.[1]

Valet av humaniora och naturvetenskap gjordes utifrån antagandet om att dessa två ämnen kan ses som olika kulturer. Det finns en relativt lång historia inom utbildningssociologi och pedagogik att beskriva just dessa ämnesgrupper som två kulturer (humaniora och naturvetenskap).

Valet av lärarstudenter baserades på ett antagande att denna grupp skiljer sig från många andra i ett avseende: Dessa studenter deltar i en utbildning som leder till en typ av yrke som är relativt väldefinierat. För många andra studenter, exempelvis humanister och naturvetare, är det inte lika klart vad utbildningen kommer att leda till, efter examen, vad avser yrkesroll och arbetsuppgifter. Man kan kanske anta att lärarstudenter har en relativt stark gruppkänsla, på en övergripande nivå. Valet av lärarstudenter grundades också

[1] Att gruppera och klassificera studenter är en komplicerad procedur. Bourdieu skriver följande i *Homo Academicus* angående ämnesgrupper: *Borde man föra samman mekanik med matematik eller med teoretisk fysik, genetik med naturvetenskap eller biokemi? Borde klassisk arabisk filologi* [≈ vetenskapen om språk i litteratur] *föras till undervisningen i främmande språk och litteratur, liksom engelsk och tysk filologi, eller till klassisk filologi och antikens litteratur? /—/ Resultatet blir att varje beslut skulle ha förutsatt en fördjupad undersökning inom var och en av de aktuella miljöerna. Vi har alltså föredragit att hålla oss till de stora administrativa uppdelningarna i naturvetenskap, humanistisk, juridisk och medicinsk fakultet, vilka hur omfattande och konventionella de än är trots allt täcker en verklighet i universitetslivet vid undersökningstillfället.* (Bourdieu, 1996, 76.)

05

på förhållandet att denna grupp hade en naturlig anknytning till Pedagogiska institutionen, där forskargruppen arbetade. (Studenter som deltar i lärarutbildning vid Umeå Universitet läser pedagogik i någon form.) Vidare, vid tidpunkten för undersökningen hade institutionen ett pågående samarbetsavtal med motsvarande institution för lärarutbildning vid University of Wisconsin-Madison (Department of Curriculum and Instruction). Detta samarbete förenklade det praktiska arbetet med att komma i kontakt med lärarstudenter i USA. I Umeå distribuerades enkäterna till grupper av lärarstudenter som deltog i grundskollärarutbildning (för blivande lärare i årskurserna 1-7 och 4-9). I Madison kontaktades studenter som studerade vid grundskollärarutbildning vid Department of Curriculum and Instruction, University of Wisconsin-Madison.

Slutligen inkluderades idrottsstudenter, som fjärde grupp, i syfte att fånga en intressant grupp vad avser idrottsvanor och inställningen till idrott och motion. Man kan anta att intresset för idrott och motion är jämförelsevis högt bland studenter inom denna ämnesgrupp. Man kan också anta att andra studenter/lärare, vid andra utbildningar och institutioner, har liknande uppfattningar om dessa idrottsstudenter. Huruvida detta är sant eller ej är en öppen fråga. Inom ramen för detta forskningsprojekt antogs det vara så, och det återstod att pröva dessa antaganden, och många andra, i den empiriska studien.[2]

Så långt en beskrivning av urvalet till enkätundersökningen. Inom ramen för denna studie genomfördes även en intervjuundersökning. Urvalet till intervjuerna gjordes utifrån studenternas kön (hälften av de intervjuade var kvinnor och hälften män), den ämnesgrupp de tillhörde och deras föräldrars högsta utbildning. Hälften av de intervjuade, vid bägge universiteten, var studenter vars bägge föräldrar hade fullgjord folk/grundskola eller motsvarande som sin högsta utbildning och övriga intervjuade studenter hade föräldrar vars högsta utbildning var en akademisk examen. Tanken med detta urval var

[2] Det finns nordamerikanska undersökningar som jämför tävlingsidrottande studenter med övriga studenter. (Se till exempel Chressanthis & Grimes, 1993.) Dessa idrottare utgörs dock ofta av en homogen grupp elitidrottare, varför jämförelserna blir ganska extrema. I föreliggande studie är det inte den typ av idrottare som studeras. Gruppen med idrottsstudenter i denna studie är inte en renodlad grupp elitidrottare och professionella idrottare, utan blivande idrottsadministratörer och lärare (med inriktning mot ämnet idrott). Det är dock intressant att se om dessa är exceptionella, vad avser fritids- och idrottsvanor, jämfört med andra studenter i undersökningen.

att studenter med olika sociala ursprung skulle delta i intervjuundersökningen. De fyra ämnesgrupperna i intervjuundersökningen var identiska med de ämnesgrupper som användes i enkätstudien (se ovan). Från varje ämnesgrupp och universitet deltog 8 studenter (4 kvinnor och 4 män). Totalt intervjuades alltså 32 studenter vid varje universitet (sammanlagt 64 intervjuer genomfördes).

Den första fasen i undersökningens datainsamling

Undersökningens datainsamling har utförts i två faser. Det första steget var en enkätstudie, där de studerande också fick ange om de kunde tänka sig att delta i en efterföljande intervjustudie. Bland de som svarade positivt valdes sedan ett antal studenter ut för undersökningens andra fas, intervjustudien.

Den enkät som användes innehöll frågor om studentens tidigare fritids- och idrottsvanor, nuvarande studiesituation och omfattning av fritidsinriktad verksamhet (speciellt det egna idrottandet), samt föräldrarnas utbildning, yrken och fritidsintressen.[3] Dessa variabler/faktorer var de mest lämpade utifrån den litteraturgenomgång som tidigare hade genomförts. Tanken var att enkäten skulle göra det möjligt att förklara och förstå studenternas situation.

Tillstånd för undersökningarna inhämtades dels från den etiska nämnden vid University of Wisconsin-Madison, dels från den svenska Datainspektionen. Personal vid de institutioner där datainsamlingen genomfördes informerades om syftet och urvalskriterierna. Undersökningens datainsamling genomfördes från och med vårterminen 1994 till och med vårterminen 1995 vid de båda universiteten.

[3] Enkäten, vars utformning är inspirerad av Broadys och Palmes *Högskolan som fält*, återfinns i förenklad form i bilaga. Jag har också tagit intryck av de enkätkonstruktioner som utförts av L-M. Engström vid Pedagogiska institutionen, Stockholms Universitet (För en genomgång av Engströms studier, se bilaga 1 i hans bok *Idrott som social markör*, Stockholm: HLS Förlag, 1999).

Tabell 1. Undersökningens datainsamling.

Våren 1994	Enkätstudien genomförs i Umeå	(395 individer)
Hösten 1994	Enkätstudien inleds i Madison	(303)
	Initial sammanställning av enkätdata	
Våren 1995	Intervjuerna genomförs i Umeå	(32)
	Enkätstudie slutförs Madison	(84)
	Intervjuerna genomförs i Madison	(32)
	Totalt: 782 enkäter och 64 intervjuer	

Individer som gick på lägst termin två (men som ändå inte studerade på högre nivå än grundutbildningsnivå) valdes ut, för att undersökningen skulle nå de studenter som var någorlunda acklimatiserade vid universiteten. Om man vänder sig till studenter som läser på termin 1, och precis har startat sin utbildning, finns alltid en risk att några ännu inte har möjlighet att tolka och beskriva sina intryck och erfarenheter, i så stor utsträckning som det är önskvärt ur forskarens perspektiv.

Ett antal program och kurser valdes ut och besöktes och enkätsvar samlades in från samtliga närvarande studenter.[4] På detta sätt nåddes i stort sett alla individer på de aktuella programmen och kurserna. Antalet insamlade enkäter kunde sedan jämföras med det totala antal studerande som fanns på respektive program eller kurs och när alla enkäter var kontrollerade och sammanställda ingick till slut 395 enkäter från Umeå och 387 från Madison i undersökningen.

[4] Arbetet utfördes av personerna i forskningsprogrammet *Högre studier, studie- och fritidsvanor* (Martin Johansson, Christer Jonsson och undertecknad, Umeå Universitet, Pedagogiska institutionen). Se kapitel 1.

68

Tabell 2. Antal enkäter som ingår i undersökningen.

	Umeå	Madison	Totalt
Kvinnor	230	275	505
Män	165	112	277
Totalt	395	387	782

I Umeå samlades alltså 395 enkäter in, från ett antal kurser/utbildningar. Vid tiden för enkätundersökningen var totalt 736 studenter registrerade vid dessa kurser/utbildningar. Det betyder att cirka 54 procent av de registrerade studenterna deltog i undersökningen (Se tabell 3 nedan). Av dessa 395 enkäter, var 58 procent kvinnor och 42 procent män. Av de 736 registrerade studenterna, var 55 procent kvinnor och 45 procent män.

På samma sätt identifierades ett antal kurser i Madison, och vid tidpunkten för enkäten var totalt 648 studenter registrerade på dessa kurser. 249 enkäter samlades in och användes från dessa studenter, vilket motsvarar cirka 38 procent. Av dessa 648 registrerade studenter, var 66 procent kvinnor och 34 procent män. Av de 249 insamlade enkäterna, var 76 procent från kvinnliga studenter och 24 procent från manliga.

Via samtal med universitetslärare, vid respektive institution, kom jag dessutom i kontakt med ytterligare studenter, som erbjöds att delta i studien. (Dessa studenter uppfyllde givetvis urvalskriterierna.) Det kunde vara, till exempel, studenter som deltog i seminarieverksamhet vid institutionerna, eller liknande, och på så vis samlades ytterligare 54 enkäter in, som kunde tillföras studien. Jag kontrollerade det totala datamaterialet noggrant (före, under och efter det att enkäterna fylldes i), så att det där inte förekom två separata enkäter ifyllda av en och samma individ. På detta vis samlades, i en första omgång, 303 enkäter in i Madison.

Vid den andra insamlingsomgången (våren 1995), samlades ytterligare 84 enkäter in och användes i madisonundersökningen (tabell 1).[5]

[5] Vid det första insamlingstillfället i Madison samlades större delen av alla enkäter in. Eftersom det fanns ett behov av fler madisonenkätsvar, jämfört med det antal som samlades in vid Umeå Universitet, kompletterades mängden enkäter från Madison med en andra insamlingsomgång. (Totalt sammanställdes och användes 387 enkäter från Madison.) Se bilaga 2, för en bild av urvalet av de studerande och de aktuella kurserna.

Tabell 3. Antal registrerade studenter vid de aktuella kurserna, inom de fyra ämnesgrupperna, samt antalet insamlade enkäter från dessa kurser.

	Umeå Universitet		Univ. of Wisconsin-Madison	
Ämnesgrupp	Registrerade studenter [a]	Insamlade enkäter	Registrerade studenter [a]	Insamlade enkäter
Lärarstuderande	278	132 (48%)	174	70 (40%)
Naturvetare	218	108 (50%)	304	58 (20%)
Humanister	183	107 (58%)	127	95 (75%
Idrottsutbildning	57	48 (86%)	43	26 (60%)
Totalt	736	395 (54%)	648	249 [b] (38%)

[a] Källa: Umeå Universitet och University of Wisconsin, Madison (Studieadministrativa enheterna).

[b] Ytterligare 138 enkäter samlades in i Madison (varav 84 vid en andra insamlingsomgång), vilket beskrivs i avhandlingstexten (bilaga 2). Det totala antalet madisonenkäter är 387.

Både i Umeå och Madison delades enkäterna ut och samlades in i lektionssalar av undertecknad och övriga i forskargruppen. Tanken var att datainsamlingen i Madison skulle ske efter samma mönster och att ungefär samma antal studenter skulle delta, vilket också skedde. När alla enkäter hade samlats in, lagrades och analyserades data med hjälp av persondatorer. Det register som då skapades användes för att ta fram frekvenstabeller och för korrespondensanalyser.[6]

[6] Korrespondensanalyserna har utförts på egna persondatorer och via Internet. På den egna institutionen har jag utfört analyserna med hjälp av SimCA2 och SPSS (Se M.J. Greenacre, "SimCA2. User's Manual", 1990, och SPSS. "SPSS Base System. Syntax Reference Guide. Release 6", Chicago: SPSS Inc., 1993). Analyserna via Internet har skett på datorer, som tillhör Lyons universitet, Laboratoire de Biometrie (Frankrike), med hjälp av ADE-4. ADE-4 är ett program för multivariat statistiskt analys och grafisk presentation (J. Thioulouse, D. Chessel, S. Dolédec & J.M. Olivier, 1997. "ADE-4 multivariate analysis and graphical display software". *Statistics and Computing 1*, 75-83).

Den andra fasen

I undersökningens andra fas intervjuades ett antal studenter vid varje utbildningsort och de intervjuade studenterna valdes ut från den grupp av studerande som hade besvarat enkäten och där sagt sig vara positiva till en uppföljande intervju (studenterna kontaktades per telefon och intervjuerna förbereddes). Vid kontakten med studenterna, som alltså skedde för att boka tid för intervjun, gavs följande information: "När det gäller urvalet har studerande med olika bakgrunder valts ut, från olika utbildningar, och syftet är att få en bred bild av hur det är att vara student här i Umeå/Madison". Vid telefonkontakten informerades också studenten om att insamlade data behandlades med sedvanlig konfidentialitet och att deltagandet var frivilligt.[7]

När studenterna hade informerats, tillfrågades de — fortfarande via telefon — om de kunde tänka sig att delta och om så var fallet bestämdes sedan en tid för intervjun. Cirka 5 procent avböjde och ersattes då av likvärdiga intervjupersoner. Samtliga intervjuer genomfördes vid Pedagogiska Institutionen i Umeå och vid Department of Curriculum and Instruction i Madison. Fördelen med att genomföra intervjuerna på universiteten var att de studerande hade goda möjligheter att ta sig till intervjulokalen och att de kände sig relativt avspända i den välbekanta campusmiljön.

Som jag tidigare har beskrivit, var hälften av de intervjuade (både i Umeå och Madison) studenter vars bägge föräldrar hade folk-/grundskola (eller motsvarande) som sin högsta utbildningsbakgrund. Övriga studenter hade föräldrar med akademiska studier bakom sig. I Madison var det svårt att finna tillräckligt många intervjupersoner som hade angett att bägge föräldrarna har högst folk- eller grundskoleutbildning. I några fall fick studenter som i det närmaste uppfyllde detta urvalskriterium kontaktas istället, det vill säga studenter med en förälder med högst folk- eller grundskoleutbildning och en förälder med högst gymnasieutbildning.

De fyra ämnesgrupperna i intervjustudien var identiska med de som användes i undersökningens första fas, enkätstudien, och 8 studenter från varje ämnesgrupp vid varje universitet valdes ut (Se tabell nedan). Detta innebar att 32 studenter intervjuades vid varje utbildningsort (total 64 intervjuer genomfördes).

[7] Vid telefonkontakten arbetade jag utifrån Trosts rekommendationer angående kontakten mellan intervjuare och potentiella intervjupersoner (*Kvalitativa intervjuer*, Lund: Studentlitteratur, 1993, 20-22). I kommande avsnitt diskuteras hur intervjuerna genomfördes.

Tabell 4. Genomförda intervjuer, uppdelat på ämnesgrupp, kön och föräldrarnas utbildning.

	Föräldrarnas utbildningsbakgrund [a]			
	Umeå		Madison	
Kön och ämnesgrupp	Båda akad.	Båda högst gr.	Båda akad.	Båda eller en högst gr.
Kvinna, lärarstud.	2	2	2	2
Man, lärarstud.	2	2	2	2
Kvinna, naturvetare	2	2	2	2
Man, naturvetare	2	2	2	2
Kvinna, humanist.	2	2	2	2
Man, humanist	2	2	2	2
Kvinna, idrottsstud.	2	2	2	2
Man, idrottsstud.	2	2	2	2
Totalt (n 64)	16	16	16	16

[a] Akad. = akademisk utbildning, gr. = Folkskole-/grundskoleutbildning eller motsvarande.

Intervjuerna, som spelades in på band och skrevs ut av svensk och nordamerikansk sekreterare, utfördes av undertecknad och övriga i forskargruppen.[8] Intervjuerna innehöll ett antal frågeteman och intervjuarbetet kännetecknades av systematik, i så motto att i det närmaste identiska frågeteman användes vid samtliga intervjuer. En tanke med detta var att eventuella skillnader och likheter mellan olika gruppers svar på intervjufrågorna lättare skulle kunna identifieras.

När arbetet beskrivs som systematiskt, avses att intervjuerna hade en uppbyggnad så att innehållet fokuserades kring undersökningens intresseområde.[9] Varje frågetema belystes först med en eller flera allmänna frågor och de studerande uppmuntrades således till spontana kommentarer och svar. När den studerande var klar med sina spontansvar, följdes de inledande frågorna upp med mer detaljerade frågor.

[8] Av de 64 intervjuerna utfördes 39 av undertecknad, 16 av Christer Jonsson, 7 av Pär Jonsson (studerande vid Pedagogiska institutionen, Umeå Universitet) och 2 av Linda Scholl (studerande/doktorand vid Department of Curriculum and Instruction, School of Education, University of Wisconsin-Madison). Det utskrivna intervjumaterialet kom att omfatta cirka 3 000 A4-sidor text (693 100 ord).

[9] Här följde jag rekommendationer från Trost, *Kvalitativa intervjuer*, 15-16.

Intervjun innehöll följande teman:

Socialt ursprung Inledningsvis ställdes några frågor om individens uppväxt och om ungdomsåren. Individen fick berätta om vad hon eller han sysslade med på fritiden under uppväxtåren, om några aktiviteter hade varit favoritaktiviteter eller hobbies, och om individen hade sysslat med någon organiserad fritidsaktivitet tillsammans med den övriga familjen. Det var viktigt att individen fick berätta relativt fritt under denna del av intervjuarbetet, eftersom det var nödvändigt att bygga upp ett förtroende mellan individen och mig. Detta innebar att det fanns en viss flexibilitet vad avser den ordning i vilken frågorna ställdes. Det var inte alltid som frågorna ställdes i samma ordning till studenterna, utan studenterna fick delvis styra samtalet själva.

Studiesituationen Den studerande fick därefter, i lugn och ro, berätta om den egna studiesituationen: Hur studierna fungerade rent allmänt, vilka kurser som klarats av, vad som ledde till att just dessa kurser hade valts och vilka kurser som den studerande planerade att genomgå i framtiden. Det var viktigt att inte gå igenom denna fas i intervjuarbetet allt för snabbt, eftersom de flesta studenter har mycket att berätta beträffande de egna studierna.

Fritiden och idrott Jag frågade vad studenten gjorde på fritiden och hur hon eller han upplevde att det gick att kombinera studierna med fritidsaktiviteterna. På så vis kunde en god bild av hur den studerande talade om och uppfattade "studier" erhållas, och hur detta kunde relateras till "fritiden". Det är viktigt att notera att jag inte i detalj definierade för studenten vad som avsågs med "studier", "fritid" eller "fritidsaktiviteter". Allt för att svaren i så stor utsträckning som möjligt skulle utgå ifrån den studerandes egna åsikter och livsvillkor.

Innan vi fortsätter vill jag värdera det som har presenterats ovan, på ett mer personligt plan. Det har varit ett omfattande arbete med att samla in dessa data. Många praktiska frågor har påverkat arbetet. Det som förvånar mig, så här i efterhand, är att det — trots alla praktiska utmaningar och potentiella problem — gick förhållandevis smidigt.

Forskningsarbetet och min bourdieuinspirerade analys

Stor möda lades ned på att frågorna skulle ha samma innebörd i respektive land så att de betydde samma sak för samtliga studenter. Översättningen av enkäten och intervjufrågorna från svenska till engelska genomfördes därför tillsammans med lärare och forskare vid University of Wisconsin–Madison. Det var också viktigt att de som besvarade frågorna var jämförbara, det vill säga att urvalet av studenter vid de bägge universiteten genomfördes på liknande sätt, och att frågemetoderna var så identiska som möjligt. Undersökningen kännetecknades av ansträngningar för att uppfylla dessa krav.

Förutom arbetet med att analysera de 782 enkäter som sammanställdes och de 64 intervjuer som genomfördes, försökte jag sätta mig in i de bägge universitetsmiljöerna på andra sätt. Det skedde dels genom samtal med studenter, lärare och forskare vid de berörda institutionerna, dels genom observation och deltagande i seminarier och undervisning. (Jag tillbringade sammanlagt två månader vid University of Wisconsin-Madison.) De frågeställningar som var aktuella för min undersökning styrde mig även i detta arbete. Trots att dessa möten och besök inte varit systematiska sätt att samla in data, har de ändå lett till en ökad förståelse för studier och fritid vid de båda universiteten.[10] Denna insikt har varit till god hjälp i tolkningsarbetet. Arbetet med jämförande universitetsundersökningar underlättas om forskaren har goda kunskaper om universiteten, åtminstone på en övergripande nivå.

Analys av data

När intervjuerna och observationerna var utförda och enkäterna hade samlats in, återstod den vetenskapliga analysen av data. Detta arbete pågick under en längre tid och mitt sätt att arbeta utvecklades under denna tid. Det handlade inte om några tvära kast utan snarare om övergångar mellan olika sätt att se på forskningsprocessens olika delar — hur resultat kan sammanställas i form av intervjucitat med tolkande text och i form av enkätdata i korstabeller och hur sådana tabelldata kan analyseras.

[10] Detta sätt att delta i vardaglig verksamhet vid en institution, och att samtidigt nå en ökad förståelse för vad som där sker, diskuteras i J. Brewer & A. Hunter, *Multimethod Research. A Synthesis of Styles.* (London: Sage, 1989), 78-79.

Här följer nu en beskrivning av hur forskningsarbetet har skett och denna återberättelse innehåller samtidigt en självreflexiv analys av min syn på forskningsprocessen. Beskrivningen innehåller diskussioner om statistisk analys av tabelldata och analyser av intervjudata.

Kort sagt, några sätt att analysera tabelldata är deduktiva, medan andra är mer explorativa. De deduktiva teknikerna innebär att forskaren gör antaganden om datas distribuering i tabellen. Till exempel att informationen i tabellerna kan undersökas utifrån premissen att det finns linjära (matematiska) förhållanden i tabellen, så kallade linjära modeller, eller med hjälp av diskriminantanalys, som analyserar data utifrån vissa kriterier. Sådana modelleringar och hypotestestande statistiska analyser är vanligt förekommande i samhällsvetenskaplig forskning.[11]

Vilka tekniker hade jag då tänkt använda, inledningsvis? I denna undersökning sammanställdes och kategoriserades data i korstabeller, och från början sökte jag efter likheter och skillnader mellan grupper (kvinnor och män och studenter från olika ämnesgrupper) och medelvärden jämfördes beträffande exempelvis deras schemalagda studietid, den tid de ägnade åt fritidsaktiviteter och idrottsaktiviteter. Arbetet med att söka efter mönster och mening i materialet fortlöpte av och till under cirka ett år. Detta sätt att arbeta är inte unikt, och det har naturligtvis sina uppenbara fördelar.

Det finns fördelar med "testtekniker" som använder *a priori* antaganden, till exempel signifikansanalyser med beroende och oberoende variabler och kategorier, och avancerade "modellbyggen". Men det finns statistiska tekniker vid sidan om kvasiexperiment, loglinjär modellering och regressionsanalys (som är så vanligt förekommande i samhällsvetenskaperna), som är mer utforskande

[11] För en analys av linjära modeller och diskriminantanalysen, se J. Kennedy och H. Tam, "Log-Linear Models", i: *The International Encyclopaedia of Education*, red. T. Husén och T. Postlethwaite (Oxford: Elsevier Science, 1994), 3499-3508, och Y. Takane, *et al.*, "Ideal Point Discriminant Analysis", *Psychometrika 52*, (1987): 371-392.

När jag här talar om modelleringar och hypotestestande statistiska analyser, avser jag undersökningar som försöker få data att passa till en modell. De brukar heta *Testing a statistical model of socialisation among...*, eller *A mathematical model for social integration in...* [Fingerade titlar.] Jag har utvecklat dessa resonemang i min artikel från 2000: K. Löfgren, "Teacher Education, Statistical Methodologies". Se också I. Hacking, "How Should We do the History of Statistics?", i: *The Foucault Effect*, red. G. Burchell, *et al.* (London: Harvester Wheatsheaf, 1991): 181-198, för en liknande diskussion.

och grafiska, till exempel principalkomponentanalys, multidimensionell skalning och klusteranalys.[12] Ytterligare ett sådan användbart komplement till de klassiska statistiska analysteknikerna är den tradition som utvecklades under 1960/70-talet i Frankrike och som kom att kallas korrespondensanalysen (*analyse des données*).[13]

Korrespondensanalys och forskning

Innan jag går vidare med min berättelse om forskningsprocessen, och arbetet med att analysera enkäterna och intervjuerna, ska korrespondensanalysen kortfattat beskrivas. Grundidéerna för denna teknik presenterades under 1930- och 40-talet, men det var först under 1960- och 70-talet som metoden utvecklades och började användas, om än inte i så stor utsträckning. Korrespondensanalys kan användas för att undersöka förhållandena mellan rader eller kolumner eller mellan både rader och kolumner samtidigt i en tabell. Tabelldata kan vara kategoriska data eller data på ordinalnivå (tabellerna behöver inte vara symmetriska) och tekniken är multidimensionell, då den möjliggör att analysera tabeller med en variabel, två variabler eller K-tabeller ($K \geq 3$ variabler). Sammanfattningsvis är fördelarna med korrespondensanalysen att ett stort antal variabler kan analyseras samtidigt, att resultatet kan åskådliggöras i grafisk form och att figurerna visar *relationerna* mellan variablerna och kategorierna.

Ungefär samtidigt som jag gjorde mina första resultatsammanställningar av mer traditionell typ, fördjupade jag mig i korrespondensanalysen. Men jag studerade inte enbart Bourdieus sätt att arbeta med denna teknik, eftersom min grundinställning var att korrespondensanalysen borde kunna användas på olika sätt, beroende på vem som använde den. Detta eftersom statistiska-matematiska tekniker *per se* påverkar undersökningar och forskningstraditioner i mycket liten utsträckning. Statistiska tekniker har inte någon essens, och det

[12] Principalkomponentanalysen diskuteras i P. Fransson, *DMT och ungdomar* (Umeå: Umeå Universitet, Tillämpad Psykologi, 1998), 41-43, och multidimensionell skalning och klusteranalys i P. Stern, *Prisoners of the Crystal Palace* (Umeå: Boréa, 1996), 58-63.

[13] Se M.J. Greenacre, *Theory and Application of Correspondence Analysis* (London: Academic Press 1984) och av samma författare *Correspondence Analysis in Practice* (London: Academic Press, 1993) samt M.J. Greenacre och J. Blasius, red. *Correspondence Analysis in the Social Sciences* (London: Academic Press, 1994) för en diskussion kring multivariat, grafisk analys, främst korrespondensanalysen, ur ett historiskt perspektiv.

gäller även korrespondensanalysen, resonerade jag. Till slut valde jag att arbeta med korrespondensanalysen av skäl som diskuteras nedan i avsnittet "Varför korrespondensanalysen?".

I korrespondensanalysen ordnas sociologiska data i tabeller med kolumner och rader, där varje rad motsvarar en individ och varje kolumn motsvarar en kategori av de variabler som beskriver undersökningens data (exempel på sådana kategorier, som individen antingen tillhör eller inte tillhör, är: "Jag är 20-24 år", "Jag är gift, har barn" och "Jag är medlem i en kulturförening"). Med hjälp av korrespondensanalysen tilldelar jag varje kolumn/kategori koordinater, så att relationerna mellan tabellens samtliga kolumner/kategorier kan visas i en figur som liknar ett punktdiagram. Det grafiska åskådliggörandet av en kategori (dess position i figuren) bygger på hur mycket den observerade, faktiska fördelningen inom denna kategori avviker från en teoretisk, slumpmässig fördelning. Enligt min mening bygger metoden på matematik som påminner om Karl Pearsons chi-två metrik, det vill säga en analys av skillnader mellan teoretiska (slumpmässigt uppkomna) fördelningar av observationer och faktiska, observerade fördelningar, även om syftet med de bägge tabellanalyserna skiljer sig åt.[14]

[14] Istället för att sammanfatta variationen mellan samtliga kategorier i en tabell till endast ett (1) tal — en chi-två analys återger denna information om variationen i tabellen i form av ett sammanfattande tal, ett så kallat chi-två värde —, visar korrespondensanalysens figur en översikt av variationen, i såväl tabellform som grafisk form, med samtliga kategoriers relativa positioner i förhållande till varandra.

I anslutning till detta, vill jag reda ut begreppet ***dimensioner*** (och situationer med >3 dimensioner).

För oss samhällsvetare, som inte tillbringar stora delar av vår tid i matematikens symbolvärld, är den gängse uppfattningen oftast att ett normalt rum innehåller tre dimensioner. (Ibland talar man om tiden som ett slags fjärde dimension.) Dessa dimensioner (höjd, längd och djup — plus eventuellt tiden) är lättbegripliga. I statistiklitteraturen talas det i bland om fyra, fem dimensioner (Ja, i princip hur många dimensioner som helst). Vad handlar det om då?

De matematiska formlerna (modellerna, algoritmerna, eller vad vi nu väljer att kalla dem) visar, som jag har beskrivit ovan, en översikt av data (variationen i ett datamaterial), ofta i tabellform och ibland med samtliga kategoriers relativa positioner i förhållande till varandra. För att visa samtliga relationer, på ett matematiskt korrekt sätt (utan att utelämna något) måste den som utför beräkningarna (och visar resultatet i form av tabeller) ta hjälp av fyra, fem (kanske fler) system av relationer. Eller, uttryckt annorlunda, fyra eller fem (eller fler) dimensioner. Det handlar alltså om matematiska begrepp och konstruktioner, som är ***något annat*** än de vanliga höjd, längd, djup-dimensioner vi är vana att uppleva från vår ordinära rumsuppfattning.

När resultaten av upprepade korrespondensanalyser har visat att vissa variabler (eller kategorier) bidrar till att figurerna är tydliga och tolkningsbara och att andra inte gör det, har jag förändrat variablerna. Detta arbete (där hänsyn tas till statistiska värden och som innefattar transformeringar och omstruktureringar av information) är mycket tidskrävande och omfattande, men nödvändigt eftersom syftet är att analysera informationen på ett genomarbetat sätt.

När jag analyserar tabelldata med hjälp av korrespondensanalysen, utförs ett flertal analyser av en tabell, och inför varje analys förändras tabellens utseende något. Ofta avlägsnar jag en eller flera kategorier, och detta upprepas vid varje steg i analysen (Se figur 1, nedan). Denna process, där jag väljer att antingen ta med eller utesluta kategorier, baseras på en analys av varje kategori och dess geometriska bidrag till de mönster, eller latenta strukturer, som uppkommer i korrespondensanalysens figurer.[15] Kategorier kan också uteslutas om de ur sociologisk synvinkel har relativt lite att bidra med i en figur, till exempel utifrån undersökningens frågeställningar eller baserat på de resultat som tidigare sammanställts under undersökningsarbetet.[16] Beslutet att inkludera eller att utesluta en kategori baseras med andra ord på dess bidrag till korrespondensanalysens tolkningsbara figur.

[15] Att avlägsna en kategori baserat på dess bristande bidrag (vilket görs för att figuren ska bli lättare att läsa) innebär inte att den är oviktig, utan att användaren anser att den inte påverkar de mönster som kan utläsas i figuren i någon större utsträckning.

En diskussion om kategoriers statistiska och sociologiska bidrag i korrespondensanalysen, ges i P. Bourdieu, *Distinction*, 266, figur 13, Broady, *Sociologi och epistemologi*, 495, 505-506, och Greenacre och Blasius, *Correspondence Analysis in the Social Sciences*, 35, 51, 66, 69 & 263. Se också Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 96, 227, och Broady och Palme, *Högskolan som fält*.

[16] När jag skapade och tolkade de statistiska figurerna, analyserade jag samtidigt intervjumaterialet.

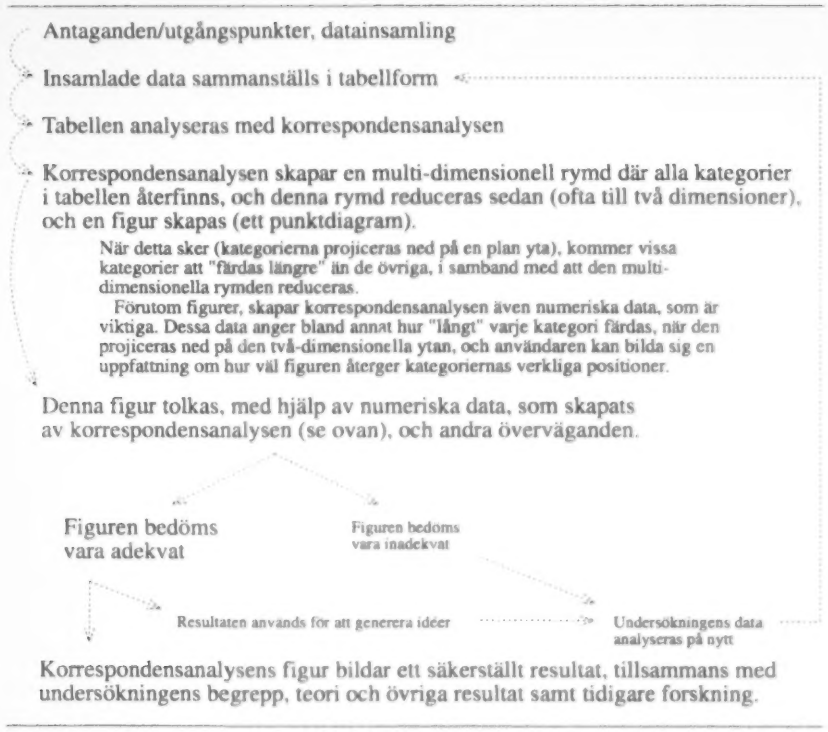

Figur 1. Arbetsordningen när jag analyserar undersökningens data med hjälp av korrespondensanalysen.

Att använda korrespondensanalys enligt denna arbetsordning innebär inte att det finns ett bestämt antal "varv" som ska genomföras innan figuren är klar att använda, utan det övergripande syftet är att finna tolkningsbara mönster i data. I arbetet sker visserligen ett stort antal analyser men de mönster som uppkommer inledningsvis kvarstår vanligen genom arbetets gång. Med andra ord, trots att korrespondensanalysen utförs i flera varv (där kategorier avlägsnas, tabeller förändrats och figurerna blir mindre och mindre komplicerade för varje varv) försvinner inte de övergripande mönster som uppkommit under de allra första varven. Med frasen *Figuren bedöms vara inadekvat*, som finns i figur 1 ovan, avses att figuren inte är tolkningsbar.

Alla variabler, som ingår i de statistiska analyserna, utgår från enkätdata om egenskaper och drag i studenternas studie- och fritidsvanor. En uppsättning variabler och kategorier har med socialt ursprung att göra: Exempelvis föräldrarnas utbildning, yrken och fritids- och idrottsvanor. Andra refererar till fritiden: Vilka är de mest betydande fritidsaktiviteterna för studenterna, antal timmar per vecka som ägnas åt idrott och aktiviteter i organisationer och för-

BEST COPY AVAILABLE

eningar. Några variabler beskriver sociala förhållanden och demografiska data, som ålder och civilstånd. Andra kategorier som sammanställs inom ramen för min undersökning är studiecentrerade, och beskriver vilka ämnesgrupper som de studerande tillhör och antalet timmar schemabundna studier per vecka.

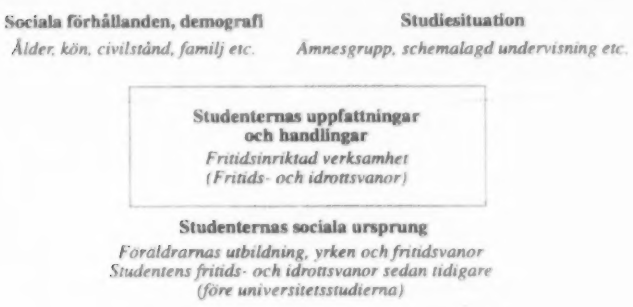

Figur 2. I undersökningen studeras uppfattningar och handlingar i relation till sociala förklaringsfaktorer av olika typer.

I de flesta fall i korrespondensanalyserna använder jag data som ger information om faktiska förhållanden. Dessa data sammanfattar betingelser för de studerande, som till exempel antalet terminer som studenter har läst vid universitetet, ålder och civilstånd. Även enkätdata, som visar studentens mest betydelsefulla fritidsaktivitet, schemalagda studietid och medlemskap i organisationer, summerar faktiska förhållanden för de studerande.[17]

I några fall omvandlas insamlade data (om studenternas uppfattningar om studier, fritidsvanor och idrott) till kategoriska data.[18] (Se också bilagorna,

[17] Vissa variabler är numeriska och kontinuerliga (som till exempel ålder, schemalagd studietid, total studietid och antal timmar per vecka som ägnas åt idrott) men jag omvandlar dem till kategoriska data innan jag använder informationen i korrespondensanalyserna, det vill säga jag transformerar data till lämpligt antal kategorier. (Idrottandet sammanfattades till exempel i fyra kategorier: *noll (0) timmar per vecka*, *0,1-3,9 t/v*, *4,0-7,9 t/v* och *8 timmar eller mer per vecka*.)

[18] Ett exempel: studenterna får ta ställning till frågan *"Anser du att träningsintensiteten när du motionerar/idrottar är låg eller hög?"* genom att med ett kryss markera en av fem rutor på en skala från 1 till 5, där ytterligheterna markerar *låg* och *hög*. Svaret, som grundar sig på de studerandes subjektiva bedömningar, har således fem skalsteg. När jag utnyttjar dessa data (och skapar variabler som ger information om de studerandes uppfattningar) använder jag skalstegen 1 och 2 samt 4 och 5 (förutsatt att det är mycket få "3:or"), och sätter samman två grupper med studerande: de som har låg respektive hög träningsintensitet.

30

BEST COPY AVAILABLE

där variabler och kategorier, som ingår i korrespondensanalyserna, återges.)

I de fall där jag skapar nya variabler tar jag hänsyn till rekommendationer från statistisk litteratur som säger att antalet individer i varje kategori inte får vara för lågt (det vill säga jag försäkrar mig om att antalet observationer i varje cell i korstabellerna är tillräckligt stort för att korrespondensanalyserna ska kunna genomföras). Att informationen sammanfattas på ett sociologiskt meningsfullt sätt, är också något som jag har försökt ta hänsyn till.

Ett stort antal korrespondensanalyser har utförts, varav endast ett begränsat antal figurer återges i denna text. (Jag utförde de första korrespondensanalyserna 1995 och jag har sedan dess arbetat med förfinade analyser av den stora mängd data som samlats in under arbetets gång.)

Kvantitativa undersökningar som utgår från enkätfrågor med ett begränsat antal svarsalternativ kan kritiseras.[19] En kritik är att variabler används för att analysera i förväg bestämda statusgrupper eller klasser, som anses vara homogena och vars homogenitet endast bekräftas via analysen. Även om denna kritik kan riktas mot min statistiska epistemologi, vill jag hävda att den till viss del är missriktad. En förtjänst med korrespondensanalysen är att tyngdpunkten i forskningsarbetet ligger på analysen av relationer — att statistiken används för att omvandla enkätdata till figurer som visar mönster i data. Bourdieu beskriver detta sätt att arbeta:

> *...if I make extensive use of correspondence analysis, in preference to multivariate regression for instance, it is because correspondence analysis is a relational technique of data analysis whose philosophy corresponds exactly to what, in my view, the reality of the social world is. It is a technique which "thinks" in terms of relation, as I try to do...* (Bourdieu & Wacquant, 1992, 96.)

Med andra ord, tekniken används som ett slags "verktyg" för att analysera och undersöka stora datamängder, och inte som ett sätt att enbart verifiera statistiskt signifikanta skillnader mellan ett begränsat antal variabler eller sociologiska klasser.

När figurerna skapas och tolkas, strävar jag efter att tydliggöra samhörigheter och helheter. I resultatredovisningar kan jag, till exempel, skriva att *...bland en grupp studenter är fritidsaktiviteten X relaterat till en låg/hög utbildningsnivå hos föräldrarna*. Men grupper som beskrivs på detta sätt ska inte uppfattas som

[19] Se M. Rosén och I. Wernersson, "Kunskapsmönster och kön", *Pedagogisk forskning i Sverige 1*, (1996): 8-24.

klasser som skiljer sig från varandra i klassisk, statistisk mening — att resultaten (avvikelserna mellan två eller flera variabelvärden) är "statistiskt signifikanta".[20] I analyserna fokuseras intresset mot systemen av relationer mellan positioner i de figurer som korrespondensanalysen ger upphov till, där en variabels position i en figur får sitt sociala värde i relation till andra positioner i samma figur. Det är således inte de enskilda variablerna som står i fokus, utan snarare deras relationer till varandra.

Varför korrespondensanalysen?

Min utgångspunkt är att det är omöjligt att beskriva alla aspekter som påverkar studenternas handlingar. Att dessutom hundraprocentigt förklara handlingarna ter sig lika orimligt — man kan ställa sig frågan hur ett sådant förklaringsarbete skulle genomföras. Mot detta kan hävdas att traditionell logik skulle kunna hjälpa forskaren i ett sådant arbete, men värdet av en sådan förklaring är begränsad. I föreliggande avsnitt argumenterar jag för att forskaren istället kan sträva efter att, genom att använda flexibilitet, fantasi och reflektion, lämna en annan typ av förklaring — en förklaring som syftar till att tolka och förstå det mänskliga beteendet. Sammanfattningsvis har jag valt att arbeta med korrespondensanalysen för att se om denna teknik tillåter forskaren att arbeta på ett sådant sätt.

Som forskare försöker man förklara och förstå människors handlingar och uppfattningar. En sådan förståelse kan bygga på en rad olika faktorer och förhållanden. I det vetenskapliga arbetet är det möjligt att utgå ifrån en historisk genomgång av vedertagna fakta, en analys av familjemiljöer eller en analys av sociala strukturer. Egentligen är det lönlöst att försöka räkna upp alla enskilda faktorer som kan tjäna som ett slags utgångspunkt för förståelse. Det är dessutom osäkert vilken betydelse man ska tillskriva dessa förklaringsfaktorer i relation till varandra. Vad styr vad; och vad styr mest? Detta innebär att det är svårt att teckna en fullständig och korrekt bild av människors agerande.

[20] Bourdieu säger följande i en av sina undersökningar angående tolkningen av resultat från korrespondensanalysen: *Bland annat på grund av att en...* [användning av korrespondensanalysen och liknande tekniker] *förutsätter en total kontroll över de matematiska principer de vilar på och av de sociologiska verkningar de genom sin mer eller mindre medvetna tillämpning på sociala data ger upphov till, är det otvivelaktigt så att mängder av användare (och läsare) trots "uppfinnarnas" alla försiktighetsåtgärder ändå har svårt att fastställa rätt epistemologisk status för de uttryck vilka myntas för att beteckna de faktorer eller uppdelningar som de definierar.* (Bourdieu, 1996, 58).

Man skulle, som forskare, kunna sträva efter att känna till och kunna belysa alla förklaringsfaktorer och behärska samtliga forskningsmetoder inom de samhällsvetenskapliga ämnena. Detta är naturligtvis ouppnåeligt. *Det är helt omöjligt att verkligen behärska allt material, alla teorier, alla metoder i var och en av dessa discipliner* (Mills, 1984 [1959], 137).[21]

En annan utväg för forskaren vore att genomföra en traditionell, logisk analys i hypotetisk-deduktiv anda, av en handling som en individ utför. Detta begränsade sätt att analysera sociala handlingar fungerar dock inte heller helt oklanderligt. Vad människor gör kännetecknas av en logik som har litet gemensamt med klassisk, akademisk logik.

> *Practice has a logic which is not that of the logician. This has to be acknowledged in order to avoid asking of it more logic than it can give, thereby condemning oneself either to wring incoherences out of it or to thrust a forced coherence upon it.* (Bourdieu, 1990, 86.)

Det finns dessutom anledning att anta att komparativa studier av universitet i olika länder kan tjäna på att vara utforskande snarare än hypotestestande, vilket Teichler diskuterar i nedanstående citat.

> *...the majority of comparative research projects are exploratory... Neatly established concepts guiding the whole research project from the outset are unlikely to be successful in comparative research. Quasi-experimental research designs turn out to be too simplistic. Due to the complexity of the different national settings, comparative research is bound to take into account a wealth of variables which cannot be as strikingly controlled as a perfect research design calls for.* (Teichler, 1996, 462.)

Av de två senaste citaten framgår att handlingar kan vara mer komplicerade och svåra att beskriva än vad vi först tror. Dessutom kan man, på en mer filosofisk nivå, ställa sig frågan vad en rationell och koherent beskrivning av en mänsklig handling har för värde om den enbart bygger på teoretiska premisser och en deduktiv analys. En sådan logisk beskrivning på hypotetisk-deduktiv grund kan sägas ha en begränsad nytta då den knappast lämnar utrymme för meningsutbyte. Wittgenstein har ett grundläggande argument för

[21] C.W. Mills, 1984, *Den sociologiska visionen.* (Arkivs Moderna klassiker.)

forskning inom filosofiämnet, som anknyter till denna fråga. Han säger: *Om man ville uppställa teser i filosofin, så kunde det aldrig bli någon diskussion om dem, eftersom alla skulle hålla med om dem.*[22]

Ett lämpligt sätt att bedriva forskning, inom ramen för denna undersökning, torde därför vara att med hjälp av såväl deduktiv som induktiv analys söka efter en förståelse av människors praktik; att forska för att uppnå/skapa förståelse. Ett sådant sätt att arbeta har fler förtjänster och större potential att leda till insikt, jämfört med att forska allenast utifrån modellering och inferensstatistik i syfte att försöka avslöja den eventuella abstrakta mening som skulle kunna finnas bakom människors handlingar.[23] Avhandlingen strävar med andra ord efter att övertyga snarare än att bevisa något.

Det finns flera vägar att gå för den som vill arbeta på detta sätt. Enligt Mills (1984) bör man eftersträva en viss känsla för flexibilitet och originalitet i forskningen. Han menar att en forskares uppgift är att vara originell och med detta avser Mills att man är finurlig och att man använder fantasin; att man kombinerar olika sätt att tolka världen i syfte att förstå den. Mer om detta nedan.

I föreliggande avhandling beskriver jag hur Bourdieu betonar betydelsen av att bryta med det spontana sättet att tänka, i forskningen om universitet och universitetskulturer. Vi har också sett att han ibland förespråkar en induktiv forskning där statistiska tekniker kan användas för att söka efter och påvisa mönster i stora datamaterial. Det är viktigt att komma ihåg att han inte är den enda som förordar ett sådant sätt att vetenskapligt belysa universitetsfältet i komparativ forskning. Även andra forskare har uttryckt liknande tankegångar i artiklar och tidskrifter. Teichler (1996) skriver att komparativa studier av högre utbildning är viktiga av flera skäl. Sådana studier genererar givetvis ny

[22] L. Wittgenstein, 1992, *Filosofiska undersökningar*. (Stockholm: Thales.), 63.

[23] Ett exempel från språklig analys: Att förstå hur språket används är minst lika viktigt som att tolka den abstrakta meningen med språket; det är av lika stor betydelse att studera det sammanhang där en mening används, som att studera meningens tecken och semantiska innehåll — om vår strävan är att förstå dess innebörd. I enlighet med detta skulle en analys av, till exempel, frasen "att ha fritid" innebära att människors sociala mening med uttryckssättet studeras, det vill säga hur frasen används och förstås (Wittgenstein, 1992).

kunskap om avgränsade fenomen, men internationella jämförelser hjälper också den enskilda forskaren att tänka i nya banor. De resulterar i att forskaren kan förstå och beskriva universitet och högskolor med delvis nya koncept.

> *Information on other higher education systems is most fruitful in destroying conceptual thinking and reasoning based on narrow experience; comparative research is a gold mine for… conceptual restructuring. /—/ Comparative research projects seem to be theoretically and methodologically most promising if they are based on a semi-structured research design. …it is helpful for substantially and procedurally complex comparative research projects not to opt for a fixed theoretical frame but to rather examine the strengths of various conceptual approaches in explaining the phenomena analysed. …research designs are needed which do not only test originally harboured assumptions but systematically deal with the fact that comparative projects are likely to generate surprising information which eventually calls for a re-structuring of the initial conceptual framework.* (Teichler, 1996, 463.)

Av citatet framgår även att Teichler förespråkar halvstrukturerade forskningsprocesser, av olika anledningar. En anledning är att internationella projekt ofta är omfångsrika och omfattande, vilket gör det svårt att veta i detalj vilka variabler och datamängder som kan samlas in och bearbetas. Dessutom gör en halvstrukturerad design det möjligt för forskaren att vara mer utforskande och flexibel i forskningsprocessen. Detta sätt att arbeta, som både Teichler och Bourdieu förespråkar, lämnar utrymme för att testa antaganden och verifiera utgångspunkter och för att påvisa nya trender i datamaterial.

Så här mot slutet av detta avsnitt vill jag sammanfatta varför jag har valt att arbeta med korrespondensanalysen: För det första är det ett bra sätt att analysera stora datamängder på ett induktivt sätt. För det andra är korrespondensanalysen väl lämpad att kombinera med Bourdieus metodologiska relationism — det relationella sättet att tänka. För det tredje kan denna statistiska teknik användas, tillsammans med såväl Bourdieus som andra tänkares teorier

och begrepp, i den typ av tolkande och förståelseskapande, flexibla och reflekterande forskning som jag beskriver ovan och som jag försöker genomföra i föreliggande avhandling.[24]

Teoretisk ansats för intervjuanalysen

Att anlägga ett perspektiv där individers uppfattningar och tankar studeras, är inget unikt inom pedagogisk forskning.[25] Tidigare studier har beskrivit och analyserat människors upplevelser. Ofta fokuserade mot ett begränsat studieobjekt eller ett fenomen (eller en bestämd handling), har forskare tolkat och beskrivit individers skilda sätt att uppfatta och förstå verkligheten. Inom den universitetspedagogiska forskningen har också fenomenologiska studier genomförts. En typ av universitetsundersökningar handlar om hur studenter uppfattar specifika kurser eller innehållet i ett utbildningsprogram. En annan typ av studier undersöker utbildningseffekter. Dessa innehåller ofta intervjuer av studenter före och efter utbildningar, där skillnader över tid analyseras.[26]

[24] Bourdieu själv argumenterar för sin statistiska epistemologi i *Distinction* (1984), se sidorna 260-264 och bilaga 1, samt i *Homo Academicus* (1996). Se också Bourdieus *Academic Discourse* och *The State Nobility*. Se även Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 95-97, samt några sekundärkällor: Löfgren, *Teacher Education, Statistical Methodologies*, Palme, *Högskolefältet i Sverige*, Broady, *Sociologi och epistemologi*, 479-482, Broady och Palme, *Högskolan som fält*, samt I. Heyman, *Gånge hatt till* (Akademisk avhandling. Göteborg: Daidalos, 1995). Broady, Heyman och Palme arbetar ibland tillsammans och använder korrespondensanalysen för att studera vanor och uppfattningar i grupper vid institutioner, skolor, organisationer och dylikt. En teoretisk utgångspunkt i deras undersökningar, som jag tolkar dem, är att dessa grupper erhåller en del av sin sociala mening *i relation till* andra grupper inom institutioner, skolor och organisationer, inte minst genom de sätt på vilka de särskiljer sig från eller liknar varandra.

[25] Ett omfattande pedagogiskt forskningsarbete av denna typ har tidigare utförts vid Pedagogiska institutionen, Göteborgs Universitet (Marton, 1981).

[26] Olofsson (1993) har genomfört en sådan undersökning. Han visar hur studenternas föreställningar förändras från de första terminerna tills de utexamineras och lämnar universitetet (Olofsson, 1993: 175-177; 186-187). Olofsson beskriver hur han betraktar föreställningar som tankar och upplevelser av ideologisk art (1993, 43-45). Han argumenterar för att det är möjligt att kartlägga individens grundläggande föreställning om sociala fenomen. Jag går inte så långt i min undersökning. Det vill säga, det görs inget försök att kartlägga och beskriva ett system av fundamentala ideologiska värderingar i föreliggande avhandling.

En annan typ av studier är mer allmänpedagogiska studier av fenomen som har betydelse för utbildning men som inte rör innehållet i inlärningen. Exempelvis studier av begrepp som kunskap och inlärning. Ett fenomenologiskt perspektiv återfinns även i föreliggande undersökning då studenters uppfattningar om studier och fritid analyseras. Detta perspektiv kombinerar jag dessutom med en analys av sociala strukturer, i en strävan att förstå studenternas vardag.

Arbetet med att analysera intervjuerna

Hur har det omfattande intervjumaterialet, som samlats in inom ramen för detta forskningsprojekt, analyserats? Inledningsvis läste jag igenom intervjumaterialet i syfte att etablera en helhetsuppfattning. Jag sökte efter väsentliga utsagor, det vill säga de citat som gjorde intryck, för att se vilka skillnader som fanns vad beträffar de sätt som individerna uppfattade, beskrev och diskuterade fritid och idrott. Jag ville se om vissa vanor eller företeelser framträdde särskilt tydligt eller på ett återkommande sätt i intervjuerna. I denna del av analysarbetet gällde det att bilda sig en uppfattning om materialet, utan att tolka allt för detaljerat eller i allt för stor utsträckning.[27]

Längre fram i arbetet med att tolka intervjumaterialet, analyserades citaten mer systematiskt, för att söka efter likheter och skillnader i det som sades. Här fokuserades intresset mot socialt ursprung och de betingelser som gällde för studenterna och hur dessa faktorer kunde sammankopplas med fritids- och idrottsvanorna. Analysarbetet var tidskrävande och omfattande, då jag hela tiden fick växla mellan att studera individuella utsagor och hela intervjumaterialet. Alexandersson beskriver denna process så här:

> *Det är en växelverkan mellan att försöka konstruera sammanfattande mönster och täckande beskrivningar som prövas mot de enskilda utsagorna. Om nya tolkningar framträder behöver det samlade intervjumaterialet ånyo läsas igenom, just eftersom en ny beskrivning medför att tidigare beskrivningar kan omprövas, ändra skepnad och få en annan innehållslig innebörd, vilket i sin tur kan leda till en ny genomläsning och så vidare.*[28]

[27] Detta arbetssätt är inspirerat av rekommendationer som Alexandersson diskuterar i kapitlet "Den fenomenografiska forskningsansatsens fokus" (i: B. Starrin och P-G. Svensson, red., 1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur, 111-136.

[28] Alexandersson, "Den fenomenografiska forskningsansatsens fokus", 126.

Allt material som finns i intervjuerna kan inte sammanställas och presenteras. Det finns ett selektivt inslag i analysarbetet. Jag har försökt att begränsa mig till individernas uppfattningar om studier, fritid och idrott och deras sociala ursprung och studiesituation.

Därefter kategoriserades vissa utsagor, som var av särskilt intresse för undersökningen. Det har varit min strävan att skapa kategorier som skiljer sig åt från varandra på ett kvalitativt sätt, även om en absolut gräns mellan olika kategorier ibland är svår att dra. Det som kännetecknar en kategori exemplifieras med en sammanfattning och citat. (Dessa kategorier har inte skapats utifrån korrespondensanalysens resultat, utan från intervjuerna.)[29]

Parallellt med detta genomfördes korrespondensanalyser av enkätdata. Dessa analyser utfördes i syfte att försöka finna och beskriva sociala strukturer (som existerar oberoende av studenternas medvetanden och viljor).[30] Detta sätt att använda statistiken för att ta fram mönster, är ett nödvändigt steg i den vetenskapliga analysen. Det utförs för att man, som forskare, ska kunna bryta med det vardagliga tänkandet (den spontana och bristfälliga sociologin, som Bourdieu säger).

Efter detta (korrespondensanalysen av enkätdata) följer ett andra steg i forskningsprocessen. I detta steg återförs det som tidigare uteslöts — det som man hoppade över i det första steget, i syfte att beskriva den objektiva verkligheten —, vilket är nödvändigt enligt Bourdieu.[31] Det innebär att de figurer som korrespondensanalysen ger upphov till analyseras tillsammans med tolkningar av intervjumaterialet. På så vis har intervjuerna brukats för att belysa vissa resultat som uppkommit vid de statistiska analyserna. Citat har då an-

[29] Dessa citat är således exemplifieringar av mönster som jag har funnit i intervjumaterialet, och inte i de statistiska analyserna.

[30] Jag har tidigare argumenterat, utifrån Bourdieus texter, att dessa strukturer kan påverka (hjälpa eller bromsa) studenternas handlande och deras sätt att uppfatta världen.

[31] Det individuella perspektivet är nödvändigt eftersom den objektiva verklighet är något som alltid uppfattas och tolkas av individer. Forskare måste därför studera både verkligheten och de sätt som individerna uppfattar denna verklighet. Det vill säga, kombinera en analys av strukturer med en analys som tar hänsyn till hur den sociala världen uppfattas (*a sociology of the construction of visions of the world*, Bourdieu, 1988b, 18).

vänts för att exemplifiera tolkningar av de figurer som är resultatet av korrespondensanalysen.[32]

Det har alltså handlat om intervjuanalyser av delvis skilda slag, som bitvis genomförts parallellt: Dels för att finna intressanta mönster och för att kategorisera intervjumaterialet utifrån teman (till exempel studenternas uppfattningar om studier, fritid och motions-/idrottsaktiviteter), dels för att exemplifiera och förtydliga de mönster som korrespondensanalysen har gett upphov till.

I vissa av de citat som presenteras i avhandlingen, har jag formulerat om ord eller fraser (dock utan att ändra innebörden i utsagorna). I några fall har upprepningar tagits bort. Intervjupersonernas "e' eller "å" har ibland ersatts av ordet "och" (eller ordet "att"). När en mening eller ett stycke har tagits bort, anges det med följande markering i citatet: /—/. En kortare paus markeras med tre punkter (...). En längre paus markeras med följande notering inom hakparanteser: [Längre paus]. Allt i syfte att kunna presentera citat som inte förvirrar läsaren i onödan.[33] Personnamn i citaten är fingerade.

Kommentarer

När det gäller intervjuanalyserna i denna undersökning finns två saker att sammanfatta. Det ena är att analyserna av intervjumaterialet är präglat av västerländska, fenomenologiska forskningstraditioner. Dessa traditioner har en lång historia. (Alexandersson, 1994.) Det andra är att Bourdieus sätt att kombinera korrespondensanalysen med intervjuanalyser är ett relativt nytt sätt att arbeta i nordisk forskning. (Broady, 1990; Rosenlund, 1996.)

En undersökning av detta slag genererar stora mängder data. Det finns en mängd frågor att ta ställning till, inte minst vad gäller den ordning som resultaten presenteras. Hur ska data presenteras, och när ska de bägge länderna jämföras (och beträffande vilka variabler)?

[32] Detta sätt att kombinera korrespondensanalysen med intervjucitat använder Bourdieu i sina undersökningar. Se sidorna 88-89 i *Homo Academicus*. Där använder Bourdieu citat från universitetslärare från olika ämnen, i syfte att exemplifiera de trender i datamaterialet som han har funnit. Se även kapitel 5 i *Distinction*, där Bourdieu använder statistiska tekniker (till exempel korrespondensanalysen) för att identifiera olika sociala grupper, med särskiljande egenskaper och skilda livsstilar. Dessa gruppers kännetecken illustrerar Bourdieu sedan med hjälp av intervjucitat.

[33] Se S. Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (Lund: Studentlitteratur, 1997, 155-157).

Resultatredovisningen består av tre teman. Först redovisas och analyseras resultaten vad beträffar studier, det vill säga data och uppfattningar om studiesituationen för studenterna. Därefter behandlas de studerandes fritid. Slutligen analyseras de idrottsliga aktiviteterna. Inom vart och ett av dessa tre teman återfinns två kapitel — som behandlar Umeå respektive Madison. Inom vart och ett av dessa tre teman jämförs också resultaten från umeå- respektive madisonundersökningen.

Varför har jag valt att redovisa undersökningens resultat enligt denna disposition? Det beror på att jag anser situationen vid de bägge orterna vara så komplicerad så att det krävs att respektive universitetskultur studeras på ett genomgående sätt. Situationen vid respektive universitet bör analyseras på ett så genomarbetat sätt som möjligt, innan jämförelserna mellan orterna genomförs.

Detta är en avhandling där två universitet jämförs med varandra, men syftet är inte att enbart beskriva, analysera och jämföra skillnader och likheter mellan dessa två universitet. Tyngdpunkten ligger på analysen av vad studenterna gör; de komparativa inslagen (mellan Umeå universitet och University of Wisconsin-Madison) kommer i andra hand, jämfört med analysen av verksamheten vid respektive universitet. (Detta betyder dock inte att jämförelserna mellan Umeå universitet och University of Wisconsin-Madison är oviktiga eller att de saknar värde.)

Nu följer en kort genomgång av de bägge universitetsorterna, innan undersökningens resultat presenteras.

KAPITEL 5

De två universiteten

Här tecknas en översiktlig bild av de bägge universiteten. Syftet är att beskriva några allmänna aspekter, som kännetecknar de miljöer där undersökningens data har samlats in.

Umeå universitet

Umeå ligger i Västerbotten, cirka 50 minuters flygväg från Stockholm-Arlanda. Staden har ungefär 100 000 innevånare och Umeå Universitet är det nordligaste i landet.[1] Arbetsmarknaden i Umeå karaktäriseras av en relativt hög andel tjänstemannayrken inom administration och utbildning. Det finns dock en del industrier i området.

Umeå Universitet startade 1965 och under läsåret 1998 hade universitetet cirka 17 000 studenter, inklusive forskarstuderande. Ungefär 3 200 personer arbetade vid universitetet som lärare, forskare eller övrig personal.

Universitetet ligger på ett campusområde, med nästan alla institutioner inom samma område, cirka 3 kilometer från Umeås stadskärna. De flesta studentbostäderna ligger inom promenadavstånd från universitetet.

De utbildningar som erbjuds studenterna återfinns inom olika ämnesgrupper (humaniora, matematik/naturvetenskap, medicin, odontologi, samhällsvetenskap och inom lärarutbildning). Det finns över 75 program eller linjer och

[1] Inom den högre utbildningen i Sverige fanns, vid tiden för min undersökning, cirka 70 universitet och högskolor av olika slag, inklusive ungefär 12 universitet med fasta forskningsresurser (Brandell & Petri, 1996). De flesta av dessa institutioner var statliga och det var ovanligt att studenterna behövde betala avgifter för att delta i undervisningen. Intagningen av nya studenter var i allmänhet begränsad och urvalet skedde ofta utifrån de blivande studenternas gymnasiebetyg eller resultat på det så kallade Högskoleprovet.

mer än 800 enskilda kurser att välja mellan vid Umeå Universitet. Vid sidan om den utbildning som erbjuds på campusområdet, finns också distansutbildning inom ett antal kurser eller program/linjer.

Det akademiska året i Umeå är indelat i en höst- och en vårtermin. Undervisningen sker i form av föreläsningar, seminarier, grupparbeten och laboratoriearbeten. Studenterna läser oftast en kurs i taget och varje kurs examineras individuellt. Examinationerna sker i en tre-gradig skala: Väl godkänt, godkänt och underkänt (ibland endast godkänt och underkänt).

Det finns flera alternativ för de studenter som vill sysselsätta sig med motions- eller idrottsaktiviteter. Företag i Umeå erbjuder rekreationsaktiviteter där de kan pröva på bowling, aerobics eller att gå på gym.

Den huvudsakliga motions- och idrottsanläggningen på campusområdet är Universitetshallen, den så kallade IKSU-hallen. Där kan studenter, boende i området och personal vid universitetet simma eller spela tennis, innebandy, squash, gå på aerobics eller gym. Denna hall är ett slags centrum för studentidrottsklubben IKSU, som erbjuder studenterna att delta i rekreationsidrotter och tävlingsidrotter i seriesystem. Seriesystemen är öppna för medlemmar i IKSU och finns för de mest populära idrotterna, inklusive basket, innebandy och volleyboll. Denna förening arrangerar också resor till slalomanläggningar, friluftsaktiviteter och vandringar.

University of Wisconsin–Madison

Madison har ungefär 200 000 innevånare och staden är administrativt centrum (*state capitol*) för Wisconsin. Staden ligger i mellanvästern i USA, cirka 45 minuters flygtid från Chicagos O'Hare Airport.

Wisconsin blev en stat i USA år 1880 och University of Wisconsin–Madison, som är ett så kallat *land grant college*, startade året därefter.[2] Cirka 40 000

[2] Ett antal universitet, som bildades under 1800-talet i USA, erhöll landområden från staten i samband med att de startade (så kallade *land grants*). Syftet med dessa nya institutioner var att stärka forskning och utbildning som ansågs vara viktig inom tillämpad naturvetenskap och lantbruk. (Vid samma tidpunkt i historien skapades nya typer av tekniska utbildningsinstitutioner i bland annat Tyskland. I Frankrike skapades det som kom att kallas *grandes écoles*.) Dessa *land grant colleges* är idag relativt stora universitet i USA, med utbildning och forskning inom i stort sett alla akademiska områden.

studenter är registrerade vid universitetet (inklusive forskarstuderande) och antalet anställda är ungefär 15 000. Av den totala driftskostnaden för University of Wisconsin–Madison kommer cirka 25 procent årligen från staten Wisconsin. Resterande medel kommer från studentavgifter, forskningsbidrag och privata donationer. Campus (inklusive studentbostäder) ligger i centrala Madison. Det kostar pengar att studera på University of Wisconsin–Madison. Medelkostnaden för en students avgifter (exklusive kostnader för bostad, mat och böcker), för två terminers studier, är ungefär 25 000 kronor. (För studenter som inte är från Wisconsin, är avgifterna högre.)

University of Wisconsin–Madison har 150 linjer och program att erbjuda studenter. Dessa organiseras och genomförs vid något av de nio ämnesgrupperna (som kallas *schools* eller *colleges*) vid universitetet. (Agricultural & Life Sciences, Business, Education, Engineering, Family Resources & Consumer Sciences, Letters & Science, Medicine, Nurcing and Pharmacy.) Det akademiska året är indelat i två terminer, precis som vid Umeå Universitet.

Ett antal företag i Madison erbjuder rekreations- och idrottsaktiviteter för såväl studenter som för allmänheten. Där är det möjligt att pröva på aerobics, tennis, bowling och att gå på gym. Det finns även möjligheter att syssla med idrottstävlingar i seriesystem i kommunens regi. Madisons *metropolitan school district* erbjuder arrangemang för allmänheten i form av basket, soft-/baseboll och volleyboll i seriesystem.

På universitetet finns möjligheter till rekreation och motions-/idrottsaktiviteter för studenter och anställda. Dessa aktiviteter samordnas av universitetets instans *the Division of Recreational Sports*. De flesta idrottsserier och motionsarrangemang koordineras av denna instans, vars styrelse består av lärare och studenter samt övriga anställda vid universitetet.

Det finns ett flertal motions- och idrottsanläggningar på campusområdet, vilka är öppna för studenterna. Ett exempel är *Camp Randall Sports Centre*, som har en inomhusbana för löpning, anläggningar för aerobics och styrketräning, basket- och volleybollbanor samt en ishockeyrink. *The Nielsen Stadium* har inomhusbanor för tennis och squash. University of Wisconsin–Madison organiserar idrottsserier, via *the Division of Recreational Sports*, och där erbjuds studenterna att delta med egna lag i olika idrotter, exempelvis basket.

Kommentarer

Madison är en större stad än Umeå, vilket denna genomgång visar. Dessutom är det fler studenter som är registrerade vid University of Wisconsin–Madison jämfört med antalet studenter vid Umeå Universitet. Det är dock viktigt att komma ihåg att Umeå är en relativt stor universitetsstad för svenska förhållanden; universitetet är det femte största i landet.

Även om det finns uppenbara skillnader mellan de bägge universitetsorterna, så är de förhållandevis lika varandra. Bägge universiteten har ett eget campusområde, som ligger i nära anslutning till respektive stad. De flesta institutionerna ligger inom promenadavstånd från varandra på dessa områden. Vid varje campus finns också motions- och idrottsanläggningar för studenterna. Där erbjuds studenterna att pröva på ett antal aktiviteter av skilda slag.

Här vill jag ta tillfället i akt och kortfattat beröra ett förhållande som är unikt för USA. Sambandet mellan universitet, tävlingsidrott och klubblag är annorlunda i USA, jämfört med den akademiska situationen i många andra länder. I USA bedrivs semi-professionell idrott (exempelvis basket och amerikansk fotboll) av organisationer och administrativa institutioner *inom* ramarna för de större universiteten. Det sker till exempel vid University of Wisconsin-Madison.

Även om dessa studenter/tävlingsidrottare inte har varit i fokus i min undersökning, noterade jag deras existens. University of Wisconsin-Madison använder sitt *football*-lag i marknadsföringen och berättar gärna i färgglada broschyrer om lagets framgångar i *college football*. Under min vistelse vid universitetet diskuterade jag statusen på dessa individer (studenter), som utgör manskapet — för det handlar uteslutande om unga män — i universitetets *football*-lag, med studenter och lärare vid University of Wisconsin-Madison. Om jag kallade tävlingsidrottarna (*football*-spelarna) professionella idrottare, var studenterna/lärarna snabba att korrigera mig. Nej, hävdade de, dessa individer är studenter, och absolut inga proffs. Från mitt svenska perspektiv, tycker jag dock att tävlingsidrottarna är proffs (eller semi-proffs), eftersom de byter sina tjänster mot förmåner (gratis undervisning vid ett universitet med relativ hög status).

Det bedrivs också forskning om denna typ av tävlingsidrott, vid de amerikanska universiteten. En forskning som ofta är pragmatiskt inriktad för att bestämma hur universiteten bäst ska dra nytta av sina *football*-lag eller andra idrottslag. Se till exempel Chressanthis & Grimes (1993) undersökning. Dessa författare menar att det behövs...

> *...more empirical studies of postsecondary enrollment demands... to investigate the potential consequences of major intercollegiate sports success on a student's selection of a university for attendance. Shrinking university budgets in academic programs have caused many to question the wisdom of spending increasingly scare dollars on major college sports programs...* (Chressanthis & Grimes, 1993, 286.)

KAPITEL 6

Att vara student i Umeå

I denna undersökning ställs jag inför ett vetenskapligt arbete som medför en analys av en värld jag själv är en del av. I inledningen av forskningsarbetet hade jag farhågor att jag inte skulle vara tillräckligt objektiv i mitt arbete med att studera studenter. Jag såg därför en möjlighet att tolka mina data med hjälp av en (av mig) färdigställd teoretisk modell. Detta för att förvissa mig om att jag "var vetenskaplig" i en positivistisk mening (Thurén, 1991, 14). Detta alternativ upplevde jag som naturligt, eftersom jag har skolats enligt traditionen att betrakta vetenskaplighet i analysarbetet som eftersträvansvärt. Allt som oftast innebär vetenskaplighet (utifrån det intellektuella habitus som forskare har tillägnat sig) att forskningen i huvudsak bedrivs deduktivt, det vill säga man skapar en väl utvecklad teoretisk modell som sedan ligger till grund för analysarbetet. Vid läsningen av Bourdieu tyckte jag mig dock få stöd för att avstå från att skapa en detaljerad teoretisk ram *a priori*, som grund för min analys av data.[1]

Konstruktionsarbetet har färdigställts genom att olika former av data har sammanställts i Bourdieus anda. Datas relevans har till viss del bestämts utifrån tidigare forskning men också utifrån ställningstaganden som gjorts under arbetets gång. Låt mig utveckla resonemanget genom att ge ett exempel från intervjuanalyserna. I det preliminära arbetet med att sammanställa intervju-

[1] Bourdieu har visat att det är omöjligt att undkomma arbetet med att avgränsa det man studerar, det vill säga att konstruera forskningsobjektet, oavsett vilken modell eller teori man arbetar efter. (*Homo Academicus*, 1996, 39.) Accepterar man detta, är det lättare att erkänna att någon neutral analys med hjälp av en i förväg konstruerad modell inte är möjlig. Eller att en analys med hjälp av en modell automatiskt skulle vara mer vetenskaplig än en utan. När denna insikt nås, genomskådar man det omöjliga i att vara opartisk i en undersökning av detta slag. Då kan den första reaktionen undertryckas — den omedelbara och inträngde reflexen att skapa en detaljerad modell till grund för analysen av den värld där man själv är verksam.

svaren och analysera dem, inför författandet av det första resultatkapitlet, kände jag oro eftersom jag inte hade skapat en modell att utgå ifrån i analysen av hur det är att vara student. Denna oro försvann dock, när jag förstod vad det övergripande syftet med kapitel 6 och 7 skulle vara. Syftet är inte att ge en detaljerad bild av samtliga uppfattningar om hur det är att vara student (eller något liknande, avgränsat fenomen). Istället beskrivs olika aspekter som jag har *funnit intressanta och värda att lyfta fram* ur det rika material som undersökningen har gett upphov till (Bourdieu, 1996, 39). Kapitlen tjänar också som ett slags introduktion till de betydligt mer omfattande analyserna som sker i de resterande fyra resultatkapitlen (kapitel 8, 9, 10 och 11).

Se även kapitel 4, avsnittet "Forskningsarbetet och min bourdieuinspirerade analys", där jag beskriver min syn på forskningsprocessen.

Enkätundersökningen

Det övergripande syftet med de inledande resultatredovisningarna är främst att teckna en bild av vad som kännetecknar studenterna i de olika ämnesgrupperna samt att belysa olikheter/likheter mellan ämnesgrupperna. Utifrån denna bild är det också möjligt att diskutera urvalet av studenter och fördjupa den tidigare beskrivningen av vilka som ingår i studien.

Inledningsvis redovisas demografiska data och antalet studietimmar och finansieringen av studierna. Resultattabeller kommenteras först utifrån totalen, sedan ämnesvis. Efter detta beskrivs hur studenterna ser på sina studier och sina studiemiljöer. Jag analyserar vad studenterna säger ur två perspektiv: Dels ett som utgår från det som är gemensamt för studenter, oavsett vilken ämnesgrupp de tillhör, dels ett som tar hänsyn till utsagor som är mer specifika för dem som ingår i ämnesgrupperna.[2] Resultatet av intervjuanalyserna presenteras därför i två avsnitt. Det första behandlar studenternas uppfattningar om en gemensam studentkultur vid universitetet. Det andra avsnittet handlar om deras uppfattningar om skillnader och likheter mellan ämnesgrupper.[3] Viss återkoppling till tidigare forskning görs i resultatredovisningarna.

[2] För en beskrivning av mina analyser och tolkningar av intervjuerna, se också kapitel 4.

[3] Begreppet ämnesgrupper diskuteras i kapitel 2. Där motiveras varför det är av intresse att studera skillnader och likheter mellan olika fakulteter och institutioner vid ett universitet, med hänvisning till bland annat C. P. Snows bok *Two Cultures...* från 1959.

97

Tabell 5. Demografiska data, socialt ursprung och studiesituation. Uppdelat på ämnesgrupp. Data från den svenska undersökningen. 395 studenter från Umeå Universitet. Kolumnprocent.

	Lärare n 132	Naturvet. n 108	Hum. n 107	Idrott n 48	Totalt n 395
Kön					
Kvinnor	67	56	54	48	58
Män	33	44	46	52	42
Ålder, antal år					
≤ 19	0	9	8	6	6
20-24	74	74	55	62	68
25-29	12	14	23	26	17
30-34	6	3	7	2	5
35-39	5	0	4	2	2
≥ 40	3	0	3	2	2
Civilstånd					
Ensamstående	57	78	60	76	66
Ensamstående, med barn	2	0	2	0	1
Gift	1	2	4	2	2
Gift, med barn	5	0	7	8	4
Sambo	28	18	24	12	23
Sambo, med barn	7	2	3	2	4
Föräldrarnas högsta utbildningsnivå					
Bägge har akademisk examen	15	28	25	32	23
Bara en har högst akad.examen	22	18	18	29	22
Bägge har högst gymnasieexamen	13	20	15	10	15
Bara en har högst gymn.examen	25	19	14	8	18
Bägge har högst folk-/grundskola	20	12	21	17	17
Övriga/ingen uppgift	5	3	7	4	5
Schemalagd undervisning, antal timmar per vecka					
≤ 10	4	5	74	9	24
11-20	76	8	26	58	42
21-30	20	64	0	33	28
≥ 31	0	23	0	0	6
Schemalagd undervisning plus egna studier, antal timmar per vecka					
< 10	0	0	4	0	2
10-19	8	4	24	4	10
20-29	44	6	48	47	35
30-39	42	23	20	38	30
> 39	6	67	4	11	23
Studierna finaniseras med hjälp av...					
...föräldrarna och studiebidrag. Inget studielån eller extra arbete.	8	6	2	2	5
...fullt (eller delvis) studielån samt extra arbete vid sidan om.	12	6	11	6	10

98

BEST COPY AVAILABLE

Av tabellen framgår att det är en liten övervikt för kvinnorna (58 procent) i undersökningen. Det är inte ovanligt att kvinnor är i majoritet på grundutbildningsnivå vid universitet i Sverige. Den offentliga statistiken bekräftar att det är fler kvinnor än män som söker sig till universitetsutbildningar, av olika anledningar. Av alla studenter i grundutbildning vid landets samtliga universitet och högskolor höstterminen 1995 (ungefär 250 000 individer), var cirka 56 procent kvinnor.[4]

Tabellen visar också att könsfördelningen i de olika ämnesgrupperna är något ojämn — särskilt för lärarstudenterna, som har betydligt fler kvinnliga studenter (67 procent). Men det är inte ovanligt att olika utbildningsprogram i Sverige har ojämn könsfördelning. Bland de sökande till landets högskolor höstterminen 1993, hade endast en femtedel av alla utbildningsprogram en någorlunda jämn könsfördelning.[5] Och av tabellen nedan framgår den relativt skeva könsfördelningen för de studenter som var registrerade vid de kurser vid Umeå Universitet som undersöktes.

Tabell 6. Antalet studenter registrerade vid de kurser som undersöktes i Umeå.

	Lärar	Natur	Humanist	Idrott
Kvinnor	182 (66)	88 (40)	106 (58)	32 (56)
Män	96 (34)	130 (60)	77 (42)	25 (44)
Totalt	278 (100)	218 (100)	183 (100)	57 (100)

Källa: Umeå Universitet, Studieadministrativa enheten.

Könsfördelningen i undersökningsgruppen överensstämmer i stort med könsfördelningen för de registrerade studenterna med undantag för den naturvetenskapliga ämnesgruppen, där färre kvinnliga än manliga studenter var registrerade (40 procent kvinnor och 60 procent män) medan undersökningens enkätmaterial visar en omvänd könsfördelning (56 procent kvinnor och 44 procent män).

[4] SCB (1995), *Utbildningsstatistisk årsbok för 1995*. (Stockholm: Statistiska Centralbyrån), 84. Se även L. Brandell, 1998, Nittiotalets studenter. (Stockholm: Högskoleverket, Studenterna i Sverige, arbetsrapport, 2), 11-12.

[5] SCB, *Utbildningsstatistisk årsbok för 1995*, 84.

Majoriteten (cirka 90 procent) av studenterna är 29 år eller yngre. Denna situation stämmer relativt väl överens med situationen vid övriga svenska universitet och högskolor. Höstterminen 1995 var cirka 73 procent av alla svenska studenter (i grundutbildningen) 29 år eller yngre.[6] Vi ser också att 6 procent av studenterna i undersökningen är 19 år eller yngre. 4 procent av samtliga studenter är 35 år eller äldre.

Ensamstående är den vanligaste kategorin i undersökningen. Andelen ensamstående är 66 procent. Att vara sambo är också relativt vanligt. 23 procent är sammanboende. 2 procent av studenterna är gifta. 4 procent är gifta, med barn, och 4 procent är sammanboende, med barn. 1 procent är ensamstående, med barn.

45 procent av studenterna har föräldrar med akademisk bakgrund. (Antingen har bägge föräldrarna akademisk examen, som högsta utbildningsbakgrund, eller så har minst en av föräldrarna högst akademisk examen). Andelen studenter som anger att bägge föräldrarna har högst gymnasieexamen är 15 procent. 17 procent uppger att bägge föräldrarna har folk-/grundskola som högsta utbildningsnivå. I Högskoleverkets undersökning *Studenterna i Sverige* analyseras samtliga svenska universitets- och högskolestudenters sociala bakgrund (Brandell, 1998). I detta arbete, som avser höstterminen 1995, delas studenterna in i tre grupper: a) de studenter som är barn till akademiker och högre tjänstemän, b) de som är barn till övriga tjänstemän samt företagare och lantbrukare, och c) barn till arbetare. Resultaten visar att 30 procent är barn till akademiker och högre tjänstemän. Andelen barn till övriga tjänstemän samt företagare och lantbrukare, är 50 procent. Slutligen, 20 procent är barn till arbetare. En jämförelse med min studie är möjlig, även om jag har använt delvis annorlunda kategorier jämfört med Högskolverkets *Studenterna i Sverige*. I bägge undersökningarna är det tydligt att högskole-/universitetsstudenter ofta kommer från familjer där andra medlemmar har genomgått akademiska studier.

Av tabellen framgår att de flesta studenter i undersökningen (70 procent) har 11-30 timmars schemalagd undervisning per vecka.[7] Mer än hälften av samtliga (53 procent) har en total studietid (schemalagd undervisning plus

[6] L. Brandell, *Nittiotalets studenter* (Stockholm: Högskoleverket), 25-26.

[7] C. Löfgren (1998, *Time to Study Students*) visar i sin undersökning att studenter på grundutbildningsnivå (i ämnet ekonomi) har i genomsnitt cirka 10 timmars schemalagd undervisning per vecka.

egna studier) på 30 timmar eller mer per vecka. 5 procent uppger att de finansierar universitetsstudierna med hjälp av pengar från föräldrarna och studiebidrag, utan att ta studielån och utan att arbeta vid sidan om studierna. 10 procent anger att de finansierar studierna med hjälp av fullt (eller delvis) studielån och extra arbete vid sidan om studierna. Låt oss studera de fyra ämnesgrupperna för att se vad som kännetecknar dem!

De fyra ämnesgrupperna

Gruppen med lärarstudenter karaktäriseras av att andelen kvinnor är förhållandevis hög. Lärarstudenterna är också äldre än övriga studenter. Av tabelldata för civilstånd, framgår att de inte är ensamstående i lika stor utsträckning som de övriga. Däremot är andelen sammanboende och sammanboende med barn, högre för lärarstudenterna. Detta kan kanske förklaras av lärarstudenternas relativt höga ålder. Lärarstudenternas föräldrar är relativt lågutbildade, jämfört med de övriga studenternas föräldrar.[8] De allra flesta lärarstudenterna (96 procent) har mellan 11 och 30 timmars schemalagd undervisning per vecka. 86 procent anger 20-39 timmar schemalagd undervisning *plus egna studier* per vecka. 8 procent av lärarstudenterna uppger att de finansierar universitetsstudierna med hjälp av pengar från föräldrarna och studiebidrag, utan att ta studielån och utan att arbeta vid sidan om studierna. 12 procent anger att de finansierar studierna med hjälp av fullt (eller delvis) studielån och extra arbete vid sidan om studierna.

De naturvetenskapliga studenterna har en mer jämn könsfördelning, jämfört med lärarstudenterna. Det som är karaktäristiskt för dessa studenter, är den relativt stora andelen yngre individer.[9] Andelen ensamstående bland natur-

[8] Andelen lärarstudenter vars bägge föräldrarna har akademisk examen, som högsta utbildningsbakgrund, tillsammans med andelen där minst en av föräldrarna har akademisk examen, är totalt 37 procent. Motsvarande siffra för hela materialet är 45 procent. 20 procent av lärarstudenterna har föräldrar vars högsta utbildning är folk-/grundskola. Av samtliga studenter i undersökningen, har 17 procent motsvarande bakgrund.

Börjessons undersökning (*Det naturliga valet*, 1994) visar att lärarprogrammet har den minsta andelen studenter med högre tjänstemannabakgrund. Bland lärarstudenterna i hans studie återfinns också den största andelen arbetarbarn. Börjesson påminner dock om att denna utbildning långt ifrån kan karaktäriseras som dominerad av arbetarklassen.

[9] 83 procent är 24 år eller yngre, vilket ska jämföras med 74 procent för hela materialet. Inga studenter är äldre än 34 år, och det är unikt för de fyra ämnesgrupperna i denna undersökning.

vetarna är hög, och det finns inga ensamstående med barn eller gifta med barn i denna grupp. Den andel av de naturvetenskapliga studenterna som kommer från en familj där antingen bägge föräldrarna eller minst en förälder har akademisk utbildning, motsvarar genomsnittet för det totala materialet. Däremot är andelen naturvetenskapliga studenter som anger att bägge föräldrarna har högst folk-/grundskola som högsta utbildningsbakgrund, låg, i jämförelse med övriga ämnesgrupper. De naturvetenskapliga studenterna kännetecknas av att de har en relativt stor mängd schemabunden undervisning per vecka. De anger också att de har en stor mängd schemalagd undervisning plus egna studier.[10] 6 procent finansierar studierna med hjälp av pengar från föräldrarna och studiebidrag, utan att ta studielån och utan att arbeta vid sidan om studierna. Det motsvarar ungefär situationen i det totala materialet. Däremot är andelen naturvetenskapliga studenter, som säger att de bekostar studierna genom att ta fullt (eller delvis) studielån plus arbete vid sidan om studierna, relativt lågt.

Humanisterna har en relativt jämn könsfördelning. Genomsnittsåldern är högre än i övriga grupper, och de har vidare en relativt låg andel ensamstående.[11] Föräldrarnas utbildningsnivå motsvarar ungefär genomsnittet i undersökningen. Kännetecknande för denna ämnesgrupp, är en relativt liten mängd schemalagd undervisning per vecka. Karaktäristiskt för dessa studenter är också att relativt få (2 procent) anger att de finansierar studierna med hjälp av pengar från föräldrarna (och studiebidrag), utan att ta studielån och utan att arbeta vid sidan om studierna.[12] Det betyder att humanisterna inte betalar sin tid vid universitetet *enbart* med hjälp av pengar från föräldrarna (och med studiebidrags-delen), i lika stor utsträckning som övriga i undersökningen.

[10] 23 procent anger att de har 31 timmar eller mer schemalagd undervisning per vecka. Inga andra ämnesgrupper anger att de har mer än 31 timmar schemalagd undervisning. 90 procent av naturvetarna har 30 timmar eller mer *schemalagd undervisning plus egna studier*, per vecka, medan 53 procent av det totala antalet anger motsvarande studiebörda.

[11] 63 procent är 24 år eller yngre. Motsvarande siffra för hela materialet är 74 procent. 14 procent av humanisterna är 30 år eller äldre, vilket kan jämföras med 9 procent för hela materialet.

[12] 11 procent anger att de finansierar studierna med hjälp av fullt (eller delvis) studielån och extra arbete vid sidan om studierna, vilket motsvarar situationen i det totala materialet.

Idrottsstudenterna karaktäriseras av att det är något fler män i gruppen (52 procent män). Åldersfördelningen i gruppen motsvarar ungefär den fördelning som gäller för hela materialet. En stor andel är ensamstående (76 procent). Noterbart är också att idrottsstudenterna, som grupp, har relativt välutbildade föräldrar.[13] De flesta studenter i denna ämnesgrupp har mellan 11 och 30 timmars schemalagd undervisning per vecka. Ungefär hälften har 30 timmar eller mer schemalagd undervisning plus egna studier per vecka. Det motsvarar ungefär siffrorna för hela materialet. En relativt låg andel finansierar universitetsstudierna med hjälp av pengar från föräldrarna och studiebidrag, utan att ta studielån och utan att arbeta vid sidan om studierna. Och en låg andel anger att de finansierar studierna med hjälp av fullt (eller delvis) studielån och extra arbete vid sidan om studierna.

Sammanfattningsvis baseras enkätundersökningen på data som samlats in bland ett urval av studenter från ett antal utbildningar vid fyra ämnesgrupper. Resultaten visar att det som kännetecknar dessa studenter (urvalet av studenter) överensstämmer, i grova drag, med det som är karaktäristiskt för situationen vid dessa utbildningar, vid tidpunkten för undersökningens datainsamling. Det är viktigt i denna studie att beskriva eventuella skillnader/likheter mellan ämnesgrupper. Vi har här funnit sådana resultat, vad avser exempelvis det antal timmar per vecka som studenterna ägnar åt studier.[14] Även andra skillnader har diskuterats; och man kan anta att de skiftande betingelserna för de olika studerandegrupperna har viss betydelse för studier och fritid. Vilka konsekvenser dessa variationer och skillnader mellan ämnesgrupperna får, mer i detalj, kommer att diskuteras ytterligare längre fram.

Intervjuanalyserna

I nedanstående avsnitt står studenternas uppfattningar om studentkultur och ämnesgrupper i centrum. Här belyses vad som förenar studenter och grupper av studenter; vad som skapar känslan av att "man är student" eller en upplevelse av att man tillhör en viss grupp vid universitetet.

[13] 61 procent anger antingen att bägge föräldrarna har akademisk examen eller att åtminstone en förälder har högst akademisk examen. Motsvarande siffra för hela materialet är 45 procent.

[14] Vilket även den tidigare forskningen har visat: Mårtenssons studie (*Har de studerande tid med universitetet* från 1987) och Börjessons undersökning (*Det naturliga valet*, 1994) pekar på att mängden fri tid, vid sidan av schemalagda timmar, skiljer sig åt mellan olika studerandegrupper.

Begreppet studentkultur kommer att användas i olika sammanhang i föreliggande avhandling och det kan vara på sin plats att kort beskriva vad detta begrepp innebär. Kulturbegreppet, generellt sett, är tämligen svårt att förstå och beskriva eftersom det har många betydelser. Forskare har dock försökt att ringa in begreppet och dess betydelse. Williams, till exempel, definierar en grupps kultur utifrån de särskiljande sätt att leva som en social grupp har och de uppfattningar, värderingar och idéer som finns i denna grupps institutioner, sociala strukturer och handlingstraditioner. (Williams, 1983, 87.)

I nedanstående resultatredovisning är utgångspunkten studenternas upplevelser av såväl utbildningen som fritiden; och de mest särskiljande och vanligaste kategorierna, från intervjuanalysen, kommer att presenteras. Avsnittet är relativt kort och min tanke med detta är att läsaren snabbt ska ledas vidare, till motsvarande resultatredovisning för madisonundersökningen. Därefter följer kapitlen med de mera omfattande korrespondensanalyserna.

En upplevelse av enhet trots diversifieringen vid universitetet

Av intervjuerna framgår att de allra flesta studenterna upplever universitetet som en mångfacetterad värld med många olika undergrupper och kulturer. Det är ett ställe där man sammanträffar med olika typer av människor, både lärare och andra studenter, vilket gör att man möter skiftande åsikter och argument.

Men i denna omfattande flora av olika idéer och traditioner, finns det saker som förenar de flesta studenter. Studenterna ger uttryck för att det finns någonting som är gemensamt för dem, även om de har svårt att exakt säga vad detta består av. En sak som trots allt är relativt enkelt att identifiera för dem, är renodlade studentikosa aktiviteter och föreningar (Studenterna nämner nationer, insparkar, spex och nollning). Men bortsett från sådana påtagliga fenomen, kan studentkulturen ibland upplevas som osynlig.

Dock, när de försöker beskriva vad de har gemensamt, menar de exempelvis att de alla är i en liknande situation. Det som då kommer på tal, är exempelvis ålder och den nya miljön. Man uppfattar det som om studenter har ungefär samma ålder och att man, till en början, ibland kan uppfatta universitetet som en ny och främmande miljö. Denna känsla av att vara ny, och att dela den känslan med flera andra, ger följande student uttryck för.

— Tycker du att det finns någonting som man kan kalla för studentkultur? Och vad är det i så fall?

— *Jaa..., ja, nånting finns det ju..., i alla fall. Men det är nog svårare... vad, det är. Men..., man märker ju en klar skillnad när man började universitetet i alla fall. Jag tror mycket det är nånting... Ja, att det kommer så många, vad ska man säga, många ungdomar..., i liknande ålder som, ja..., inte känner så mycket folk. Så att det blir väldigt..., i början i alla fall, tror jag, en väldigt öppen stämmning... man umgås med väldigt många och det är väl någonting som skulle kunna vara exempel på detta, i alla fall.* (Intervju nr: 8, man.)

En annan gemensam aspekt är studerandet. Det är då inte enbart att studierna är upplagda på ett annat sätt än på gymnasiet — att man nu läser ett ämne i taget —, utan även sättet att tillgodogöra sig studierna skiljer sig från vad man tidigare är van.[15] Att läsa på universitet innebär för många att lära sig ett nytt, mer akademiskt förhållningssätt till tidskrifter och böcker. Förut var läsandet något av ett tidsfördriv, något för stunden. Nu är läsandet mer analytiskt, säger de, och vardagliga fakta kan studeras och förstås vetenskapligt.[16]

[På] *gymnasiet var det ju mera... särskilda ämnen..., då, ... vissa timmar per dag..., då,* [som] *man skulle göra... Nu* [på universitetet] *är det en kurs åt gången. Förr* [på gymnasiet] *var det mera styrt än vad det är här. Här krävs det mer arbete av en själv då. Så att... Gymnasiet var det mer att lösa givna svar eller så. Det var givna frågor, givet svar... Jag föredrar ju det här för det krävs ju mer. Det krävs ju mer av mig själv. Det krävs ju större förståelse av mig själv som studerar.* (Intervju nr: 13, man.)

[15] Även om studenterna uppmärksammar skillnaderna mellan gymnasiet och universitetet, är det av intresse att notera att några intervjupersoner hänvisar till universitetet och kurserna som "skolan".

Allt fler individer börjar studera vid universitet och högskolor. (B. Clark, 1993, 357). I slutet av 1900-talet hade 20 procent av Sveriges befolkning en eftergymnasial utbildning. Den siffran förväntas stiga till 30 procent år 2010 (K. Apelgren & A. Blückert, 1999, 12). Nya studenter vid landets universitet kommer ofta direkt från gymnasiet, där de inhämtat fundamentala kunskaper i olika ämnen. Det är också på gymnasiet som de blivande studenterna har lärt sig att uppskatta vissa former av undervisning. När studenterna använder termer som "klass" och "skola", tyder detta på att ett gymnasifierat habitus till viss del finns kvar, trots att individerna har blivit universitetsstudenter.

[16] Se M. Trondmans "Bilden av en klassresa" (1993), 301-302, där liknande resultat presenteras. Trondman visar att en vanlig uppfattning bland studenter, är att universitetsstudier är mer allvarliga än gymnasiestudier.

En annan aspekt av studentlivet som upplevs som gemensam, är den relativa bekymmersfriheten som kännetecknar vardagen. Som student lever man i sin egen värld, anser många. Både i vardagen och i studierna är det en skyddad och trygg tillvaro.

> *Ja, man lever i sin lilla egna värld och den är väldigt skyddad och bekymmersfri egentligen. Det finns omtentor..., det finns alltid omtentor, som man kan falla tillbaks på... Ja, jag tycker..., bekymmerslöshet..., det, liksom, kännetecknar i alla fall mig och mina kamrater. Alltså, liksom, totalt..., bara..., dag för dag... Och det är så skönt att leva så, tycker jag. Bekymmerslösheten..., att man går ut på en måndag, tisdag eller onsdag — anledningen till att festa finns alltid. Det gör inte så himla mycket, bara man... Det tror jag kan vara typiskt studenter; att man inte har, liksom det här "jag måste gå till jobbet imorgon", utan man kan faktisk strunta i en föreläsning i morgon. Det är ett lite mer varierande liv, kanske, där man kan göra lite udda saker.* (Intervju nr: 7, kvinna.)

Den här ansvarsfriheten kommer också till uttryck i de citat som säger att som student är man både ungdom och vuxen på samma gång.

> *Man är lite "barnslig" som student ibland... Jaa..., fester, man spexar, har teman, klär ut sig... och det... det, man, man vill ju både vara vuxen och barn på samma gång. Man känner sig vuxen att man studerar och man är ju vuxen i princip. Men just att man har barnasinnet kvar som student. Att man inte har tagit steget ut i vuxen världen helt och hållet. Det är väl det som karaktäriserar studenter då. Festande och så.* (Intervju nr: 27, man.)

Det är en känsla av att befinna sig i ingenmansland, i en zon mellan barndom och vuxenliv, som förenar många studerande.[17]

[17] Andra typer av ungdomar har upplevt liknande saker, vilket rapporterats i den tidigare forskningen. Johanssons och Miegels undersökning (1992) visar att unga människor ibland upplever sin tillvaro som en mellanperiod; mellan barndom och vuxenliv. En form av "post-adolescens", som kännetecknas av en *prolonged experimentation with life's possibilities* (Johansson & Miegel, 1992, 86).

Ämnesgrupper

Som vi har sett, pekar studenter på att det finns en gemensam kultur, både vad avser fritidsaktiviteterna och studierna (även om studierna inte diskuteras djupare här). Men samtidigt anser många att det finns gruppskillnader. Studenterna anser, i varierande utsträckning, att det existerar olika grupper vid universitetet med skilda vanor och livsstilar.

> *Jag har lite egna teorier kring det här då. För att jag tycker det verkar, det är väldigt uppdelat alltså vad man läser för nånting. Ja alltså... Hur ska man säga? Ja vi kan ta exempel då. Om vi tittar på liksom humanister va... också tittar vi på... naturteknologer, eller vad dom kallas för, och så ställer man tio personer av varje i grupp bredvid varandra. Då kommer man alltså att se väldigt tydliga skillnader alltså. Dels hur dom ser ut. Alltså hur dom uppför sig och det är skillnad på vad dom pysslar med.* (Intervju: 17. Lärare, 1-7, man.)

När jag ber studenterna utveckla denna typ av resonemang, säger de att skillnaderna beror på olika saker. Vissa studenter menar att olika individer har skilda intressen.

> *Det är ju olika personer som söker sig till olika utbildningar och går dom utbildningarna... Man har ju olika intressen och..., ja, annars skulle ju alla välja samma linje.* (Intervju 3. Kvinna, Humaniora.)

En annan uppfattning finns hos några andra studenter. Dessa studenter hävdar att skillnader mellan olika studerandegrupper beror på skilda påverkansfaktorer. Studenter påverkas av den ämnesgrupp som de tillhör, menar dessa studenter. Enligt detta resonemang ses intressen och livsstilar som ett resultat av en process där individer söker sig till olika grupper. Ett resultat av denna selektion är att individer med samma normer och handlingsmönster söker sig till varandra.[18]

[18] I en genomgång av teorier om våld och våldsamma handlingar bland åskådare på fotbollsmatcher, visar Johansson (1986) att ett liknade resonemang kan användas för att förstå varför olika grupper, som är åskådare till samma match, uppvisar skilda beteenden. Läktarvåld kan förstås som ett resultat av en skeende där individer med *samma beteendedisposition och intresse söker sig till idrottsläktarna. Man kan säga att de redan är vad de blir på läktaren.* (M. Johansson., 1986, *Teorierna och läktarvåldet*. Umeå: Umeå Universitet, Pedagogiska institutionen, Undervisningsserien, 10, sidan 14).

Studenterna i undersökningen säger också att det är svårt att veta, i vilken utsträckning individer påverkas av att tillhöra olika ämnesgrupper.

> *— Man formas ju av det ämne man läser också, den inriktning man har. Men, samtidigt som har man valt det redan från början..., innan.... så det är ju nån anledning, att man väljer olika. Det måste, man måste göra lite olika, lite olika inställningar... När man läser så det öppnas ju, man får ju förståelse för det man läser. I och med det man kan ju få ett ökat intresse också i och med att förståelsen ökar. Så ökar ju intresset. Har man ingen förståelse, då minskar intresset.*
> — Tror du att det där gör att man utvecklar olika personligheter; att man blir olika människor?
> *— Jaa..., lite grann. Men, personligheten tror jag sitter väldigt starkt ändå, som grund.*
> — Den ändras inte under universitetstiden, utan är densamma genom hela livet?
> *— Ja..., till viss del omformas den. Men..., den personligheten man har fått, från början, den är stark.*
> — Man omformas bara till en viss del, av en utbildning?
> *— Ja.* [Längre paus.] *Sen får man ju andra upplevelser också, som man formas av. Om man säger att man lyckas, att man känner att man lyckas, med utbildningen..., och det har gått bra..., att man har gjort ett bra arbete. Det blir en positiv upplevelse, som gör att man stärks.* (Umeå intervju: 13. Idrott, man.)

En annan orsak till skillnader mellan studerandegrupper är att man, som student av ett ämne, sällan träffar andra studenter, som läser helt andra ämnen — trots att undervisningen i båda ämnena bedrivs på campusområdet. Studerandegrupperna är fysiskt åtskilda, då de håller till i olika hus. Detta gör att man sällan träffas naturligt över fakultetsgränserna. Det finns således skillnader i rum, vad avser studentlivet.

> *Man är ju i dom här grupperna. Och så blir det ju lite... Man går och fikar på olika ställen och så. I—I Naturvetarhuset är ju för sig själv* [jämfört med andra byggnader på campus]... (Umeå intervju: 12. Naturvetenskap, kvinna.)

Flera studenter menar att skilda ämnesgrupper har olika undervisningstraditioner och pekar på skillnader mellan naturvetenskap och humaniora. I

naturvetenskap kan man ha "labbar" (laboratorieövningar) hela dagarna, medan det är mindre schemabundet i humaniora, där det handlar om självstudier i större utsträckning. Det finns skillnader i tid, som också påverkar studenternas vardag. Följande student ger uttryck för denna påverkan på umgänget med andra studenter:

> *Studiekulturer sa du? Ja..., det är lite knepigt att svara på den frågan..., kanske... Personerna är det väl inte så stor skillnad på. Det är människor allihopa. Men studiekultur..., det blir... Naturvetenskapliga ämnen kan ju vara annorlunda, när det till exempel är frågan om laborationer alltså. Och humanistiska ämnen, tror jag, har lite mer självstudier. /—/ Medicinska fakulteten till exempel, är en helt annan... Vad ska man säga...? Alltså dom..., som jag fattar det... — jag har haft ganska många kompisar då, som har pluggat, och som fortfarande pluggar, medicin —, har väldigt mycket, vad ska man säga, föreläsningar, eller mycket bunden tid i skolbänken, så att säga. Då blir det ju på kvartsrasten som man pratar med varann.* (Umeå intervju: 2. Man, humaniora.)

Studiernas uppläggning formar de studerande. Inom naturvetenskaplig utbildning umgås man mer regelbundet med kurskamrater inom ramen för schemalagda laborationer och liknande, anser flera studenter. När man, till exempel, studerar biologi är man ofta tillsammans med andra (i samma undervisningslokaler) under längre perioder. Då lär man känna varandra på ett annat sätt, än om man bara hade haft ett fåtal gemensamma timmar i salen.

> — Finns det nånting som håller ihop din studiegrupp; en studentkultur, som särskiljer er från andra?
> — *Ja lite grann kanske att man, just det där att vi håller på och labbar väldigt mycket. Det här att man sitter och skriver labrapporter och man går omkring med sina labrockar. Det är lite... Det är lite kul då. Man känner sig som, man känner sig som kemist. Men just det där att vi är väldigt stor tid på skolan. Det håller väl ihop oss. Jag vet ju inte hur mycket det är på andra kurser men om man tänker som en del som läser ja historia och sånt där. Dom är i skolan två gånger i veckan eller nånting.* (Umeå intervju: 10. Naturvetenskap, kvinna.)

Humanister däremot, har större frihet att forma studiernas innehåll enligt några studenter. De menar att humanister kan lägga upp studierna efter eget huvud, på ett annat sätt än vad studenter kan göra inom en del andra ämnen.

I anslutning till denna diskussion frågade jag studenterna om de tyckte att humanister och naturvetare hade mer/mindre att studera (totalt sett), jämfört med varandra. De flesta ansåg att den totala kunskapsmassan troligen var densamma, oavsett vilket ämnen man studerade. Däremot menade några studenter att naturvetare prioriterar det logiska och föredrar en mer sekventiell och rationellt uppbyggd undervisning, jämfört med andra studerandegrupper. Dessa resultat påminner om Ramsdens forskning (1986). Han säger (likt Snow och Becher) att humaniora och naturvetenskap är exempel på två ämnesgrupper med skilda atmosfärer. Hans forskning visar att lärare inom naturvetenskap förespråkar en mer strukturerad, formell undervisning, medan humanister förfäktar en mer individuell och flexibel undervisning.[19]

Kommentarer

Resultaten visar att betingelserna skiftar för studenterna i de olika ämnesgrupperna. Detta har noterats i tidigare svensk forskning (Mårtensson, 1987, 50; Börjesson, 1994).

Undersökningens resultat visar också att studentkultur kan vara en känsla, hos den individuella studenten eller en grupp av studenter, av att man studerar vid samma universitet och att man alla är i ungefär samma ålder. Resultaten visar också att studentkultur kan innebära att individen identifierar sig med en avgränsad grupp, till exempel en viss ämnesgrupp eller en viss institution.

Hittills har vi enbart studerat data från umeåundersökningen. Nu följer en redovisning av situationen vid University of Wisconsin-Madison.

[19] Enligt studenterna själva, i Ramsdens undersökning, beror dessa skillnader mellan ämnesgrupperna på att det ställs skiftande krav på studenterna, beroende på *det sammanhang som humanistiska respektive naturvetenskapliga institutioner utgör.* (Ramsden, *Hur vi lär*, 215.)

Comparisons of cultures makes it clear that no superficial sameness of properties explain how items get assigned to classes. Everything depends on which properties are selected.

Mary Douglas

KAPITEL 7

Att vara student i Madison

Enkätundersökningen

Av tabellen nedan framgår att det ingår fler kvinnliga än manliga studenter i madisonundersökningen. Det är ett förhållande som överensstämmer med situationen i landet i övrigt. På nationell nivå i USA, är det fler kvinnor än män som är heltidsstudenter på grundutbildningsnivå vid landets universitet och högskolor — en situation som liknar den i Sverige. Offentlig statistik visar att 54 procent av alla heltidsstuderande på *undergraduate*-nivå i USA är kvinnor (på samtliga statliga universitet och högskolor som ger 4-årig utbildning, så kallade *Postsecondary public 4 year institutions of higher education*).[1]

[1] Uppgiften avser höstterminen 1993. Vid den tidpunkten är det totala antalet heltidsstudenter på grundutbildningsnivå (vid de statliga, 4-åriga universiteten och högskolorna i USA) drygt 4 miljoner (54 procent av dessa är kvinnor). Källa: US Department of Education, NCES, 1998, *Digest of Educational Statistics: 1997*, tabell 174 sidan 181.

Tabell 7. Demografiska data, socialt ursprung och studiesituation. Uppdelat på ämnesgrupp. Data från undersökningen i USA. 387 studenter från University of Wisconsin-Madison. Kolumnprocent.

	Lärare n 117	Naturvet. n 92	Hum. n 112	Idrott n 66	Totalt n 387
Kön					
Kvinnor	87	59	68	65	71
Män	13	41	32	35	29
Ålder (antal år)					
≤ 19	8	49	28	2	22
20-24	72	48	65	90	67
25-29	10	3	5	3	6
30-34	4	0	1	3	2
35-39	2	0	0	0	1
≥ 40	4	0	1	2	2
Civilstånd					
Ensamstående	64	78	78	67	72
Ensamstående, med barn	1	0	0	0	1
Gift	10	0	1	5	4
Gift, med barn	6	0	2	3	3
Sambo	16	21	18	25	19
Sambo, med barn	3	1	1	0	1
Föräldrarnas högsta utbildningsnivå					
Bägge har akad.examen	45	49	61	39	49
Bara en har högst akad.examen	18	26	14	23	20
Bägge har högst gymn.examen	32	21	23	32	27
Bara en har högst gymn.examen	2	4	1	6	3
Bägge har högst folk-/grundskola	3	0	1	0	1
Schemalagd undervisning, antal timmar per vecka					
≤ 10	7	3	15	4	8
11-20	52	75	78	68	68
21-30	38	20	6	26	22
≥ 31	3	2	1	2	2
Schemalagd undervisning plus egna studier, antal timmar per vecka					
< 10	3	0	3	2	2
10-19	15	9	22	18	16
20-29	32	50	48	44	43
30-39	35	33	22	22	29
> 39	15	8	5	14	10
Studierna finaniseras...					
...till 90 procent (eller mer) av mina föräldrar	24	23	40	18	27
...till 90 procent (eller mer) med hjälp av studielån	8	2	2	12	6

BEST COPY AVAILABLE

Vi börjar med de övriga summeringarna (kolumnen längst till höger i tabellen) och bildar oss en uppfattning om helheten: Av tabellen framgår att andelen kvinnor i det totala materialet är 71 procent. 22 procent är 19 år eller yngre. 73 procent är mellan 20 och 29 år. 5 procent är 30 år eller äldre. Den relativt höga andelen yngre studenter är inte ovanlig i USA. På USA:s samtliga statliga universitet och högskolor, som ger 4-årig utbildning, är cirka 90 procent av alla heltidsstuderande på undergraduate-nivå 29 år eller yngre.[2]

Andelen ensamstående är 72 procent. 19 procent är sammanboende. Andelen gifta 4 procent. 4 procent är sammanboende, med barn, eller gifta, med barn. Andelen ensamstående, med barn, är 1 procent.

69 procent av studenterna har föräldrar som har akademiska examina (bägge föräldrarna har akademisk högsta utbildningsbakgrund eller minst en av föräldrarna har akademisk examen). 27 procent anger att bägge föräldrarna har gymnasieexamen som högsta utbildningsnivå. 4 procent av studenterna tillhör kategorin vars bägge föräldrar har folk-/grundskola som högsta utbildningsnivå eller kategorin där högst en av föräldrarna har lägst gymnasieexamen.

Tidigare forskning i USA visar att det är en större sannolikhet för individen att söka sig till ett universitet eller en högskola, om föräldrarna har en relativt hög utbildningsnivå, jämfört med om föräldrarna har en lägre utbildning.[3] Andelen individer, som söker sig till *college* direkt efter sin gymnasieexamen, är 85 procent i den grupp vars bägge föräldrar har en högre akademisk examen. Om föräldrarna har viss akademisk utbildning (utan högre examen),

[2] Avser höstterminen 1993. Av dessa heltidsstudenter är 27 procent 19 år eller yngre; 51 procent 20-24 år; 11 procent 25-29 år; 5 procent 30-34 år, 3 procent 35-39 år och 3 procent 40 år eller äldre. Källa: US Department of Education, "The Digest of Educational Statistics: 1997", tabell 173, sidan 180.

[3] De mönster som här beskrivs för föräldrarnas utbildning och rekrytering till *college* återfinns även vid en analys av sambanden mellan familjeinkomst och barnens universitetsstudier. Statistiken visar tydligt att sannolikheten för att en individ i USA kommer att påbörja en universitetsutbildning, ökar med familjeinkomsten. Följande siffror gäller de individer som avslutade gymnasiet (*high school*) år 1996: 49 procent av alla individer, som har sitt sociala ursprung i en låginkomstfamilj (de 20 procent, av alla familjer i USA, som tjänar minst i landet), deltar i någon form av *college*-utbildning i oktober månad samma år (2- eller 4-årigt *college*). Motsvarande siffra för individer som kommer från medelinkomstfamiljer (60 procent av alla familjer i USA), är 63 procent. 78 procent av de individer som kommer från höginkomstfamiljer (resterande 20 procent av alla familjer), går vidare till *college* samma år. (US Department of Education, NCES, 1999, 5.)

sjunker denna andel till 67 procent. 56 procent av alla individer vars föräldrar har gymnasieexamen som högsta utbildningsbakgrund, påbörjar *college*-utbildning. I den grupp där individernas föräldrar har en högsta utbildningsbakgrund som är lägre än gymnasieexamen, påbörjar 45 procent en sådan *college*-utbildning.[4]

Andelen studenter som anger att det totala antalet schemalagda undervisningstimmar per vecka är mindre än 10 timmar, är 8 procent. 90 procent har mellan 11 och 30 timmars schemalagd undervisning per vecka. 2 procent har 31 timmar eller mer schemalagd undervisning per vecka. Andelen studenter som har upp till och med 19 timmars schemalagd undervisning plus egna studier per vecka, är 18 procent. 43 procent har mellan 20 och 29 timmar schemalagd undervisning plus egna studier per vecka. Andelen studenter som har 30 timmar eller mer schemalagd undervisning plus egna studier per vecka, är 39 procent.

27 procent av studenterna uppger att de finansierar universitetsstudierna till 90 procent eller mer med hjälp av pengar från föräldrarna. 6 procent uppger att de finansierar universitetsstudierna till 90 procent eller mer med hjälp av studielån.[5]

De fyra ämnesgrupperna

Det som utmärker lärarstudenterna i Madison, är att andelen kvinnor är relativt stor. De är också äldre än sina kamrater i övriga ämnesgrupper.[6] En stor andel av lärarstudenterna är gifta eller gifta med barn, jämfört med de övriga studenterna i undersökningen. Andelen lärarstudenter, som anger att antingen bägge föräldrarna har akademisk examen eller att minst en av föräldrarna har det, är relativt liten, medan andelen med föräldrar vars högsta utbildning

[4] US Department of Education, NCES, 1999, 6.

[5] Det är vanligt att studenter tar studielån i USA. Nationell statistik visar att hälften av studenterna på grundutbildningsnivå i USA, under perioden 1995-96, har någon form av ekonomiskt bistånd från nationella eller regionala myndigheter och institutioner. Siffrorna visar också att ju högre familjeinkomsten är, desto mindre lån tar individen. (US Department of Education, NCES, 1999, 16-17.)

[6] 20 procent av lärarstudenterna i Madison är 25 år eller äldre, vilket ska jämföras med 11 procent för det totala madisonmaterialet.

är folk-/grundskola (eller motsvarande) är stor, i jämförelse med övriga ämnesgrupper. Lärarstudenterna har en relativt stor mängd schemalagd undervisning plus egna studier per vecka. En förhållandevis liten andel lärarstudenter uppger att de finansierar universitetsstudierna till 90 procent eller mer med hjälp av pengar från föräldrarna. Samtidigt uppger en stor andel att de finansierar universitetsstudierna till 90 procent eller mer med hjälp av studielån.

Gruppen med naturvetenskapliga studenterna karaktäriseras av att ha lägst andel kvinnor, jämfört med de övriga ämnesgrupperna. De kännetecknas även av att vara relativt unga.[7] Andelen ensamstående är relativt hög. Det finns dock inte några ensamstående med barn, i denna ämnesgrupp. Inte heller några studenter som är gifta (med eller utan barn). Kännetecknande för de naturvetenskapliga studenterna är att de i stor utsträckning har föräldrar med akademisk examen. Inga studenter i denna ämnesgrupp tillhör kategorin där bägge föräldrarna har folk-/grundskola (eller motsvarande) som högsta utbildningsnivå. De naturvetenskapliga studenterna uppger att de sällan har 10 timmar eller mindre schemalagd undervisning per vecka. De har en relativt stor mängd schemalagd undervisning plus egna studier per vecka.[8] En relativt liten andel av de naturvetenskapliga studenterna finansierar universitetsstudierna till 90 procent eller mer med hjälp av pengar från föräldrarna. Det är också en liten andel som uppger att de finansierar universitetsstudierna till 90 procent eller mer med hjälp av studielån.

Bland humanisterna är andelen kvinnor omkring 70 procent, vilket motsvarar andelen kvinnor i det totala materialet. Studenterna i denna ämnesgrupp är relativt unga och andelen ensamstående är relativt hög.[9] Kännetecknande för humanisterna i Madison är att en stor andel har föräldrar med akademiska examina.

[7] Nästan hälften av alla naturvetare är 19 år eller yngre, vilket ska jämfört med att 22 procent av samtliga studenter i undersökningen är i samma åldersintervall. Inga studenter i gruppen naturvetare, är 30 år eller äldre, vilket är ovanligt för madisonstudenterna som helhet.

[8] Hälften av de naturvetenskapliga studenterna anger att de mellan 20 och 29 timmar schemalagd undervisning plus egna studier per vecka. Motsvarande siffra för hela materialet är 43 procent. 41 procent av naturvetarna uppger 30 timmar eller mer schemalagd undervisning plus egna studier per vecka, vilket ska jämföras med 39 procent för hela materialet.

[9] 28 procent är 19 år eller yngre, vilket kan jämföras med 22 procent för hela materialet. Endast 7 procent är 25 år eller äldre. Motsvarande siffra för hela materialet är 11 procent.

Utmärkande är också att en förhållandevis stor andel har 10 timmar eller mindre schemalagda undervisningstimmar per vecka.[10] Mängden schemalagd undervisning plus egna studier är också relativt liten. Det som är karaktäristiskt för denna ämnesgrupp är att en stor andel uppger att de finansierar universitetsstudierna till 90 procent eller mer med hjälp av pengar från föräldrarna. Relativt få humanister uppger att de finansierar universitetsstudierna till 90 procent eller mer med hjälp av studielån.

Andelen kvinnor bland idrottsstudenterna är något lägre jämfört med genomsnittet för det totala madisonmaterialet. Åldersfördelningen överensstämmer ungefär med materialet i stort.[11] Andelen ensamstående bland idrottsstudenterna är något lägre än genomsnittet. Kännetecknande för idrottsstudenterna är att föräldrarna har en relativt låg utbildningsbakgrund.[12] Mängden schemalagd undervisning, samt mängden schemalagd undervisning plus egna studier, stämmer ungefär med den genomsnittliga situationen för hela materialet. Det som är karaktäristiskt för idrottsstudenterna, är att förhållandevis få studenter finansierar sina studier till största delen med hjälp av föräldrarna. Kännetecknande är också att de tar studielån i relativt stor utsträckning.[13]

Sammanfattningsvis ser vi att det är fler kvinnliga än manliga studenter i madisonundersökningen. Könsfördelningen i de fyra ämnesgrupperna är också relativt ojämn. Den snedaste könsfördelningen finns bland lärarstudenterna, där kvinnorna utgör en större andel av studenterna jämfört med männen.

[10] 7 procent av humanisterna har 21 timmar eller mer schemalagd undervisning per vecka. Motsvarande siffra för hela materialet är 24 procent.

[11] Andelen idrottsstudenter som är 19 år eller yngre, är 2 procent. 93 procent är mellan 20 och 29 år 5 procent är 30 år eller äldre.

[12] Avvikelsen från genomsnittet för hela undersökningen är noterbar, dock inte avsevärd. 62 procent anger att föräldrarna har akademiska examina (bägge föräldrarna har akademisk högsta utbildningsbakgrund eller minst en av föräldrarna har akademisk examen). Motsvarande siffra för hela materialet är 69 procent. 32 procent anger att bägge föräldrarna har gymnasieexamen som högsta utbildningsnivå och 6 procent anger att bara en av föräldrarna har högst gymnasieexamen. Motsvarande procentsiffror för hela materialet är 27 respektive 3 procent.

[13] 18 procent av idrottsstudenterna uppger att de finansierar universitetsstudierna till 90 procent eller mer med hjälp av pengar från föräldrarna. 12 procent uppger att de finansierar universitetsstudierna till 90 procent eller mer med hjälp av studielån. Motsvarande siffror för hela materialet är 27 respektive 6 procent.

Resultaten visar att merparten (cirka 95 procent) av madisonstudenterna är 29 år eller yngre och att de flesta (90 procent) har 10-30 timmars schemalagd undervisning per vecka. Resultaten visar också på variationer mellan ämnesgrupperna vad avser till exempel mängden schemalagd undervisning.

Vi ser också att en rad trender i madisonmaterialet liknar de som tidigare presenterades från den svenska undersökningen. Man kan konstatera att både i Umeå och Madison har lärarstudenterna den mest ojämna könsfördelningen. (I Umeå är 70 procent kvinnor och i Madison är andelen kvinnor 87 procent.) Resultaten visar också att de naturvetenskapliga studenterna har en större mängd schemalagd undervisning, jämfört med övriga studenter, både i Umeå och i Madison.

Intervjuanalyserna

Ett antal studenter i Madison ger uttryck för att studentkulturen är diversifierad. Vi känner igen denna uppfattning från umeåundersökningen, där ungefär samma meningar finns om en svåröverskådlig kultur som är vansklig att beskriva.

> *I don't know. I think there's definitely a student culture, but at the same time, it's so diverse, I don't think you can label it. I—I It's so diverse, you don't have one, you know, one stereotypically like set of people. You don't have like all these people here like to, you know, go play soccer all day. You have such diverse people, as you can tell, just by walking down State Street. Just the way people look, the different groups they're going around in.*
> (Madison intervju: 4, Kvinna.)

Citat visar att studenterna uppfattar sig som olika varandra. Men det finns ändå något som förenar. Det som förenar studenterna är förhållandet att de är i ungefär samma åldersgrupp, menar flera studenter. Även detta argument känner vi igen från umeåundersökningen. Studenterna vid bägge orter säger, med andra ord, att de är en grupp människor i approximativt samma ålder, som samlats på samma plats och som gör ungefär samma saker. Följande citat får representera madisonstudenternas uppfattning:

— Is there something that separates students from the rest of people in Madison?
— *I think just the fact that they're all clumped together on campus. So I mean, it's a bunch of people between 18 and 28, living in this pretty small area. So it's a lot of people doing the same thing. So it kind of separates itself.*
(Madison intervju: 2, Man.)

Av citatet ovan framgår också att boendet (och om man bor i nära anslutning till campus) kan vara en aspekt som förenar studenterna.

När det gäller mer studierelaterade aspekter av universitetsfältet, säger studenterna i Madison att universitsstudier innebär en annan sorts studier jämfört med gymnasietiden. Likt umeåstudenterna, säger studenterna i Madison att universitetet skapar förutsättningar för en inhämtning av en sorts djupare kunskap.

— Doesn't this give the college life sort of a feeling that it's just an extension of high school?
— *Well, no. I definitely think it's not like high school... I mean, for all the majors that I've seen and looked at, they have, the classes that are required are definitely in depth and in that one field, your major.*
(Madison intervju 6, kvinna.)

Av citatet framgår att när man är student, så söker man kunskap på djupet, till skillnad från när man var gymnasieelev. Även umeåundersökningen innehåller liknande citat, vilket vi har sett i det tidigare resultatkapitlet.

På universitetet får man också en bredare människosyn, enligt vissa studenter. Följande student ger detta svar på frågan om hur det är att börja studera:

I think it's been eye-opening. From the town that I came from. It's a conservative small town, where you get shown a certain view, and that's pretty much the view that everyone follows. I would say, my home town is pretty Republican. Everything, anybody that I run into shares these views and they know you very intimately, so they can assume that they know, you're the same views as they are. Everything is pretty standardized. When I came to Madison, my eyes were pretty much opened, and I was given a lot of new ideas, more liberal, I would say, and being a liberal town. I think it kind of helped me to open my mind and reason out that my views are not always going to be the right views or the views that are the best views. Don't know if I can word this any better. But I

like the climate, being a little bit more liberal; not always having someone tell you what is right and what is wrong... let's you think. (Madison intervju: 8, Man.)

Citatet visar också att studenten bryter upp från den intima miljön i hemmastaden. Vid universitetet möter studenten ett friare liv.

När man är student befinner man sig i en gränszon mellan barndom och livet som vuxen. För några studenter innebär detta att man inte behöver ta samma ansvar som många andra i samhället. Man är lite vild och inte riktigt vuxen, när man är student. Dessa utsagor liknar umeåstudenternas.

— There's things you can do when you're in college that you can't do otherwise. Because you don't have so many responsibilities to other people. You're away from your own family, so you don't really have responsibilities to them. Like day-to-day responsibilities to them. You know, I don't have to be home at a certain time, because my mom does not know when I come home, you know. So I can make this on my own, and there's more freedom involved. Like, it's a really bad thing. But you can basically choose whether or not you want to go to class. You have a job you can't choose, but you want to go to work. That choice is made for you. And you have to suffer consequences if you don't go to class, but you can still get away with it once in awhile and nothing happens.
— So responsibility differs from students to other people?
— There's less responsibility being in college, I think, than if you're working. If I was the same age but working for a living right now, I think I would have more responsibilities. (Madison intervju: 15, Kvinna.)

Ämnesgrupper

Studenterna i Madison ger uttryck för att de identifierar sig med universitetet och staden, men att det även existerar undergrupper vid deras universitet.

I would have to say, it's Madison — everybody is in Madison —, and there's the university. But I would say that there are definitely subcultures off of that. (Madison intervju: 1, Man, naturvetenskap.)

När det gäller skillnader mellan olika ämnesgrupper säger madisonstudenterna att naturvetare respektive humanister är ett exempel på två olika grupper. Flera studenter säger att skillnaderna är uppenbara när det gäller de studerandes framträdande och livsstilar.

— There's definitely differences. I mean, you go into the math building or the physics building. Then you walked around, and then you look at people, and then you go down to the humanities building. It's a completely different group of people.
— Could you develop that further, please?
— Alright. If you go out, and you go to the..., I don't want to sound like I'm totally stereotyping everybody..., you go into the math building, and it's a lot of..., it's just more conservative. You go to the humanities building, and there's people, every part of their face pierced and it's kind of..., it's just kind of... wild. I don't know, I mean, not everybody obviously, but the extremes are more obvious, I think. (Madison intervju: 2, Man, naturvetenskap.)

Vissa härleder skillnaderna till själva ämnesstudierna som då också antas påverka individerna på ett djupare sätt. När det gäller studierna säger flera studenter, att det handlar om ett slags djupare kunskap i humaniora. Humanister söker efter en djupare mening i litteraturen och analyserar i större utsträckning än naturvetare de texter som behandlas i kurserna. Följande student diskuterar det individuella perspektivet i humanistisk utbildning och de humanistiska betygsnormerna.

I've never seen a curve [≈ betygskurva] *for English literature exam. ...It's more on the individual's work. They can't compare your work to somebody else's because you might have taken a different topic, or your writing style may be different than they are, and so it's more subjective and more graded on the individual. I think I like that a little bit better. Because it doesn't feel like I'm working against everybody else. It feels like we're all working towards the same goal in that respect.* (Madison intervju: 8, Man, humaniora.)

De som studerar humaniora arbetar analyserande samtidigt som de är öppna för alternativa tolkningar medan naturvetare strävar efter att ta reda på vad som fungerar i praktiken, som nedanstående student uttrycker det:

They might have a slightly different look on lifestyle. I found most of the engineers to be more conservative politically than people in the humanities, simply because I, I don't know why. It's kind of weird. It's kind of a stratification based on, engineers know what works already, and so they want to stick to that. Whereas people in the Humanities you know, want to experiment more, and so they.
(Madison intervju: 12, Man, humaniora.)

Men det finns även skillnader mellan undergrupper som existerar *inom* ämnesgrupper. Inom exempelvis naturvetenskap, vilket nedanstående student ger uttryck för:

> — You are a major in the natural sciences. What do you think students in that program have in common?
> — *Again, I think the people who comprise the science students are a diverse group within themselves, just because, especially in a major like zoology, which is so broad, I mean, you've got people who are headed to medical school. You have people who, you know, want to work with fish, you know what I mean. It's just..., in itself, it's so diverse.* (Madison intervju: 4, Kvinna, naturvetenskap.)

Det finns en relativt homogen undergrupp, inom naturvetenskap, som återfinns bland dem som studerar biologi/ekologi, förklarar vissa studenter. Det som kännetecknar denna subkultur, är att den anses mer fri i sitt sätt att vara och på samma gång mindre akademisk. "Kind of 'tree-huggers' we call them. They're just real into nature...", säger en student. (Madison intervju: 2, Man, naturvetenskap.) Det finns även en annan grupp inom naturvetenskap, säger följande student, och hänvisar till de studenter som är "pre-med students" [≈ grupp med studenter som studerar obligatoriska grundkurser inför fortsatta studier inom medicin]. Dessa studenter uppfattas som...

> *...super hard working and very dedicated..., know what they want, goal-oriented.* [Längre paus.] *Then there tend to be more like, you know, the ecology people, who kind of tend to be like, you know, freer spirits and just less academically serious, but just like want to know stuff and know what is going on.* (Madison intervju: 4, Kvinna, naturvetenskap.)

Studenterna är medvetna om att det som beskrivs kan uppfattas som stereotypa resonemang. Under intervjuerna får jag intryck av att vissa vill markera, att de är medvetna om att de generaliserar. "I don't want to sound like I'm totally stereotyping everybody". (Madison intervju: 2, Man, naturvetenskap.)

Sammanfattningsvis har studenterna inte några större problem att generalisera och beskriva ämnesgrupper och subkulturer inom respektive universitet. Varken i Umeå eller Madison. Det ger stöd åt tesen att institutioner kan

utgöra kollektiv med synbar representation och realitet. Vilket bland annat Goffman och Mead har hävdat i sina texter.[14]

Sammanfattning så långt av kapitel 6 och 7 samt ytterligare några övergripande resultat

Avsikten med följande rapsodiska sammanfattning av resultaten är inte att värdera enkät- och intervjudata i detalj. Snarare att peka på de förutsättningar och livsbetingelser som gäller för studenterna i Umeå och Madison på ett övergripande plan. Dessa premisser bildar ett slags underlag för de kommande analyserna av studenternas fritidsvanor.

Av den resultatredovisning som hittills presenterats framgår att det är fler kvinnor än män i både umeå- och madisonundersökningen. Att det är fler kvinnor än män på grundutbildningsnivå är ett resultat som överensstämmer med tidigare forskning vad avser könsfördelningen inom högre utbildning. En annan slutsats rör de studerandes ålder. Resultaten visar att studenterna vid de bägge universiteten ofta är under 25 år, vilket också nedanstående tabell visar.

Tabell 8. Ålder. Umeå Universitet och University of Wisconsin-Madison. Observerad frekvens och radprocent.

	≤ 19 år	20-24 år	25-29 år	30-34 år	35-39 år	≥ 40 år	Totalt
Umeå	22 (6)	266 (68)	68 (16)	19 (5)	12 (3)	7 (2)	394 (100)
Madison	86 (22)	261 (67)	23 (6)	7 (2)	2 (1)	7 (2)	386 (100)
Totalt	108 (14)	527 (66)	91 (12)	26 (4)	14 (2)	14 (2)	780 (100)

Not: 2 individer saknas (ej svarat/uppgift saknas).

Noterbart är att madisonstudenterna är något yngre jämfört med studenterna i Umeå. 74 procent av umeåstudenterna är 24 år eller yngre. 90 procent av de

[14] *...en given social fasad tenderar att bli institutionaliserad i så måtto att den ger upphov till abstrakta, stereotypiserade förväntningar, och den tenderar att anta mening och stabilitet oberoende av vilka specifika uppgifter som för tillfället råkar utföras i dessa namn.* (Goffman, 1974, *Jaget och maskerna*, 33.)

Jämför med Meads begrepp "den generaliserade andre" (*the generalised other*), det vill säga en generaliserad grupp/klass vars attityder och normer individen accepterar och anpassar sig efter. *Det är i form av den generaliserade andre som den sociala processen influerar de individers beteenden... som är involverade i den och utför den... det vill säga... utövar kontroll över beteendet hos dess individuella medlemmar...* [Det] *är i den formen som den sociala processen... ingår som en bestämmande faktor i individens tänkande.* (Mead, 1976, *Medvetandet, jaget och samhället*, 121.)

studerande i Madison är i motsvarande åldersintervall. Tidigare forskning har visat att studenter i Sverige är något äldre än studenterna i USA, på grundutbildningsnivå. I Umeå är andelen ensamstående 66 procent och i Madison är 72 procent ensamstående. Den relativt sett högre andelen ensamstående i Madison är troligen ett åldersrelaterat fenomen.

Tabell 9. Total studietid (Schemalagda studier plus egna studier). Observerad frekvens och radprocent. Data från Umeå Universitet och University of Wisconsin-Madison.

	≤ 9 [a]	10-19	20-29	30-39	≥ 40	Totalt
Umeå	5 (1)	41 (10)	138 (35)	118 (30)	89 (24)	391 (100)
Madison	8 (2)	61 (16)	166 (43)	110 (29)	40 (10)	385 (100)
Totalt	13 (2)	102 (12)	304 (40)	228 (30)	129 (16)	776 (100)

[a] Antal timmar per vecka.

Not: 6 individer saknas (ej svarat/uppgift saknas).

Av tabellen framgår att 54 procent av studenterna i Umeå uppger en total studietid (schemalagd undervisning plus egna studier) på 30 timmar eller mer per vecka. 39 procent av studenterna i Madison uppger motsvarande studiemängd.

45 procent av studenterna i Umeå anger att bägge föräldrarna har akademisk examen eller att minst en av föräldrarna har det. 69 procent av studenterna i Madison uppger att föräldrarna har motsvarande utbildningsbakgrund. 17 procent i Umeå uppger att bägge föräldrar har folk-/grundskola som högsta utbildningsnivå. 1 procent av madisonstudenterna uppger samma sak.

De resultat som har redovisats i kapitel 6 och 7 visar att 5 procent av studenterna i Umeå uppger att de finansierar universitetsstudierna med hjälp av pengar från föräldrarna och studiebidrag, utan att ta studielån och utan att arbeta vid sidan om studierna. 10 procent anger att de finansierar studierna med hjälp av fullt (eller delvis) studielån och extra arbete vid sidan om studierna.

Resultaten visar att 27 procent av studenterna i Madison uppger att de finansierar universitetsstudierna till 90 procent eller mer med hjälp av pengar från föräldrarna. 6 procent uppger att de finansierar universitetsstudierna till 90 procent eller mer med hjälp av studielån.

Så långt de övergripande resultaten för samtliga studenter vid de bägge studieorterna. När det gäller de fyra ämnesgrupperna vid respektive universitet, har resultatredovisningen pekat på både skillnader och likheter. Några av de mest framträdande resultaten diskuteras härnäst.

Tabell 10. Sammanfattande information om ämnesgrupperna "Lärarstudenter" och "Naturvetenskapliga studenter" vid Umeå Universitet respektive University of Wisconsin-Madison.

*	**Lärarstudenter, Umeå**	**Lärarstudenter, Madison**	*
Andel kvinnor ⇑ Relativ ålder ⇑ Andel ensamstående ⇓ Föräldrarnas utbildningsnivå ⇓	Andelen kvinnor är hög, jämfört med övriga i umeåundersökningen. Relativt många lärarstudenter är i åldersintervallet 30 år eller äldre. Lärarstudenterna är inte ensamstående i lika stor utsträckning som övriga i Umeå. Andelen sammanboende och sammanboende med barn, är samtidigt hög. Lärarstudenternas föräldrar är relativt lågutbildade. Andelen lärarstudenter som har 30 timmar eller mer schemalagd undervisning plus egna studier per vecka, är 48 procent. Vilket ungefär motsvarar genomsnittet för samtliga ämnesgrupper.	Andelen kvinnor är hög bland lärarstudenterna i Madison. Studenterna är också äldre, jämfört med övriga i madisonundersöknir.gen. Andelen ensamstående är låg. Kännetecknande är också att lärarstudenternas föräldrar är relativt lågutbildade. En förhållandevis stor andel anger att föräldrarnas högsta utbildning är folk-/grundskola eller motsvarande. Andelen lärarstudenter som har 30 timmar eller mer schemalagd undervisning plus egna studier per vecka, är 50 procent. Vilket är högre än genomsnittet för samtliga ämnesgrupper.	Andel kvinnor ⇑ Relativ ålder ⇑ Andel ensamstående ⇓ Föräldrarnas utbildningsnivå ⇓ Relativ studiemängd ⇑
	Naturvetenskapliga studenter, Umeå	**Naturvetenskapliga studenter, Madison**	
Relativ ålder ⇓ Andel ensamstående ⇑ Föräldrarnas utbildningsnivå ⇑ Relativ studiemängd ⇑	Karaktäristiskt för denna ämnesgrupp, är den relativt stora andelen yngre studenter. 83 procent är 24 år eller yngre, vilket är en hög procentsiffra för hela umeåmaterialet. Inga studenter är äldre än 34 år (unikt för de fyra ämnesgrupperna). Andelen ensamstående är relativt högt. De naturvetenskapliga studenterna har välutbildade föräldrar. 28 procent anger att bägge föräldrarna har akademisk examen. Motsvarande siffra för hela materialet är 23 procent. 12 procent anger att bägge föräldrarna har högst folk-/grundskola som högsta utbildningsbakgrund, vilket är den lägsta procentsiffran för alla fyra ämnesgrupper. 90 procent av naturvetarna har 30 timmar eller mer schemalagd undervisning plus egna studier, per vecka. I det totala umeåmaterialet, anger i genomsnitt 53 procent motsvarande studiebörda.	De naturvetenskapliga studenterna i Madison har den lägsta andelen kvinnor. Nästan hälften av de naturvetenskapliga studenterna är 19 år eller yngre (22 procent av samtliga studenter i Madison är i samma åldersintervall). Andelen ensamstående är relativt högt. Dessa studenterna har relativt välutbildade föräldrar. 75 procent anger att bägge föräldrarna har akademisk examen eller att minst en av föräldrarna har det. Motsvarande siffra för hela materialet är 69 procent. Inga studenter i denna ämnesgrupp tillhör kategorin där bägge föräldrarna har folk-/grundskola som högsta utbildningsnivå. 41 procent av de naturvetenskapliga studenterna uppger 30 timmar eller mer schemalagd undervisning plus egna studier per vecka, vilket ska jämföras med 39 procent för hela madisonmaterialet.	Relativ ålder ⇓ Andel ensamstående ⇑ Föräldrarnas utbildningsnivå ⇑ Relativ studiemängd ⇑

* ⇓ = Låg/liten ⇑ = Hög/stor

Granskningarna, som presenteras i marginalerna i syfte att sammanfatta tabellinformationen, avser relativa jämförelser *inom* respektive studieort. Ett exempel: Om andelen kvinnor bland lärarstudenterna i Umeå sammanfattningsvis anges som hög (Andel kvinnor ⇑), så betyder det att andelen är hög i jämförelse med de övriga tre ämnesgrupperna *i Umeå*.

Bland lärarstudenterna i Umeå är andelen kvinnor relativt hög (i relation till de övriga tre ämnesgrupperna i Umeå). Även i Madison är andelen kvinnor hög. Resultaten visar också att andelen ensamstående är låg i Umeå och i Madison; vilken kanske kan förklaras av att dessa lärarstudenter är något äldre, jämfört med studenter i övriga ämnesgrupper. Ett annat gemensamt resultat för lärarstudenterna i de bägge länderna är föräldrarnas relativt låga utbildningsnivå. Något som däremot skiljer lärarstudenterna i Umeå från de i Madison, är att lärarstudenterna i Madison har en hög studiebörda i relation till de övriga ämnesgrupperna i Madison.

Kännetecknande för de naturvetenskapliga studenterna vid bägge universiteten är att de är relativt unga och förhållandevis ofta ensamstående. Resultaten visar också att föräldrarna är välutbildade. Denna analogi mellan utbildningarna förstärks av att den relativa studiemängden är hög i bägge länder.

BEST COPY AVAILABLE

Tabell 11. Sammanfattande information om ämnesgrupperna "Humanistiska studenter" och "Idrottsstudenter" vid Umeå Universitet respektive University of Wisconsin-Madison.

*	**Humanistiska studenter, Umeå**	**Humanistiska studenter, Madison**	*
Relativ ålder ⇑ Andel ensamstående ⇓ Schemalagd undervisningstid ⇓	Förhållandevis få humanister är 24 år eller yngre, jämfört med det totala umeåmaterialet. 14 procent av humanisterna är 30 år eller äldre, som kan jämföras med 9 procent för hela umeåundersökningen. Andelen ensamstående är relativt låg, vilket är kännetecknande för denna ämnesgrupp. Föräldrarnas utbildningsnivå motsvarar genomsnittet för samtliga fyra ämnesgrupper i Umeå. Karaktäristiskt för denna ämnesgrupp är att antalet schemalagda undervisningstimmar är förhållandevis lågt. 74 procent uppger att de har 10 timmars schemalagd undervisning, eller mindre, per vecka. Motsvarande siffra för hela umeåmaterialet är 24 procent. Det är ingen student i denna grupp som anger att antalet schemalagda undervisningstimmar är mer än 21 timmar per vecka.	28 procent är 19 år eller yngre, vilket är en hög siffra jämfört med hela madisonmaterialet. Andelen ensamstående är hög i denna ämnesgrupp. Humanisterna i Madison har välutbildade föräldrar. 75 procent anger antingen att bägge föräldrarna har akademisk examen eller att minst en av föräldrarna har det. Motsvarande siffra för hela materialet är 69 procent. 15 procent anger att det totala antalet schemalagda undervisningstimmar per vecka är mindre än 10 timmar. Det är en förhållandevis hög procentsiffra, jämfört med de övriga ämnesgrupperna i Madison. Det som också är karaktäristiskt för studenterna i denna ämnesgrupp, är att en relativt stor andel uppger att de finansierar studierna till 90 procent eller mer med hjälp av pengar från föräldrarna. Få uppger att de finansierar studierna till 90 procent eller mer med hjälp av studielån.	Relativ ålder ⇓ Andel ensamstående ⇑ Föräldrarnas utbildningsnivå ⇑ Schemalagd undervisningstid ⇓ Ekonomisk hjälp hemifrån ⇑
	Idrottsstudenter, Umeå	**Idrottsstudenter, Madison**	
Andel ensamstående ⇑ Föräldrarnas utbildningsnivå ⇑	Andelen ensamstående i denna ämnesgrupp relativt hög (76 procent), jämfört med de övriga ämnesgrupperna. Kännetecknande för idrottsstudenterna är också att föräldrarna har en hög utbildningsbakgrund. 61 procent anger att bägge föräldrarna har akademisk examen eller att åtminstone en förälder har det. Motsvarande siffra för hela umeåmaterialet är 45 procent.	Kännetecknande för dessa studenter är att föräldrarna har en låg utbildningsbakgrund. Det som även är karatäristiskt för denna ämnesgrupp, är att förhållandevis få studenter finansierar sina studier till största delen med hjälp av föräldrarna. Kännetecknande är också att de tar studielån i relativt stor utsträckning, jämfört med övriga studenter i madisonundersökningen.	Föräldrarnas utbildningsnivå ⇓ Ekonomisk hjälp hemifrån ⇓

* ⇓ = Låg/liten ⇑ = Hög/stor

Granskningarna, som presenteras i marginalerna i syfte att sammanfatta tabellinformationen, avser relativa jämförelser *inom* respektive studieort. Ett exempel: Om andelen kvinnor bland lärarstudenterna i Umeå sammanfattningsvis anges som hög (Andel kvinnor ⇑), så betyder det att andelen är hög i jämförelse med de övriga tre ämnesgrupperna *i Umeå*.

När det gäller de humanistiska studenterna i Umeå och Madison karaktäriseras de av att den schemalagda undervisningstiden är relativt låg. Det som skiljer humanisterna i Umeå från de i Madison, är att den förra gruppen har en relativt hög ålder. Humanisterna i Madison är unga och i förhållandevis stor utsträckning ensamstående. En annan aspekt som skiljer dem åt är föräldrarnas utbildning. Humanisterna i Madison har välutbildade föräldrar, i relation till de övriga ämnesgrupperna vid studieorten, vilket inte humanisterna i Umeå har.

Slutligen, idrottsstudenterna vid de bägge universiteten skiljer sig åt på några punkter. De i Umeå har en relativt hög andel ensamstående, vilket inte gäller för idrottsstudenterna i madisonundersökningen. Resultaten visar också att idrottsstudenterna i Umeå har relativt välutbildade föräldrar.

120 BEST COPY AVAILABLE

Studenterna i de olika ämnesgrupperna kommer från olika familjebakgrunder, då föräldrarnas utbildningsnivå varierar från grupp till grupp. I boken *Homo Academicus* (1996) argumenterar Bourdieu för att olika ämnesgrupper ofta rekryterar studenter från begränsade och skilda delar av samhället. På så vis kan en viss del av samhället eller en viss social grupp (exempelvis den kulturella eliten) stå närmare en viss typ av utbildning (litteraturvetenskap) jämfört med andra typer av utbildningar. De data som presenteras här styrker Bourdieus tes på ett övergripande plan, och visar att olika grupper av individer rekryteras till skilda delar av universitetet.

Hittills har enkätdata diskuterats. Utifrån avhandlingens intervjuanalys framkom ytterligare slutsatser, av vilka några sammanfattas här. Resultaten visar att flera studenter anser att universitetsmiljön kännetecknas av en mångfald. De menar att det existerar ett stort och varierat utbud av individer och grupper, föreningar och organisationer, tankar och åsikter. I denna variationsrika miljö finns det dock betingelser och aspekter som förenar alla studenter med varandra. Studenterna menar att många av dem förenas av att vara i ungefär samma ålder och i en "liknande situation". De förenas av att vara studenter vid universitet. och universitetet uppfattas ibland som en ny och främmande miljö. Denna känsla av att vara ny, är något som är gemensamt. Vidare, när man är student befinner man sig i ett slags gränszon, menar några studenter. I denna zon är man varken barn eller vuxen. Denna tillvaro innehåller studier och allvar och samtidigt kännetecknas den av en relativt bekymmersfri existens. Även studerandet i sig uppfattas som något som knyter studenter tillsammans. Studierna på universitetsnivån är annorlunda, jämfört med hur det var på gymnasiet, menar ett flertal studenter. På universitetet förhåller man sig till tidskrifter, böcker och tidningar på annat sätt. Inlärningen sker på ett mer fylligt sätt, som upplevs som mer analytiskt.

Såväl enkätundersökningen som intervjuanalysen visar att studenterna är en heterogen grupp och att det existerar undergrupper vid universiteten. En möjlig distinktion mellan olika grupper är den som finns mellan studenter från olika ämnesgrupper. Det är också möjligt att särskilja studenter med avseende på ålder, civilstånd, studiebörda och föräldrarnas utbildningsnivå (se tabell 10 och 11 ovan). Och de skillnader som beskrivs (mellan studenter från olika studerandegrupper) kan komma till uttryck i skilda livsstilar och vanor.

Dessa skillnader beror på olika saker. Ett sätt att förklara olikheterna är att hävda att individer med skilda intressen (innan de påbörjar en utbildning) söker sig till olika institutioner. Ett annat synsätt, som studenterna använder

för att tolka olikheterna, är att framhäva att en student oupphörligt påverkas av den ämnesgrupp som hon eller han tillhör. Enligt detta synsätt assimileras studenterna till ämnesgruppens kultur; individen integreras med en ny, dominerande kultur.

Vi har nu diskuterat förhållanden som är mer eller mindre aktuella vid de bägge orterna. Här vill jag kortfattat beröra ett förhållande som är unikt för studiemiljön i Madison. Under arbetet med att intervjua studenterna och prata med lärarna, framkom hur pass omfattande alumni-verksamheten är vid University of Wisconsin-Madison. Alumni-verksamhet bygger på föreningar för före detta studenter från universitetet. De före detta studenter bildar dessa så kallade alumni-organisationer, som anordnar välbesökta hemvändardagar. Nedanstående citat belyser situationen i Madison:

> *— I think the university itself..., I see a lot of loyalty from a lot of people who go here. Most people who do, have a very fierce loyalty to Madison, as an idea of where they go, our "alma mater". And I think that ties people together a lot here, simply because, you find out, "Oh, you go to Madison!" ...when you find out somebody was an alumi from UW-Madison, there is an established tie there. /—/ The traditions behind the university, that you find yourself aligning yourself with. ...the football games, or, you know, the whole red and white idea. The Bucky Badger.* [15] *I think it's the how you... putting this in words. I think loyalty to the university, as an institution, I guess.*
>
> — Why are you loyal to the university?
>
> *— I think it's because most people who come out of here come out with a very positive experience. So when they think of UW-Madison, it's a very positive emotion... so they remember happy times, good times. A lot of education is a lot of hard work, you know. I mean, you know, it's hard to get into this university. And that right there is an accomplishment, and say, yeah, I go to UW-Madison. And I think that's where that whole aligning yourself starts. I mean people are very proud to wear UW colors and UW letters. And if I said anything I would say that was probably the underlying tie between everyone. There is just something about this university. /—/ In basketball games usually sell out, but it's more being behind something that is your university, because homecoming, even the homecoming events. Alums come from all over the nation.*

[15] Universitetets maskot är "Bucky Badger", en tecknad grävling klädd i collegetröja i universitetets färger. Bucky återfinns på broschyrer från universitetet, på muggar, kläder och kollegieblock.

— Is that once a year?

— *Yeah. In the fall once a year, and it's incredible how many alumni come. And the big parade. And it's a big parade, in the city itself. The Union I think is another big hallmark of this university. You know, something to come back to. I think when people graduate, they have a feeling that the university has open arms to its alumni. A very welcome, open atmosphere. I think a lot of it is centered around spots, and the activities, like the union. Or you know, landmarks like Bascom.* (Madison intervju: 14, Kvinna.)

Av citatet framgår hur omfattande alumni-verksamheterna är, men också hur man, som före detta madisonstudent, kan dra nytta av att bekanta och blivande arbetskamrater eller chefer också tillhör detta universitets alumni.

Efter denna utläggning om alumni-verksamhet vill jag återkomma till frågan om föräldrarnas utbildningsnivå och anknyta till Bourdieus texter. De resultat som presenterats visar att föräldrarnas utbildningsnivån är högre bland studenterna vid Umeå universitet jämfört med situationen i Madison.

Tabell 12. Föräldrarnas utbildning. Data från Umeå universitet och University of Wisconsin-Madison.

Föräldrarnas utbildning	Umeå		Madison	
Bägge har akademisk utb.	92	(23)	192	(50)
Bara en har högst aka.utb.	83	(21)	76	(18)
Bägge har högst gymnasieutb.	60	(15)	103	(26)
Bara en har högst gymn.utb.	73	(18)	11	(3)
Bägge har högst grundskoleutb.	69	(17)	4	(2)
Ingen information/ej svarat	18	(6)	1	(1)
Totalt	395	(100)	387	(100)

Av tabellen ovan framgår att 23 procent av de studerande i Umeå har föräldrar som har högskole- eller universitetsstudier som sin högsta utbildning. I Madison är 50 procent av föräldrarna högskole- eller universitetsutbildade.[16] Denna skillnad mellan orterna återspeglas även i statistiken för föräldrarnas yrken. I Umeå anger drygt 35 procent av de studerande att en förälder eller båda av dem är tjänstemän på hög nivå, medan motsvarande siffra för Madison är cirka 50 procent (Ej i tabell 12).

[16] Av tabellen framgår också att 17 procent av studenterna i Umeå säger att båda föräldrarna har högst folk- eller grundskoleutbildning. Motsvarande siffra i Madison är 2 procent.

Trots dessa nationella skillnader får vi inte glömma bort att det finns en aspekt av utbildningen som förenar Umeå och Madison: Det selektiva urvalet till högre utbildning. Detta sneda urval (där det främst är de välutbildades barn i bägge länderna som söker sig till universiteten) är på så vis en gemensam trend i materialet.

Hur ser studenterna själva på denna fråga? Jag diskuterar förhållandet (att vissa studenter kommer från familjer där akademiska studier är relativt vanliga, medan andra inte har en akademisk familjebakgrund) med en 28-årig manlig student i Madison (nr. 9). Hans egna föräldrar har akademisk utbildning och han säger att många studenter vid hans universitet har en familjebakgrund där föräldrarna har studerat. Han menar att...

> *...a lot of those students are going to university/college simply because that is what is expected of them, and it's really not a personal goal. And to a large part, they're not even sure what they're doing, what is expected on them... But it's a fact that their parents went to the university/college, that they're going. /—/ It's the family tradition... It's almost... as if your parents are college graduated, then you cannot step down, and do a trade school, a technical school. It's like below them. /—/ That large group, that just shows up in college, because it is the family tradition, are not getting a lot out of it. In some respects, you can rebound and have a terrific comeback, but too often it seems that these students, who are not there by their own choice and don't have a clear picture of why they should even be here, are going to have wasted money on someone's part...*[17]

Några av de sociala mekanismer som ligger bakom det selektiva urvalets princip diskuteras i citatet ovan. Trots att forskningen ständigt visar att det finns ett selektivt urval till universiteten, är det ibland svårt för administratörer och myndigheter att acceptera och beskriva detta. De talar hellre om så kallade *massuniversitet*, som sägs växa fram i landet. Detta sker till exempel i rapporter som ensidigt fokuserar att vi har ett universitet för alla, oavsett socialt ur-

[17] Citatet fortsätter: ... *What I'm saying is there are a lot of people that go to college who shouldn't... /—/ A lot of students that enroll in college are a reflection of the family they are from. /—/ And I think that's an error in happiness for those people, and in productivity. It's too bad for themselves more so. The wasted money isn't so important. But you're losing those precious years...* [Längre paus.] *I don't think it's too productive. And it's not even building your self-esteem, if you don't know what you're doing, and why you're doing something.* (Madison nr. 9, manlig student, 28 år.)

sprung. Men även forskare gör samma misstag som administratörer och myndigheter. Det selektiva urvalet till universiteten är ibland så självklart för forskaren att hon eller han inte ens reflekterar över det.[18]

Med några få undantag (se citatet ovan) diskuterade studenterna i min undersökning inte det selektiva urvalet spontant, vare sig i Umeå eller Madison. Det kan bero på att det är svårt att finna ord för och öppet diskutera de osynliga sociala strukturer som existerar inom ett universitet. Det är betydligt vanligare att diskutera mer påtagliga faktorer, som exempelvis ålder och ämnesgrupp.

Att ta hänsyn till relationer och strukturer

Studenterna i min undersökning utgår från det påtagliga, nämligen indelningen av universiteten i ämnesgrupper. Detta är kanske inte så underligt. Det är lätt att tala om gruppskillnader och kulturer utifrån det som är substantiellt, och ett av de allra mest påtagliga fenomenen vid universiteten, är just institutions- och ämnesgruppsindelningarna. (Jag använder själv variabeln ämnesgrupper som en sorts utgångspunkt i studien.)

Detta sätt att uppfatta världen, som kan kallas det substantiella sättet att tolka omvärlden, innebär att man i första hand utgår ifrån substanser och enheter (sådant som kan uppfattas i vardagen, exempelvis individer, grupper och formella organisationer). Det finns emellertid ett annat sätt att se på omvärlden som innebär att man uppfattar världen utifrån ett relationellt sätt att tänka. Enligt denna filosofi, består världen av såväl substanser och enheter som av relationer. Uppgiften för forskning blir då att analysera dessa substanser och enheter och relationerna mellan dem, vilket Bourdieu gör i *Distinction*.

> *This relational mode of thinking is at the point of departure of the construction presented in Distinction. It is a fair bet, however, that the space, that is the system of relations, will go unnoticed by the reader, despite the use of diagrams (and of correspondence analysis,'a very sophisticated form of factorial analysis).* (Bourdieu, 1988b, 16.)

[18] D.A. Kleiber (1980) analyserar psykosocial anpassning bland 152 studenter på grundutbildningsnivå, vid ett universitet i USA. Han uttalar sig om urvalet av dessa studenter, i jämförelse med samtliga studenter vid det aktuella universitet. Han noterar att urvalet i huvudsak består av en etniskt homogen grupp vita studenter från medel- och överklass och att detta *...did not appear to differ in any systematic way from the general university population.* (Kleiber, 1980, 207.)

Att förstå Bourdieus analyser kan vara tidskrävande. Enligt honom själv beror det delvis på svårigheterna att tänka relationellt. Läsarens intresse fokuseras ofta mot de grupper, variabler och kategorier som används för att — med hjälp av korrespondensanalysen — konstruera dessa relationella rymder. Istället borde intresset riktas mot de relationer som påvisas av forskaren. Dessutom är det substantiella sättet att tänka (till skillnad från det relationella), lättare att använda. Av olika anledningar flyter det enklare och mer naturligt.

Även för studenterna ligger det närmare till hands att tänka substantiellt. När jag pratar med studenterna och ber dem förklara varför det bildas grupper och undergrupper på universitetet, ger de följande svar. Vissa säger att individer med skilda intressen (skilda habitus?) söker sig till olika ämnesgrupper, eller till olika kulturer, om man vill använda det uttrycket. Andra menar att individer, trots allt, är ganska lika men att dessa formas på skilda sätt av de olika institutioner där de (av olika anledningar) till slut hamnar. Studenterna utgår från den påtagliga organisationen av universitetet och bygger sina resonemang kring denna synliga struktur. Faktorer såsom föräldrarnas utbildningsnivå eller studenternas habitus (faktorer som jag i tidigare diskussioner har använt som exempel på sociala strukturer) förekommer mera sällan i diskussionerna om vad som kännetecknar studentkulturen. I kartläggningen av sådana svårfångade beskrivningsvariabler, kan korrespondensanalysen vara till hjälp. I kapitel 8 och 9 (om studenternas fritid) samt kapitel 10 och 11 (om motions- och idrottsvanor) kommer jag att använda denna statistiska teknik i förhoppning om att det är möjligt att analysera och visa sådana mönster.

Sammanfattningsvis ser vi att i bägge länderna anses studenter vara unika individer, men att det samtidigt finns saker som förenar dem. Några av dessa, till exempel universitetets indelning i ämnesgrupper, har vi diskuterat ovan. Vi ser också att det finns uppfattningar om hur studenter påverkas av ämnesgrupper. Dels anser några studenter att individen är unik och söker sig till utbildningar som passar hennes eller hans intressen; dels anser andra att individen förvisso är unik, men att hon formas av den grupp (det vill säga den ämnesgrupp eller utbildning) som hon söker sig till. Slutligen, resultaten visar också att fritiden är en viktig aspekt av universitetslivet för många studenter. Studenternas fritidsvanor kommer att diskuteras mer utförligt i kommande resultatkapitel.

KAPITEL 8

Umeåstudenternas fritid

I syfte att skapa ett nödvändigt fokus, har två frågor använts som utgångspunkter för resultatredovisningen i såväl detta kapitel som nästa. Den första frågan rör vilka fritidsaktiviteter som studenterna anser vara viktiga för dem. Den andra frågan handlar om hur studenterna upplever att det går att kombinera studier med fritidsaktiviteter.

Med risk att föregripa resultatredovisningen, kan jag sammanfattningsvis säga något om de resultat som presenteras i föreliggande kapitel. Umeåstudenterna uppger att en betydelsefull fritidssyssla är att vara tillsammans med vänner/bekanta. Vid sidan om denna fritidssyssla, är motion och idrott i olika former populärt bland studenterna i Umeå. (Idrottandet analyseras mer utförligt i kommande resultatkapitel.) Analyserna visar också att studenterna anser att fritiden har stor betydelse för deras studieresultat överhuvudtaget. Flera studenter säger att fritidsaktiviteterna hjälper till att strukturera vardagen och studierna.

Fritiden kännetecknas av en stor mångfald av aktiviteter med skiftande innebörder för olika individer. För att kartlägga och förstå denna mångfald, använder jag korrespondensanalysen. Det sista avsnittet i detta resultatkapitel bygger på en statistisk analys av relationerna mellan fritidsaktiviteter/-vanor och studenternas sociala ursprung och deras studiesituation. Dessa analyser utförs (på enkätdata) med hjälp av korrespondensanalysen och resultatet presenteras i figurer. Figurerna kommenteras och analyseras med hjälp av citat från intervjuerna. Korrespondensanalysen introduceras stegvis, i syfte att underlätta för läsare som inte är bekanta med denna teknik.

Tidigare har korrespondensanalysens betydelse för Bourdieus arbeten diskuterats och en tanke med avhandlingen är att granska hur detta analysarbete

fungerar. Därför kommer jag att utföra metodologiska analyser i detta resultatkapitel. Det betyder att jag dels analyserar vad studenterna gör och relaterar detta till den tidigare forskningen, dels diskuterar hur jag använder korrespondensanalysen och kombinerar denna statistiska analys med intervjuanalyserna.

Medlemskap i föreningar, arbete vid sidan om studierna och betydelsefulla fritidsaktiviteter

Enkäten innehöll frågor om föreningsverksamhet, arbete vid sidan om studierna samt de viktigaste fritidssysslorna. Jag kommer att analysera dessa data härnäst och ett speciellt intresse kommer att riktas mot de fyra ämnesgrupperna. I analysen av de mest betydelsefulla fritidssysslorna kommer jag att koncentrera mig på de tre mest populära sysslorna. Av tabellen nedan framgår att dessa aktiviteter är: "att utöva idrott", "att vara i naturen" och "att vara med vänner/bekanta".

Tabell 13. Medlemskap i föreningar/klubbar, arbete vid sidan om studierna och mest betydelsefulla fritidsaktivitet. Uppdelat på ämnesgrupp. Data från den svenska undersökningen (Umeå Universitet).

	Lärare n 132	Naturvet. n 108	Hum. n 107	Idrott n 48	Totalt n 395
Föreningsliv och arbete vid sidan om studierna					
Medlem i förening (ej idrott)	50	64	53	44	54
Medlem i idrottsklubb	55	58	35	88	55
Har ett arbete vid sidan om studierna	28	9	29	12	21
Mest betydelsefulla fritidsaktivitet [a]					
Utöva idrott	27	31	23	54	30
Vara i naturen	12	18	6	8	11
Vara med vänner/bekanta	14	10	9	2	10
Spela instrument/sjunga	8	6	11	2	8
Vara med partner/familj	10	0	7	10	6
Kafé, restaurant, pub	3	5	7	0	4
Läsa skönlitteratur	4	2	9	0	4
Hantverk/konst	7	2	1	0	3
Syssla med djur	5	4	1	0	3
Lyssna på rock/pop	2	3	1	2	2
Föreningsverksamhet (ej idrott)	1	1	3	2	2
Gå på bio	0	3	2	0	1
Övrigt	5	6	7	4	6
Ingen uppgift	5	9	13	15	9
Totalt	100	100	100	100	100

[a] Studenterna fick svara på frågan: *Vilken fritidsaktivitet betyder mest för dig?*.

Av tabellen framgår också att ungefär hälften (54 procent) av samtliga umeå-studenter uppger att de är medlemmar i någon form av förening. Viss skillnad finns mellan de fyra ämnesgrupperna. Bland lärarstudenterna är 50 procent medlemmar i föreningar. Motsvarande siffra för naturvetare är 64 procent, vilket är den högsta andelen jämfört med de tre övriga ämnesgrupperna. 53 procent av humanisterna och 44 procent av idrottsstudenterna (den lägsta andelen) är medlemmar i föreningar.[1]

[1] Den grupp som jag kallar "idrottsstudenterna" i Umeå består av totalt 48 individer. Jag påminner läsaren om att procentsiffror är något vanskliga att använda och tolka för denna ämnesgrupp eftersom den är förhållandevis liten.

Dessa skillnader mellan de fyra ämnesgrupperna är inte markanta, om man jämför med de betydligt större skillnader som finns mellan grupperna vad avser medlemskap i idrottsföreningar. I genomsnitt är 55 procent av samtliga studenter medlemmar i sådan förening.[2] Lärarstuderande och naturvetare har liknande värden (55 respektive 58 procent) men avvikelser ses beträffande humaniora och idrottsutbildning. Bland humanisterna är 35 procent medlemmar i idrottsföreningar medan 88 procent av idrottsstudenterna är det.

Vidare, tabellen ovan visar också att cirka en femtedel (21 procent) av studenterna i Umeå har ett arbete vid sidan om studierna. Här föreligger intressanta skillnader mellan de olika ämnesgrupperna. De stora avvikarna är naturvetarstudenterna, där endast en tiondel (9 procent) har ett arbete vid sidan om. En möjlig förklaring är att dessa studenter ofta har en stor del av veckans timmar schemalagda för undervisning och studier.[3]

I tabellen ovan finns kategorin "att vara i naturen" högt på listan över betydelsefulla fritidssysslor. Värt att notera i sammanhanget är att kategorierna beskriver de fritidssysslor som betyder mest för individen och dessa är inte nödvändigtvis de som är vanligast. Det skulle kunna betyda att flera studenter väljer denna kategori, därför att naturen betyder mycket för dem, även om "att vara i naturen" inte är den vanligaste aktiviteten..

30 procent av studenterna säger att idrotten betyder mest för dem, jämfört med andra fritidssysslor. Det stora intresset för motion/idrott är ett resultat som tidigare forskning visat. Forskning visar att bland svenska universitetsstudenter motionerar/idrottar cirka hälften i någon omfattning på sin fritid.[4] Börjesson (1994, 92) visar exempelvis att hälften av de studenter som till-

[2] Längre fram görs jämförelser med motsvarande data för studenterna i USA. Här kan kortfattat nämnas att madisonstudenterna inte är medlemmar i föreningar och idrottsföreningar i lika stor utsträckning som deras kamrater i Umeå. Dessa skillnader diskuteras nedan.

[3] Skillnaderna och likheterna mellan Umeå och Madison, vad beträffar studenternas arbete vid sidan om studierna, diskuteras mer utförligt längre fram i avhandlingen. Här kan kort nämnas att naturvetenskapliga studenterna vid bägge orter uppvisar ett gemensamt mönster. Naturvetare, både vid Umeå universitet och vid University of Wisconsin-Madison, har den lägsta andelen studenter som arbetar vid sidan om studierna.

[4] B. Eriksson & T. Larsson, 1986, *Hur mår studenten?* (Stockholm: UHÄ) och Börjesson, 1994, *Det naturliga valet* (Stockholms Universitet: Lärarhögskolan).

frågas sysslar med någon form av idrott i någon omfattning på sin fritid. Wade (1991) visar, i en enkätundersökning bland nordamerikanska universitetsstuderande, att cirka 40 procent av de tillfrågade idrottar regelbundet.[5]

Ett annat populärt fritidsnöje är att vara med vänner. Flera studenter säger att det är viktigt att man kan umgås under avslappnade former med goda vänner.

> *Idag har jag inte tid att göra så väldigt mycket kan jag bara säga. Jag går på gympa så här aerobics då. Det försöker jag göra regelbundet då. Det är inte alltid att det går men ungefär en två gånger i veckan försöker jag ju gå i alla fall på sånt. Sen gör jag väl inte så där fruktansvärt mycket. Jag läser en del. Men det blir inte heller så mycket tid till att göra. Alltså skönlitteratur och sånt där då. Utan då på min fritid så då är det väl mest att när man ledig försöker man vara med kompisar. Träffa kompisar och göra olika saker. Vara ute för jag tycker man sitter alldeles för mycket inne. Särskilt nu när det börjar bli vår och så. Och såna grejer. Gå på bio ibland och ja. Men mycket går ut på att man träffas bara. Man kan fika eller man kan sitta och spela spel ihop eller vad som helst bara så man umgås liksom.* (Umeåintervju: 19, Naturvetenskap, kvinna.)

Vilka skillnader och likheter finns mellan olika ämnesgrupper? Tabellen ovan visar flera skillnader mellan lärarstuderande, naturvetare, humanister och idrottsstudenter. Bland de studenter som läser idrottsutbildning är det exempelvis vanligare att vara medlem i en idrottsförening eller gym/aerobics-studio, jämfört med övriga i undersökningen. Denna fokusering mot idrott i just denna studerandegrupp diskuteras utförligare längre fram i avhandlingen.

[5] Se också P. De Knop, *et al., Toward a More Hedonistic and Commercial University Sport.* (Paper, CESU-konferens, 1993), som visar att studenter sysslar med många olika typer av fysiska aktiviteter och idrotter. Några studenter är mest intresserade av att träna och tävla i olika idrottsgrenar, som volleyboll och basket, samtidigt som andra studenter helst sysslar med friluftsliv och mindre tävlingsinriktade aktiviteter (bergsklättring och segling).

BEST COPY AVAILABLE

Att kombinera studier och fritid

Hur går det att kombinera studier och fritid? I detta avsnitt väljer jag att diskutera denna fråga utifrån olika perspektiv som uppkommit i analysarbetet. Det första perspektivet handlar om samspelet mellan fritiden och studierna. Därefter diskuteras ett perspektiv som handlar om svårigheter, för studenterna, att kombinera studieaktiviteter och fritidssysslor. När det blir allt för stora problem, upplever studenterna olika grader av ångest.

Inledningsvis vill jag dock säga att det ibland kan vara svårt för studenterna att avgöra vad som är renodlande studie- eller fritidsaktiviteter. En manlig student (Umeå nr. 13) utvecklade argumentet så här: "Vissa delar av studierna går in i fritiden. Viss litteratur, som vi har, skulle jag lika gärna kunna ha läst på min fritid". En annan manlig student (Umeå nr. 24) ger uttryck för liknande idéer och säger: "Det är som om allting är sammansvetsat, i en sorts tillvaro... Och där ingår både [studier och fritid]. Det är som ingen skillnad".

Av intervjuanalyserna framgår att det existerar en form av symbios mellan fritiden och studierna. Flera studenter säger att fritiden är "ett måste", för att man ska klara av studierna. "Har man varit iväg och gjort nåt [på fritiden], då känner man sig mycket mer nöjd med sig själv, och det är lättare att plugga då" (Kvinnlig student, Umeå, nr. 10). Några av dessa studenter, som betonar samspelet mellan studier och fritid, hävdar att det i princip är omöjligt att bara "plugga in" kunskaper; att det inte skulle vara möjligt att studera om man inte gjorde något på fritiden också.

På frågan om hur det går att kombinera heltidsstudier och fritidsintressen svarar flera studenter att det går bra. Fritidsaktiviteterna kompletterar, eller hjälper till att strukturera studierna. "Jag är otroligt mycket mer disciplinerad, när jag har lite tid, egentligen", säger en kvinnlig student (Umeå, nr. 16). Studenterna menar att fritidsaktiviteterna — exempelvis att "få fara iväg och träna", som de ofta säger själva — gör det lättare att studera. Om man har två timmar till förfogande för studier, innan man ska påbörja ett planerat träningspass, så tvingas man sätta sig ned och studera effektivt under dessa timmar. En student förklarar vad som kan hända om man inte har några planerade fritidsaktiviteter. Då fungerar studierna sämre, menar hon, och säger: "Man har ju så mycket tid på sig — hela dagarna". Jag frågade denna student vad hon menade:

— Är inte det bra att man har massor med tid till förfogande för studierna?

— *Näe, jag tror inte det. För ingen behöver 18 timmar om dan för att läsa...*

— Hur kommer det sig då, att studiekvaliteten blir bättre om man har schemalagda aktiviter vid sidan om studierna, till exempel motionspass?

— *Ja, dels så vet man nu får jag göra nåt roligt sen... Man uppiggad. Men vet man att, 'Åh, näe, nu ska jag sitta här till halv elva i kväll och sen ska jag ta en tekopp och gå och sova', då blir man ju som...., det finns ju som inget roligt. Det är ju bättre att ta ett kortsiktigt, roligt mål. Det ser man ju att tre timmar hinner man ju mycket på om man är, om man koncentrera sig... Så att jag tycker att det är bättre att ha lite så här korta mål och så får man göra nåt roligt.* (Kvinnlig umeåstudent, nr. 22.)

Flera studenter säger att det finns ett samband mellan studier och motionsidrott. Till detta upplevda samband återkommer jag i kommande resultatkapitel, men redan nu kan vi se på en övergripande nivå vad några studenter har svarat. "Jag tycker det här med motion är ju viktigt", säger till exempel en manlig student (Umeå nr. 18), och fortsätter: "Det är ju lättare att plugga sen... ...Det är jag övertygad att det är. Det märker man ju". Detta positiva samband mellan idrott och studier ger fler uttryck för: "Man behöver det här lilla avbrottet och göra nåt. Men däremot så måste man ju hitta sin egen nivå med motionen och studierna och allt sånt där", säger en annan manlig student (Umeå nr. 32). Jag frågar om det måste vara fysiska aktiviteter, som man sysslar med under det där "lilla avbrottet", eller om man kanske kan göra nånting helt annat, till exempel att läsa en skönlitterär bok. Han svarar då: "Jag läser rätt mycket skönlitterära böcker... Det räcker inte riktigt — möjligtvis om jag går ut och läser. Jag tror att... man behöver ett luftombyte, helt enkelt".

Det händer att det blir konflikter mellan studierna och fritidsaktiviteterna. "Nån gång har det kört ihop sig... att det har 'krisat sig'", säger en manlig student (Umeå nr. 20).

På frågan hur går det att kombinera fritidsintressen med heltidsstudierna svarar de flesta att det har gått "rätt bra". Om man har "en tung vecka framför sig i skolan då..., då tar man det lite lugnare med idrotten istället och så kör man på med träningen nästa vecka istället... när man kanske har lugnare skola", säger exempelvis en manlig student (Umeå nr. 27).

Men visst kan studenterna uppleva ångest, för hur studierna och fritiden ska kunna kombineras. Det uppstår konflikter (mellan studierna och fritiden) som kan lösas på lite olika sätt, enligt nedanstående citat:

> ...[Arbetet med] *...spexet och studierna... Det är en fruktansvärd konflikt. Det ger ett frukansvärt dåligt samvete.* [Längre paus.] *Skolan... ...då klarar man knappt skolan, skulle jag vilja säga — man håller skolan flytande. Det blir ett slags miniminivå. I alla fall just dom här intensiva veckorna* [med spexet] *så att säga, tills det är slut.* (Manlig umeåstudent, nr. 4.) [6]

Den gängse bilden av studenten är nog att hon eller han i första hand ska koncentrera sig på sina studier, enligt P. Cotterill & R. L. Waterhouse (1998). Och misslyckas studenten med detta, av någon anledning, så läggs skulden ofta på individen i fråga.

> *...in order to benefit from higher education, students must be "proper students" whose time is organized around lectures, seminars and private study. "Proper students" are not expected to have other major committments and, if they do, these must not interfere with the demands of education. If combining education, family and work results in problems which seriously affect their academic progress, their "ability to benefit" is questioned. Thus, the "ability to benefit" implicitly endorses individual responsibility and, it follows, individual blame.* (Cotterill & Waterhouse, 1998, 14.)

Denna syn på vad en student ska göra, för att vara en "riktig student", och vilken roll studierna har i förhållande till fritiden, kan förklara varför studenter ibland upplever sådan ångest.

Det händer alltså att studierna ibland kommer i andra hand:

> — Vad kommer i första hand, studierna eller fritiden?
> — *Jaa, min flickvän tycker ju att fritiden kommer i första hand för mig... Ja, det är väl just att om jag har att välja mellan träning eller att plugga, då är det väl att jag försöker plugga lite grann och sen far jag och tränar. Man kan ju*

[6] "Spex" innebär att en grupp studenter samlas för att skapa och presentera ett lättsamt teaterstycke en gång per läsår.

140

alltid läsa mer än vad man gör, oftast. Så att, ja, jag säger ju att jag tycker att jag..., att jag 'bryr mig mer om' mina studier, än vad jag gör om idrotten, men det är ju svårt att... Förmodligen borde jag väl lägga ner mer tid på studierna. (Manlig umeåstudent, nr. 18.)

Även om det ibland är svårt att kombinera studier och fritid så säger de flesta att studierna, trots allt, är det viktigaste. Detta diskuteras ytterligare i kommande avsnitt.

När studenten tar ställning, är studierna det viktigaste

I intervjuundersökningen frågades vad som är viktigast: Studierna eller fritiden. I korthet svarade studenterna att studierna är det primära. Det menar exempelvis följande kvinnliga student (Umeå nr. 7): "Det måste jag väl säga. För att det är ändå det [studieresultaten] som ska skapa min framtid."
"Jag är ju här uppe för att läsa", säger en annan student (kvinnlig umeåstudent, nr. 9.) och fortsätter: "Fritidsaktiviterna..., har jag ju skaffat..., valt själv..., och jag kan anpassa tiden så att om jag inte hinner [med dessa aktiviteter] idag, kanske jag hinner i morgon då..., eller så flyttar fram det".

Följande citat ger också uttryck för att studierna sätts i främsta rummet:

Har jag en tenta så pluggar jag, och skippar att gå ut med kompisarna, även om man känner..., som, att man egentligen skulle vilja vara med dom, va. Man får prioritera lite grann, och då är det studierna som kommer först. Dels för att man har kraven att man måste klara sig, klara sig igenom hela utbildningen. Och så vet man att, ja lägger man inte ner tiden då så kommer det surt efter. (Kvinnlig umeåstudent, nr. 15.)

Det finns också ekonomiska skäl till att satsa på studierna.

— Vad är viktigast för dig då? Är det studierna eller fritiden?
— *I och med att man tar..., ...att man skaffar sig såna studieskulder, så är det studierna. Det är studierna som är viktigaste.* (Kvinnlig umeåstudent, nr. 10.)

Enligt studenterna så är studierna trots allt det som ska forma ens kommande yrkesliv. Fritidsaktiviteterna är av en mer kortsiktig karaktär: "Handbollen

håller jag kanske på med i fem år till, kanske, högst — om det inte går jättebra —, men jobbet ska man ha i 40 år till. Så att det gäller att ta vara på den här tiden [vid universitetet]." (manlig student, Umeå nr.18.)

Sammanfattningsvis har vi sett att det kan vara svårt att särskilja studier och fritid. Det ena ger det andra, så att säga, menar flera studenter. Vi har också sett att det inte alltid är lätt att kombinera studier och fritid. Det är många aspekter som påverkar den individuella studenten, och det kan uppstå problem när det blir obalans mellan studier och fritid.

Fritiden är ett svårfångat fenomen. Här har utgångapunkten varit de studerandes uppfattningar men i en undersökning av detta slag bör den också ställas i relation till mer strukturella faktorer (Bourdieu, 1984). Det gör jag härnäst, när jag först analyserar studenternas fritidsvanor i relation till deras sociala ursprung och sedan i relation till deras studiesituation, med hjälp av korrespondensanalysen. Resultatet av dessa statistiska analyser är figurer som visar relationer mellan fritidsvanor, demografiska data, socialt ursprung och studiesituation.

Korrespondensanalys av fritidsvanor

Socialt ursprung och fritidsaktiviteter

I den första analysen av data med hjälp av korrespondensanalysen studeras relationerna mellan fritidsaktiviteter/-vanor och socialt ursprung. Inom ramen för undersökningen, har en relativt stor datamängd samlats in, bland annat information om de studerandes sociala ursprung. Den korrespondensanalys som följer utgår ifrån 5 variabler som beskriver studentens sociala ursprung: *föräldrarnas utbildning, fädernas* respektive *mödrarnas yrken, föräldrarnas mest betydelsefulla fritidsaktiviteter, föräldrarnas tidigare tävlingsidrottande.*[7] Föräldrarnas utbildning och yrken är vanliga utgångspunkter för analyser av socialt ursprung i den tidigare forskningen, medan föräldrarnas fri-

[7] Urvalet av variabler diskuteras i kapitel 3, avsnittet "Kommentarer och konsekvenser för undersökningen". Se också bilaga 3, där variablerna beskrivs.

tidsaktiviteter och tidigare idrottande är mindre vanliga. Här utgår jag från dessa variabler därför att jag antar att det finns ett slags påverkan mellan det som föräldrarna har sysslat med på fritiden (eller fortfarande gör) och studentens fritidsvanor.

Dessa bakgrundsvariabler har relaterats till 8 variabler som beskriver studentens fritidsaktiviteter och -vanor: *arbete vid sidan om studierna, antal timmar per vecka som ägnas åt arbete vid sidan om, mest betydelsefulla fritidsaktivitet, medlemskap i förening* (som inte är en idrottsförening), *medlemskap i friluftsförening/idrottsförening, medlemskap i gym/aerobics-studio, sysslar ej med idrott* (idrottar 0 timmar per vecka) respektive *idrottar 8 timmar eller mer per vecka.*

Sättet att konstruera forskningsobjektet (det som undersöks), inför arbetet med korrespondensanalysen, överensstämmer med Bourdieus rekommendationer (1996, 42-43).

> *På detta sätt avgränsar arbetet med att konstruera objektet en ändlig mängd relevanta egenskaper vilka genom hypoteser fastställts som effektiva variabler och vilkas variationer sammanhänger med variationer hos det observerade fenomenet, samtidigt som det definierar populationen av konstruerade individer vilka karaktäriseras av att de i olika grad besitter dessa egenskaper.*[8]

[8] Bourdieu, *Homo Academicus*, 43.

Figur 3. Resultatet av en korrespondensanalys. Relationerna mellan ett antal kategorier som visar studenternas fritidsvanor (**fet stil**) och ett antal kategorier som visar studenternas sociala ursprung (vanlig stil). 395 studenter vid Umeå Universitet. Siffrorna, i den lilla fyrkanten i det nordvästra hörnet, visar skalan.

Varje punkt i figuren är en kategori (som individen antingen tillhör eller ej). Principerna bakom den statistiska, matematiska process då punkterna placeras ut i figuren, har jag beskrivit i ett annat sammanhang (Löfgren, 2000). En tumregel för att tolka korrespondensanalysens figurer, är att punkter/kategorier som ligger förhållandevis nära varandra, ofta förekommer tillsammans för samma individer. Exempelvis, om relativt många studenter har svarat att deras mest betydelsefulla fritidsaktivitet är att syssla med hantverk/konst och att de inte idrottar alls på fritiden, kommer kategorierna för *Most important pastime: to do handicraft/art* och *Sporting activities: nil (0) hours per week* att hamna bredvid varandra i figur 3 (Dessa två kategorier återfinns i den *södra*

144

BEST COPY AVAILABLE

delen i figur 3).[9] Kategorier som sällan eller aldrig förekommer samtidigt för en och samma individ, återfinns långt ifrån varandra i figurerna — ibland på varsin sida om origo. Se till exempel kategorierna i figur 3 för *Most important pastime: sporting activities* (som återfinns i den *norra* delen av figuren) och *Sporting activities: nil (0) hours per week* (återfinns i den *södra* delen).

Att studera kategorier som befinner sig i opposition till varandra

Ett sätt att tolka figuren är att studera enbart fritidsaktiviteterna (som står i fet stil) och att relatera dessa till varandra.[10] En sådan analys visar vilka *aktiviteter som grupperas tillsammans*, och — inte minst — vilka aktiviteter som står i ett slags *motsatsförhållande till varandra*. (Jämför med avsnittet "Exempel på Bourdieus forskning" i kapitel 3.) Finns det exempel på sådana kategorier, som är belägna mittemot varandra (med origo i mitten)? Ja, i figur 3 ser vi att idrottsrelaterade kategorier är positionerade tillsammans, i *väster i figuren*. Här finner vi de studenter som är medlemmar i gym/aerobics-studios. På motsatt sida, i figurens östra del, finner vi de studenter som anger att deras mest betydelsefulla fritidssyssla är att vara med sin partner/familj.[11]

Korrespondensanalysen kan vara en induktiv metod, vars resultat väcker många frågor.[12] Den ovanstående figuren diskuteras dock inte mer utförligt

[9] När jag tolkar en figur talar jag om *riktningar* (exempelvis *i den södra delen* eller *den norra delen* av figuren) och origo används då som ett slags utgångspunkt för dessa analyser. Origo är den skärningspunkt där den horisontella och den vertikala axeln korsas, ungefär i mitten av figuren. Det är ett sätt att tolka figurerna som Bourdieu använder sig av (och även andra forskare; se till exempel J. Lautrey och P. Cibois, "Application of Correspondence Analysis to a Longitudinal Study of Cognitive Development", i *Problems and Methods in Longitudinal Research*, red. D. Magnusson, *et al.* (Cambridge: Cambridge University Press, 1991): 190-211.

[10] I figurerna skriver jag kategorierna i olika stilar och typsnitt (i figur 3 använder jag fet stil för att markera fritidsaktiviteterna). Det är inte korrespondensanalysen och de statistiska algoritmerna som bestämmer vilka kategorier som ska markeras på ett sådant sätt, utan det avgörs av användaren. Syftet är att underlätta tolkningen och analysen av figurerna.

[11] Jag vill poängtera att figuren *inte* ska tolkas som om studenter vars främsta fritidssyssla är att vara med vänner/bekanta *aldrig* är medlemmar i gym/aerobic-studios. Bara att dessa studenter sällan är det, med hänsyn tagit till de övriga variabler som ingår i analysen.

[12] *The French statistical tradition... has taken a different direction and has developed other perspectives and approaches than the Anglo-American* [statistical] *tradition. In short, the Anglo-American tradition is mainly preoccupied with confirming, verifying or rejecting pre-conceived hypotheses, while the French are exploring, describing and discovering.* (Rosenlund, 1996, 215-216.)

här, eftersom jag vill ge en kortfattad introduktion till korrespondensanalysens figurer innan empirin utvärderas mer i detalj. Resultatredovisningen blir emellertid mer analyserande längre fram i avhandlingen.

Att studera kategorier som grupperas tillsammans

Ett annat sätt att tolka korrespondensanalysens figurer är att studera alla kategorier samtidigt, oavsett vilka typer av kategorier det rör sig om. (För figur 3, innebär detta att kategorier för fritidsaktiviteter respektive kategorier för socialt ursprung analyseras.) Syftet är då att studera vilka kategorier som grupperas tillsammans.

Ett exempel på detta sätt att kommentera korrespondensanalysens figurer, är att sammanfatta vilka kategorier som är positionerade i, till exempel, den nordvästra delen av figur 3. Denna grupp av studenter karaktäriseras av att bägge föräldrarna är högt utbildade och att föräldrarna arbetar som högre tjänstemän. Studenterna uppger att en populär fritidssyssla för deras föräldrar är att motionera/idrotta. I denna grupp återfinner vi också de studenter som anger att mödrarna uppskattar att läsa skönlitteratur. Vad avser studenterna själva, ser vi i figuren att de idrottar i stor utsträckning och att de är medlemmar i idrottsföreningar av olika slag. Studenterna säger också att den mest populära fritidssysslan för dem är att motionera/idrotta.

I figurens sydöstra del (det vill säga, den motsatta delen i relation till ovanstående grupp), återfinner vi studenter som inte motionerar/idrottar i så stor utsträckning, jämfört med övriga studenter. I denna del av figuren finns studenter som är medlemmar i Amnesty och Greenpeace. Av figuren framgår också att studenterna i denna grupp uppskattar att läsa skönlitteratur på fritiden. En annan populär fritidssyssla är att vara i naturen.

146

Bourdieus metodologiska relationism

Det är dags för en kort återblick till den tidigare teoridiskussionen i avhandlingen. I genomgången av Bourdieus undersökningar har vi sett att han poängterar vikten av att studera relationer och betydelsen av en relationell ontologi. Han menar att kategorierna är i sig intressanta, men han ägnar mer intresse åt relationerna dem emellan.

Genom att använda korrespondensanalysen på det sätt som jag beskriver här, kan en förståelse för Bourdieus sätt att forska nås. Vi ser i figurerna att en enskild kategori kan tolkas utifrån vilka övriga kategorier som finns i dess närhet. (Kategorins värde beror på vilken grupp som oftast kan tillskrivas denna kategori.) Samtidigt ser vi att kategorins värde även beror på vilka kategorier som inte förekommer i dess närhet. När vi tolkar figuren, på det sätt som beskrivs ovan, ser vi vilka kategorier som "dras" till varandra. Vi ser också vilka kategorier (eller grupper) som tenderar att ha olika (motsatta) positioner i figuren. Det är detta som Bourdieu pratar om och försöker beskriva när han talar om en relationell sociologi.

Detta sätt att arbeta med korrespondensanalysen ger också en inblick i Bourdieus sätt att definiera sociala klasser. Han definierar inte klasser enbart utifrån individens utbildning, yrke eller tillgångar i form av finansiellt kapital och egendomar. *Klass*, i Bourdieus mening, kan även tolkas som *social grupp*, där gruppens egenskaper beror på en mängd faktorer, vilka kan kartläggas och beskrivas med hjälp av denna grafiska teknik. (Se Bourdieus artikel "Social Space and the genesis of groups", *Social Science Information 2*, 1985: 195-220.)

I kommande resultatavsnitt, kommer jag att ge ytterligare exempel på den relationella analysen av korrespondensanalysens figurer.

Förhållandena mellan studenters motions-/idrottsintressen och deras föräldrars utbildning, yrken samt motions-/idrottsintresse

Ett mönster som framträder i den komplicerade figuren, rör föräldrarnas utbildningsnivå och yrken samt deras tidigare (eventuella) tävlingsidrottande. Föräldrar som har tävlingsidrottat i stor utsträckning har hög utbildning och tjänstemanneyrken. Korrespondensanalysens figurer åskådliggör också sambanden mellan föräldrarnas utbildning/yrken och studentens idrottande. Nedanstående tabell visar dessa samband mer detaljerat.

Tabell 14. Variabeln *studentens idrottande*, uppdelat på variablerna *föräldrarnas utbildning* och *föräldrarnas yrken*. Data från den svenska undersökningen (Umeå Universitet). Kolumnprocent.

Studentens föräldrar (deras utbildningar och yrken)	Studentens idrottande (timmar/vecka)			
	0,1-3,9 (n 191)	4,0-7,9 (n 110)	≥ 8,0 (n 53)	Totalt (n 354)
Minst en förälder har akademisk utbildning	38	51	64	46
Minst en förälder har (som högst) gymnasieutbildning	40	33	25	35
Bägge föräldrarna har (som högst) folk-/grundskoleutb.	22	16	11	19
Totalt	100	100	100	100
Tjänstemän, hög/mellan	64	78	84	71
Tjänstemän, låg nivå	19	11	8	15
Arbetare	17	11	8	14
Totalt	100	100	100	100

Av tabellen framgår att studenter vars föräldrar har en hög utbildningsnivå, idrottar i stor omfattning jämfört med övriga studenter. Ett liknande samband finns även mellan föräldrarnas yrken och studenternas idrottande.

Samband mellan föräldrarnas fritidsintressen, studentens uppväxt och fritidsvanor framkommer även när jag analyserar intervjumaterialet. Följande citat är från en 30-årig kvinnlig humanist (Umeå nr: 25). Hennes bägge föräldrar har folk-/grundskola som högsta utbildning. Hon berättar att hennes far arbetar i ett företag i livsmedelsbranschen, där han har jobbat "...tre-skift som arbetare i ett antal år. Sen har han avancerat långsamt... [och] ...nu har han nån..., jag vet inte riktigt vad han gör..., men han jobbar i alla fall dagtid, och är med och organiserar arbetet. Han håller på att lära sig data nu. Han är 58 år." Modern arbetade som sekreterare redan "...innan jag föddes...", säger den kvinnliga studenten. Hon fortsätter att berätta att modern var hemma och skötte hushållet "... tills jag var 10 år, och sen har hon jobbat som sekreterare sen dess. Och så har hon, ja hon har avancerat inom sekreteraryrket. [Idag har modern] ...jättebra jobb och hög lön."

Hon uppger att faderns främsta fritidsnöje är att lyssna på radion, och för modern är föreningslivet det viktigaste. Varken pappan eller mamman har sysslat med tävlingsidrott.

Studenten uppger att hon har påverkats av föräldrarna, när det gäller hennes tidiga intresse för föreningsliv. Hennes föräldrar "... satt med i en massa föreningar...", säger hon. Hon fortsätter:

> *... Ja, jag har väl blivit uppfostrad att vara en föreningsmänniska..., så, jag har varit med i alla möjliga idrottsföreningar, och i scouterna och i Friluftsfrämjandet. När jag kom upp i tonåren så var jag själv ledare i Friluftsfrämjandet under flera år..., ledde barngrupper, läger och så där. Och, ja, sen har jag varit när man var på gymnasiet och så där då var det mycket bio och teater och musik och ja så där... Det började nog mer liksom bli kulturella grejer. Och sen så..., ett politiskt engagemang växte fram också. Men aldrig partipolitiskt utan det är ja alltså olika frågor så där.*

Hon reflekterar över varför hon deltog i olika föreningar och organisationer under de tidiga barn/ungdomsåren: "...det blev nån sån kultur med det här liksom... ...där vi växte upp..., det var vissa föreningar som fanns och där var alla barnen med. Och, jag menar, alla mammor var ju hemma med sina barn då va, så att då var det säkert skönt för dom att bli av med barnen..., skicka dom på gymnastik, så där pyssel och sånt där..." Hon berättar att när hon blev

tillräckligt gammal för att i större utsträckning själv kunna välja föreningar och klubbar, valde hon till en början att syssla med konståkning och simning. I gymnasiet slutade hon tvärt med dessa aktiviteter.

> *...jag hatar tävlingsanda i idrottsrörelsen. Den hatar jag alltså. Usch vad jag tycker att det är hemskt. Då är det ju bara... ...att man ska vinna. Så det lämnade jag med glädje, och började ägna mig åt teater.... ...och musik....*

Hon nämner att hon fortfarande uppskattar naturen och att vara med i friluftsorganisationer, eller "att vara ute", som hon själv säger. "...friluftsintresset..., ja, det är fortfarande jättestarkt för mig... [och] teatern och bio och musik och så där, som jag tycker om att gå på emellanåt då. Eller bara gå ut och ta en öl och så där." En mycket betydelsefull fritidsaktivitet för henne, är att vara med familjen.

När det gäller de fysiska aktiviteter och idrotter som hon sysslade med under uppväxten, påverkade familjen henne i stor utsträckning. Hon säger att "...det var mina föräldrar som satte mig i konståkningsskolan, när jag var ganska liten... Det var nog i 7-års åldern ungefär..." Senare i livet började hon med friidrott, vilket hon förklarar med att det fanns flera vänner som sysslade med detta. Den lokala friidrottsföreningen "...var väldigt aktiv och värvade ute på skolor och så där. Och där var det många som var med, och man gick med..." Intresset för simning förklarar hon med att "...det startade en ny simklubb, och det lät jättekul. Vi var några kompisar som gick med... Vi var bland dom första som var med överhuvud taget, så det var ju skitkul då...". Friidrotten och simningen var rolig att hålla på med, så länge det inte blev för stor tävlingshets, säger hon.

> *...det var kul ett tag, tills man skulle tävla. Då var det inte så kul längre.*

Tävlingsmomentet är en betydande del i den moderna idrotten och har så varit sedan den utvecklades och växte sig stark från 1800-talet och framåt. För ett flertal individer är tävling nästan detsamma som idrott, noterar Patriksson (1982). Patriksson säger dock att tävlingsmomentet kan uppfattas som främmande och frånstötande för vissa individer, av olika skäl.

Det finns forskning som visar att våra uppfattningar om tävlingsidrott grundläggs tidigt. Fagrell (2000) har studerat barns tankar om idrott och tävlan och vad som kännetecknar kvinnors och mäns idrottande. Hon visar att unga flickor och pojkar har väl utvecklade uppfattningar om idrott, kropp och täv-

lan (barnen tillskriver exempelvis oftare män än kvinnor egenskapen *att ha en stark ambition att vinna*).

Det går inte att välja en fritidsaktivitet eller motionsform som avviker alltför mycket från det habitus som man har, enligt Bourdieu.[13] Ett sätt att tolka den här kvinnans motvilja till tävlingsidrott, är att den inte tilltalar henne på ett djupare, psykologiskt plan. Hon har trots allt inget emot motionsidrott. Hon sysslar inte med idrott i någon organiserad form i nuläget (det slutade hon med innan hon påbörjade sin universitetsutbildning) men fysisk aktivitet är ändå betydelsefullt för henne. "Jag känner att jag måste..., ju, ha nån form av fysisk aktivitet. ...jag tycker att jag får energi av att röra mig. Så att..., det är viktigt, alltså...", säger hon.

Så, vad har allt detta med korrespondensanalysen att göra? Sammanfattningsvis går det att positionera denna kvinnliga student, utifrån de åsikter hon har och de förhållanden som hon redogör för, i den *sydöstra delen i figur 3*. Den viktigaste fritidsaktiviteten för många av studenterna i denna grupp (som har denna position i figuren), är att vara med partnern/familjen. I denna grupp finner vi också ofta studenter som anger att de inte idrottar alls på fritiden.

Studentens habitus och spexverksamhet

Följande citat kommer från en intervju med en 26-årig, manlig naturvetare (Intervju nr: 4) vars bägge föräldrar har akademisk utbildning.

Denna student kan sägas representera den *nordvästra gruppen i figur 3*. Det är en grupp som karaktäriseras av att föräldrarna är högskole- eller universitetsutbildade och arbetar som tjänstemän på en hög nivå.

Han uppger att den mest betydelsefulla fritidsaktiviten för fadern och modern är att gå på teater. Under uppväxtåren spelade studenten olika instrument och sysslade med idrott. Jag frågar honom om vad som karaktäriserar studentkulturen i Umeå och han svarar:

> *Ja, jo..., studerandekultur..., spex är en form av studerandekultur tycker jag va...* [Det finns] *...en del företeelser som är, som är väldigt studentikosa då, om man ska använda det uttrycket. Men, jag menar, spex..., det är väl på ett sätt också en form av nyårsrevy... Det kanske blir en kanske en viss typ av*

[13] Bourdieu säger: *We can hypothesize as a general law that a sport is more likely to be adopted by a social class if it does not contradict that class's relation to the body at its deepest and most unconscious level...* (Bourdieu, 1984, 217-218.)

humor. Jag vet inte om det har vart nån debatt [i studenttidningarna och motsvarande]..., *liksom, hur arbetarbarn klarar studierna. Det här med att..., att det är nog en viss skillnad...* [mellan studenter från arbetarhem och andra studenter]. *Och jag..., det märker jag själv i alla fall..., i* [arbetet med att organisera och planera] *spexet. Man märker väldigt väl, tycker jag, var folk kommer ifrån, på nåt sätt...* [Det finns] *...några osynliga, självskrivna lagar, som vissa trampar över...*

Jag ber studenten berätta mer, och han fortsätter:

Jag vet inte riktigt vad jag säga... Vi har pratat lite om det i klassen och så där, och på nåt sätt känns det som att det finns..., — det gäller ju inte alla... ...men, [det gäller] *framför allt... ...en viss grupp* [studenter]... *Vissa saker gör man bara inte, va.* [Längre paus.] *Det kommer mycket hemifrån, och kanske mycket också från att man har haft föräldrar som har studerat. Eh, men på nåt sätt, det finns en sorts oskrivna lagar, som gäller för studentlivet, som jag kan inte säga egentligen vad det är för lagar.*

Vi såg tidigare i kapitel 3, "Att förstå studenters fritids- och idrottsaktiviteter i ett socialt sammanhang", att rivalitet kan uppstå i de sociala fälten, mellan agenter som hävdar att just deras sätt att uppfatta världen är det mest lämpade. Sådana konflikter är vanliga eftersom konkurrens mellan grupper ofta uppstår i det sociala livet.[14] Citatet ovan visar hur maktförhållanden kan manifesteras i handlings-/idétraditioner vad beträffar studenternas spexverksamhet. Vi ser också att beteenden och vanor, inlärda från barndomen, kan konverteras — på ett enkelt/svårt sätt — till anseende bland studenter, i detta sammanhang.

Han tillfrågas om exempel på saker som 'man inte bör göra' och svarar:

På spexet så... så kan man... man kan vara rolig, göra roliga saker och så, men till slut så, liksom, så blir man bara tråkig om man bara fortsätter hela tiden, va. [Det är viktigt att] *...man slutar efter viss stund, va. Det kan vara nån grej att när... någonting är rätt roligt...* [men sedan] *så sitter kanske nån och kör samma sak hela tiden, och tycker att det är lika roligt varenda gång. Fast*

[14] Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 17.

det, liksom, egenligen, ja, kanske var roligt [endast de] *första gångerna...*

Svordomar och ett grovt språk anses inte heller höra hemma i skämten:

> *Vissa saker det gör man bara inte, för det, av nån anledning, är så i spexet. Vi svär inte i spexet, på scen eller i själva spexet i alla fall, för av någon anledning så har vi bestämt oss att det är en grej som vi inte gör. ...grupperna finns där. Men, jag menar, alla arbetar... Alla som kommer från arbetarhem är självklart inte på det sättet. Men, helt klart, det går nog att skilja ut de båda grupperna.*

Denna students syn på saken kan få tjäna som ett exempel på kodernas betydelse för fritidsverksamhet och studenternas umgänge med varandra, för att använda Bernsteins teori.[15] Bernstein menar att vi använder talspråket enligt två grundläggande koder: En utbyggd (*elaborated*) kod, och en begränsad (*restricted*) kod. Den begränsade koden kännetecknas av en snävare vokabulär och informellt språk. Bernstein menar att arbetarklassens barn använder den begränsade koden. Om fritidsaktiviteter sker på den utbyggda kodens villkor kommer verksamheten att missgynna arbetarklassens barn. Denna student, som talar om svordomar och spex, antyder att vissa studenter saknar rätt beteende. De har inte tillgång till rätt språk och har sålunda en felaktig kod.

Hittills har trender i datamaterialet — framtagna med hjälp av korrespondensanalysen — diskuterats på ett övergripande plan. Två studenter har kommit till tals, som representanter för individer från skilda positioner inom det sociala rum som konstruerats med hjälp av korrespondensanalysen.
För en diskussion om uppfattningar, som kommer från individer med skilda utgångspunkter/positioner i det sociala rum som konstruerats av forskaren (korrespondensanalysens figurer), se avsnittet "Korrespondensanalysen visar sambanden mellan socialt ursprung och fritidsvanor" i kapitel 10.

Nu väljer jag att tillfälligt sätta punkt för analysen av socialt ursprung. Jag är medveten om att det finns fler detaljer i ovanstående figur än de som har

[15] B. Bernstein. (1971). *Class, Codes and Control.* (London: Routledge.)

diskuterats, som är väl värda att analysera. Trots detta bestämmer jag mig för att, åtminstone temporärt, lämna dessa data och analysen av socialt ursprung. En anledning till detta är att den totala resultatredovisningen, som omfattar flera områden och teman, måste fullföljas. Studenternas fritidsvanor ska även analyseras i relation till andra aspekter av deras vardag. En annan anledning, är att denna metod kan vara svår att att förstå, för den som aldrig använt korrespondensanalysen eller liknande statistiska tekniker. Ett sätt att förenkla för läsaren, är att introducera tekniken i etapper. När den första etappen (här: analysen av fritidsvanor i relation till socialt ursprung) genomförs och diskuteras, är det onödigt att uppehålla sig vid detaljer och enskildheter i större utsträckning. Vi går därför vidare med den empiriska analysen för att på samma gång utveckla resonemangen kring denna statistiska metod. Härnäst följer en korrespondensanalys av umeåstudenternas fritidsvanor i relation till deras studiesituation.

Studiesituation och fritidsaktiviteter

I den föregående analysen (figur 3) studerar jag fritidsaktiviteter i relation till socialt ursprung. I de kommande analyserna (figurerna 5 och 6) undersöker jag samma fritidsvanor, men i relation till studiesituation. De 8 fritidsrelaterade variabler (som beskriver studentens fritidsaktiviteter) som används för att skapa figur 3, nyttjas också i korrespondensanalysen som ligger till grund för figur 4 nedan. Dock, den korrespondensanalys, som ligger till grund för figur 4, är självständig i förhållande till den som resulterade i figur 3. Det innebär att kategorier, som läsaren ser i figur 3, inte alltid återfinns i figur 4, och omvänt. Det beror på att kategorier kan komma att avlägsnas under arbetet med en korrespondensanalys. (Se metodbeskrivning i kapitel 4 samt bilaga 3.)
Jag utgick från de enkätdata som jag anser bäst beskriver studenternas sociala förhållanden och deras studiesituation. Jag satte samman dessa data i totalt 7 variabler, som sedan användes i korrespondensanalysen: *civilstånd*, *ålder*, *termin*, *antal timmar schemalagd undervisning per vecka*, *antal timmar total studietid per vecka* (egna studier plus schemalagd undervisning), *ämnesgrupp* och *studiefinansiering*. (Se också bilaga 3, där variablerna och kategorierna beskrivs ytterligare.)

Tidigare forskning har påvisat skillnader mellan kvinnliga och manliga fritidsvanor och under arbetets gång med denna analys har jag kommit till ytterigare insikt om att kvinnliga och manliga studenters fritidsvanor bör studeras och presenteras var för sig. Det beror på att mönster, karaktäristiska för någon av grupperna, till viss del gick förlorade, när jag samlade både kvinnliga och manliga studenter i en och samma analys/figur. I figurerna härnäst analyseras därför kvinnliga och manliga studenters fritidsvanor var för sig, innan de jämförs med varandra. Tanken med detta är att erhålla en så adekvat bild som möjligt av kvinnliga och manliga studenters vanor och åsikter. Att analysera kvinnor och män separat är möjligt tack vara ett antalet individer i varje undergrupp är tillräckligt stort (kvinnor respektive män).

Figur 4. Resultatet av en korrespondensanalys. Relationerna mellan ett antal kategorier som visar studenternas fritidsvanor (**fet stil**) och ett antal kategorier som visar studiesituationen för studenterna (vanlig stil). 230 kvinnliga studenter, Umeå Universitet.

I ovanstående figur, som innefattar de kvinnliga studenterna i Umeå, är det möjligt att påvisa grupperingar. En grupp, som återfinns i den nordöstra delen i figuren, karaktäriseras av att studenterna är mellan 30 och 39 år, har barn och att de ofta studerar till lärare. De finansierar studierna i relativt stor utsträckning med hjälp av studielån och arbete vid sidan om, och de mest betydelsefulla fritidsaktiviteterna är att vara med partnern/familjen och att syssla med hantverk/konst. Studenter som är medlemmar i religiösa föreningar återfinns ofta i denna grupp.

136 BEST COPY AVAILABLE

Den grupp som befinner sig i på motsatt sida i figuren (den sydvästra delen) kännetecknas av att studenterna läser på termin två, är 24 år eller yngre och ensamstående. Det är relativt vanligt i denna grupp att studera på en idrottsutbildning, och att vara medlem i idrottsförening och gym/aerobics studio. Idrott är en mycket viktig fritidssysselsättning för dessa kvinnliga studenter (de idrottar ofta mer än åtta timmar per vecka).

De studenter som återfinns i figurens nordvästra del kännetecknas av att de läser naturvetenskapliga ämnen och att de har en total studietid på mer än 40 timmar per vecka. De är ofta medlemmar i studentföreningar, fackliga organisationer och naturskyddsföreningar. Det är i denna grupp som vi oftast finner studenter som anger att de mest betydelsefulla fritidsaktiviteterna är att vara i naturen eller att syssla med djur.

En annan grupp, som återfinns i den sydöstra delen av figuren, kännetecknas av att studenterna tillhör ämnesgruppen humaniora, att de har en schemalagd studietid på 11 till 20 timmar (och en total studietid på 10 till 29 timmar per vecka) och att de arbetar mellan 1 och 8 timmar per vecka vid sidan om studierna. De anger att de inte idrottar, utan populära fritidsaktiviteter är istället att läsa skönlitteratur och att gå på café, pub eller restaurant. Medlemmar i kulturorganisationer och Amnesty tillhör relativt ofta denna studerandegrupp.

Sammanfattningsvis finner vi i figurens västra del relativt unga studenter, som läser idrottsutbildning eller naturvetenskaplig utbildning. Det som särskiljer studenter som deltar i idrottsutbildning från naturvetenskapliga studenter, är de studerandes skilda fritidsintressen och olika studiebördor.

I figurens östra del finner vi de studenter som är något äldre, och som tillhör ämnesgrupperna humaniora eller lärarutbildning.

Nu följer en analys av de manliga studenterna. Efter det, följer några sammanfattande diskussioner där skillnader mellan de kvinnliga och manliga resultaten analyseras.

Figur 5. Resultatet av en korrespondensanalys. Relationerna mellan ett antal kategorier som visar studenternas fritidsvanor (**fet stil**) och ett antal kategorier som visar studiesituationen för studenterna (vanlig stil). 165 manliga studenter, Umeå Universitet.

En grupp manliga studenter i figurens nordöstra del kännetecknas av att de är relativt unga, att de läser naturvetenskapliga ämnen och att de har en total studietid (schemalagda studier plus egna studier) på 40 timmar eller mer per vecka. Det är i denna grupp som vi finner de studenter som tillhör studerandeföreningar och naturskyddsföreningar, och det främsta fritidsintresse är också att vara i naturen.

I figurens sydöstra del finner vi de manliga studenter som läser på tredje eller fjärde terminen, som idrottar i relativt stor utsträckning och som är medlemmar i idrotts- eller friluftslivsföreningar. (Dessa studenter idrottar ofta åtta timmar eller mer per vecka.)

158

BEST COPY AVAILABLE

I figurens sydvästra del återfinns de studenter som läser lärarutbildning eller idrottsutbildning och som relativt ofta är ensamstående. De anger att de finansierar studierna med hjälp av studielån och arbete vid sidan om studierna (det är i denna grupp som vi oftast finner de studenter som arbetar mellan 9 och 16 timmar per vecka vid sidan om studierna). Den schemalagda studietiden är mellan 11 och 20 timmar per vecka och de har en total studietid (schemalagda studier plus egna studier) på mellan 20 och 29 timmar per vecka. Den mest betydelsefulla fritidsaktiviteten för dessa studenter är att idrotta, och det är i denna grupp som vi oftast finner studenter som är medlemmar i gym eller aerobics studios.

En grupp studenter (i figurens nordvästra del) består av individer som relativt ofta är medlemmar i politiska organisationer. I denna grupp finner vi också ofta studenter som anger att de inte idrottar alls (noll timmar per vecka). Den schemalagda studietiden är ofta tio timmar eller mindre per vecka och den totala studietiden är mellan 10 och 19 timmar per vecka. Dessa studenter, som relativt ofta läser humaniora, arbetar ofta mellan 1 och 8 timmar per vecka vid sidan om studierna. Det är i denna grupp som vi finner de studenter som anger att den mest betydelsefulla fritidssysslan är att spela instrument eller att sjunga.

Naturvetenskapliga studenter och naturintresse

Analyserna av både de kvinnliga och de manliga studenterna visar på en koppling mellan ämnesgruppen naturvetenskap och studenternas intresse för naturen. Korrespondensanalysens figurer visar att det finns en grupp studerande som kännetecknas av att de läser naturvetenskapliga ämnen (och att de har en total studietid på 40 timmar eller mer per vecka) och att de har naturen som ett viktigt fritidsintresse. Denna grupp går att lokalisera i såväl figuren med de kvinnliga studenterna som i figuren med de manliga. (Se den nordvästra delen i figuren med de kvinnliga studenterna och den nordöstra delen i figuren med de manliga.)

De citat som följer har hämtats från en intervju (Intervju nr: 8) med en 22-årig manlig student som studerar naturvetenskap (Biologi, c-nivå). Han är ensamstående, bor i studentrum, har 30 timmars schemalagd undervisning per vecka och han arbetar inte vid sidan om studierna. Han säger att den mest betydelsefulla fritidsaktiviteten är att "vara ute i naturen". Han uppger att han ofta är tillsammans med andra studenter när han sysslar med friluftsaktiviteter.

De är studenter som läser naturvetenskap, som han själv. "...det blir det mest biologer... [och de] som man bor med... eftersom jag bor på korridor." Han säger att studier "tar tid", och att det påverkar hans möjligheter till att vara med kamrater på fritiden och att gå på fester och dylikt. Jag frågar vad som kännetecknar hans utbildning. Han svarar:

> *Jag tror att...*, [studenter som studerar] *naturvetenskapliga* [utbildningar]..., *som har väldigt mycket av laborationer och mycket 'bunden tid', får en stark gemenskap inom kurserna. Eftersom de är väldigt mycket, 30-35 timmar i veckan,* [tillsammans] *i skolan. Då lär man känna varandra bättre, jämfört med de som bara bara har några föreläsningar tillsammans. ...vi umgås... inom kurserna.*

Jag frågar vad han sysslar, mer i detalj, när det gäller "att vara ute i naturen". Då säger han: "Ja, det är ju..., väldigt mycket..., ja, fågelskådning. Och [denna sommar] har jag varit ute och tittar på blommor och lavar..., ofta väldigt artinriktat. Men, det kan jag väl säga, att jag även ägnar mig... åt friluftsliv, att vara ute i naturen." [16]

Kvinnor med egna barn motionerar och idrottar i annan omfattning, jämfört med manliga studenter i liknande situation

Korrespondensanalysen visar att ålder och civilstånd är relativt viktiga variabler i en analys av vanor och uppfattningar bland umeåstudenter. Figurerna visar tydligt att det finns ett samband mellan civilstånd och grad av idrottande för kvinnorna. Att bo tillsammans med en partner är relaterat till ett idrottande av 1-4 timmar per vecka, för kvinnorna. Att vara ensamstående är oftast relaterat till en högre grad av idrottande; ofta 8 timmar eller mer per vecka.

En grupp i den nordöstra delen i figur 4 ovan, karaktäriseras av att studenterna är mellan 30 och 39 år och har barn. De finansierar studierna i relativt stor utsträckning med hjälp av studielån och arbete vid sidan om, och de mest betydelsefulla fritidsaktiviteterna är att vara med partnern/familjen och att syssla med hantverk/konst.

[16] Jag frågar om han gör detta ensam eller i grupp. "Ja, det är framför allt tillsammans med kurskompisar. Genom vår studerandeförening. ...vi säger 'nu gör vi nånting', och så far vi ut... Ja, lite ugglelyssning och sånt där..." (Umeå nr. 8., man, naturvetenskap.)

160

Följande citat är från en 30-årig kvinnlig student (Intervju nr: 25) som tillhör ämnesgruppen humaniora. Hon är gift och har barn. Den mest betydelsefulla fritidsaktiviteten, säger hon, är att vara med familjen. Hon berättar att hon har varit aktiv i teaterföreningar och politiska föreningar under studietiden. Hennes fritidsmönster har förändrats i och med att hon har fått barn, eftersom hon inte har "...tid, liksom, med några större fritidsintressen..."

Den fysiska aktivitet som hon sysslar med i dag är cykling till och från universitetet.

> *Jag bor i X...* [ungefär 7 km från Umeå universitet] *så det är ju en bit. Jag känner så här..., att jag vill förena mitt motionerande med nånting. Att jag är på väg nånstans..., eller att jag är ute på nån långpromenad, för att jag vill promenera.*

Det händer att hon inte hinner "röra på sig" i den utsträckning som hon önskar, vilket hon tycker är synd eftersom "...att jag mår bättre om jag rör mig..." Enligt henne så händer det ibland att hon "... inte har nåt naturligt tillfälle..." att röra på sig. Det gäller till exempel "...om det är dåligt väder och jag åker buss en vecka...". Det innebär dock inte att hon går till ett gym eller någon aerobics-studio, enligt henne själv. Hon säger:

> *Alltså, jag har svårt, faktiskt, för det här motionerandet där man åker iväg till en lokal och motionerar en timme och sen far man hem, liksom. Jag har inte tid med det riktigt, tycker jag.*

Citatet visar att hon distanserar sig från vissa former av motionsidrott. En orsak till varför hon väljer att avstå från vissa former av fysisk aktivitet eller idrott, kan vara att aktiviteten uppfattas som en onödig sysselsättning.

Låt oss stanna upp ett ögonblick och analysera denna kvinnliga students situation. Jag vill diskutera några möjliga premisser för motions- och idrottsaktiviteter och det förhållande att sådana aktiviteter kan uppfattas som onödiga (och prioriteras bort) av den kvinnliga studenten.

Högre utbildning bedrivs under liknande villkor som lönearbete. De flesta lönearbeten i samhället är konstruerade för att ta liten eller ingen hänsyn till individens hemmasituation. Det innebär att individen kan ha liten mängd

fritid kvar, efter lönearbetet, när arbetet med att sköta hemmet är undanstökat.[17] Liknande villkor gäller för universitetsutbildning. När individen väljer att delta i sådan utbildning minskar samtidigt denna students möjligheter att sköta hem och hushåll. Detta påverkar i sin tur det övriga livet och den mängd fritid som finns kvar när nödvändiga sysslor är avklarade.

> *Contrary to popular mythology, being a student in higher education has never been easy yet the mythology persists. ...the apocryphal belief... all students are "wealthy, lazy, privileged and high on drugs most of the time". The reality is, of course, very different. For many students, particulary mature women, "leisure is just a mythology". /—/ It seems to us that corporate rhetoric about "open access" to higher education ignores the conflicts which students experience between the domestic side and university side of their lives. The demand of home, childcare and care of adults conflict with the demands of university timetables, attendance at lectures and seminars and assignment deadlines. Negotiating the boundaries between the public and private spheres and meeting the demands of both is difficult for increasing numbers of women students.* (Cotterill & Waterhouse, 1998, 11-12.)

Sammanfattningsvis ser vi tydliga mönster i figuren med de kvinnliga studenterna, vad avser civilstånd, ålder och idrottande. Motsvarande mönster är svåra att finna i figuren med männen. (Varken ålder eller civilstånd bidrar, i någon större omfattning, till de mönster som återfinns i figuren med de manliga studenterna.) Dessa resultat styrker tesen, som tidigare forskning har diskuterat, om att kvinnliga studenter ibland har många uppgifter, arbeten, roller att spela och ambitioner att leva upp till (Cotterills & Waterhouse, 1998, 11-12). Ibland upplever de kvinnliga studenterna den totala belastningen så stor, att de väljer att inte idrotta vid sidan av alla de övriga aktiviteterna och plikterna.

Denna känsla av att vara överbelastad med arbetsuppgifter och plikter, av både formell och informell art, är förvisso inget unikt för studenter. Stråhlman (1994, 20-21) visar i en undersökning bland svenska kvinnor, som idrottar regelbundet, att mer än 10 procent anger *ansvar för hem och familj* som ett slags hinder för att kunna idrotta i den utsträckning som de skulle vilja.

[17] Bourdieu noterar i analysen av det moderna samhället i *Distinction* (Bourdieu, 1984) att yrkesarbetande kvinnor har liten fritid vid sidan om det arbete som utförs i hemmet. Ofta kombinerar dessa kvinnor flera aktiviteter (till exempel tv-tittande och att sticka eller att stryka kläder) för att kunna utföra olika sysslor under en och samma tidsperiod. Jämför med kvinnan i citatet ovan, som säger: "...jag vill förena mitt idrottande med nånting" (intervju nr. 25).

KAPITEL 9

Madisonstudenternas fritid

Utgångspunkten för resultatredovisningen i detta kapitel är densamma som för föregående kapitel: Jag analyserar studenternas viktigaste fritidssysslor och hur de kombinerar studier med fritid.

Den inledande resultatredovisningen visar sammanfattningsvis att de tre mest betydelsefulla fritidssysslorna i Madison är "att utöva idrott", "att vara med vänner och bekanta" (dessa två kategorier var bland de tre mest populära även i Umeå) och "att vara med partnern/familjen". Fritiden har stor betydelse i madisonstudenternas liv, precis som i Umeå. Fritidssysslorna kompletterar studiearbetet, menar flera studenter.

Efter denna grundläggande redovisning följer en korrespondensanalys. I den analysen kartläggs relationerna mellan fritidsvanor, socialt ursprung och studiesituation. Korrespondensanalysens figurer analyseras med hjälp av citat.

Slutligen jämförs situationen i Umeå och Madison med varandra, i resultatkapitlets avslutande delar.

Medlemskap i föreningar, arbete vid sidan om studierna och betydelsefulla fritidsaktiviteter

Tabellen nedan visar medlemskap i föreningar, arbete vid sidan om studierna och de mest betydelsefulla fritidsaktiviteterna i Madison.

Tabell 15. Medlemskap i föreningar/klubbar, arbete vid sidan om studierna och mest betydelsefulla fritidsaktivitet. Uppdelat på ämnesgrupp. Data från den amerikanska undersökningen (University of Wisconsin-Madison). Procent.

	Lärarutb. n 117	Naturvet. n 92	Humanist. n 112	Idrottsutb. n 66	Totalt n 387
Föreningsliv och arbete vid sidan om studierna (procent)					
Föreningsmedlem (ej idrott)	43	41	42	34	41
Medlem i idrottsklubb	26	24	28	46	29
Har ett arbete vid sidan om studierna	69	50	71	83	67
Mest betydelsefulla fritidsaktivitet *					
Utöva idrott	26	17	9	39	21
Vara med vänner/bekanta	15	16	14	5	13
Vara med partner/familj	13	3	4	3	6
Vara i naturen	7	10	3	6	6
Läsa skönlitteratur	2	5	14	0	6
Kafé, restaurant, pub	2	4	8	2	4
Lyssna på radio	2	2	5	0	3
Lyssna på rock/pop	2	7	2	0	3
Spela instrument/sjunga	1	2	4	2	2
Gå på bio	1	3	2	2	2
Se på teve	1	1	4	2	2
Föreningsliv (ej idrott)	3	2	2	0	2
Övrigt	10	8	12	12	11
Ingen uppgift	17	18	17	29	19
Totalt	100	100	100	100	100

* Studenterna fick svara på frågan *Vilken fritidsaktivitet betyder mest för dig.*

Av tabellen framgår att 41 procent av samtliga studenter har ett medlemskap i en förening (ej idrottsförening)och att skillnaderna mellan de fyra ämnesgrupperna är små. Den enda grupp som riktigt avviker är idrottsstudenterna. I den gruppen är andelen medlemmar i föreningar mindre, jämfört med i de övriga ämnesgrupperna. Vad det beror på kan jag endast spekulera i. Dessa

idrottsstudenter är i större utsträckning medlemmar i idrottsklubbar och motsvarande. Kanske det är en förklaring till varför de inte är medlemmar i andra, icke-idrottsliga föreningar.

I Umeå var motsvarande siffra för samtliga studenter högre (ungefär 50 procent). Storleken på andelen studenter, som är medlemmar i föreningar av olika slag, är därför ganska lika i de bägge länderna. Dock, det är svårt att säga hur lika/olika situationen vid de bägge universiteten är, eftersom begreppet "föreningar" kan skifta i betydelse mellan de bägge orterna.

Då är skillnaderna mer markanta vad gäller medlemskap i idrottsklubb. I Umeå är cirka 50 procent medlemmar. Av tabellen här ovan framgår att cirka 30 procent av madisonstudenterna är medlemmar i sådana klubbar. En relativt stor skillnad mellan länderna alltså, vilket torde vara intressant för kommande forskning att studera ytterligare i detalj. Är dessa skillnader en indikator på ett lägre idrottsintresse bland studenter i Madison?

67 procent av samtliga studenter i Madison har ett arbete vid sidan om studierna, enligt tabellen. På nationell nivå uppger US Department of Education (1999, 20) att 79 procent av alla studenter (på grundutbildningsnivå i USA, under perioden 1995-96), arbetade vid sidan av studierna. Siffrorna visar också att omfattningen på detta extra-arbete varierar. Ju mer studenterna arbetar vid sidan om studierna, desto oftare anser de att detta arbete hindrar deras studier på olika sätt (vilket i och för sig är en truism).

Cirka 70 procent av madisonstudenterna, som deltar i lärarutbildning och humanistisk utbildning, har ett arbete vid sidan om studierna. Bland idrottsstudenterna är siffran ungefär 80 procent. Den stora avvikaren är ämnesgruppen naturvetenskap, där 50 procent har ett arbete vid sidan om studierna. Även i umeåundersökningen var det studenterna i naturvetenskap som i minst omfattning hade ett arbete vid sidan om studierna.

Att det i bägge länderna är naturvetare som i minst utsträckning har ett arbete vid sidan om studierna är intressant. Det kan tala för att undervisningskulturer, åtminstone vad avser omfattningen på schemalagd undervisning inom olika ämnesgrupper (i jämförelse med varandra), i viss grad kan sägas vara internationellt jämförbara.

De mest betydelsefulla fritidsaktiviteterna enligt madisonstudenterna är att syssla med idrott, att vara med vänner/bekanta eller familjen/partnern samt att vara i naturen. Motsvarande kategorier återfinns i topp på den svenska "listan" (Se kapitel 8, umeåundersökningens motsvarande resultat).

Kategorin "att vara i naturen" hamnar högt på listan över de mest betydelsefulla fritidssysslorna både i Umeå och Madison. Vad beror detta på? En möjlig förklaring är att bägge universiteten har en relativt hög andel studenter som kommer från glesbygdsområden. Umeå ligger i norra Sverige och Madison i mellanvästern i USA, som består av glesbygd och jordbruk, och dessa universitet rekryterar en stor del av sina studenter från respektive område.

Vi har sett att kategorin "att vara med vänner" är vanlig. Vilken betydelse tillskrivs detta begrepp i intervjuerna? Flera studenter säger att det oftast innebär att man man ser på tv, studerar tillsammans eller att man bara umgås och pratar med varandra. "Sometimes we just talk..., about our lives", säger exempelvis en kvinnlig lärarstudent (Ma, 15).

> *Most of the things I do are with my friends, when I do have leisure time... On a daily basis, a lot of my leisure time activities just involve meeting up with friends and going out..., having long conversations... I'm doing a lot of things that I never used to, which I do enjoy. Just having conversations with friends.*
> (Kvinnlig humanist, Madison nr. 13.)

Idrotten spelar en stor roll i många studenters liv. Flera studenter joggar regelbundet eller sysslar med annan motionsidrott. En manlig lärarstudent (Ma 9) säger att han var "a runner in high school and an even bigger runner in college". En kvinnlig student säger:

> *— Now it is more exercising, like health conscious things. Because I feel like I spend so much time in the classroom or in a library sitting down, and I get really stressed, that I exercise to burn off stress and to get outside. I think there is like a bigger awareness. I don't know if I just got older, or if it's the environment on health issues and fitness, so it is more important to me than before.*
> — So you are doing a lot of physical activity?
> *— I am trying to. Before, when I would get stressed out, that would be the first thing to go. But now when I get stressed out, I try to keep that and it really helps me focus better and burn off all the stress. Not all of it. A lot of it.*
> (Kvinnlig humanist, Madison nr. 10.)

Flera studenter nämner "att gå på party" som ett vanligt fritidsnöje. När jag ställer frågan "vad gör man som student i Madison på fritiden" så svarar studenterna att det finns en uppsjö av fritidsaktiviteter, och "partying is one of them." (Manlig naturvetare, Madison nr. 3.)

Fritiden, "ett måste"

Precis som i Umeå säger flera studenter i Madison att studierna inte skulle vara möjliga utan fritid. Det existerar ett slags växelverkan mellan studierna och fritiden. Studenterna anser att det är viktigt att strukturera vardagen och studietiden — både den schemalagda och den egna studietiden. Men detta är inte så enkelt som det låter. "Because what usually happens is you'll sway from one side, more towards the other. And you'll find yourself then, having to overcompensate later on", säger en manlig humanist (Madison nr. 7). Det finns alltid något annat, vid sidan av studierna, som "stjäl" tid från studierna eller som konkurrerar om tiden med studierna. Om det inte handlar om tillfällen då man verkligen måste studera. Till exempel de tillfällen då man "...have an exam...", för då måste man sätta sig ned och jobba med kurslitteraturen, säger en manlig naturvetare (Madison nr. 2). En annan student säger följande:

> *This past year, I've always felt like if I'm not studying — if I'm trying to do something else — I'm always worried about studying. I feel I have to get something done. So I found it hard to get much leisure time activity... like, exercise wise... I can never get my mind off my studies... I—I A lot of years, I never really had felt this way, but this year.* (Manlig idrottsstudent, Madison nr. 32.)

En sak som förenar studenterna, är det egna studieansvaret och den självdisciplin som följer på detta ansvar. Som student har man en viss grad av frihet, vilket innebär att man kan vara borta från studierna ett tag utan att det får allvarliga konsekvenser. När man är student, har man "free time", men samtidigt förväntas man vara disciplinerad och prestera bra.

> *My first couple of years, there was so much free time, because, if your..., I wasn't that disciplined. And so I'd just go to my classes, and that's only about 3-4 hours a day. So then I watch TV — way too much —, and just hung out with my friends — way too much. But now, I'm better. I don't watch so much TV. But I do hang out with friends a lot.* (Kvinnlig humanist, Madison 6.)

Det gäller att ha självdisciplin, för att klara studierna, så att man kan prioritera i ett stort fritidsutbud och samtidigt klara studierna. Man bör undvika att syssla med fritidsaktiviteter i allt för stor utsträckning. Om man gör det riskerar man att studierna blir lidande, som följande student beskriver:

— Could you help me identify any other characteristics or attributes that you need to get along fairly well as a student?

— *In this town, there are always so many fun activities going on, you know, that kind of tease you away from your studies, away from, away from like the main reason you're here. And I've seen it happen to people, where slowly but surely the priority goes from school and education to having fun. You know, the study time keeps becoming less and less, and you know, peer pressure can, you know, be a part of that, too. You've got to stay disciplined within yourself to not get into that peer pressure of having too much. You know, knowing when you can have fun. Budgeting your time, I think is a big part of it. Balancing the time between education, studying, and you know, leisure time, having fun. Those are characteristics that you must have here.*

(Manlig idrottsstudent, Madison 26.)

Sammanfattningsvis visar resultaten att fritid och studier flyter ihop. Det är svårt att särskilja dessa fenomen och analysera dem helt separat från varandra. Resultaten visar också att studenterna menar att det är viktigt att finna ett slags balans mellan dels studier, dels fritidssysslor.

Korrespondensanalys av fritidsvanor

Socialt ursprung och fritidsaktiviteter

Den nästkommande figuren sammanfattar information om vad studenterna i Madison gör på fritiden, i relation till data som beskriver deras sociala ursprung.

Figur 6. Resultatet av en korrespondensanalys. Relationerna mellan kategorier som visar studenternas fritidsvanor (**fet stil**) och kategorier som visar sociala ursprung (vanlig stil). 387 studenter vid University of Wisconsin-Madison (USA).

Om vi väljer att studera ovanstående figur *översiktligt*, finner vi välutbildade föräldrar i den västra halvan och föräldrar med låg utbildningsnivå i den östra. Väljer vi att istället studera figurens fyra kvadranter, finner vi i det *sydöstra*

BEST COPY AVAILABLE

hörnet en grupp studerande som uppger att deras föräldrar är arbetare. Föräldrarnas favoritfritidssysselsättningar uppges vara att se på tv (både för modern och fadern). Åtminstone en av föräldrarna har gymnasieutbildning. Studenterna med denna bakgrund och i denna grupp säger att de helst läser skönlitteratur, lyssnar på radion eller är med partner eller familjen. De studenter, som arbetar 9 till 16 timmar per vecka vid sidan om studierna, återfinns relativt ofta i denna grupp. Här finner vi också de studenter som inte motionerar/idrottar alls på fritiden.

Följande kvinna (Madison nr. 19) är en representant för denna grupp av studenter (i det *sydöstra hörnet av figur 6*). Hon är 22 år och studerar till lärare. Hennes föräldrar har ingen akademisk utbildning. Jag frågar vad hon sysslade med på fritiden när hon växte upp. Hon svarar:

> *When I was really little, I read all the time...* [but] *my parents don't read very much... I hung out a lot with my family and we'd do a lot of picnics and sport type things. Swimming, the beach, that kind of stuff. Then, in high school, when your friends get more important, it was more like hanging out. You go to someone's house and sit there. Or movies.... I played a lot of sports in high school. Softball and basketball, mostly... I was on teams for those two sports.*

Jag frågar om de reste, under hennes barn/ungdomsår. "Not really.", svarar hon. Familjen hade inte tillgång till stuga eller husvagn, men de brukade campa ibland, speciellt under hennes gymnasieår. "I mean, we would go camping every once in a while... My parents have friends that have land and we have a camper, one of those pop-up campers... But we never like went on family vacations or anything. I don't think they could really afford it."

De relativt välutbildade föräldrarna i Madison återfinns i studerandegruppen i *figurens västra del*. I denna grupp är det vanligt att bägge föräldrarna har akademisk utbildning och att föräldrarna arbetar som tjänstemän, jämfört med situationen för de övriga studenterna i figuren. Det är vanligt att både fadern och modern har sysslat med tävlingsidrott. Populära fritidssysslor för studenterna är att vara på café, pub, att lyssna på rock/pop-musik och att delta i föreningsliv. De uppger också att idrott är en viktig fritidsaktivitet.

Den 28-åriga manliga student som citeras härnäst (Madison nr. 9), kan sägas representera denna grupp (*figurens västra del*). Hans föräldrar har akademisk utbildning. Jag frågar vad de arbetar med, och han svarar: "Right now my parents are both teachers. My mother teachers in a... grade school..., fourth

170

grade... And my father teaches... as a history professor at [a state university in Minnesota]." Hans syskon "...all have finished college...", och han själv är inriktad på att bli lärare i framtiden. "In the near term, I have my sights set on becoming a teacher", säger han. Han växte upp i ett samhälle som har cirka 25 000 innevånare.

Under barn/ungdomsåren var han ofta tillsammans med kompisar på fritiden.

> *I spend a lot of my time with friends... Yeah, we do anything. Before you could get around on bicycles, you walked together. And when you could get on your bicycles, you do that... I hang out with friends, in that sense, all the way up to age 18. In middle school and high school, you also choose to get on a sports team. And I did some football and swimming early, and then I choose running as my sport... I also, as soon as I turned 16, I got a job because I wanted to... I worked 1.5 years at McDonalds, and then I worked 1.5 years at a restaurant...*

Under hans uppväxt använde familjen ofta bilen för att resa och uppleva olika saker.

> *As we were growing up... we did a lot of family activities... Sunday and Saturday particularly, we'd go on these small trips around the state... or just the local area. And Dad and Mom would always have something like a, you know how towns are having festivals and parades. You go to a certain park, or you'd go biking.*

Jag frågar om det var vanligt att familjemedlemmar läste böcker, under hans barn/ungdomsår. "There were a lot of books [i hemmet], but I didn't read too much. That was my own choice. A lot of my siblings read, especially my sisters..."

Han berättar att han brukade löpträna med sin far, när han gick i gymnasiet. "He [fadern] started when..., we both started at the same time, as I was in 9-10th grade, when I was 15. So that was a common thing..., that we would do a lot of running together. I also had a brother that started running about that time. And of course, if you've got something in common like that, to share with your, one of your parents, it's going to help the relationship."

Denna fritidsaktivitet sysslar de fortfarande med, enligt studenten. "Yeah, my parents are only 3 hours away. So we go see them about, you know, every

couple of months, or they'll come over here. My father is a runner, too, so for him and I to go running together is not uncommon..." Detta är något som de säkert kommer att fortsätta med i framtiden, tror han, "... if we're within driving distance and all that."

Han reflekterar över hur hans fritidsvanor har förändrats under de senaste åren:

> *I think the older you get, the more responsibilities you have and the less time you have to do as you please. So, with that in mind, the older I get, the more constructive use of time I try to find... So it's a different outlook as you get older, and with that in mind, you're going to, your leisure time you might spend as much so casually, just hanging out with something to do, as you get older. But you still are going to need and value friendships. It's just that you'll probably, these friendships won't be so spontaneous and your meeting with them. It won't be every day after school. It will be more like you'll set up a time; let's meet Friday night at Keller* [en studentpub/-cafeteria]. *Let's meet wherever. So you'll set. The friendships are very important, so you still need your leisure time activities, or you'll go crazy. But it's more structured. Your whole lifestyle is probably more structured, out of this strong sense of responsibility for your life.*

Jag frågar vilken inflytande hans familj och föräldrar har haft på studierna. Han svarar:

> *When I relate to my parents, I would say it's just the general environment of the home, where there was respect for education, respect for knowledge. That type of environment got me all the way up to age 18, when I did leave home at that point... /---/ And although I didn't have this great thirst for knowledge, being around the brothers and sisters who had achieved at such a level, drove me to try to achieve at that level. And my mother would assist me very much with any homework. Especially, say in middle school years, when I can credit her a great deal for getting me through courses such as English or writing, where it wouldn't come naturally. And it's almost like a 1-on-1 tutor to have at home, to help you write papers and such.*

Han är en representant för den *västra delen*, av föregående figur, där vi ofta återfinner välutbildade föräldrar. Han har haft ett gott stöd hemifrån som lärt honom vikten av att vara målinriktad i studierna. På universitetet fortsätter han att vara målinriktad på samma sätt, säger han.

Studiesituation och fritidsaktiviteter

Här undersöks fritidsvanor i relation till sociala förhållanden och studiesituation och mitt syfte är att analysera vanor och sociala gruppstrukturer (bland annat ämnesgrupp) vid universitetet i Madison.

Korrespondensanalyserna utgick från 8 variabler för fritidsaktiviteter och -vanor samt 7 variabler som visar sociala förhållanden och studiesituation: civilstånd, ålder, termin, antal timmar schemalagd undervisning per vecka, antal timmar total studietid per vecka (egna studier plus schemalagd undervisning), ämnesgrupp och studiefinansiering.

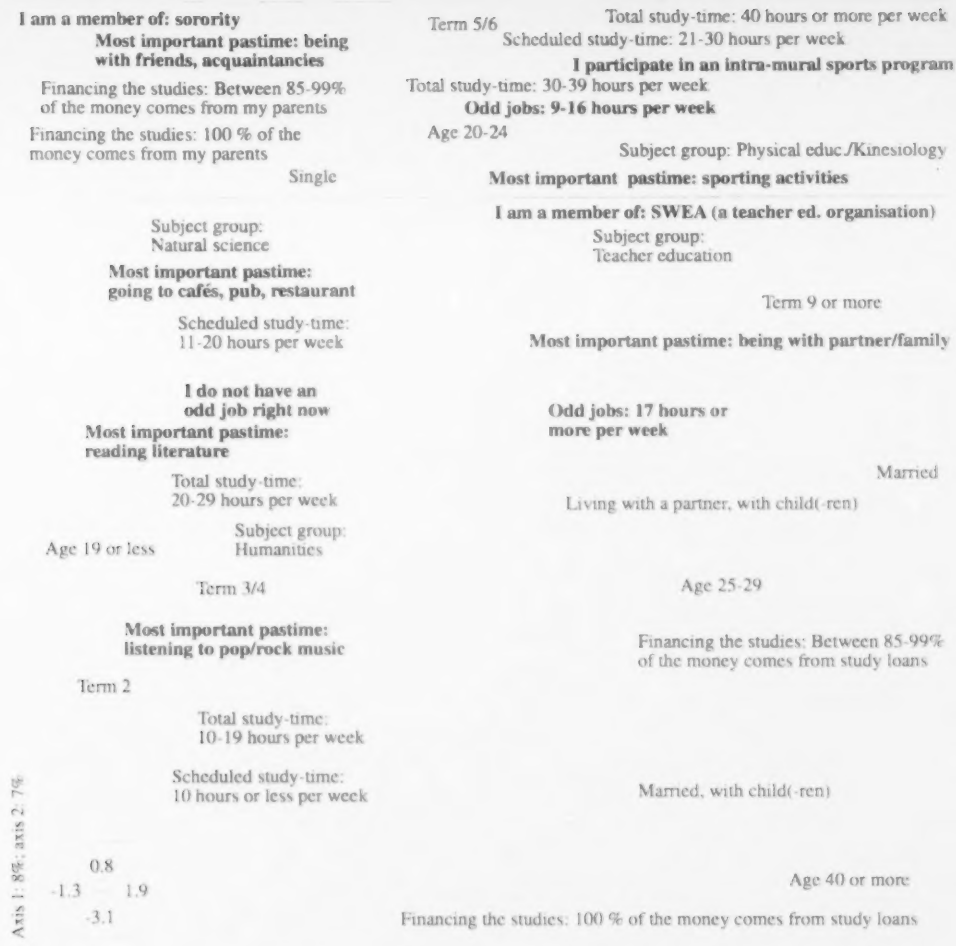

Figur 7. Resultatet av en korrespondensanalys. Kategorier som visar studenternas fritidsvanor (**fet stil**) och kategorier som visar studiesituationen för studenterna (vanlig stil). 275 kvinnliga studenter, University of Wisconsin-Madison (USA).

Den studerandegrupp som återfinns i figurens sydvästra del karaktäriseras av att studenterna är 19 år eller lägre och att de läser på termin 2 eller 3/4. Dessa kvinnliga studenters schemabunda studier omfattar 20 timmar eller mindre per vecka (se kategorierna "10 timmar eller mindre per vecka" och "mellan 11 och 20 timmar per vecka"). Den totala studietiden (schemalagda studier plus egna studier) är 10 till 29 timmar per vecka ("10 till 19 timmar per vecka" och "20 till 29 timmar per vecka"). Relativt ofta anger studenterna i denna grupp att de läser humaniora. Studenterna anger att de sällan har ett arbete vid sidan

BEST COPY AVAILABLE

om studierna, och de anger att de tycker om att läsa skönlitteratur samt att lyssna på pop- eller rockmusik.

I figurens nordvästra del finner vi studenter som är medlemmar i *sorority*-studentklubbar (≈ kvinnoföreningar vid universitet) och som anser att deras viktigaste fritidsnöje är att vara med vänner och bekanta eller att gå på caféer, pubar eller restaurant. Dessa studenter är ofta ensamstående och studerar naturvetenskapliga ämnen. Mellan 85 och 100 procent av deras studiefinansiering sker med hjälp av pengar från föräldrarna.

I figurens sydöstra del finner vi studenter som är 25-29 år eller 40 år eller mer, som är sammanboende och har barn eller är gifta (med eller utan barn). De läser ofta termin 9 eller högre och de läser lärarutbildning. Vi finner också kategorierna för medlemskap i SWEA (en studentförening för blivande lärare). Det är i denna studerandegrupp som vi relativt ofta finner de som anger att de finansierar sina studier med hjälp av studielån till 85-100 procent. Studenterna i denna grupp tycker om att vara med partnern eller familjen. De arbetar ofta 17 timmar eller mer per vecka vid sidan om studierna.

I figurens nordöstra del finner vi de kvinnliga studenter som tycker att idrott är den viktigaste fritidssysslan. De anger också att de arbetar 9 till 16 timmar per vecka vid sidan om studierna. Att delta i idrottstävlingar som arrangeras av studentföreningar vid universitetet, är också viktigt. Dessa studenter anger ofta att deras schemalagda undervisning är cirka 21 till 30 timmar per vecka. De anger en total studietid på mellan 30 och 39 timmar per vecka eller mer än 40 timmar per vecka. De är ofta 20-24 år och de studerar på termin 5/6 eller 7/8 och de läser ofta idrottsutbildning.

Här följer intervjucitat från en kvinnlig student som studerar idrottslärarutbildning. Hon är "Physical Education major".[1] Hon är en representant för den östra halvan av figuren, där vi återfinner blivande idrottslärare och lärarstudenter. I denna del finns också studenter som tycker om att vara med sin partner, i relation till andra möjliga fritidssysslor, och som uppskattar att idrotta.

[1] Hon säger: "I declared a major at the beginning of my junior year... and in my sophomore year I had decided I wanted a different major... So more or less happenstance... into physical education." (*Sophomore* ≈ andraårsstuderande.) Hon tror att det är vanligt att studenter resonerar på detta sätt, inför valet av "major". Hon förklarar: "...a lot of my peers within my group chose [physical education major] from the onset, but a lot of them, too, happened into it. A lot of them chose it. Some of them happened into it..."

Vid tidpunkten för intervjun arbetar hon med "student teaching" [≈ praktik, på en skola]. Det är en del av utbildningen, där hon och hennes kamrater arbetar i skolor som lärarassistenter. Hon berättar att detta pågår under en stor del av terminen och att hon dels arbetar sida vid sida med lärare, dels leder klassundervisning självständigt. "We do a lot of teaching. It's for us to learn the real live ropes of what's going on out there. It gives you more of a real perspective on the job than just the classroom training can offer."

Jag frågar hur detta påverkar hennes fritid. Hon svarar: "This semester is different... my time [at university, studying] is not homework. In stead, most of my time is with little kids tugging on my shirt, you know. With little kids making demands on me."

När det gäller fritidsaktiviteter, säger hon:

> *Sometimes, it's just me and the cat, and we sit and read together, but... Usually my leisure time involves other people. My fiance and I love to do a lot of athletic things. We have a tennis court right there on our apartment property. We have a swimming pool. We're camping next weekend. We like to hike. So we do a lot of our exercise things together. We also go for walks together. And I go for walks a lot with my mom, and my sister. We bought roller blades two years ago, so we roller blade.... a lot.*

Jag undrar hur pass regelbundna aktiviteterna är, och hon svarar att fritiden "...is more like... time we spend together, release time. That time is time when nobody has demands on me but me."

Under intervjun har det framkommit att hon har varit aktiv i elevföreningar och klubbar under gymnasietiden, och jag frågar om det fortfarande är så. Hon svarar:

> *It was different in high school. Here on campus..., to get into all of that stuff..., if you wanted to be on the student senate, or..., I think, you pretty much have to be a political science major... That's just not for me.*

Hon har inte tid till att syssla med sådana aktiviteter, eftersom studierna tar tid.

> *I got by in high school pretty easily without doing a lot of studying. Once I got here, I really had to hit the books. It is overwhelming, the first couple of years of college, too, you're surprised at how much more studying it takes.*

Figur 8. Resultatet av en korrespondensanalys. Relationerna mellan ett antal kategorier som visar studenternas fritidsvanor (**fet stil**) och ett antal kategorier som visar studiesituationen för studenterna (vanlig stil). 112 manliga studenter, University of Wisconsin-Madison (USA).

I den östra halvan av figuren ovan finner vi de studerande som läser idrottsutbildning (i nordöstra delen av figuren) eller lärarutbildning (sydöstra delen). Gruppen i den östra halvan karaktäriseras av att studenterna är mellan 25 och 29 år och att de läser på termin 7 eller högre. De studenter som är gifta återfinns relativt ofta i denna grupp. De schemalagda studierna är 10 timmar eller mindre per vecka och den totala studietiden är mellan 10 och 19 timmar per vecka. Dessa studenter anger att idrott är en viktig fritidssysselsättning och att de ofta idrottar 8 timmar eller mer per vecka. Att vara i naturen är en viktig fritidsaktivitet för relativt många av de studerande i denna grupp.

De studerande som återfinns i figurens sydvästra del kännetecknas av att de är relativt unga och att de läser på termin 2, 3 eller 4. I denna grupp finner vi också kategorierna som anger att föräldrarna finansierar mellan 85 och 100 procent av studierna. Vi finner också att den totala studiebördan i denna grupp ligger på mellan 30 och 39 timmar per vecka och att de studerande relativt ofta tillhör ämnesgruppen naturvetenskap. Studenterna som tillhör denna del av figuren anger ofta att de inte har ett arbete vid sidan om studierna.

Slutligen, i figurens nordvästra del finner vi de manliga madisonstuderande som anger att de har schemalagda studier 11-20 timmar per vecka och att de har en total studietid av 40 timmar eller mer per vecka. De studenter som är 20 till 24 år, som läser termin 5/6 och som läser humaniora tillhör relativt ofta denna grupp. Det är i denna grupp vi oftast finner de studenter som anger att de arbetar antingen 1 till 8 timmar eller 9 till 16 timmar per vecka vid sidan om studierna. Viktiga fritidsnöjen för dessa studenter är att vara med vänner och bekanta och att gå på caféer, pubar eller restaurant.

Sammanfattning så långt av kapitel 8 och 9 samt ytterligare några övergripande resultat

Omfattningen av medlemskap i motions- och idrottsklubbar i de bägge länderna skiljer sig åt. 55 procent av umeåstudenterna uppger att de är medlemmar i motions- eller idrottsföreningar, medan ungefär 30 procent av madisonstudenterna uppger samma sak. Resultaten visar också att studenterna i Umeå idrottar i större utsträckning, jämfört med deras kamrater i Madison. Ett sätt att tolka detta är att svenska och nordamerikanska ungdomar är fostrade på olika sätt vad avser denna aspekt. Umeåstudenterna är kanske, sedan barnsben, socialiserade till att söka sig till motions- och idrottsaktiviteter, i större utsträckning än vad studenterna vid University of Wisconsin-Madison är.[2] Svenskarna är kanhända *tränade till att söka sig till fysisk träning*?

[2] Wittgenstein säger: *Av naturen och genom en bestämd träning, uppfostran, är vi så inställda att vi under bestämda omständigheter ger ifrån oss önskeyttringar.* (Wittgenstein, 1992, 150.) Vi är tränade att söka efter något, som tillfredsställer oss, och att uttrycka önskningar. Det är kanske en sådan träning (som individerna har erhållit under uppväxten) som påverkar och styr de svenska studenterna till att idrotta i större utsträckning än de nordamerikanska.

En möjlig förklaring är att synen på motion/idrott och den mänskliga kroppen skiljer sig åt mellan Umeå och Madison. Anta hypotetiskt att umeå- respektive madisonstudenten upplever otillfredsställelse med den egna kroppen. Anta vidare att graden av otillfredsställelsen beror på vilka ideal studenten jämför sig med och vilka jämförelsepunkter hon eller han har.[3] En student är relativt missnöjd med den egna kroppen, om hon eller han uppfattar att *andra personer* har en mer perfekt kropp och *önskar sig* en bättre kropp. Hon eller han anser kanske även att det är *rimligt* att hon/han ska ha det. Ponera att motionsaktiviteter och idrott är generellt vanligare i Sverige, och inom svenska studentgrupper, jämfört med situationen i USA. Anta också att det är ett större socialt tryck på individen/studenten i Umeå/Sverige att sköta kroppen och att uppvisa en kropp som inte är fet. Då kan följande gälla: När en student i Umeå betraktar den egna kroppen och upplever en viss grad av otillfredsställelse leder denna situation till att studenten ser sig omkring och iaktar andra studenter och kamrater. Eftersom idrott är en vanlig sysselsättning vid Umeå universitet, ser studenten det som *naturligt* att motions- och idrottsaktiviteter är ett sätt att förändra sin situation. När studenten dessutom märker att det sociala trycket att uppvisa en icke-fet kropp är stort, ökar chansen att studenten ifråga ska börja motionera/idrotta, jämfört med situationen i Madison.

Det finns skillnader och likheter mellan ämnesgrupper i de bägge länderna, vad avser medlemskap i motions- och idrottsklubbar. Resultaten visar att omfattningen av medlemskapet är högst bland idrottsstudenterna i både Umeå och Madison. Några av idrottsstudenterna planerar att bli lärare i ämnet idrott. De bär naturligtvis inom sig en bild av hur en sådan lärare ska vara. Denna bild påverkas och förstärks också av utbildningssystemet.

[3] Här är jag påverkad av Runcimans texter och teoriet om *relativ deprivation*. Runciman analyserar *...the relation between the inequalities in a society and the feelings of acquiescence* [≈ medgivande, accepterande] *... to which they give rise...* (W. Runciman, 1966, *Relative Deprivation and Social Justice*. London: Routledge, 3.) Hans tes är att *People's attitudes to social inequalities seldom correlate strictly with the facts of their own position.* (Runciman, 1966, 3.) Enligt Runciman beror graden av deprivation och otillfredsställelse hos individen dels på hur individen känner sig, dels på hur situationen i omgivningen upplevs av individen.

> *The educational system helps integrate youth into the... system... The... social relations in education not only inures* [= vänja/härda] *the student to the discipline of the workplace, but develops the types of personal demeanour, modes of self-presentation, self-image, and social-class identification which are the crucial ingredients of job adequacy.* (Bowles & Gintis, 1976, 131.)

Mot bakgrund av detta citat kan man anta att idrottsstudenterna, genom att idrotta och motionera, skapar och underhåller den egna identiteten som lärare i skolämnet idrott.

I Umeå är det relativt enkelt att identifiera vilken ämnesgrupp som har den lägsta andelen medlemmar i motions- och idrottsföreningar. Det är den humanistiska. Det är möjligt att använda Goffmans syn på gruppnormer och individens handlingar för att tolka detta. Han anser att varje grupp har en idealnorm, som individerna försöker leva upp till. Enligt denna norm finns det fritidsaktiviteter som är lämpade att syssla med, samtidigt som det finns andra aktiviteter som inte är det.

> *Om en individ ska kunna leva upp till idealnormerna under sitt framträdande måste han avstå från eller dölja alla handlingar som är oförenliga med de normerna.* (Goffman, *Jaget och maskerna*, 44.)

Utifrån Goffmans teorier, kan vi anta att humanisterna tenderar att söka sig till andra föreningar än motions- och idrottsföreningar, eftersom ett medlemskap i motions- och idrottsföreningar kanske strider mot idealnormen för en humanistisk student. Sanningen är dock mer komplicerad än så, vilket den komparativa analysen visar. Motsvarande resultat går inte att finna i Madison. Det vill säga, medlemskap i motions-/idrottsföreningar är lika vanligt bland humanister, som bland lärarstudenter och naturvetenskapliga studenter i Madison. Det går inte att säga att den humanistiska ämnesgruppen i Madison har den lägsta andelen medlemmar i motions- och idrottsföreningar. Var hamnar vi då, i analysen av dessa resultat? Det finns åtminstone två sätt att granska dessa förhållanden. Ett är att ställa frågan huruvida humanisterna i Umeå har en starkare idealnorm, jämfört med madisonhumanisterna. Ett annat sätt är att fundera över vilka studenter som ingår i denna undersökning. Kan det vara så att urvalet av studenter vid de bägge orterna är så pass olika, att vi får dessa skilda resultat?

Ett av de mera särskiljande resultaten i denna undersökning är skillnaderna mellan länderna vad avser studenternas arbete vid sidan om studierna. Resultaten visar att 21 procent av studenterna i Umeå har ett arbete vid sidan om studierna. I Madison är siffran betydligt högre. Cirka 70 procent av studenterna i Madison uppger att de har ett arbete vid sidan om studierna.

De studenter som arbetar på detta vis i Madison, arbetar dessutom i större omfattning (fler timmar per vecka), jämfört med de extraarbetande studenterna i Umeå.

Tabell 16. Arbetstid (arbete vid sidan om studierna). Observerad frekvens och radprocent. Data från Umeå universitet och University of Wisconsin-Madison.

	1-8 [a]	9-16	≥ 16	Totalt
Umeå	61 (74)	16 (20)	5 (6)	82 (100)
Madison	64 (23)	111 (44)	86 (33)	261 (100)
Totalt	125 (36)	127 (37)	91 (27)	343 (100)

[a] Antal timmar per vecka.

Av tabellen framgår att 6 procent, av de umeåstudenter som arbetar vid sidan om studierna, arbetar 16 timmar eller mer per vecka. I Madison anger 33 procent, av de studenter som arbetar vid sidan om studierna, att de arbetar 16 timmar eller mer per vecka.

Av den resultatredovisning som presenterats, framgår också att det finns skillnader mellan ämnesgrupperna, vad avser arbete vid sidan om studierna. Bland de naturvetenskapliga studenterna i Umeå anger endast 9 procent att de har ett sådant arbete. Även i Madison uppger studenterna i den naturvetenskapliga ämnesgruppen att den i minst omfattning arbetar vid sidan om studierna.

Resultaten visar att de mest populära fritidssysslorna i Umeå är att utöva idrott, att vara i naturen och att vara med vänner/bekanta. 30 procent av umeåstudenterna säger att idrotten betyder mest för dem, i jämförelse med andra fritidssysslor. 11 procent tillskriver alternativet att vara i naturen samma betydelse. 10 procent säger att umgänget med vänner och bekanta är det viktigaste.

De värdefullaste fritidsaktiviteterna för studenterna i Madison är att utöva idrott, att vara med vänner och bekanta och att vara med partnern/familjen. 21 procent av studenterna i Madison säger att fritidssysslan att utöva idrott, är

den mest betydelsefulla fritidsaktiviteten för dem. 13 procent säger att umgänget med vänner och bekanta betyder mest och 6 procent tillskriver umgänget med familjen/partnern samma mening.

Korrespondensanalysen

I kapitel 8 och 9 användas korrespondensanalysen för första gången i avhandlingen. Resultaten visar att det är möjligt att använda korrespondensanalysen för att belysa och förstå de komplexa relationerna mellan å ena sidan fritidsvanor och å andra sidan sociala data om ursprung och studiesituation.

Idrottsrelaterade kategorier är nära varandra i figurerna; de är positionerade tillsammans i en relativt avgränsad del av korrespondensanalysens figurer. Detta indikerar att dessa idrottsaktiviteter utövas av en grupp studenter, som skiljer sig från andra studerande vid universiteten. Dessa studenter, som idrottar i stor utsträckning, karaktäriseras till exempel av att bägge föräldrarna ofta är högt utbildade och arbetar som högre tjänstemän. (Se figur 3, kapitel 8; och figur 6, kapitel 9.) Detta samband mellan å ena sidan föräldrarnas utbildning och yrken och å andra sidan studenternas motionerande och idrottande framkommer som ett resultat av korrespondensanalysen. Denna metod är dock inte absolut nödvändig för att man ska kunna visa detta resultat. Vi skulle kunna påvisa samma facit om vi, istället för den komplicerade korrespondensanalysen, hade använt oss av mer konventionella metoder — till exempel genom att redovisa data i enkla tabeller. Varför behövs då korrespondensanalysen överhuvudtaget? Förtjänsten med korrespondensanalysen är att den visar en mer nyanserad och rikare bild, av den verklighet som vi försöker förstå. Den visar att situationen för studenterna är mer komplicerad än vad en korstabell med två variabler kan visa; av figurerna framgår att det är fler variabler som samverkar.

Sambandet mellan studentens uppväxtmiljö och nuvarande fritidsvanor framkommer även i intervjuanalysen. Avhandlingsresultaten visar också att det är möjligt att kombinera korrespondensanalysens resultat med intervjuanalyser och att använda citat för att belysa situationen för de grupper som identifierats med hjälp av denna statistiska metod.

Arbetet med att undersöka studenternas fritidsvanor i relation till sociala förhållanden och studiesituation visade att de kvinnliga och manliga stud-

enternas fritidsvanor borde studeras och presenteras var för sig, i denna undersökning. Den statistiska analysen avslöjar att omständigheterna för dessa två grupper skiljer sig åt. Figurerna visar att det för kvinnorna finns ett samband mellan civilstånd och graden av motionerande och idrottande. För de manliga studenterna saknas motsvarande mönster.

Forskare har i tidigare studier betonat vikten av att studera kvinnors och mäns fritidsaktiviteter men att samtidigt även beskriva ramarna för dessa aktiviteter. Dessa ramar hjälper oss att förstå varför vissa aktiviteter är populära bland män medan andra aktiviteter är mer vanliga bland kvinnor, säger Henderson i en forskningsrapport från 1995:

> *När aktiviteter kräver mycket tid och/eller pengar, såsom att vara amatörmusiker, maratonlöpare eller bergsklättrare, är det ofta mansdominerande aktiviteter. Många kvinnor känner att de inte har resurser att ägna sig åt sådana aktiviteter, varken tidsmässigt eller ekonomiskt. Dessa kvinnor söker sig istället till mindre krävande aktiviteter som 'passar' bättre med deras ansvar för hem och familj.* (Henderson, 1995, 33.)

De samband mellan kön, civilstånd och idrottande, som korrespondensanalysen påvisar, kan förklaras med hjälp av den tes som Henderson presenterar i citatet. Kvinnor prioriterar inte idrottandet, i lika stor omfattning som männen, när livsvillkoren förändras; de blir äldre, de flyttar ihop med en partner, gifter sig eller skaffar barn.

Henderson anser att det är av stor betydelse att olika aspekter av kvinnors liv och upplevelser studeras och analyseras.[4] I min undersökning har jag försökt genomföra en sådan analys av såväl kvinnors som mäns situation och vi har sett att korrespondensanalysen kan användas för att göra detta.

[4] Henderson menar att feministisk forskning kan vara ett medel för att undersöka underliggande sociala strukturer, som ligger till grund för forskningsmodeller och resultat (Henderson, 1995, 35).

Intervjuanalyserna

Så långt en resumering av enkätdata. Låt oss se vad intervjuanalyserna har gett. Av dessa analyser framgår att flera studenter anser att det i princip är omöjligt att bara studera utan att samtidigt sysselsätta sig med något på fritiden. De menar att fritidssysslorna kan fungera som ett slags supplement till studiearbetet. Vidare klargör studenterna att man, som effektiv student, ibland måste vara disciplinerad. Det innebär i sin tur att man bör kunna strukturera sin tillvaro på ett lämpligt sätt. Fritidsaktiviteterna hjälper till att strukturera studierna, menar de, och kan göra det lättare att studera.

Resultaten visar att studenter ser fritidsaktiviteter som något väsentligt. De anser att det finns ett slags samspel eller symbios, mellan studierna och fritiden/fritidsaktiviteterna.

En slutsats av intervjuanalysen, är att flera studenter tillskriver motions- och idrottsaktiviteter en relativt stor betydelse. Ett antal uppger också att de idrottar regelbundet. Vidare, studenterna säger att de behöver ett luftombyte emellanåt, när de studerar. Ett sätt att uppnå detta, är att kombinera studier med regelbundna motions- och idrottsvanor. Några studenter upplever att det är lättare att studera efter ett motionspass. Den spontana reaktionen på dessa studenters uttalanden är att fokusera intresset mot de fysiska aktiviteterna; vilka fysiska aktiviteter är det de talar om och vad betyder just dessa? Förhållandet kan dock vara svårtolkat, vilket diskuteras nedan.

Fritiden är också något som har en potential att störa studierna. Studenterna menar att det ibland är svårt att kombinera studierna med fritidsaktiviteterna. Det stora utbudet av fritidsaktiviteter innebär att de flesta studenter alltid kan finna något att göra, vid sidan om att studera. Detta kan leda till problem, enligt några studenter. Resultaten visar att studenter ibland upplever konflikter mellan det egna studiearbetet och sina fritidsaktiviteter. Problemen kan vara av varierande art och tidvis upplever studenterna ångest på grund av att studieambitioner och fritidssysslor krockar. Det gäller att ha självdisciplin, menar ett flertal studenter, och att finna en jämvikt mellan studiearbete och fritidsinriktad verksamhet.

När studenterna tar ställning till vad som är viktigast, studierna eller fritiden, menar de flesta att studierna är det fundamentala. Några motiverar detta

med att de till syvende och sist är studenter, och att de därigenom i första hand ska prioritera studierna.

Vissa motiverar sitt fokus på studiearbetet utifrån ett slags ekonomiskt resonemang. De menar att det inte är försvarbart att prioritera studierna lågt, eftersom det kostar pengar att studera. Ett annat resonemang gäller studiernas betydelse för det kommande yrkeslivet, i jämförelse med fritidsaktiviteternas mera avkopplande funktion. Fritidsaktiviteterna har en mer kortsiktig målsättning, menar de.

Sammanfattningsvis är motions- och idrottsaktiviteter viktiga för flera studenter. Några studenter tillskriver också idrottandet en viss betydelse i relation till studiearbetet. De kopplar samman idrotts- och studievanor och menar att studierna går lättare om de motionerar regelbundet.

Hur ska man tolka denna utsaga från studenterna? Ett till synes naturligt sätt att göra det, är att analysera dessa två fenomen — fysiska aktiviteter och studiearbete — utifrån ett antagande om att fysiska aktiviteter fyller vissa basbehov.[5]

I forskningen om människors fritid och motions- och idrottsvanor återfinns ofta en grundtes om att alla människor har ett basbehov av att röra på sig och att leva ett fysiskt aktivt liv.[6] Oavsett om tesen är verbaliserad eller ej, utgår forskaren ifrån den när hon eller han studerar människors fritidsvanor för att se vilka behov som fysiska aktiviteter (motions- och idrottsaktiviteter) tillfredsställer. Detta leder till att forskningen fokuseras mot dessa *fysiska* aktiviteter. För den typ av forskning som analyserar studenters studie- och fritidsvanor kan detta innebära, till exempel, att man studerar sambanden mellan fysisk aktivitet och studieframgång.[7] Detta sätt att resonera har sina poänger

[5] Tanken om att människan har basbehov återfinns i den tidigare forskningen. Vissa forskare hävdar att alla människor har samma grundläggande basbehov, som måste tillfredsställas. Se till exempel L. Doyals & I. Goughs *A Theory of Human Need* (London: MacMillan, 1991).

[6] Många gånger är tesen uttalad och används som en klarlagt utgångspunkt, men ibland är den mer dold, som ett implicit grundantagande vars riktighet man utgår ifrån. Värt att notera är att jag dock inte bestrider det allmänna antagandet om att människor kan sägas ha basbehov. Tesen om att människor har ett basbehov av att röra på sig och att vara fysiskt aktiv ifrågasätts inte heller.

[7] Svartbo & Sjöström, 1996, *Sambandet motion och studieresultat*.

men det finns andra sätt att analysera och förstå fritidsvanor. Sätt som inte nödvändigtvis fokuserar de fysiska aktiviteterna.

Anta att det behov som idrottandet fyller har litet att göra med idrottandet; att idrottandet även har andra innebörder, vid sidan om det fysiska. För vissa kan det kanske handla om ett slags jakt på förströelser. Nu hävdar jag inte att alla studenter söker sig till fritidsaktiviteter enbart i en jakt efter distraktion från vardagen. Vad som avses är snarare att vissa — kanske framför allt de relativt unga studenterna? — utför aktiviteterna som ett slags avbrott i den tomma och trista vardagen.[8]

Dessa förströelser fyller ett behov som har att göra med människans sökande efter tidsfördriv. Detta sökande har kommenterats av tänkare under lång tid i den akademiska debatten, till exempel av Pascal i boken *Tankar* från 1670. Andra tänkare har också noterat människans sökande efter förströelser och ständiga jakt efter nya upplevelser.

> [The] *field of new experiences — the desire for heightened states of stimulation, physiological expansion, change, adventure, thrill, shock. Drink and drugs are an expression of it, and interest in "sensations", reports of scandal, crime and disaster in the press, and these accounts are the artistic aspect of the drink habit. Games and play are more organized expressions. Hunting and scientific pursuits contain the pattern, and it is interesting that language has applied the name "pursuit" in both connections.* (Thomas, 1966, 141.)

Av ovanstående citat från W.I. Thomas framgår att människans liv kännetecknas av ständiga försök att finna nya händelser och äventyr. Han menar också att motions- och idrottsaktiviteter kan ses som ett uttryck för detta sökande.

[8] *Den som inte ser världens tomhet måste själv vara mycket tom. Alla ser den emellertid, utom de unga människorna som är helt fångna av sina förströelsers larm och av tankar på framtiden. Men beröva dem deras förströelser, och man skall få se dem förtorka av leda!* (Pascal, 1971 [1670], 93.)

Längre fram i boken diskuterar Pascal hur vi människor sällan tycks leva i nuet: *Vi tar framtiden i förskott, vi vill liksom påskynda den, som om den dröjde med att infinna sig. Eller också förlorar vi oss i det förflutna för att hålla fast det, som om det flög för fort. Så barnsliga är vi, att vi irrar omkring i tider där vi inte har något att göra, utan att alls bry oss om det som nu verkligen är vårt. Och så lättsinniga, att vi förlorar oss i tider som inte längre är, medan vi tanklöst låter den enda tid som är verklig för oss glida oss ur händerna. Det beror på att nuet vanligen plågar oss.* (Pascal, 1971 [1670], 98.)

KAPITEL 10

Umeåstudenternas idrottande

När det gäller studenternas motionsaktiviteter och idrottande har jag valt att analysera vilka aktiviteter som är de mest *populära* och i vilken *omfattning* som aktiviteterna utförs. Därefter beskriver jag *uppfattningar* om motions- och idrottsaktiviteter bland studenterna. Till slut genomförs en *korrespondensanalys* av ett relativt stort datamaterial, där data om studenternas idrottsvanor analyseras i förhållande till demografiska data, data om socialt ursprung och om studiesituationen. Syftet är att teckna en bred bild av vad studenterna gör när de idrottar och att analysera dessa aktiviteter i relation till olika aspekter och variabler som är av intresse i studien (se figur 2, kapitel 4).

Studenterna i undersökningen är inte bara studenter i mina ögon utan också, i många fall, unga människor. Ungdomar idag har större möjligheter att frigöra sig från gamla familjetraditioner och normer, jämfört med situationen för ett antal decennier sedan.[1] Fritiden och det egna idrottandet kan därför vara en plats där unga individer bryter gamla vanor från hemmet för att pröva något nytt. Mot denna bakgrund är det intressant att använda korrespondensanalysen för att studera studenternas motions- och idrottsvanor i förhållande till deras sociala ursprung. Vilka eventuella förbindelser finns mellan föräldrarnas respektive studenternas motions- och idrottsvanor och hur kan den statistiska analysen hjälpa oss att påvisa dessa kopplingar?

[1] Jämför Ziehe (1986 & 1989). För en diskussion om hur ett deltagande i idrottsaktiviteter, i en eller annan form, kan möjliggöra för individer att frigöra sig från traditioner och ideal, se Rowe (1995).

Idrott är populärt bland många

Resultaten visar att idrott är en populär fritidsaktivitet bland många studenter. På enkätfrågan "Vilken fritidsaktivitet betyder mest för dig?" svarar ungefär en tredjedel av studenterna att det är *idrott* (Se kapitel 8).

Flera studenter säger också att det är vanligt att idrotta; att det finns en idrottskultur vid Umeå universitet. På fritiden så "sportar många studenter", menar de. Vissa hävdar också att Umeå universitet är känt för att många av dess studenter idrottar på fritiden.

> — Vad gör man, som student i Umeå, vilka ställen går man till och...?
> — *Nåt som är otroligt bra här i Umeå det är ju IKSU då så klart* [En sportanläggning, se kapitel 5], *för där har du tillgång till alla möjliga fysiska aktiviteter...* (Manlig lärarstudent, 23 år.)

Hur många timmar per vecka idrottar studenterna? Jag har sammanställt enkätsvaret på denna fråga i nedanstående tabell:

Tabell 17. Tid som ägnas åt idrott, fördelat på ämnesgrupper.

	Lärar n 132	Natur n 108	Hum n 107	Idrott n 48	Totalt n 395	
0 timmar/vecka	5	4	10	0	21	(5)
0,1-3,9 tim/v.	58	54	57	10	201	(52)
4,0-7,9 tim/v.	24	31	23	48	115	(29)
> 8 tim/v.	11	11	8	40	53	(13)
Ingen uppgift	2	0	2	2	5	(1)
Totals	100	100	100	100	n 395	(100)

Not: I enkätfrågan definierades idrottsutövande som *fysiska aktiviteter där individen vanligen byter om till sportdräkt och/eller duschar efteråt.*

Av tabellen framgår att 5 procent av studenterna uppger att de inte idrottar alls (0 timmar per vecka). 94 procent säger att de sysslar med någon form av idrott eller fysisk aktivitet åtminstone någon gång per vecka.

Går det att se några skillnader mellan de olika ämnesgrupperna i tabellen? Ja, humanisterna idrottar i mindre utsträckning, jämfört med de övriga, medan idrottsstudenterna idrottar i störst utsträckning.[2] I ett slags mellanposition

[2] Börjesson (1994) visar också att intresset för idrott är mindre bland de studenter som studerar humaniora.

108

återfinns studenterna från naturvetenskaplig utbildning och lärarstudenterna, som idrottar mer än humanisterna men mindre än idrottsstudenterna.

Tabell 18. Tid som ägnas åt idrott, fördelat på kön.

	Kvinnor	Män	Totalt
	n 230	n 165	n 395
0 timmar/vecka	5	6	21 (5)
0,1-3,9 tim/v.	56	43	201 (52)
4,0-7,9 tim/v.	28	31	115 (29)
> 8 timmar/vecka	9	19	53 (13)
Ingen uppgift	2	1	5 (1)
Totals	100	100	n 395 (100)

Av tabellen framgår att kvinnliga studenter oftare förekommer i intervallet *0,1-3,9 timmar idrott per vecka*, jämfört med männen. Vi ser också att männen anger att de sysslar med idrott *i mer än 8 timmar per vecka* i större utsträckning än de kvinnliga studenterna. Vad beror detta på? Det är naturligtvis svårt att säga exakt, utifrån de begränsade data vi har att tillgå här. En möjlig förklaring är att svenska kvinnor, generellt sett, ägnar färre timmar åt idrott, vilket i sin tur beror på könsrelaterade fritidsmönster, som individerna tillägnar sig tidigt i barndomen/ungdomen. Sådana könsrelaterade idrottsvanor är kartlagda i tidigare svensk forskning. Patriksson (1990), till exempel, visar i en riksrepresentativ enkätundersökning bland svenska ungdomar (i åldern 7-18 år) att pojkar ägnar sig åt tävlingsidrott i större omfattning än vad flickor gör.

Vi har nu diskuterat omfattningen av aktiviteterna, men *vilka* aktiviteter är det då som studenterna ägnar sig åt? De mest populära motions- och idrottsaktiviteterna bland studenterna i Umeå visas i nedanstående tabell, uppdelat på de fyra ämnesgrupperna.

Tabell 19. De populäraste motions-/idrottsaktiviteterna.

	Lärar n 132	Natur n 108	Hum n 107	Idrott n 48	Totalt n 395	
Workout/aerobics	14	15	19	6	58	(15)
Joggning	11	12	14	8	46	(12)
Fotboll	7	8	6	17	32	(8)
Promenader	8	5	12	2	30	(8)
Volleyboll	2	7	7	2	19	(5)
Innebandy	5	9	1	2	19	(5)
Simning	5	2	5	0	14	(4)
Alpin skidåkning	2	6	2	4	13	(3)
Badminton	8	1	2	0	13	(3)
Styrketräning	2	3	4	6	12	(3)
Hästridning	5	2	2	0	10	(3)
Kampsport	2	5	1	0	9	(2)
Cykel	4	0	4	0	9	(2)
Basket	2	3	1	4	9	(2)
Gymnastik	4	1	1	4	9	(2)
Längdskidåkning	2	2	1	4	8	(2)
Orientering	1	2	0	8	7	(2)
Golf	2	1	1	2	6	(2)
Dans	2	3	0	0	5	(1)
Tennis	2	0	1	2	5	(1)
Annan aktivitet	10	14	12	25	53	(13)
Ingen uppgift	1	0	7	2	9	(2)
Totals	100	100	100	100	n 395	(100)

Not: Studenterna fick besvara frågan *vilken fysisk aktivitet som betyder mest för dem.*

Totalt sett hamnar två individuella idrotter/motionsaktiviteter i topp: Workout och joggning. Nummer fyra på listan, promenader, är också en aktivitet som kan utövas individuellt.

Här benämns aerobics, joggning och promenader som *individuella* sysslor, för att särskilja den typen av aktiviteter från *lag*-idrotter (exempelvis innebandy). Även om de kallas individuella aktiviteter, är de naturligtvis inte helt solitära handlingar (speciellt inte workout/aerobics).

Bland humanisterna, jämfört med övriga ämnesgrupper, finner vi ett relativt starkt intresse för promenader som motionsform. Fotboll är av någon anledning populärt bland idrottsstudenterna. I denna grupp är workout/aero-

190

bics mindre populärt, i relation till de övriga aktiviteterna — workout är annars mycket populärt i den totala studerandegruppen.

När man analyserar aktiviteterna uppdelat på kön framkommer fler intressanta trender i datamaterialet (Se tabellen nedan).

Tabell 20. De populäraste aktiviteterna, uppdelat på kön.

	Kvinnor	Män	Totals	
	n 230	n 165	n 395	
Workout/aerobics	25	1	58	(15)
Joggning	11	12	46	(12)
Fotboll	3	15	32	(8)
Promenader	10	5	30	(8)
Volleyboll	4	5	19	(5)
Innebandy	3	8	19	(5)
Simning	5	1	14	(4)
Alpin skidåkning	3	4	13	(3)
Badminton	0	8	13	(3)
Styrketräning	2	5	12	(3)
Hästridning	4	1	10	(3)
Kampsport	1	4	9	(2)
Cykel	3	1	9	(2)
Basket	3	1	9	(2)
Gymnastik	4	0	9	(2)
Längdskidåkning	2	2	8	(2)
Orientering	2	1	7	(2)
Golf	1	2	6	(2)
Dans	2	0	5	(1)
Tennis	0	3	5	(1)
Annan aktivitet	9	19	53	(13)
Ingen uppgift	3	2	9	(2)
Totalt	100	100	n 395	(100)

Tabellen visar att kvinnorna i Umeå uppskattar workout, joggning och promenader medan männen också föredrar joggning men därutöver fotboll och innebandy. Ett sätt att tolka dessa resultat är att kvinnorna uppskattar individuella aktiviteter i större utsträckning än männen. Denna skillnad mellan könen återfinns även i madisonundersökningen, vilket jag kommer att diskutera längre fram.

Synen på idrott och ämnesgrupper

Följande intervjuanalys bygger på svaren på frågor som rör uppfattningar om motions-/idrottsaktiviteter i olika ämnesgrupper. Dels har svaren på intervjufrågor av typen "vad är synen på idrott i din ämnesgrupp?" använts, dels har svar på allmänna frågor av typen "finns det något som är kännetecknande för de studenter som läste på din utbildning/något som kännetecknar den studentgruppen?" använts.

Sammanfattningsvis framkommer åsikter av två typer: Dels att idrottsintresse (vilka idrotter man sysslar med och i vilket omfattning) har generella likheter inom hela studerandegruppen, dels att man kan se olikheter mellan skilda ämnesgrupper. Jag kommer att diskutera skillnader och likheter mellan Umeå och Madison i denna fråga längre fram, men redan nu kan sägas att det på denna analysnivå finns likheter. Både i Umeå och i Madison finns nämligen dessa två åsikter representerade bland studenterna, det vill säga att individens intresse för vissa motions-/idrottsaktiviteter antingen påverkas eller inte påverkas av den ämnesgrupp som individen tillhör.

Inga skillnader mellan ämnesgrupper vad avser idrott/motion

Citat från den kategori studenter som anser att det inte finns några skillnader mellan studenter från olika ämnesgrupper, vad avser motion/idrott, analyseras härnäst.

Det första citatet kommer ifrån en manlig naturvetare, som får frågan vilken roll motionsidrott spelar för naturvetarstudenter och han svarar: "Jag vet inte. Det är antagligen lika stor roll som för vilken grupp av studenter som helst. Jag tror att, det är så individuellt. ...det verkar som att folk idrottar väldigt mycket... överlag, så att säga." (Umeå nr. 4) Hans förklaring är inte ovanlig utan den delas av flera andra; det individuella idrottsintresset anses vara en typ av intresse som återfinns bland många studenter. Det andra citatet innehåller ungefär samma synpunkter. Det kommer från en kvinnlig student, som säger:

> *— Dom flesta* [studenter] *motionerar... Jag tror... överhuvud taget..., att många har hållit på med en idrott när dom har varit små. Och när de växer upp... utav farten fortsätter de. De trivs med det och fortsätter. Och det är många, tycker jag, som verkar röra på sig.*
> (Kvinnlig naturvetare, Umeå nr. 12.)

Hennes förklaring, till detta allmänna idrottsintresset, tycks vara att individerna formas i barndomen/ungdomen till att uppskatta idrott. Detta intresse finns sedan kvar när personen i fråga börjar studera — oavsett vilken inriktning studierna har.

Motions-/idrottsintresset skiljer sig åt mellan ämnesgrupperna

Men det är inte alla som har den uppfattningen. Flera studenter säger att vad man gör på fritiden, vad avser motion/idrott, påverkas av vilken ämnesgrupp man tillhör.

Att vara ute i naturen är en populär fritidssyssla bland många studenter. Flera studenter säger att intresset för naturen är extra starkt i vissa studerandegrupper. "De flesta, som jag känner, är ganska intresserade av att vara ute i naturen och så där", säger en kvinnlig naturvetare (Um 19). Nu har kanske skogsvistelser inte något direkt samband med att motionera aktivt, kan tyckas, men studenterna hävdar att det finns ett samband. En annan student säger:

> *— Om man ser på oss biologer, så är vi väldigt mycket ute i skog och mark. Och det tror jag ingen annan studentavdelning toppar. Men det är ju rätt självklart. Det ligger ju mer i ämnets natur eller vad man ska säga. Det är väl ingen, vad ska man säga..., personlighetsskillnad utan det är ju bara det att vi tycker om... Det vi läser, finns ute i naturen... och, för att överhuvud taget kunna titta på det, så måste vi ut. Det är ju sånt också. /—/*
>
> — Hur ser studenterna på fysisk aktivitet, i din studiegrupp? Är det nånting som ni studenter håller på med?
>
> *— Det är ju rätt många som tränar nånting.* [Längre paus.] *Och..., jag menar. Det är ju...* [Längre paus.] *Sen..., biologi... I och med att vi är mycket ute och går i skogen och så där så.* [Längre paus.] *Det beror på vad man ska räkna till fysisk aktivitet, men jag menar... Det är ju..., motion i alla fall, när man är ute och går. Jag menar, om man är ute en vecka och går åtta timmar om dan, så är det motion, helt klart.*
>
> — Hur ofta är man ute på såna grejer när man läser biologi?
>
> *— Dom här längre det är ju bara en gång per termin. Och sen då så brukar man ju försöka ha nån dag då och då. Grejen med biologi är ju att vi är ju lite begränsade till sommaren. Vintern är det ju inte mycket sånt där. Ja i och för sig förra terminen hade vi en vecka då vi läste vinterekologi. Och då var man ju ute en vecka. Men annars är det. Men det är ju rätt mycket, i och med att intresset runt omkring så ordnas egna utflykter och är ute och tittar på fågel och så där så att.* (Manlig naturvetare, Umeå nr. 32.)

Citatet ovan visar att det finns en syn på motion och idrott, kanske främst bland biologistuderande, där skogsvistelser kopplas samman med motionerande. Dessa studenter är också medvetna om att de tillbringar en stor del av tiden i naturen, jämfört med övriga studenter vid universitetet.

Det finns en fokusering mot idrott bland studenter på idrottsutbildningar, säger flera studenter. Denna fokusering beskrivs exempelvis av följande student:

> *Naturligtvis är vi idrottsintresserade, på ett eller annat sätt, allihopa. Dom flesta av oss håller ju på aktivt med nånting. Dom som inte gör det, har antingen gjort det tidigare eller så är dom intresserade av att arbeta inom nån idrott. Det är väl det som särskiljer oss.*
> (Manlig idrottsstudent, Umeå nr. 27.)

Intresset för idrott och hälsa finns bland flera andra idrottsstudenter i intervjuundersökningen. Detta gemensamma intresse skapar en stark gruppkänsla (på samma sätt som intresset för skog och natur skapar en gruppkänsla bland biologerna).

Relationerna mellan vanor och uppfattningar (här: hur mycket en individ tränar/idrottar och individens olika uppfattningar om motion/idrott) är komplicerade, om man samtidigt tar hänsyn till individernas sociala ursprung och nuvarande studiesituation i analyserna. Jag har i tidigare kapitel argumenterat för en sådan analys i Bourdieus anda. Bourdieu säger:

> *...one must first realize that a particular sport cannot be analyzed independently of the totality of sporting practices; one must conceptualize the space of sporting practices as a system within which each element receives its distinctive value. In other words, to understand a sport, whatever it may be, one must locate its position in the space of sports. /—/ This space of sport must then be related to the social space of which it is an expression.* (Bourdieu, 1988a, 154.)

En sådan analys kan utföras med en relationell statistisk analys, som korrespondensanalysen, där en bild tecknas av sambanden mellan ett stort antal kategorier.

134

Korrespondensanalys av idrottsvanor

I nästkommande korrespondensanalys ingår data som beskriver vad studenterna gör (idrottsvanor) samt data beträffande deras studiesituation och sociala ursprung. Resultaten av analysen redovisas i en och samma figur.[3]

Analyserna utgick från ett stort antal variabler. (Se bilaga 3.) Sammanfattningsvis är det variabler som beskriver socialt ursprung (exempelvis föräldrarnas högsta utbildning), sociala förhållanden och studiesituation (till exempel civilstånd och antal timmar schemalagd undervisning per vecka), fritids-/idrottsvanor (exempelvis medlemskap i förening) och uppfattningar om idrott (till exempel motiv för att idrotta).

I följande korrespondensanalyser analyseras de kvinnliga och de manliga studenterna var för sig och figurerna tolkas utifrån ett klustertänkande, likt tidigare analyser i avhandlingen. Det innebär att jag studerar de kategorier som korrespondensanalysen positionerar tillsammans i figurerna. Ibland analyserar jag också vilka kategorier som hamnar i opposition. Med andra ord, vilka kategorier som, i relativ stor utsträckning, är på motsatt sida om mitten (origo).

Att vissa kategorier är i **fet stil** är inte någonting som korrespondensanalysen fastslagit (se fotnot 10, kapitel 8). Det är jag som valt att markera vissa kategorier på detta sätt, så att de blir lättare att finna. De kategorier som är markerade med fet stil är de som beskriver vad studenten gör (exempelvis hur många timmar hon eller han idrottar varje vecka och tillsammans med vem) och vilka uppfattningar studenten har (till exempel om den egna kroppen/utseendet).

[3] I tidigare resultatkapitel har å ena sidan studiesituationen och å andra sidan socialt ursprung analyserats i två *separata* figurer/fält, av orsaker som redan diskuterats.

Här läggs istället fälten på varandra, det vill säga: två fält skapas, utifrån ett antal variabler med hjälp av korrespondensanalysen (ett fält för studiesituationen och ett för socialt ursprung), och dessa förs samman. Se även fotnot 39, kapitel 3.

Figur 9. Resultatet av en korrespondensanalys. Relationerna mellan ett antal kategorier som visar studenternas fritidsvanor (**fet stil**) och ett antal kategorier som visar studenternas sociala ursprung och studiesituation (vanlig stil). 230 kvinnliga studenter, Umeå Universitet.

I den *sydöstra* delen av figuren finner vi en grupp studenter som karaktäriseras av att de idrottar i stor utsträckning. Vi ser också att dessa studenter menar att intensiteten är hög när de sysslar med sådana aktiviteter. Studenterna anger också att de är nöjda med den egna fysiska kapaciteten och den egna kroppen. Föräldrarna till dessa studenter är ofta högt utbildade och har jobb som högre tjänstemän eller motsvarande. En populär motions-/idrottsaktivitet för studenterna i denna grupp är utförsåkning.

BEST COPY AVAILABLE

I den motsatta delen i figuren (den *nordvästra* delen) återfinns en studerandegrupp som kännetecknas av att föräldrarna är tjänstemän på lägre nivå eller att fadern är yrkesutbildad arbetare. Det är vanligast att studenterna i denna grupp anser att de väger för mycket och är missnöjda med den egna fysiska kapaciteten och den egna kroppen. En populär motionsform för dessa studenter är att promenera.

Ett sätt att analysera figuren är att diskutera de övergripande mönster som återfinns i väst-/östlig respektive nord-/sydlig riktning. Studenter med föräldrar som arbetar som högre tjänstemän återfinns i figurens södra delar och studenter som motionerar och idrottar i större utsträckning återfinns i figurens östra delar.

Figur 10. Förenklad version av figur 9.

Figuren ska tolkas på följande sätt: Ju längre åt öster vi fokuserar intresset, desto vanligare är det att vi återfinner studenter som motionerar och idrottar i stor utsträckning. Ju längre söderut vi riktar vårt intresse, desto vanligare är det att vi finner studenter vars föräldrar är högutbildade.

Av de två föregående figurerna framgår också att föräldrar med låg utbildningsnivå och arbetaryrken motionerar/idrottar i mindre utsträckning, jämfört med föräldrar med högre utbildning och tjänstemannayrken. Bourdieu visar ett liknande resultat i *Distinction*: Omfattningen av individernas idrottande varierar beroende på vilket yrke individen har. Andelen som idrottar är bland bönder 2 procent; bland arbetare 10 procent; tjänstemän 11 procent; högre tjänstemän 24 procent och bland "les professions liberales" [≈ yrken av

typen läkare och advokat] 32 procent.[4] Dessa skillnader beror på många saker. Bourdieu nämner till exempel individens ålder som en intressant faktor i sammanhanget. Ålder har mindre betydelse för vissa grupper i samhället, vad avser utövandet av idrott. För dessa är vuxenlivet (man slutar skolan, gifter sig och får barn) inte en begränsande faktor för idrottandet, jämfört med dem som är barn till arbetare och bönder. (Bourdieu, 1984, 215.)

Det finns ytterligare två delar av figuren som är värda att kommentera: Den sydvästra delen och den nordöstra delen. I figurens sydvästra del återfinner vi studenter vars föräldrar i relativt stor utsträckning är högutbildade och har jobb som högre tjänstemän (jämfört med de studerandegrupper som återfinns i figurens norra halva). Här finner vi också de studenter som oftast anger att de inte idrottar alls på fritiden (0 timmar per vecka). En populär fritidssyssla för dessa studenter är att läsa skönlitteratur. De anger att de är medlemmar i Amnesty International och relativt ofta är de också medlemmar i kulturföreningen Humlan. Resultaten visar också att humanister ofta tillhör denna studerandegrupp (i den sydvästra delen av figuren).

I figurens nordöstra del återfinner vi studenter från den naturvetenskapliga ämnesgruppen. De kännetecknas av en relativt hög studiebörda, vad avser antalet schemabundna undervisningstimmar per vecka.

Innan vi går vidare till analysen av de manliga studenterna är det värt att notera några saker i ovanstående figur. Figuren innehåller en mängd kategorier, som tillsammans bildar mönster av olika slag, till exempel de kategorier som beskriver de kvinnliga studenternas föräldrar vad avser föräldrarnas utbildning och yrken. Dessa kategorier är med andra ord betydelsefulla i denna analys av de förhållanden som kännetecknar undersökningens kvinnliga umeåstudenter. Vid en koncentrerad läsning av figuren framkommer också att de fyra ämnesgrupperna är positionerade i varsitt hörn. Naturvetenskapliga och humanistiska studenter, exempelvis, återfinns i motsatta hörn i figuren. Dessa resultat diskuteras ytterligare efter analysen av männens situation.

[4] Bourdieu visar i *Distinction* (1984, 214) att liknande variationer även finns vad avser idrottsaktivitet och *utbildningsnivå*. Skillnaderna mellan könen ökar när man går nedåt i den sociala hierarkin. Variationerna är också mer extrema för vissa idrotter.

Figur 11. Resultatet av en korrespondensanalys. Relationerna mellan ett antal kategorier som visar studenternas fritidsvanor (**fet stil**) och ett antal kategorier som visar studenternas sociala ursprung och studiesituationen för studenterna (vanlig stil). 165 manliga studenter, Umeå Universitet.

Av figur 11 framgår att studenter, vars föräldrar har relativt hög utbildning, och arbetar som högre tjänstemän, återfinns i figurens västra del. Här finner vi också de studenter som motionerar/idrottar i stor utsträckning och som är medlemmar i idrottsföreningar eller gym. I samma del av figurer finns även kategorier som visar att studenterna anser att tävlingsnivån är hög när de sysslar med motions- och idrottsaktiviteterna. Dessa mönster återges i förenklad version i figur 12 nedan.

BEST COPY AVAILABLE

Figur 12. Förenklad version av figur 11.

Det är i figurens motsatta del (den östra delen), som vi finner studenter som inte motionerar/idrottar, eller som sysslar med sådana aktiviteter i ringa omfattning. Denna studerandegrupp kännetecknas av att de inte är nöjda med den egna kroppen (varken vad gäller utseende eller fysisk kapacitet). Populära motions- och idrottsaktiviteter för denna studentgrupp är joggning och promenader. De uppger att de ofta motionerar och idrottar i ensamhet snarare än i grupp eller i ett lag.

Korrespondensanalysen visar sambanden mellan socialt ursprung och fritidsvanor

Resultaten visar att det föreligger skillnader mellan olika grupper, när det gäller idrottsutövande. Skillnader mellan olika klasser vad avser motions-/idrottsvanor har konstaterats tydligt i tidigare svensk forskning.

Detta framgår av den samhällsvetenskapliga idrottsforskningen som diskuterats ovan (exempelvis Patriksson, 1994; Nilsson, 1998; Engström, 1999), eller Socialstyrelsens *Folkhälsorapport 1997*. Den sistnämnda är en i raden av nationella folkhälsorapporter som ges ut av Socialstyrelsen på uppdrag av regeringen. Syftet är att beskriva och analysera hälsotillståndet i olika befolkningsgrupper, som underlag för vidare beslut. I rapporten kartläggs det svenska folkets motionsvanor och resultaten påvisar socioekonomiska skillnader mellan arbetare och tjänstemän: Arbetare motionerar inte regelbundet i lika stor utsträckning som tjänstemän. (Socialstyrelsen, 1997, tabell 5:7.)

Korrespondensanalysens figurer visar också att det föreligger skillnader mellan grupper av studenter vad avser uppfattning om motion/idrott och om den egna kroppen.

Jag har tidigare i avhandlingen argumenterat för att en beskrivning av individers uppfattningar bör kombineras med en analys av sociala strukturer. Sociala strukturer är ofta osynliga och det är svårt för individen att erfara att de påverkar uppfattningar och handlingar (och att de möjliggör förutsättningar för ojämlikhet).[5] Om de är osynliga och svåra att beskriva, hur ska man då kunna analysera dem? Ett sätt för forskaren att åskådliggöra dessa samband är att använda korrespondensanalysen på det sätt som beskrivits. Avhandlingens figurer visar sambanden mellan socialt ursprung och studenternas motions- och idrottsvanor. Figurerna visar också att individer med olika positioner i figurerna kan ha skilda uppfattningar.

Låt mig utveckla det sista argumentet. I sociala rum (korrespondensanalysens figurer), som konstruerats av forskaren, återfinns individer och grupper av individer alltid på olika positioner. Uppfattningar, som finns hos individer med skilda utgångspunkter, skiljer sig ofta åt. De perspektiv (och uppfattningar) som individer har, beror med andra ord ofta på vilka positioner individerna har i de sociala rummen.[6]

Av figuren med de kvinnliga umeåstudenterna ovan, framgår att det är kvinnorna i figurens nordvästra del som är mest missnöjda med den egna kroppen. (I figuren med de manliga studenterna, är det männen i den östra halvan av figuren som är mest missnöjda med den egna kroppen.) De studenter som har motsatt uppfattning, och är nöjda med den egna kroppen, är belägna mittemot. Korrespondensanalysen visar med tydlighet att dessa skilda uppfattningar om den egna kroppen, kommer från individer med skilda posi-

[5] *Thus the submission of workers, women, minorities, and graduate students is most often not a deliberate or conscious concession to the brute force of managers, men, whites and professors. It resides, rather, in the unconscious fit between their habitus and the field they operate in. It is lodged deep inside the socialized body.* (Bourdieu & Wacquant, *An Invitation to Reflexive Sociology*, 24.)

[6] Det råder förvisso ingen tvekan om att individer *...have an active apprehension of the world. No doubt they do construct their vision of the world.* Men, det är samtidigt uppenbart att *...this construction is carried out under structural constraints.* (Bourdieu, 1988, 18.)

tioner i de sociala rummen. (Med sociala rum avses här figurerna.) [7] Ett sätt att tolka detta, är att individernas olikartade sätt att uppfatta den egna kroppen inte enbart bygger på en neutral granskning av biologiska/kroppsliga egenskaper, eller ett rationellt, logiskt resonemang, utan snarare på hur den egna kroppen uppfattas i relation till andra individers kroppar. Och hur den egna sociala gruppen (det vill säga, övriga individer som återfinns i samma del av det sociala rummet) uppfattar den mänskliga kroppen och hur en kropp bör se ut. Och, vilket man inte får glömma, hur andra grupper i olika delar av de sociala rummen ser på den mänskliga kroppen.

[7] På ett övergripande plan kan vi konstatera, inte minst utifrån den tidigare litteraturgenomgången, att människors uppfattningar påverkas av många olika faktorer. Dessa faktorer, liksom förhållanden mellan människor i allmänhet, är komplicerade och svårutredda. Det är mödosamt att kartlägga och beskriva dessa mänskliga samspel. Svårigheterna brukar dock övervinnas i vetenskapliga undersökningar genom att forskaren förenklar.

Ett sätt att göra detta är att relatera uppfattningar om ett avgränsat fenomen till endast ett fåtal, så kallade, beskrivande variabler. Det är vanligt att både svenska och utländska undersökningar följer detta mönster. Studierna kan då genomföras på följande vis: Individers uppfattningar om, till exempel, den egna kroppen kartläggs och forskaren tar samtidigt reda på (till exempel via en enkät) hur ofta en individ motionerar/idrottar. Slutligen analyseras (med eller utan avancerade statistiska tekniker för inferensanalys) korrelationen mellan individens uppfattning om den egna kroppen och omfattningen på motions- och idrottsaktiviteterna. Ett exempel på en sådan studie är LIV 90 (1993); på sidorna 49-50 visar denna undersökning att de som motionerar/idrottar i relativt stor omfattning också upplever sitt subjektiva hälsotillstånd som gott, jämfört med övriga som motionerar i mindre omfattning.

Kvinnligt och manligt

Figurerna visar intressanta förhållanden för de kvinnliga och de manliga studenterna i Umeå, till exempel vad avser föräldrarnas utbildningsnivå och yrken. I den figur som beskriver de kvinnliga studenternas vardag är det relativt enkelt att lokalisera kategorierna som beskriver föräldrarnas utbildning och yrken. I samma figur återfinns också de fyra ämnesgrupperna positionerade i olika delar av figuren. Ett lika tydligt mönster återfinns ej i figuren med de manliga studenterna. Vad beror det på?

Denna typ av pedagogisk analys är svår att genomföra och det är vanskligt att tolka förhållandet mellan socialt ursprung och studieinriktning och kön.

Kim (1998) har studerat antagningen till universiteten i Sverige och hon har funnit skillnader mellan kvinnliga och manliga studenters antagningsmönster (i vilken utsträckning de söker och kommer in på utbildningar). (Hennes data innehåller dock inga uppgifter om olika ämnesgrupper.) Kims resultat visar att koefficienterna (de statistiska sambandsmåtten), som indikerar sambanden mellan å ena sidan variabler som beskriver föräldrarnas utbildning och yrke och å andra sidan variabler för individernas val av utbildning (och antagnings-systemens urval av de individer som erbjuds plats), skiljer sig åt för män respektive kvinnor (1998, 149, tabell 9:2).

Statistiska centralbyrån (SCB) samlar in och publicerar universitetsstatistik och uppgifter om studenters sociala bakgrund. Den senaste rapporten, *Universitet och högskolor, grundutbildning, Social bakgrund bland högskolenybörjare 1996/97* (SCB, 1998), redovisar olika grupper av nybörjare, under 35 års ålder, vid svenska universitet för perioden 1991-1997 med fördelning efter social bakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå. Resultaten visar att fördelningen efter social bakgrund och hemmets utbildningsnivå är mindre sned för kvinnliga studenter jämfört med männen. Siffrorna förklaras med att kvinnor ofta söker sig till utbildningar som har relativt jämn social rekrytering (vård, undervisning).

Analysen av statistik och resultat av denna typ är besvärlig och kräver gott om utrymme för tolkning och tänkande. Inom ramen för denna studie kommer frågor om kvinnliga och manliga studenternas uppfattningar och vanor att diskuteras ytterligare längre fram.

KAPITEL 11

Madisonstudenternas idrottande

Här redovisar jag omfattningen av idrottandet i Madison och synen på idrott bland studenterna i de olika ämnesgrupperna. Efter detta genomförs en korrespondensanalys. Syftet är att analysera idrottandet i relation till ett stort antal variabler och kategorier, däribland studenternas kön, civilstånd, ämnesgrupp och deras föräldrars utbildningnivå och yrken.

I kapitel 9 såg vi att ungefär en femtedel (21 procent) av studenterna i Madison anser att idrott är den fritidsaktivitet som betyder mest för dem. Denna fritidssyssla är alltså viktig för dem men hur många timmar per vecka ägnas åt idrott i Madison?

Tabell 21. Tid som ägnas åt idrott, fördelat på ämnesgrupp.

	Lärar	Natur	Hum	Idrott	Totalt
	n 117	n 92	n 112	n 66	n 387
0 timmar/vecka	11	8	12	2	35 (9)
0,1-3,9 tim/v.	47	54	52	28	182 (47)
4,0-7,9 tim/v.	30	28	28	50	125 (32)
> 8 tim/v.	12	10	8	20	45 (12)
Totalt	100	100	100	100	n 387 (100)

Not: I enkätfrågan definierades idrottsutövande som fysiska aktiviteter där individen vanligen byter om till sportdräkt och/eller duschar efteråt.

Av tabellen framgår att totalt 12 procent idrottar 8 timmar eller mer per vecka. 79 procent idrottar 0,1-7,9 timmar per vecka. 9 procent idrottar inte alls.

Vilka skillnader finns mellan ämnesgrupperna, vad avser antalet timmar per vecka som ägnas åt idrott? Resultaten visar att det är en relativt stor andel av madisonhumanisterna, jämfört med studenter från övriga ämnesgrupper, som inte idrottar. Resultaten visar också att det är relativt många i gruppen lärarstuderande som inte idrottar.

Vilka skillnader finns mellan kvinnliga och manliga studenter beträffande motions- och idrottsaktiviteter? Svaret på frågan hur många timmar per vecka som ägnas åt idrott återfinns i nedanstående tabell.

Tabell 22. Tid som ägnas åt idrott, fördelat på kön.

	Kvinnor n 275	Män n 112	Totalt n 387	
0 timmar/vecka	10	7	35	(9)
0,1-3,9 tim/v.	52	36	182	(47)
4,0-7,9 tim/v.	30	38	125	(32)
> 8 tim/v.	9	19	45	(12)
Totalt	100	100	n 387	(100)

Det är vanligare bland kvinnorna än bland männen att tillhöra de två kategorierna *0 timmar/vecka* och *0,1-3,9 timmar/vecka*. Det är samtidigt vanligare bland männen att idrotta 8 timmar eller mer per vecka. (Detta resultat stämmer överens med situationen i Umeå, vilket diskuteras i kommande avsnitt.) I tabellen nedan visas de populäraste motions-/idrottsaktiviteterna.

Tabell 23. De populäraste motions-/idrottsaktiviteterna.

	Lärar n 117	Natur n 92	Hum n 112	Idrott n 66	Totalt n 387	
Jogging	15	12	11	15	50	(13)
Basketball	6	10	9	24	42	(11)
Walking	15	3	11	5	35	(9)
Workout/aerobics	8	4	14	5	32	(8)
Tennis	9	11	7	3	30	(8)
Biking	10	8	5	5	28	(7)
Volleyball	11	7	4	5	26	(7)
Weight lifting	1	8	4	14	22	(6)
Soccer	3	3	7	2	16	(4)
Dance	3	3	4	5	14	(4)
Swimming	4	5	3	0	13	(3)
Softball/baseball	1	4	4	3	11	(3)
Alpine skiing	3	5	2	0	11	(3)
American football	1	0	3	5	7	(2)
Golf	0	2	2	2	5	(1)
Other activity	10	13	9	11	41	(11)
No information	1	1	2	0	4	(1)
Totalt	100	100	100	100	n 387	(100)

Not: Studenterna fick besvara frågan *vilken fysisk aktivitet som betyder mest för dem.*

Joggning, basket, promenader och workout lägger beslag på de främsta fyra platserna på listan över de populäraste aktiviteterna.

I Umeå är workout, joggning och promenader också bland de fyra mest populära aktiviteterna (Se kapitel 10).

Tabell 24. De populäraste aktiviteterna, uppdelat på kön.

	Kvinnor	Män	Totalt	
	n 275	n 112	n 387	
Jogging	16	5	50	(13)
Basketball	8	18	42	(11)
Walking	12	1	35	(9)
Workout/aerobics	11	2	32	(8)
Tennis	8	8	30	(8)
Biking	8	5	28	(7)
Volleyball	8	4	26	(7)
Weight lifting	2	15	22	(6)
Soccer	4	5	16	(4)
Dance	5	0	14	(4)
Swimming	4	2	13	(3)
Softball/baseball	3	4	11	(3)
Alpine skiing	3	4	11	(3)
American football	0	6	7	(2)
Golf	1	3	5	(1)
Other activity	8	16	41	(11)
No information	1	2	4	(1)
Totalt	100	100	n 387	(100)

Tabellen ovan visar aktiviteterna uppdelat på kön. Joggning, promenader och workout är populärt bland kvinnor. Det resultatet stämmer överens med uppfattningarna bland de kvinnliga studenterna i Umeå. Männen i Madison tycks föredra basket och styrketräning.

Intervjuanalysen visar att studenterna tillskriver aktiviteten *att idrotta* olika betydelser: Det kan innebära att man besöker någon av de stora idrottshallarna eller att man sysslar med utomhusidrotter och fysiska aktiviteter.

Man besöker SERF (se kapitel 5), eller andra hallar, enligt denna student:

> — What's popular to do?
> *— First of all, I would say there's a lot to do here for leisure activity, that would be an advantage to come to the UW-Madison. Because if, within the university they have, you could say facilities galore. If you like gymnasiums for instance. They have the huge Southeast Recreation Facility, SERF, which is immense*

and amazing. And they also have the old gymnasium, up by the university hospital, the Natatorium. And so if you like gymnasiums, you have two excellent gymnasiums. If you like clubs and sports, it seems that you can, it is not hard to get on, say softball, volleyball, football type club or sport team. And this isn't even, you're not thinking about the NCAA or the varsity sports. You can get on, you can call the intramural sports, and you could sign up for those, over at the gymnasiums, you could make contacts. But if you're not into those team sports, and you just like doing things by yourself or with a friend, they have some nice bike-walk trails, right along Lake Mendota, so those are nice for outdoor recreation... (Manlig lärarstudent, Madison 9.)

Man går tillsammans och idrottar (spelar tennis eller basket) och det finns en idrottskultur som är gemensam för alla studenter vid UoW-Madison, menar några studenter.

— Is there something common in terms of leisure time, and...
— *Well, it's, certainly plenty of partying going on. It's not like it was when I was a kid, not quite as, not, I wasn't in college then either. But, I don't know if I'm very well. The biggest thing I see is it seems like everybody exercises.*
— In your program or?
— *Period.* [≈ "punkt slut!".]
— You mean all students all over?
— *All students all over the place seem to be walking, riding their bikes. I see, I exercised at the SERF, I've exercised at the natatorium, and it seems like they just, there's a lot of people working out; playing basketball, throwing a frisbee. Just in general, a very active population.*
— That's a student culture, too, you mean?
— *Yeah. Activity. Very active.*
— And that's a culture that differs students from other people, or...?
— *Yeah, I think so.* (Manlig lärarstudent, Madison 24.)

Studenten ger uttryck för en övertygelse om att många studenter motionerar eller idrottar regelbundet i någon form. Han säger vidare att detta är en signifikant aspekt av studentkulturen vid hans universitet.

Ett resultat av analysen av de intervjuer som genomfördes med studenterna i Madison, är att vissa av dem säger att staden kännetecknas av att många idrottar aktivt. De menar att Madison är en stad präglad av idrott och att studenterna motionerar och idrottar regelbundet. Följande student menar att campusområdet erbjuder många möjligheter till rekreation och motion:

— There are a lot of intramural clubs, like volleyball. There's something for every interest. Like the Hoofers Club has sailing and all kinds of outdoor stuff. /—/ It seems like here..., it just seems like an environment where people are more concerned about being healthy and being outside. People just into, at my hometown, you would never see anyone walking like to the store. And here, I think nothing of walking a mile or two. You know, I enjoy walking. Where... at home, it's like not socially acceptable or something. I don't know how to explain it. (Kvinnlig humanist, Madison nr. 10.)

Studenterna skämtar med varandra om "freshman 15", som innebär att man (påstås) öka cirka 15 *pounds* [≈ 7 kg.] i vikt under det första året vid universitetet (det så kallade *freshman year*).

— There are some people who really are conscious of whether or not they put on weight. People always joke about freshman 15, where you gain 15 pounds during your freshman year. A lot of people like, participate in sports during high school, and don't want to lose any of that that they did. They don't want to lose their muscles, so they continue to work out a lot. [Längre paus.] *There is some body awareness. A lot of people come here and they don't really care. You know, they're aware from home. You know, their parents aren't watching what they eat or what they do, so they kind of go in the other direction and do as little as possible.*

— When it comes to body awareness, do you think that is important among your study peers?

— To some of them it is. You know, they want to make sure they don't... put on weight. Or, they get stronger, or whatever. But to most of my friends, it's not something they're really worried about. They don't want to become too fat or something, but as long as they stay at a medium somewhere, it's not something they're going to put any effort into. (Madison nr. 12, kvinna, humaniora.)

Citatet ovan uttrycker en oro för att bli fet; att "put on weight". Denna individuella ängslan för att inte passa en kroppsnorm är relativt vanlig i samhället, enligt tidigare forskning. Synen på övervikt som ett slags avvikelse från normen har diskuterats av bland annat Johansson (1996). Johansson analyserar människors uppfattningar om kvinnors och mäns kroppar i det moderna samhället och hon konstaterar att slankhet (till skillnad från övervikt) klassificeras som normalt, vackert och hälsosamt. Denna kroppssyn har etablerats under 1900-talet, i framför allt USA och Europa, och den är idag relativt dominerande i västerländsk kultur. (Johansson, 1996, 52.)

För många studenter är den egna kroppens utseende av stor betydelse.

> — People pay much attention to their bodies?
> — *Yeah. Oh, yeah. There's a lot of women there... And there's a lot of women who are on diets. /—/ Yeah, we're all exchanging low-fat recipes. I'm serious about that. We really do. The best way to get low calories snacks and things like that.* (Kvinnlig lärarstudent, Madison nr. 15.)

Av citatet framgår att individerna är måna om att äta rätt och att äta fettsnålt. Denna fokusering på det egna utseendet och rädslan för att bli fet, återfinns både bland manliga och kvinnliga studenter. Analysen av intervjuerna visar dock att fokuseringen är mer uttalad bland de kvinnliga studenterna (både i Umeå och Madison). Av olika anledningar diskuteras frågor om kroppsutseende, mat och fett mer frekvent i de kvinnliga intervjuerna. Det är uppenbart att den egna kroppen väcker känslor; kvinnor är fostrade att vara smala. När kroppen upplevs som allt annat än smal, skapas otrygghet och olust hos flera kvinnliga studenter. Dessa känslor, som uppstår när studenten konfronteras med det egna kroppsutseendet, kan tolkas med hjälp av Kristevas teorier.[1] Kristeva använder begreppen *jouissance* [njutning, fröjd] och *abjektion* [obehag, äckel] i sina analyser av människors känslor och handlingar. Jouissance- och abjektionsupplevelser är känslor hos individen, som sitter djupt och väcks när denna konfronteras med objekt eller fenomen. Enligt Kristeva fostras vi tidigt till att känna fröjd och obehag inför den egna kroppen. [2]

Denna olustkänsla leder i vissa fall till att studenterna sysslar med fysiska aktiviteter på fritiden, i syfte att hålla kroppsvikten i schack. Och, vilket är viktigt att poängtera, detta förekommer både bland kvinnliga och manliga studenter enligt intervjuanalyserna. (En utförligare diskussion kring detta återkommer i kapitel 12 nedan.)

---

1 Kristeva, J. (1982). *Powers of Horror*. New York: Columbia University Press.

2 Anta att individerna tidigt fått lära sig att: *Fet = fel* och *smal = rätt*. Anta vidare att jouissance- och abjektionskänslor sitter djup rotade i varje individ, vilket Kristeva hävdar att de gör. Av detta följer att risken är stor att studenterna kommer att reagera starkt, inför det egna kroppsutseendet. Det kommer inte att krävas mycket, för att kroppsutseendet ska betraktas som felaktigt. Som ett resultatet av detta kan en äckelkänsla skapas hos individen.

Men det är dock inte alltid som det upplevda behovet av att hålla kroppen i trim resulterar i att studenten börjar motionera/idrotta, vilket nedanstående citat illustrerar.

> — How important is physical activity in your current study group?
> — *I don't think it's that high.*
> — How about body awareness, is that important to your study peers?
> — *I think body awareness is higher...* [Längre paus.] *It's just that there is a gap between body awareness and motivation to actually exercise.*
> (Manlig lärarstudent, Madison nr. 17.)

Intresset för och fokuseringen på den egna kroppen och kroppsutseendet är således noterbart både bland kvinnliga och manliga studenter, även om studenterna inte alltid motionerar eller idrottar regelbundet.

Synen på idrott och ämnesgrupper

Några studenter anser att det inte finns några skillnader mellan olika ämnesgrupper vad avser synen på idrott. "I would have to say it's pretty much individual", säger exempelvis en manlig naturvetare (Madison nr. 1), och fortsätter: "Everybody has got their own idea about fitness and what level you should have." Även nedanstående student signalerar detsamma, när det gäller idrott och individualism:

> — So how important is physical activity/exercise in your study groups, in the classes you attend?
> — *As far as...?*
> — Does it contribute to unity; is there a group pressure to do physical exercise...?
> — *Not really. I think it's kind of up to the individual. No one forces you to do it. It's something that you kind of have to do yourself.* [Längre paus.] *Sometimes we'll organize a basketball game or go to a football round. But you kind of have to make the decision to go out.*
> (Manlig humanist, Madison nr. 7.)

Den vanligaste uppfattningen är dock att det verkligen finns skillnader mellan ämnesgrupperna vad avser idrottandet och synen på motion/idrott.

Några studenter säger att det finns en fokusering mot idrott och kropp bland studenter på *idrottsutbildningar*:

> — Do students in your program have anything in common, like a culture?
> — *Um, Yeah. I think that we're all, our culture is more, we're really focused on, I'd say health more so than physical education. Because we all believe that we want to lead a healthy life style, and we all have our own definitions of it, but basically it comes down to, we all want to be healthy and lead a life of moderation, I think... Right, and I think we also, each one of us incorporates some kind of physical activity in our daily lives. We make it a point to. I think we also show that.* (Kvinnlig idrottsstudent, Madison nr. 30.)

Andra studenter poängterar att studenter visserligen är idrottsintresserade, men att intresset för idrott är lägre bland vissa ämnesgrupper. De menar att bland annat humanisterna distanserar sig från idrott:

> — Do people in your study program pay much attention to their bodies?
> — *I don't think so. I don't think that people in the study program are driven in that way. I think the people in a major where they feel more competitive towards other students, like in physics or something where they feel like they have to, they're always fighting against, to become head of the pack or to become, to go farther than other people. I think in that respect that, kind of, plays with their mind, and they do the same things with themselves, Well, I have to be better looking, better build than everybody else. I think more in my field of study, people are a little more relaxed than that. I think that also affects their mind as far as.* (Manlig humanist, Madison nr. 8.)

Av citatet framgår också att humanister upplevs som mer avslappnade och filosofiska, jämfört med studenter från andra ämnesgrupper.

Korrespondensanalys av idrottsvanor

I nästkommande korrespondensanalys ingår data som beskriver vad studenterna gör (idrottsvanor) samt data beträffande deras studiesituation och sociala ursprung. Resultatet av analysen redovisas i en figur.

Analyserna utgick från ett stort antal variabler. (Dessa återfinns i bilagorna.) Sammanfattningsvis är det variabler som beskriver socialt ursprung (exempel-

vis föräldrarnas högsta utbildning), sociala förhållanden och studiesituation (till exempel civilstånd och antal timmar schemalagd undervisning per vecka), fritids-/idrottsvanor (exempelvis medlemskap i förening — ej idrottsförening) och uppfattningar om idrott (till exempel motiv för att idrotta).

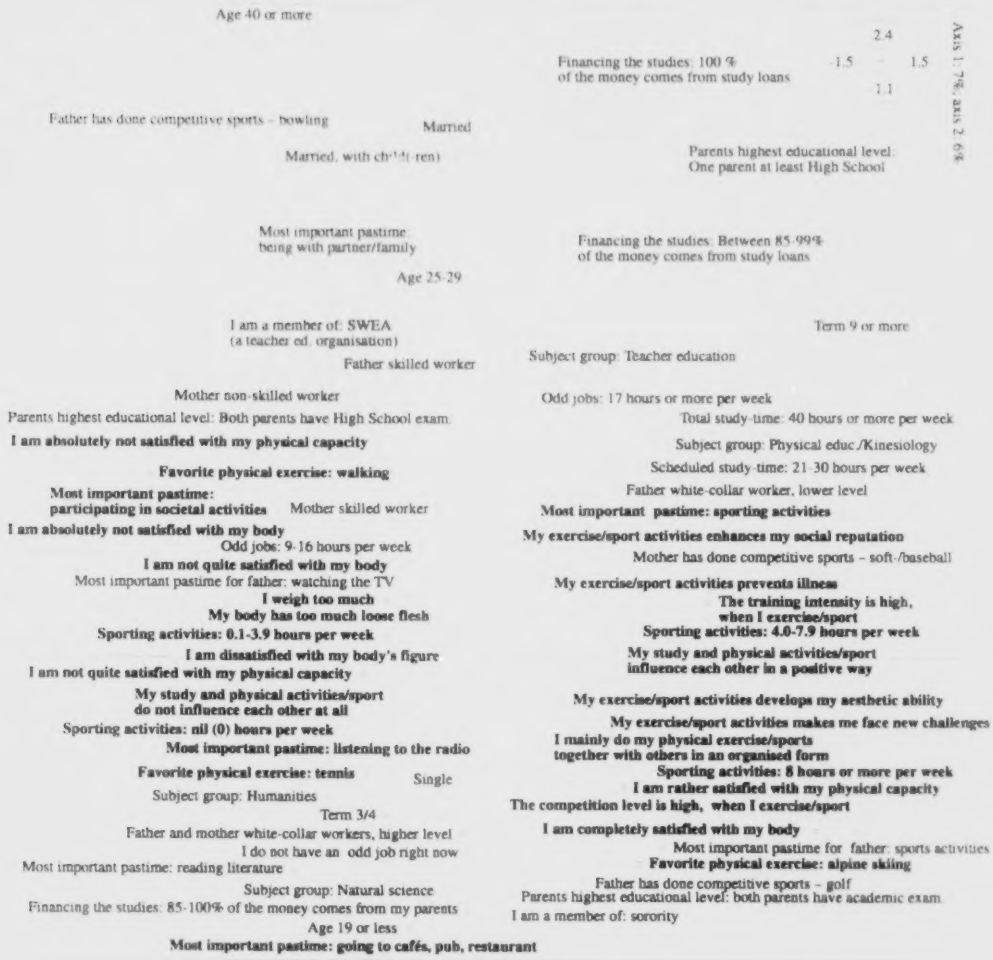

Figur 13. Resultatet av en korrespondensanalys. Relationerna mellan ett antal kategorier som visar studenternas fritidsvanor (**fet stil**) och ett antal kategorier som visar studenternas sociala ursprung och studiesituationen för studenterna (vanlig stil). 275 kvinnliga studenter, University of Wisconsin-Madison.

Av korrespondensanalysen framgår att de studenter vars föräldrar är både högutbildade och arbetar som högre tjänstemän återfinns i den södra delen av figur 13. I figurens västra halva finns de studenter som inte motionerar/idrottar

212 BEST COPY AVAILABLE

i någon större omfattning, jämfört med de studenter som befinner sig i motsatt halva av figuren.

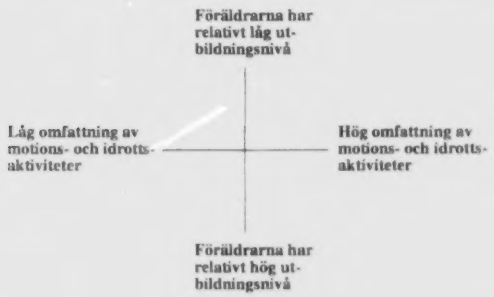

Figur 14. Förenklad version av figur 13.

I figurens sydöstra del återfinner vi de studenter vars föräldrar har relativt hög utbildning och arbetar på höga positioner i samhället. Det är i denna del av figuren som vi också finner de studenter som idrottar i störst utsträckning och som anger att tävlingsnivån är hög när de idrottar. Dessa studenter anger oftare än deras kamrater att deras motionerande/idrottande hjälper dem att utveckla deras estetiska förmåga. De är också relativt nöjda med den egna kroppen. Vidare, de uppger att deras fäder uppskattar motions- och idrottsaktiviteter och att fäderna relativt ofta har sysslat med golf.

Studenter med föräldrar som har en relativt låg utbildningsnivå och som har arbetaryrken, återfinns i motsatt del av figuren (den nordvästra delen). Studenterna uppger ofta att fadern uppskattar tv-tittande. Omfattningen av det egna motionerandet/idrottandet, för dessa studenter, är måttlig. En populär aktivitet är att promenera. Studenterna uppger att de inte är nöjda med den egna kroppen. Vi finner i denna studerandegrupp till exempel relativt ofta uppfattningen att man väger för mycket.

I figurens sydvästra del återfinner vi de studenter som har relativt högutbildade föräldrar och som samtidigt uppger att de inte sysslar med motionsaktiviteter/idrott i någon större omfattning. Populära fritidssysslor för denna studerandegrupp är att gå på café, att lyssna på radio och att läsa skönlitteratur. Det är i denna grupp som studenterna oftast anger tennis som den mest populära motions- och idrottsaktiviteten.

Studenter från de fyra ämnesgrupperna återfinns i skilda delar av figur 13. Lärarstudenter och idrottsstudenter finns i figurens nordöstra del. Den delen

213

kännetecknas av att studenternas föräldrar är relativt lågutbildade och har arbetaryrken. Det är också i denna halva av figuren (den östra halvan) som graden av motionerande och idrottande är som högst. Det förklarar kanske varför idrottsstudenterna återfinns längst österut bland de fyra ämnesgrupperna. Humanisterna och naturvetarna återfinns i figurens sydvästra del. Dessa studerandegrupper karaktäriseras av ett måttligt intresse för motion och idrott, i relation till övriga studenter. I dessa studerandegrupper återfinns också de välutbildade föräldrarna med höga tjänster.

Vidare kan vi notera i ovanstående figur att den vertikala dimensionen (axeln) lyfter fram skillnader mellan ämnesgrupperna. I den norra delen av figuren finner vi kvinnliga lärarstuderande och idrottsstuderande. I motstående del av figuren återfinner vi de kvinnliga humanisterna och naturvetarna. Humanisterna och naturvetarna är således i en position i det sociala fältet (den södra delen) som kännetecknas av en relativt hög social status, vad avser föräldrarnas utbildning och yrken. Det blir intressant att se om motsvarande mönster går att påvisa för de manliga madisonstudenterna, vars situation analyseras härnäst.

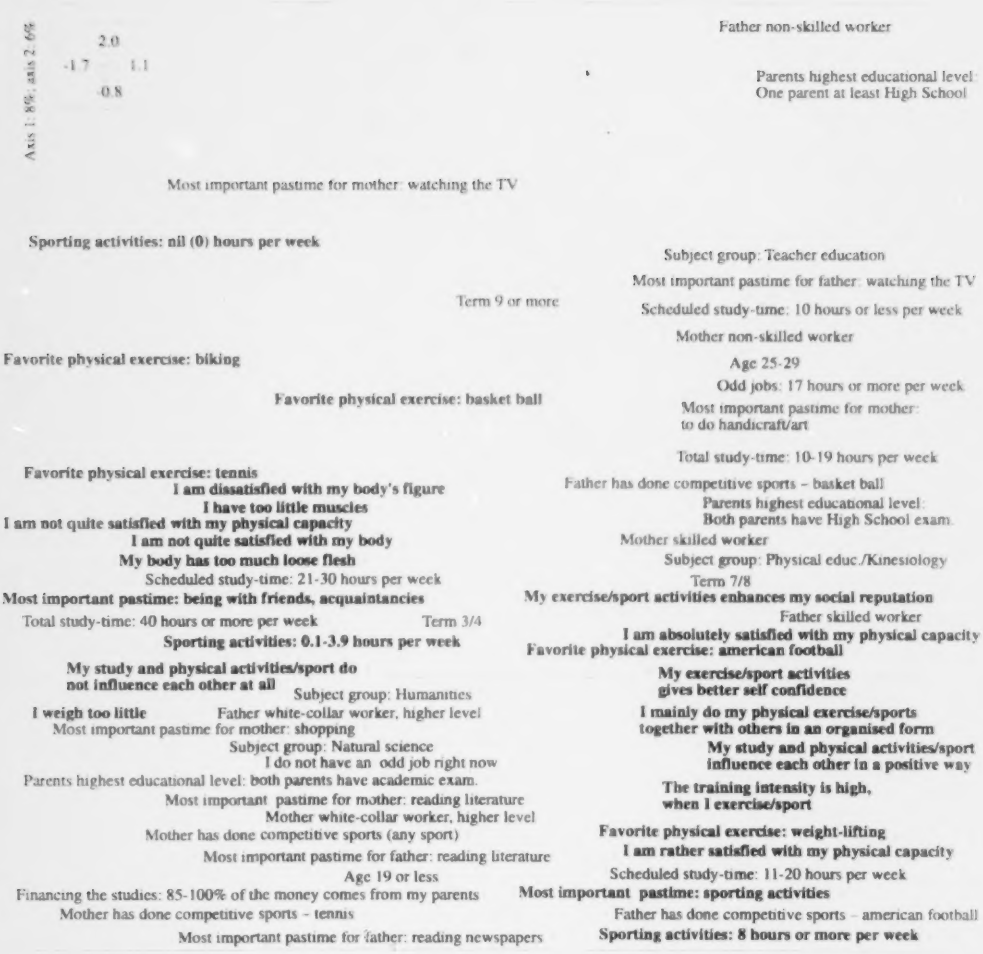

Figur 15. Resultatet av en korrespondensanalys. Relationerna mellan ett antal kategorier som visar studenternas fritidsvanor (**fet stil**) och ett antal kategorier som visar studenternas sociala ursprung och studiesituationen för studenterna (vanlig stil). 112 manliga studenter, University of Wisconsin-Madison.

Av figuren framgår att de studenter vars föräldrar har en relativt låg utbildningsnivå och är arbetare, återfinns i den nordöstra delen. I figurens sydvästra del finns de studenters vars föräldrar är högutbildade och arbetar som högre tjänstemän.

215

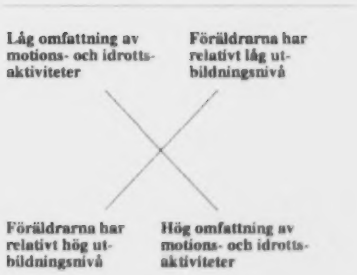

Figur 16. Förenklad version av figur 15.

I figurens sydöstra del finner vi kategorier som visar att studenterna idrottar i stor utsträckning (mer än 8 timmar per vecka) och att studenternas mest populära fritidssyssla är att motionera/idrotta. Träningsintensiteten är hög, när de sysslar med motions- och idrottsaktivitet, vilket framgår av figuren. Vi ser också att en vanlig motions- och idrottsaktivitet för dessa studenter är att styrketräna. Studenterna uppger att de är förhållandevis nöjda med den egna kroppens fysiska kapacitet.

Den nordvästra delen av figur 15 utgör föregående grupps motsats i flera avseenden. Här finner vi oftast den svarskategori som indikerar att studenten inte idrottar alls på fritiden. Dessa studenter uppger ofta att de är missnöjda med kroppen.

Vi har redan konstaterat att studenter med högutbildade föräldrar återfinns i figurens sydvästra del. En vanlig fritidssyssla för bägge föräldrarna är att läsa skönlitteratur. Det är i denna sydvästra del av figuren som vi oftast återfinner de studenter som tycker att de väger för lite.

Lärarstudenterna och idrottsstudenterna återfinns i figurens nordöstra del, i den grupp vars föräldrar är relativt lågutbildade. Humanister och naturvetare tillhör ofta figurens sydvästra del (där föräldrarna har en högre utbildningsbakgrund). Den statistiska analysen visar således på skillnader mellan ämnesgrupperna bland studenterna. I en del av figuren finner vi lärarstuderande och idrottsstuderande. I motstående del återfinner vi humanister och naturvetare — precis som för de kvinnliga studenterna i föregående figur.

Sammanfattning så långt av kapitel 10 och 11 samt ytterligare några övergripande resultat

För många studenter är motions- och idrottsaktiviteter de mest betydelsefulla fritidssysslorna. 30 procent av studenterna i Umeå anger att motions- och idrottsaktiviteter är de allra viktigaste för dem. 21 procent av studenterna i madisonundersökningen anger samma sak. Resultaten visar att cirka 90 procent av studenterna både i Umeå och i Madison idrottar ibland.

Alla studenter idrottar dock inte i lika stor omfattning och resultaten visar att det finns olika grupper vid universiteten som har skilda fritids-/motionsvanor. Analysen av avhandlingens resultat visar till exempel på skillnader mellan ämnesgrupperna. Ett resultat, som är gemensamt för de bägge universiteten, är att humanistiska studenter idrottar i mindre utsträckning, jämfört med de övriga ämnesgrupperna.

Workout/aerobics och joggning är populära motions- och idrottsaktiviteter i såväl Umeå som i Madison. Resultaten visar att några motions- och idrottsformer är mer populära än andra i de olika ämnesgrupperna: Intresset för promenader är till exempel relativt stort bland humanisterna i Umeå och i Madison. I Madison är promenader också poplärt bland lärarstudenterna.

Det finns också skillnader mellan kvinnliga och manliga studenters motionsvanor. Resultaten visar att männen idrottar i större utsträckning, jämfört med de kvinnliga studenterna. Detta resultat gäller för både umeå- och madisonstudenterna.

Ett gemensamt resultat för Umeå Universitet och University of Wisconsin-Madison är att de kvinnliga studenterna uppger att de i stor utsträckning uppskattar workout, joggning och promenader som motions- och idrottsaktiviteter. Männen i Umeå föredrar fotboll och innebandy i större utsträckning än vad kvinnorna gör. De manliga studenterna i Madison föredrar basket och styrketräning mer än vad kvinnorna vid samma universitet gör.

Resultaten pekar på fler skillnader mellan universiteten: Studenterna i Umeå uppger mer sällan att fadern eller modern har tävlingsidrottat, jämfört med studenterna i Madison (tabell 25).

Tabell 25. Föräldrarnas tidigare idrottande. Umeå Universitet och University of Wisconsin-Madison. Procent.

	Umeå	Madison
Fadern har tävlingsidrottat	44	70
Modern har tävlingsidrottat	16	36
Totalt	n 395	n 387

En möjlig förklaring är skillnaderna mellan de bägge ländernas skolsystem. I USA bedrivs skolidrott på ett annorlunda sätt jämfört med i Sverige. Där bedrivs ungdomsidrott och tävlingsidrott ofta *inom* skolan medan det i vårt land är klubbar (vid sidan om skolan) som erbjuder barn/ungdomar att träna och tävla. Detta skulle kunna vara en förklaring till varför föräldrarna i Madison har deltagit i tävlingsidrott i större utsträckning än umeåstudenternas föräldrar. Föräldrarna, till de studenter som deltagit i studien i Madison, har också en hög utbildning, jämfört med situationen i Umeå, vilket också skulle kunna förklara skillnaderna mellan Umeå universitet och University of Wisconsin-Madison vad avser föräldrarnas tävlingsidrottande.

Resultaten tyder på skillnader mellan ämnesgrupperna vad avser föräldrarnas tävlingsidrottande (Ej i tabell). Det är betydligt vanligare att idrottsstudenterna har fäder och mödrar som har sysslat med tävlingsidrott, jämfört med situationen i de övriga ämnesgrupperna. Detta resultat gäller för både Umeå och Madison.

Intervjuanalysen visar att en uppfattning bland studenterna i Umeå är att många studenter vid deras universitet idrottar. De hävdar att Umeå Universitet kan karaktäriseras som ett idrottsuniversitet. Bland studenterna i Madison förekommer en liknande uppfattning om University of Wisconsin-Madison. Det är relativt vanligt att studenter idrottar på fritiden och att många är intresserade av motions- och idrottsaktiviteter, menar några studenter. Alla idrottar, säger de, och gör gällande att idrott och idrottsutövande är vanligt i staden Madison.

Ett fenomen som sammanlänkar Madison med Umeå är tillgången till elitidrottslag på campusområdet; även om tillgången är större i Madison. Flera studenter påminner om att man kan gå och se universitetets egna lag i idrotts-

tävlingar. I Madison finns exempelvis *football*, ishockey eller basket. En kvinnlig humanist (Madison, nr. 10) säger:

> *There is like a comraderie, I guess, like... We're all Badger fans.* ["Bucky Badger" = Universitetets maskot.]

Att madisonstudenterna går på idrottsevenemang som är organiserade av universitetets idrottsavdelning i högre grad än i Umeå beror kanske på de olika sätten att organisera idrotten vid respektive universitet. I Sverige knyts inte idrottsklubbar till grundskolor, gymnasieskolor och institutioner för högre utbildning i lika stor grad som i USA.

> — Is there something that is common to all students, like a culture?
> — *Yeah, maybe not everybody, but I think most people have the same kind of enthusiasm for the school, and the football games.*
> (Kvinnlig humanist, Madison 13.)

Av resultatredovisningarna framgår också att vissa studenter anser (vid bägge universiteten) att intresset för motions- eller idrottsaktiviteter är jämnt fördelat bland alla studenter — oavsett vilka kurser eller utbildningar dessa studenter deltar i. De menar att en individuell students intresse för sådana aktiviteter, är lika stort (eller litet) oavsett vilken ämnesgrupp denna student tillhör. Av resultaten framgår samtidigt, att några andra studenter anser att dragningen till motions- och idrottsaktiviteter är olika stor i skilda ämnesgrupper. Vad man gör på fritiden påverkas av vilken ämnesgrupp man tillhör, menar dessa studenter.

De resultat som diskuteras ovan visar alltså att idrottsintresset är stort bland studenterna vid bägge universiteten. Studenterna sysslar med både individuella aktiviteter och lagidrotter och ägnar sig åt allt från aerobics till golf. Vilka motiv anger studenterna, för att syssla med dessa motions-/idrottsaktiviteter? Umeå- och madisonstudenterna tillfrågades om detta, i både enkät- och intervjuundersökningarna. Enkätfrågan löd så här: *Vilken betydelse har följande motiv för ditt idrotts-/motionsutövande?* (14 motiv räknades upp i enkätfrågan, se tabell 26), och svaren på frågan redovisas i nedanstående tabell.

Tabell 26. Motiv för idrott-/motionsutövande i Umeå och Madison.

Motiv	Medelvärde [a]	Antal [b]
Idrotten/motionen ...		
...ger mig glädje	4,16	767
...ger mig avkoppling	4,10	767
...ger mig starkare kropp	4,07	763
...ger mig självförtroende	3,60	765
...ger mig vackrare kropp	3,35	767
...utvecklar min viljestyrka	3,29	766
... motverkar sjukdom	3,10	765
...ger mig social samvaro	3,06	762
...ger mig nya utmaningar	2,86	765
... utvecklar min kreativitet	2,50	766
... utvecklar estetisk förmåga	2,39	762
...ger mig möjlighet att tävla	2,33	765
... ställer mig inför risker	2,15	764
... ökar mitt sociala anseende	2,01	765

[a] Svaren markerades på en skala 1-5 (1 = Mycket liten betydelse; 5 = Mycket stor betydelse).

[b] Uppgift saknas för 15-20 individer för respektive fråga/motiv (ett så kallat internt bortfall).

Tabell 26 visar att studenterna tillskriver motiv, som har att göra med *glädje* och *avkoppling*, stor betydelse för motionerandet/idrottandet. Glädjens stora betydelse kan förklaras med att studenterna helt enkelt tycker att det är roligt att röra på sig och att idrotta. Vidare, motionerandet/idrottandet leder också till en stunds avkoppling från studierna. Detta har diskuterats tidigare i avhandlingen, i kapitel 9, avsnittet "Intervjuanalyserna". I detta avsnitt, noterade vi att många studenter anser att studierna underlättas, om de motionerar regelbundet, eftersom de fysiska aktiviteterna innebär ett slags avbrott från det teoretiska studiearbetet. Studenterna tillfrågades också om sina motiv (för att motionera/idrotta) i intervjuundersökningen. I dessa intervjuer bekräftar studenterna att idrottandet påverkar studierna positivt — studieresultaten blir bättre, om man motionerar regelbundet.

Viktiga motiv för att idrotta är också att idrotten/motionen ger individen en *starkare kropp* och att den *motverkar sjukdom*. Dessa motiv har en hög rang eftersom de, allmänt sett, kan förknippas med god hälsa och ett bättre leverne.[3]

Motivet *Idrotten/motionen ökar mitt sociala anseende* fick däremot en låg rang i enkätundersökningen, vilket är förvånande eftersom idrottandet även har en potential för att öka individens symboliska kapital enligt Bourdieu.[4]

Utöver glädjen av att röra på sig eller att träna, kan man anta, ur ett filosofiskt perspektiv, att vi borde ha förhoppningen att få visa och/eller berätta för andra om aktiviteterna, på ett eller annat sätt.

> *...oberoende av vad vi äger på jorden, hur friska vi är eller hur bra vi har det på alla vis — vi är inte belåtna om vi inte åtnjuter människornas aktning. Så högt sätter vi människans förnuft, att hur stora fördelar vi än för övrigt kan ha på jorden är vi inte belåtna om vi inte också har en fördelaktig placering i folks omdöme. Detta är den mest eftertrådda platsen i världen. Ingenting kan kuva denna drift.* (Pascal, 1971 [1670], 100-101.)

En förklaring till varför motivet *Idrotten/motionen ökar mitt sociala anseende* fick en så låg rang, är att detta alternativ inte är det första som studenten tänker på. De övriga alternativen (i tabell 26) är mer naturliga, när studenten anger varför hon eller han motionerar/idrottar. Ordet *anseende* är ovanligt i detta sammanhang, ur studentens synvinkel.

Könsskillnader har också analyserats, vad avser de motiv som presenteras i tabell 26. Vid denna analys framgår att könsskillnaderna är speciellt stora vad avser två motiv. Motivet *Idrotten/motionen ger mig en vacker kropp* är mer betydelsefullt bland kvinnor än bland män; medan motivet *Idrotten/motionen ger mig möjlighet att tävla* är mer betydelsefullt bland männen än bland kvin-

[3] Weber diskuterar ett antal möjliga förklaringar till mänskliga handlingar (Weber, *Ekonomi och samhälle*). Handlingar kan enligt honom förklaras utifrån religiösa övertygelser, traditioner eller rationella argument (*zweckrational*) – även om det inte existerar några skarpa gränser mellan dessa olika typer. När studenterna säger att de idrottar för att få en *starkare kropp* och för att *motverka sjukdom*, använder de en *zweckrational*, enligt denna typologi.

[4] Bourdieu (1984). Veblen (1986) använder, i ett annat sammanhang, termen skrytkonsumtion (*conspicuos consumption*) när han beskriver vissa fall av överdimensionerad konsumtion av fritidsrelaterade artiklar och aktiviteter, som sker i syfte att erhålla en högre status.

221

norna. (Ej i tabell.) Skillnaderna mellan kvinnors och mäns rangordning är alltså som störst för dessa två motiv. Medelvärdet för samtliga kvinnor för motivet att aktiviteterna *ger mig en vacker kropp* är 3,6 (motsvarande medelvärde för männen är 2,9). Medelvärdet för samtliga män, vad avser motivet att aktiviteterna ger mig möjligheter att tävla, är 2,9 (medelvärdet för kvinnorna för detta motiv är 2,0).

I enkätundersökningen tillfrågades studenterna om de var nöjda med den egna kroppen och om de var *missnöjda med den egna figuren eller ej*. (Ej i tabell.) Resultaten visar att cirka 40 procent av samtliga kvinnor (i Umeå och Madison) är missnöjda figuren, medan motsvarande siffra för männen är ungefär 10 procent.

Hur ska man tolka detta?[5] Vikten av *att ha en vacker kropp* för kvinnorna har diskuterats i tidigare forskning (Kristeva, 1982; Bengs, 2000). I det moderna, västerländska samhället existerar ett visst skönhetsideal som, tillsammans med media och starka marknadskrafter, förmodligen påverkar kvinnor i större utsträckning än män.

Men även männen påverkas av dessa krafter (Söderström, 1999, 144). Intressant är att männen i föreliggande undersökning tillskriver de bägge ovanstående motiven samma betydelse (medelvärde 2,9)! Förhållandet att motionen/idrotten ger dem *en vacker kropp* rangordnas lika högt som det faktum att motionen/idrotten ger dem *en möjlighet att tävla* (i relation till de övriga motiven i tabell 26).

Däremot är tävlingsidrottandet av mindre betydelse för kvinnorna. Betydelsen av *att tävlingsidrotta* för männen kan analyseras med hjälp av de tankar om fostran som tidigare diskuterats i avhandlingen. Tidigare forskning visar att män tidigt fostrats till att konkurrera och tävla, inom exempelvis idrottsrörelsen (Patriksson, 1990; Koivula, 1999).

[5] De könsspecifika mönster, som här diskuteras, är tydliga enligt min mening. Bourdieu anser dock att det kan vara svårt att tolka skillnader mellan kvinnors och mäns åsikter och handlingar (Bourdieu, 1999, 12-13).

Överhuvudtaget har Bourdieu fått kritik i delar av den akademiska debatten för att han negligerar könsperspektivet i sina undersökningar (Moi, 1991).

KAPITEL 12

Resumering och diskussion

I föreliggande kapitel vill jag återvända till mitt syfte och då särskilt fokusera det komparativa och det metodiska. Med det *komparativa* avses här skillnader/likheter mellan ämnesgrupperna och mellan studentgrupperna i Umeå och Madison; med det *metodiska* temat avses främst korrespondensanalysens för- och nackdelar. Vilka intressanta resultat har vi sett vad avser studenter och deras studie- och fritidsvanor? På vilket sätt har korrespondensanalysen hjälpt oss att analysera undersökningens frågeställningar? I kapitlet utförs även några sammanfattande analyser utifrån ett könsperspektiv.

I syftet sades det att studien skulle inriktas mot studenternas fritidsvanor och att jämförelser skulle ske mellan ämnesgrupperna. Här kommer sådana skillnader och likheter att diskuteras men läsaren hänvisas också tillbaka till tidigare summeringar i resultatkapitlen. Se avsnitten "De fyra ämnesgrupperna" i kapitel 6 (om situationen i Umeå) och kapitel 7 (Madison). Där diskuteras allmänna basdata vad avser studenterna, uppdelat på ämnesgrupper. Se också de koncentrerade tabellerna (tabell 10 och 11) i kapitel 7. Skillnader mellan ämnesgrupper diskuteras också i de sammanfattande avsnitten i slutet av kapitel 9 (om fritiden) och i slutet av kapitel 11 (om idrott).

Studier, fritid och idrott/motion

En jämförelse på universitetsnivå

Studenterna i Madison är yngre än de i Umeå. 90 procent av madisonstudenterna är 24 år eller yngre, medan motsvarande andel för studenterna i Umeå är 74 procent. Vidare, resultaten visar att umeåstudenterna använder mer tid till studier (mängden schemalagd undervisning plus egna studier). 54 procent av studenterna i Umeå uppger en total studietid (schemalagd undervisning plus egna studier — individuellt eller i grupp) på 30 timmar eller mer

per vecka. Motsvarande andel för madisonstudenterna är 39 procent.

Studenterna i Madison har i större omfattning välutbildade föräldrar. 69 procent av studenterna i Madison uppger att båda föräldrarna har akademisk examen eller att minst en av föräldrarna har det. 45 procent av studenterna i Umeå har föräldrar med motsvarande bakgrund.[1] I Madison anger drygt 50 procent av de studerande att minst en av föräldrarna är tjänsteman på hög nivå. Motsvarande siffra för Umeå är cirka 35 procent.

Fritid och idrott/motion

Populära fritidssysslor, både i Umeå och i Madison, är att utöva idrott och att umgås med vänner/bekanta.

Intervjuanalyserna visar att studenter både i Umeå och i Madison anser att fritidssysslorna kan fungera som ett slags supplement till studiearbetet. De menar att fritidsaktiviteterna underlättar studierna.

Undersökningen har visat att studenternas tid vid universitetet kan ses som ett individuellt/personligt utvecklingsprojekt. Studenterna förbättrar sina kunskaper och utvecklar sina personligheter genom studier och fritidsaktiviteter (och idrott – tabell 26). Fritidsaktiviteterna är viktiga för studenterna men samtidigt poängterar de att studierna och examina väger tyngst. Individerna tar hänsyn till de studieinriktade kraven och examina, som förr eller senare påverkar inträdet i yrkeslivet.

Det är vanligare att studenterna i Madison har ett arbete vid sidan om studierna än att umeåstudenterna har det. Cirka 70 procent av studenterna i Madison uppger att de har ett arbete vid sidan om studierna. Motsvarande siffra för Umeå är 21 procent. Det är alltså en *avsevärt* större andel som arbetar vid sidan om studierna i Madison jämfört med situationen i Umeå. En förklaring är att man vid Umeå universitet inte tar ut några terminsavgifter i motsats till situationen i Madison. Denna terminsavgift tillkommer för madisonstudenterna utöver övriga kostnader, till exempel för bostad och kurslitteratur.

[1] 17 procent i Umeå uppger att bägge föräldrarna har folk-/grundskola som högsta utbildningsnivå. 1 procent av madisonstudenterna anger att föräldrarna har folk-/grundskola, eller motsvarande, som högsta utbildningsbakgrund.

För många studenter är motions- och idrottsaktiviteter de mest betydelsefulla fritidssysselsättningarna: 30 procent av studenterna i Umeå anger att motions- och idrottsaktiviteter är de allra viktigaste fritidsaktiviteterna för dem. 21 procent av studenterna i madisonundersökningen anger detsamma. Resultaten visar att över 90 procent av studenterna i Umeå och i Madison motionerar eller idrottar regelbundet.

Omfattningen av medlemskapet i motions- och idrottsklubbar, vid de bägge universiteten, skiljer sig åt. 55 procent av umeåstudenterna uppger att de är medlemmar i motions- eller idrottsföreningar, medan ungefär 30 procent av madisonstudenterna uppger ett sådant medlemskap.

Studenterna i Madison uppger oftare att fadern och/eller modern har tävlingsidrottat någon gång i livet, jämfört med vad studenterna i Umeå gör.

Intervjuanalyserna visar att ett antal studenter, både i Umeå och i Madison, har uppfattningen att "motions- och idrottsaktiviteter är en populär fritidssyssla för studenter" (vid deras universitet). Vissa säger (både i Umeå och Madison) att deras universitet kan karaktäriseras som ett slags idrottsuniversitet — och att det är känt som ett idrottsuniversitet, i regionen — eftersom idrott är så vanligt förekommande bland universitetets studenter.

Intervjuanalyserna visar också att flera studenter (vid bägge universiteten) tillskriver motions- och idrottsaktiviteter en relativt stor betydelse; studierna går lättare om de motionerar regelbundet.

En jämförelse mellan ämnesgrupperna

I kapitel 3, avsnittet "Exempel på forskning i Bourdieus tradition", visade jag att Bourdieu anser att det existerar grupper i samhället och att varje grupp har unika smaker. Ett argument i kapitlet var att sådana grupper torde existera bland studenter vid universiteten.

Vid en studie av universitetsmiljöer kan man använda olika variabler för att försöka påvisa sådana gruppbildningar och jag har valt att rikta intresset mot de studerandes fritidsvanor. Nu när studien är klar, ställer man sig frågan om (och hur) den lyckades påvisa olika studerandegrupper.

Sammanfattningsvis påvisar korrespondensanalysens figurer gruppskillnader (se till exempel figurerna 9 och 11, kapitel 10, samt 13 och 15, kapitel 11, och studenternas fritids- och idrottsvanor), vilka har diskuterats i resultatkapitlen. Resultaten visar att studenter i skilda ämnesgrupper har olika sociala ursprung.

Studenterna inom respektive ämnesgrupp kommer ofta från likartade familjebakgrunder vad avser föräldrarnas utbildningsnivåer och yrken. Ålders- och könsfördelning mellan de olika grupperna varierar också. Dessa variationer mellan ämnesgrupper återfinns, i varierande grad, både vid Umeå Universitet och vid University of Wisconsin-Madison.

Genomsnittsåldern för gruppen *lärarstuderande* är relativt hög och gruppen kännetecknas också av en sned könsfördelning. Det är vanligare att kvinnor tillhör denna grupp. Andelen ensamstående är låg, i jämförelse med de övriga ämnesgrupperna i studien, och dessa studenters föräldrar är relativt lågutbildade. Ovanstående gäller för lärarstudenter i både Umeå och Madison.

De *naturvetenskapliga studenterna* karaktäriseras av sin låga ålder och den stora andelen ensamstående. Föräldrarna till dessa studenter är välutbildade, i relation till de andra studenterna i undersökningen. Ett annat viktigt resultat är att de naturvetenskapliga studenterna uppger en relativt hög studiebörda. En populär fritidssyssla för dessa studenter (i större utsträckning än för de andra grupperna) är att vara i naturen. (Se till exempel avsnittet "Naturvetenskapliga studenter och naturintresse", kapitel 8.) De uppger mer sällan än andra att de har ett arbete vid sidan om studierna, vilket kanske beror på den höga studiebördan. Ovanstående förhållanden är aktuella för de naturvetenskapliga studenterna i såväl Umeå som Madison.

Humanisterna i Umeå och Madison delar vissa kännetecken: De har en relativt liten andel schemalagd undervisning per vecka. De uppger att en betydelsefull fritidssyssla är att läsa skönlitteratur. Ett annat resultat som är gemensamt för de bägge universiteten, är att humanistiska studenter idrottar i mindre utsträckning, jämfört med de övriga ämnesgrupperna. Resultaten visar att några motions- och idrottsformer är mer populära än andra bland vissa ämnesgrupper. Promenader, till exempel, är en relativt populär motionsform bland humanister i Umeå och Madison. Samtidigt finns vissa resultat som skiljer umeå- och madisonhumanisterna åt: Humanisterna i Umeå är äldre (och mer sällan ensamstående), jämfört med andra studenter vid samma universitet. I Madison är förhållandet det omvända. Resultaten visar också att humanisterna i Madison har mer välutbildade föräldrar, jämfört med de andra madisonstudenterna i studien. Motsvarande resultat finns inte för umeåhumanisterna. I Umeå är det den humanistiska ämnesgruppen som har den lägsta andelen medlemmar i motions- och idrottsföreningar. Ett likartat resultat går inte att finna i Madison; den humanistiska ämnesgruppen i Madison

226

har inte den lägsta andelen medlemmar i motions- och idrottsföreningar, jämfört med övriga studenter vid samma universitet.

Idrottsstudenterna i Umeå och i Madison skiljer sig åt på en punkt: I Umeå är deras föräldrar välutbildade, i relation till de övriga umeåstudenterna. Situationen är omvänd vid University of Wisconsin-Madison, där idrottsstudenternas föräldrar är relativt lågutbildade. En likhet mellan idrottsstudenterna vid de bägge universiteten är att de är medlemmar i idrottsklubbar, eller motsvarande, i större utsträckning än andra, vilket i och för sig verkar naturligt. Resultaten tyder, med andra ord, på att idrottsstudenterna bildar en grupp som kännetecknas av ett liknande idrottshabitus. Studenterna i denna grupp idrottar i stor utsträckning och anser att idrott är mycket viktigt för dem. Vi har också sett i korrespondensanalysens figurer att det finns en koppling mellan föräldrarnas motions-/idrottsvanor och studenternas motionerande/idrottande. Det är vanligare att idrottsstudenter har fäder och mödrar som har sysslat med tävlingsidrott jämfört med situationen i de övriga ämnesgrupperna (både i Umeå och i Madison).

Sammanfattningsvis tyder dessa resultat på att det finns delfält inom universiteten som befolkas av grupper med delvis egna betingelser och skilda grupphabitus. Resultaten står därigenom, på en övergripande nivå, i samklang med Bourdieus forskning (Bourdieu, 1984).

En jämförelse mellan kvinnor och män

Vi har sett att det är fler kvinnor än män, totalt sett, i både umeå- och madisonundersökningen. Vi har också sett att könsfördelningen skiljer sig åt, inom de olika ämnesgrupperna i Umeå och Madison. Kvinnor är ofta i majoritet på grundnivå, vid svenska universitet och universitet i USA, enligt nationell utbildningsstatistik från respektive land. Det är inte heller ovanligt att olika utbildningsprogram, i såväl Sverige som USA, har en sned könsfördelning. Könsfördelningen i urvalet (undersökningsgrupperna) överensstämmer dock, i stort, med könsfördelningen vid de kurser där urvalet har skett.

Undersökningarna har även gett vid handen att kvinnliga och manliga studenter har delvis olika fritidsvanor. Vad det beror på, har diskuterats i avhandlingstexten i de olika resultatkapitlen. Här ska jag kortfattat beröra ett fåtal aspekter av fritidssysselsättningarna, och mitt syfte är att lyfta fram några resultat som jag anser vara värda att diskutera.

Ett tydligt exempel på att kvinnor och män har olika fritidsvanor, är resultatet som visar att männen idrottar i större utsträckning än de kvinnliga studenterna. Detta resultat gäller för både umeå- och madisonstudenterna. Studenter av olika kön uppskattar också olika aktiviteter. Kvinnorna i Umeå och i Madison uppskattar workout, joggning och promenader. Männen i Umeå föredrar också joggning men därutöver fotboll och innebandy. Männen i Madison tycks föredra basket och styrketräning. Kvinnorna vid bägge universiteten uppskattar individuella aktiviteter i större utsträckning än vad männen gör.

Individernas ålder och civilstånd är betydelsefulla variabler vid en analys av vanor och uppfattningar bland kvinnliga och manliga studenter. Resultaten har påvisat samband mellan civilstånd och grad av idrottande, för kvinnorna. Att bo tillsammans med en partner är relaterat till ett idrottande av 1-4 timmar per vecka för kvinnorna, medan att vara ensamstående är relaterat till en högre grad av idrottande (ofta 8 timmar eller mer per vecka). Motsvarande resultat finns inte bland männen; ålder och civilstånd påverkar inte männens motionsvanor i lika stor utsträckning. Dessa resultat gäller för både umeå- och madisonundersökningen.

I tidigare studier antyds att mödrar troligen anpassar sig till resten av familjen i högre grad än fäderna, vilket gör att de blir mer bundna till sysslor i hemmet (Bourdieu, 1984; Moqvist, 1997, 208-209). Föreliggande resultat skulle kunna förklaras på ett liknande sätt. Belastningen med åligganden och arbetsuppgifter (som ökar när livsvillkoren förändras – studenterna blir äldre, de flyttar ihop, de gifter sig eller skaffar barn) påverkar fritiden och beskär kanske de kvinnliga studenternas möjligheter till motions- och idrottsaktiviteter (Stråhlman, 1994, 20; Henderson, 1995, 33; Cotterills & Waterhouse, 1998; Karp, 2000, 12-13).

Denna typ av förklaringar kan också användas för att förstå varför kvinnor väljer individuella motionsidrotter i större utsträckning än vad männen gör. (Skulle kvinnorna istället välja att delta i lagidrott, skulle de tvingas anpassa sig ytterligare, efter tider och scheman som styrs av idrottandet.)

Resultaten påvisar även skilda uppfattningar, bland kvinnor och män vad gäller kost. Det är förvisso vanligt bland alla studenter – oavsett kön – att man försöker vara kostmedveten; studenterna uppger bland annat att de strävar efter att äta fettsnål mat. Denna strävan är dock vanligare bland de kvinnliga studenterna, i såväl Umeå som Madison – av olika anledningar, som har diskuterats ovan.

Fritid, fritid och fostran

Av resultaten framgår att fritiden kan betyda olika saker för skilda individer.[2] För vissa är det en tid som lämnar utrymme för egna tankar och reflektion och som möjliggör umgänge med vänner och bekanta (se exempelvis de första intervjucitaten i kapitel 8, från umeåstudent nr. 19, och i kapitel 9, från madisonstudent nr. 13). Fritiden kan också vara en tid då man engagerar sig i en eller flera aktiviteter (se avsnittet "Att kombinera studier och fritid", kapitel 8, umeåintervju nr. 4, och avsnittet "Fritiden, 'ett måste' ", kapitel 9, madisonintervju nr. 26).

Oavsett vad man gör på fritiden så kopplar man ofta av *ifrån* studiearbete i syfte att vila *i avvaktan på* det fortsatta arbetet.

Frågan är dock om vi, som moderna människor, *kan* koppla av på ett enkelt sätt. Intervjuanalyserna visar att det av olika anledningar kan vara svårt att koppla av från studierna och att det ibland skapas konflikter mellan studierelaterade aktiviteter och fritidsaktiviteter. Vad sådana konflikter beror på, har också diskuterats i avhandlingstexten.

På ett konkret plan handlar det om tidsprioriteringar. Om man har ont om tid (i betydelsen fri tid), på grund av studiearbete, ökar risken för konflikter mellan studierelaterade krav och behovet av avkoppling.

På en mer abstrakt nivå kan, enligt filosofen Pascal, den upplevda stressen förklaras med att vi människor har ett slags inlärd oförmåga att koppla av; en oförmåga som erhållits under vår fostran. Han säger att denna skolning har inneburit att vi, från barndomen, trugats till *att ha omsorg om vår ära, vår rikedom, våra vänner, ja till och med om våra vänners egendom och heder...*[3]

[2] Se även definitionerna av begreppet fritid i kapitel 2. I avsnittet "Synen på fritid i min undersökning", till exempel, definieras lönearbete som ett slags fritid, vilket kan tyckas vara konstigt. Det är inte bara forskaren som har dessa definitionsproblem. Även för studenterna är det ibland svårt att, i intervjusituationen, formulera svar på mina frågor om studier och fritid och för några av dem är det i vissa lägen svårt att särskilja studier och fritid.

[3] Citatet fortsätter: *Vi blir belastade med sysslor...* [en syssla som han nämner är "idrottslektioner"]... *Vi får lära oss att lyckan uppnår vi inte om vi inte tryggat vår hälsa och vår heder, vår förmögenhet och våra vänners förmögenhet; vi får också lära oss att en enda brist på detta område är nog för att vi skall förlora lyckan. På så sätt får folk uppgifter och sysslor att arbeta med och slita med från tidigt på morgonen. Ett egendomligt sätt att göra dem lyckliga, kanske någon säger.* (Pascal, 1971 [1670], 162.)

Pascals tankar, så som de kommer till uttryck i citatet, stämmer överens med idéer och teorier, om föräldrars fostransideal för barn och ungdomar (kanske främst medelklassens ideal), som beskrivits i senare litteratur. Karp (2000) visar i sin avhandling om idrott och fostran hur barn tidigt förväntas lära sig lyda och lyssna; att vara ärliga och artiga; samt att pröva olika fritidsaktiviteter, som *föräldrarna* tycker är nyttiga.

Undersökningens teorier och statistiska metoder

Den individuella studenten och de sociala strukturerna

I denna avhandling har förhållandet mellan å ena sidan sociala strukturer och å andra sidan den individuella studentens handlingar diskuterats. Resultatredovisningarna har visat att detta förhållande kan vara relativt komplicerat. Några studenter beskriver hur de dels styrs av vanor och traditioner från hemmet, dels påverkas av sina egna önskningar och ambitioner. Studenterna uppger också att de påverkas av de system av vanor och företeelser som existerar vid ett universitet (såsom att studera, umgås med kamrater, bo i studentkorridor, idrotta och gå på bio). Min undersökning visar därför att uppfattningar och traditioner samt normer och värderingar till viss del överförs till individen. Det sker också en påverkan i motsatt riktning, även om det inte går att beskriva utifrån studiens empiri.

Viss påverkan sker troligtvis och tidigare forskning har visat och diskuterat resultat som tyder på detta; studenter är inte någon sorts bihang till de sociala strukturerna som förekommer vid ett universitet (till exempel de utbildningar som erbjuds dem). Dey och Hurtado (1995) argumenterar för att studier och fritidsaktiviteter inte automatiskt ger upphov till specifika åsikter eller tankesätt hos den individuella studenten.

> *When we think of students and change, we naturally think of the ways institutions influence students: students are supposed to be influenced by the educational programs in which they participate. However, the reverse is also true: many institutions undergo significant change in their recruitment strategies, services and curricula as the constituencies they serve change.* [4]

[4] E. L. Dey & S. Hurtado. (1995). College Impact. A Reconsideration of the Role of Students Within American Higher Education. (*Higher Education 30*, 207-223), 220.

Vissa samband finns, mellan objektiva betingelser (påtagliga och symboliska) och handlingar och uppfattningar. I arbetet med att analysera dessa samband har jag använt statistiska tekniker för att konstruera figurer som beskriver relationerna mellan ett stort antal kategorier. Med hjälp av dessa figurer har en del av de sammanhang och sociala strukturer som existerar inom universiteten undersökts.

Studien utgick ifrån Bourdieus teorier och begrepp. När nu studien är klar och avhandlingen färdigställs, kan man ställa frågan hur dessa teorier/begrepp har fungerat. I undersökningen har begreppet *sociala fält* använts för att kartlägga sociala strukturer vid universiteten. Det var i inledningen av min undersökning inte helt klart för mig hur jag skulle använda detta begrepp. Mitt sätt att se på begreppet har därför skiftat under arbetets gång; arbetet med avhandlingen har varit en process där olika synsätt och tolkningar har relaterats till varandra i syfte att bättre förstå fältbegreppet.

I bourdieuinspirerad forskning används fältbegreppet ibland för att studera arenor (fält) där människor samlas kring något som de tror på och konkurrerar med varandra om. Den svenska forskaren Ingrid Heyman (1995), till exempel, använder begreppet när hon studerar traditioner och vanor inom olika medicinska och vetenskapliga fält. Hon undersöker vad som "står på spel" inom omvårdnadsforskningen i vårt land. [5]

Utifrån denna syn var det svårt för mig att på förhand (innan undersökningen genomfördes) föreställa mig vad som kännetecknar sociala fält, när det gäller studenters fritid; jag var osäker beträffande huruvida det existerade ett "fritidsfält". [6]

[5] Heyman (1995) visar att forskare, handledare och administratörer inom omvårdnadsforskningens fält tidvis har haft motsatta åsikter om vad som är god forskning. Hon använder fältbegreppet och analyserar framväxten av omvårdnadsforskningen som ett nytt vetenskapligt område/fält och de maktkamper, definitionsstrider och strategier som förekommer inom detta fält. (Heyman använder även Bourdieus kapitalbegrepp i en analys av forskarnas vetenskapliga och akademiska arbeten.)

[6] Ytterligare ett förhållande som komplicerade min bild av sociala fält, var frågan om hur pass omfattande universitetsfältet skulle kunna tänkas vara. Var universitetet ett väl avgränsat fält med tydliga gränser gentemot andra sociala fält? Troligen existerade det sociala fält även bortom universiteten — åtminstone ur studenternas synvinkel. Broady säger att utbildningssociologer ibland glömmer *att universitetets värld sällan utgör ett socialt fält för studenterna, ty flertalet av dessa är på genomresa och orienterar sig mot helt andra fält (bland annat det yrkesliv som väntar); däremot kan universitetsvärlden fungera som ett socialt fält för lärarna, forskarna och administratörerna.* (Broady, 1994, 35.)

Dessa frågor var svåra för mig men jag argumenterade samtidigt för att osäkerheten inte omöjliggjorde genomförandet av undersökningen. Min uppfattning var att den teoretiska basen för undersökningen och studiens hypoteser inte behövde vara färdiga i detalj *a priori*.[7]

Arbetet med studien medförde istället att jag studerade Bourdieus begrepp sociala rum och rum av livsstilar (*spaces of life-styles*), som han diskuterar i *Distinction* (1984). Fördjupningen i dessa begrepp kombinerades med ett försök att använda korrespondensanalysen.

Korrespondensanalysen

När en förhållandevis ny metod kommer till användning i forskningen, så jämförs den med de metoder och tekniker som redan existerar. Korrespondensanalysen är en relativt ny metod inom samhällsvetenskapen (Greenacre & Blasius, 1994) och det finns anledning att diskutera dess eventuella förtjänster i relation till mer konventionella sätt att undersöka människors fritidsvanor.

Ett grundantagande i avhandlingen har varit att det finns en vinst med att arbeta komparativt och att jämföra saker med varandra. Detta grundantagande stöds av forskare, bland annat Teichler (1996) i nedanstående citat:

> *...comparison is seen as a basic methodological approach in social sciences, international comparison is considered as indispensable in analysing macro-societal phenomena in higher education, and analysis of any issue in higher education is enriched by broad knowledge from various countries.* (Teichler, 1996, 432.)

I citatet säger Teichler också att internationella jämförelser är viktiga för att förstå övergripande trender och mönster i samhället och i den högre utbildningen. Ett syfte med min studie har varit att undersöka sambanden mellan sociala grupper och fritidsmönster. (Se avsnittet "Klasser, sociala grupper och Bourdieus studier av fritids- och idrottsvanor", kapitel 3.) Jag har också haft

[7] Teichler (1996) har studerat den tidigare komparativa universitetsforskningen och han säger: *Comparative research on higher education seldom is grounded on a specific theoretical basis. Few comparative research designs represent the ideal type of setting a detailed research agenda of clearly defined hypotheses to be tested. Rather, the majority of comparative research projects are exploratory...* (Teichler, 1996, 462.)

för avsikt att analysera hur korrespondensanalysen kan användas för att studera sociala fält, vad avser fritidsvanor (*space of life-styles*, Bourdieu, 1984, 128-129) .

Frågan var om det existerade sådana fält vid de bägge universiteten och om det skulle vara möjligt att påvisa dem. Man kan säga att mitt syfte anknyter till det som Teichler (1996) säger i ovanstående citat angående övergripande och mellankulturella fenomen (*macro-societal phenomena in higher education*).

Genom att jämföra livsstilarnas rum vid de bägge universiteten — vilket hade varit svårare utan hjälp av korrespondensanalysen — har jag kunnat påvisa dels att de faktiskt existerar, dels att mönster i dessa rum återfinns i datamaterialet från både Umeå och Madison. Några av de mönster som vi har diskuterat på detta vis gäller exempelvis sambandet mellan socialt ursprung och idrottsvanor. I avhandlingen har vi med andra ord sett att korrespondensanalysen blottlägger mönster vad avser fritidsvanor (de statistiska analyserna har skapat rum av livsstilar). I figurerna är det möjligt att se hur några grupper av individer väljer att sysselsätta sig med vissa typer av aktiviteter samtidigt som de väljer bort andra, alternativa fritidssysslor. Detta talar för Bourdieus allmänna tes om förekomsten av smakmönster i olika kulturer och länder (så som denna förekomst beskrivs i avsnittet "Komparativa studier av fritidsvanor", kapitel 3).

Det är inte omedelbart givet vad som är resultatet av korrespondensanalysens figurer. Likt M. C. Echers och Carl Fredrik Reuterswärds "omöjliga bilder" kan de tolkas på olika sätt, beroende på vad man väljer att fokusera intresset mot. Vad en individ ser är naturligtvis beroende på vad hon eller han studerar, men *det är också beroende av vad individens tidigare erfarenheter lärt honom eller henne att se.*[8]

Figurerna i denna avhandling är fullmatade med data och det kan vara svårt att bilda sig en snabb uppfattning om den information som presenteras i dessa.[9] Denna komplexitet är kanske ett slags pris vi får betala, om vi vill

[8] N. Gilje & H. Grimen (1992). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar.* (Göteborg: Daidalos.), 114.

[9] Jenkins recenserar Bourdieus *Distinction* och menar att korrespondensanalysens figurer är svåra att omedelbart förstå: *The figures... are a model of mystification. I do not pretend to have understood them, so I may have missed something vital.* (Jenkins, 1986, Review of Bourdieu's 'Distinction', 104.) Andra recensenter, av samma bok, har tagit sig mer tid till att förstå syftet med de relationella analyserna/figurerna, som korrespondensanalysen ger upphov till: *...the work* [Distinction]... *demands a very educated audience. Yet the book is important because of its sophisticated use of survey analyses.* C. A. Pressler (1985). Review of Bourdieu's 'Distinction'. *Choice 22*, 1080-1081.

använda korrespondensanalysen för att närma oss de komplicerade system som existerar i den sociala samvaron. Den sociala världen är nämligen så komplicerad att ingen teori eller uppsättning regler kan förklara dess innehåll fullständigt.[10] Grundförutsättningarna för studenters studie- och fritidsvanor (vilka jag har försökt beskriva i figur 2, kapitel 4) är mer komplicerade än vad som först kan tyckas. Detta hävdar också Bourdieu och även andra forskare (Rojek, 1995). Fritiden, som vetenskapligt forskningsobjekt, handlar inte enbart om att kartlägga hur individer fördriver fri tid, menar dessa. Rojek, till exempel, är kritisk mot en alltför konservativ syn på fritiden i forskningen. Han visar i sin bok *Decentering Leisure* från 1995 att den tidigare forskningen har varit allt för centrerad på enstaka begrepp (som exempelvis individens frihet eller individens valmöjligheter) och inte tagit tillräcklig hänsyn till fritidens mångfacetterade (och komplexa) natur.[11]

Det är möjligt att hävda att korrespondensanalysens figurer är inexakta. Mot detta kan frågan ställas, om inte inexakthet skulle kunna vara något positivt. *Om jag säger åt någon "Stå ungefär här!" — kan inte denna förklaring fungera perfekt?*, frågar Wittgenstein (1992, 53). Wittgenstein fortsätter sitt resonemang och anför tentativt att vi måste ha klart för oss vad "inexakt" betyder. I många fall betyder "inexakt" något negativt; det är egentligen ett klander. "Exakt" är däremot ett beröm. Det må förhålla sig så, men Wittgenstein påminner oss om att "inexakt" inte nödvändigtvis är något oanvändbart. Nackdelen/fördelen med det inexakta, beror på syftet med det man vill uppnå. Vi kan inte utgå ifrån att det inexakta aldrig uppnår sitt syfte lika fullkomligt som det exaktare.[12]

Om figurerna är inexakta eller ej är en öppen fråga. Det beror på syftet med att skapa och använda dem. Det beror också på att den sociala verkligheten är komplicerad. Bourdieu säger själv att varje agent i ett socialt fält förhåller sig

[10] Bourdieu kritiserar ibland andra sociologer för att använda alltför enkla (statistiska) modeller och ge sken av att kunna lämna uttömmande förklaringar av människors vardag (Se Broady, 1990, 231).

[11] C. Rojek, *Decentering Leisure* (London: Sage, 1995).

[12] *Då beror det alltså på vad vi kallar för "syftet". ...Det existerar inte ett unikt noggrannhetsideal; vi vet inte vad vi skulle mena med det — om du inte själv bestämmer vad som skall kallas så. Men du skulle finna det svårt att bestämma dig för en sådan konvention; en som tillfredsställer dig.* (Wittgenstein, 1992, 54.)

234

till de övriga i fältet i ett slags komplicerat samspel där den exakta relationen mellan dem är svår att överblicka och beskriva.[13]

Slutkommentar

Avhandlingen diskuterar statistiska tekniker och metoder, och avsikten har varit att författa manuskriptet så att läsare med skilda förkunskaper om statistik, och skiftande intresse för denna typ av vetenskaplig verksamhet, ska kunna ta del av texten. Dessutom har jag velat skriva för att nå både kvalitativa och kvantitativa forskare.[14] Jag hoppas att min avhandling har visat att det kan vara möjligt att kombinera dessa metoder och vetenskapliga synsätt.

Avslutningsvis vill jag också peka på att en stor del av den forskning som utförts om högre utbildning har rört rekrytering och social snedfördelning bland de studerande.[15] I föreliggande avhandling har samband mellan socialt ursprung och studieval också påvisats, men även sociala skillnader i fritidsvanor. Härigenom är min förhoppning att denna studie ska bidra till en breddad diskussion om universitetet som studentmiljö.

[13] Fälten är inte heller permanent fixerade och den interna logik och de traditioner som råder inom fälten kan komma att förändras över tid, säger Bourdieu. Om man väljer att studera sociala handlingar och relationer mellan individer och grupper, bör man därför ha saker och tings föränderlighet i minne, då relationerna mellan individerna kännetecknas av att de påverkas och förändras över tid.

Ett liknande resonemang förs av Crothers (*Social Structure*, 1996, 52-53). Även Weber poängterar att sociala relationer är en del av en pågående process, där individer inte bara förhåller sig till varandra utan också till nya meningar och innebörder som ständigt skapas. (M. Weber, *Ekonomi och samhälle*, Lund: Argos, 1983, xxvii.)

[14] Få saker är så laddade i den samhällsvetenskapliga forskningen, som debatten mellan dessa två grupper. Kvalitativa forskare sägs förespråka kvalitativa metoder (intervjuer/observationer) medan kvantitativa forskare använder statistiska metoder och analyserar siffror och tabeller. Den senare gruppen kallar den förra för ickevetenskaplig. Den förra gruppen kontrar med att namnge den senare som renodlade positivister (en typ av forskning som inte existerar längre) och praktiker utan intresse för djupare, filosofisk kunskap, enligt R. Collins, *Theoretical sociology* (London: Harcourt Brace, 1988), 494-495.

[15] Erikson, & Jonsson, *Ursprung och utbildning*.

English summary

This study is about student cultures. It analyses differences between student groups at Umeå University, Sweden, and the University of Wisconsin-Madison, USA. There are many groups and sub-groups within the student body. This study assumes that groups have different habits and norms and that it is possible to investigate and analyse these habits.

Purpose

The study focuses on the leisure habits of students from the subject areas *teacher education*, *natural sciences*, *humanities* and *sports*. Attention is also given to family backgrounds and female/male variance. The data were collected in 1994-1995 at Umeå University, Sweden, and University of Wisconsin-Madison, USA. The analysis is based on questionnaires and interviews. It is linked to methods of analysis used by French sociologist Pierre Bourdieu. The social background, social situation and the habits of individuals in higher education receive particular attention, using Bourdieu's concepts of habitus and social field. The study analyses...

* student study situations
* students' experience of the university environment
* students' exercise and sports activities
* connections between study and leisure-time activities

Data

A total of 782 questionnaires and 64 interviews were analysed. The survey data was analysed using multivariate statistical techniques, in the tradition of Bourdieu. A schedule was used in the interviews, identifying topics used as

points of departure. The contents of the interviews were analysed and patterns in the data were categorised. Different answers were grouped together and central issues, in regard to the overall purpose of the study, were identified and clarified.

Results

Study and leisure

Students in Umeå seem to study more. Roughly 50 percent of the students in Umeå claim that they spend 30 hours or more studying each week. In Madison, approximately 40 percent of the students report the same amount of study.

Overall, the students in Madison are younger, compared to the students in Umeå; and the results also indicate that the Madison students' parents are better educated. More students in Madison say that at least one parent has studied at a college or a university. The ratio of white-/blue-collar workers among the students' parents is also higher in Madison.

Students' leisure time activities vary to a great extent. The most popular activity, at both universities, is to go in for different kinds of physical activities (action sports). The results also show that students in Umeå and Madison enjoy being with friends and making acquaintances. Despite their higher social background, it is more common in Madison for students to have a part-time job. In round numbers, 70 percent of the Madison students in this study have such a job, whereas the Umeå figure is about 20 percent.

Students think leisure-time activities are important. The results indicate that students, both in Umeå and in Madison say that leisure activities can help them study better. Leisure activities are supplementary to curricular activities and homework, according to them.

In the next section, we will see what they say about exercise and sport.

Exercise

The results indicate that about nine out of ten of the students, in both countries, exercise regularly.[1] Sport is popular among students in both countries, although some differences between Umeå and Madison are evident. About half of the students in Umeå say that they are members of clubs/organisations, which have physical exercise on their programme, and approximately one third of the Madison students are members of such clubs.

Popular exercises in Umeå and Madison are workout/aerobics-activities and jogging.

Women and men exercise in different ways. Male students exercise more often than female, in both countries, and males and females prefer different activities.

Although the leisure time activities are casual and individual, there are also factors that have an effect on them. Some of these invisible structural factors, like subject areas/disciplines, are mapped in the study. Subject areas have an influence on the students' leisure-time actions and these kinds of subject variations will be discussed next.

Subject variations

Students in the studied groups, differ in many respects. Different groups have distinct characteristics in terms of, for example, age and sex ratio. The students' family backgrounds are also divergent, depending on which discipline the student belong to. These types of variations between disciplines are found both at Umeå University and at the University of Wisconsin-Madison.

The average age is higher among *the teacher education students* and there are more females than males in this subject group. It is not so common among the teacher education students to be living as singles (living alone), as it is among other student groups. Teacher education students' parents are less educated compared to the other students' parents — a finding at both Umeå and Madison.

[1] The analysis of the interview data shows that several students (at both Umeå University and the University of Wisconsin-Madison) argue that regular physical exercise helps them in their academic studying. They say that their studying goes much easier, if they combine studying with some form of physical exercise.

The *students in the natural sciences* are characterised by their low age and the large amount of singles. The natural science students' parents are better educated. The students in the natural sciences claim that they have many hours in classes and that they spend many hours studying. A popular leisure activity for natural science students is to be outdoors, in nature. Students in this subject group (the natural sciences) do not have part-time jobs as often as other students. The above is valid for natural science students in Umeå and in Madison.

Students in *the humanities*, share some features: They have a low amount of scheduled study time per week, compared to other students. They say that reading literature is a popular leisure time activity. They do not participate in sports activities as often as other students. Walking, as a form of recreational exercise, is more popular among students in the humanities, compared to other students. At the same time, there are some divergent results from the humanities students in Umeå and in Madison: The humanities students in Umeå are older, compared to other students in Umeå. The circumstances are the opposite in Madison, where the humanities students are not older than the other students. Humanities students in Madison have parents that are better educated. Analogous results were not found in Umeå. In the survey, the students indicated whether or not they were members of an exercise or sports club. Students from the humanities in Umeå are not members of such clubs in the same extent as other Umeå students. Such results cannot be discerned in the Madison study.

Sports students, are the fourth and last subject group in this study. The sports students in Umeå and Madison differ, in one respect: the students in Umeå have relatively well educated parents, compared to the students in the three other subject groups in Umeå. The situation in Madison is reverse, where the sports students' parents do not have a high educational background. There is a resemblance between the sports students in Umeå and Madison: they are members of exercise and sports club to a greater extent, compared to the students in the other subject groups.

In sum, the results indicate that there are sub-fields within the university. Individuals with different conditions and habitus, to use Bourdieu's terminology, inhabit these sub-fields.

239

Concluding remarks

This study owes much to Bourdieu's *Homo Academicus* (original edition 1984, English edition 1988) and his theories of cultural reproduction, social structures and habitus.

Bourdieu has a keen interest in questions about social structures and the thesis discusses how Bourdieu "thinks", in terms of the composite nature of social structures. The study discusses relationships between objective conditions (visible as well as invisible conditions) and individual's leisure habits. In this work, survey data are analysed with the aid of statistical methods (correspondence analysis) to originate spaces of life styles. The results show differences between groups and these differences are associated with social background and gender, as well as subject area. Cross-national differences are also noted.

Bourdieu's concept social field and correspondence analysis has been used before, to map social structures at the universities. But it is still a fairly new way to do social research. One contribution from this study, is the clarification and discussion about these issues.

International comparisons are a challenge but the results of a comparative higher education study can be rewarding. I hope the comparative impression from this study will give the reader information about university life and insights to student cultures.

Overall, in the Swedish context, this thesis is a study about higher education, females/males and social class. It is also a contribution to the literature about student cultures and general discussions on leisure and physical exercise.

240

Referenser

Arnman, G., & Jönsson, I. (1993). *Konkurrens för stimulans.* Stockholm: Skolverket.

Bauer, M. (1987). *Utvärdering av universitet och högskolor. Exempel från fyra länder.* Stockholm: UHÄ.

Becher, T. (1989). *Academic Tribes and Territories.* London: Open University Press.

Becher, T. (1994). The Significance of Disciplinary Differences. *Studies in Higher Education 19*, 151-161.

Becker, T. (1995). Back to Basic. *Leisure Sciences 17*, 327-336.

Bengs, C. (2000). *Looking good. A study of gendered body ideals among young people.* (Akademisk avhandling.) Umeå: Umeå Universitet, Sociologiska institutionen.

Bernstein, B. (1971). *Class, Codes and Control. Volume 1. Theoretical Studies Towards a Sociology of Language.* London: Routledge.

Biddle, B.J., *et al.* (1990). Modality of Thought. *Journal of Educational Psychology 4*, 671-682.

Bjerén, G., & Elgqvist-Saltzman, I. (1994). "Introduction". I: G. Bjerén & I. Elgqvist-Saltzman (red.) *Gender and Education in a Life Perspective.* Brookfield (USA): Avebury.

Blau, P. (1975). *Approaches to the Study of Social Structure.* New York: Free Press.

Bloland, P.A. (1987). Leisure as a Campus Resource for Fostering Student Development. *Journal of Counceling and Development 65*, 291-294.

Booth, D., & Loy, J. (1999). Sport, Status and Style. *Sport History Review 30*, 1-26.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste.* (Fjärde upplagan, 1996). London: Routledge.

Bourdieu, P. (1985). Social Space and the genesis of groups. *Social Science Information 2*, 195-220.

Bourdieu, P. (1988a). Program for a Sociology of Sport. *Sociology of Sport Journal 5*, 153-161.

Bourdieu, P. (1988b). Social Space and Symbolic Power. *Sociological Theory 7*, 14-26.

Bourdieu, P. (1996). *Homo Academicus*. (Svensk översättning.) Stockholm: Symposion.

Bourdieu, P. (1996). *The State Nobility. Elite Schools in the Field of Power*. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, P. (1999). *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos.

Bourdieu, P. (1999). *Den manliga dominansen*. Göteborg: Daidalos.

Bourdieu, P., & Wacquant, L.J.D. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge och Oxford: Polity Press och Blackwell Publishers.

Bourdieu, P., Passeron, J-C., & De Saint Martin, M. (1994). *Academic Discourse. Linguistic Misunderstanding and Professional Power*. Cambridge och Oxford: Polity Press och Blackwell Publishers.

Brandell, L., & Petri, C. (1996). Studenterna höstterminen 1995. Några basdata. *Studenterna i Sverige, arbetsrapport 1*. Stockholm: Högskoleverket.

Brandell, L. (1998). Nittiotalets studenter. Bakgrund och studiemönster. *Studenterna i Sverige, arbetsrapport 2*. Stockholm: Högskoleverket.

Brandell, S., & Höög, H. (1998). Med studenternas egna ord. Svaren på två öppna frågor i en enkät hösten 1996 till studenter i Sverige. *Studenterna i Sverige, arbetsrapport 3*. Stockholm: Högskoleverket.

Brewer, J., & Hunter, A. (1989). *Multimethod Research. A Synthesis of Styles*. London: Sage.

Broadfoot, P. (2000). Comparative Education for the 21st Century. Retrospect and Prospect. *Comparative Education 3*, 357-371.

212

Broady, D. (1990). *Sociologi och Epistemologi.* (Akademisk avhandling.) Stockholm: HLS.

Broady, D. (1994). Enligt konstens alla regler. *Kvinnovetenskaplig tidskrift 1*, 27-39.

Broady, D., & Palme, M. (1992). *Högskolan som fält och studenternas livsbanor.* Stockholm: Stockholms universitet, Lärarhögskolan.

Börjesson, M. (1994). Det naturliga valet. En studie i studenters utbildningsval och livsstilar. *Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi 11.* Stockholm: Stockholms universitet, Lärarhögskolan.

Carradin, I., & Löfgren, A. (1986). Tid, studier och tidsstudier. *Uppföljning och policystudier 1.* Stockholm: UHÄ.

Chressanthis, G.A., & Grimes, P.W. (1993). Intercollegiate Sports Success and First-Year Student Enrollment Demand. *Sociology of Sport Journal 10*, 286-300.

Cigéhn, G., & Johansson, M. (1997). Klassidentitet i upplösning? *Umeå Studies in Sociology 111.* Umeå: Umeå universitet, Sociologiska institutionen.

Clark, B. (1993). "Conclusions". I: B. Clark (red.) *The Research Foundation of Graduate Education.* Berkeley: University of California Press, 355-379.

Collins, R. (1988). *Theoretical sociology.* London: Harcourt Brace.

Cooper, D.E. (1996). "Phenomenology". I: M. Payne (red.) *Dictionary of Cultural and Critical Theory.* Oxford: Blackwell, 400-405.

Cotterill, P., & Waterhouse, R.L. (1998). "Women in Higher Education. The Gap Between Corporate Rhetoric and the Reality of Experience". I: D. Malina & S. Maslin-Prothero (red.) *Surviving the Academy. Feminist Perspectives.* London: Falmer Press, 8-17.

Crossley, M., & Jarvis, P. (2000). Introduction. Continuity, challenge and change in comparative and international education. *Comparative Education 3*, 261-265.

Crow, G. (1997). *Comparative Sociology and Social Theory. Beyond the Three Worlds.* London: Macmillan.

De Knop, P., Martelaer, K., Theeboom, M., Wittock, H., & Wylleman, P. (1993). "Toward a More Hedonistic and Commercial University Sport". *Paper, CESU-konferens, Buffalo* [CESU = Commission for University Sports Study, en underavdelning till FISU, Fédération Internationale du Sport Universitaire].

Dey, E.L., & Hurtado, S. (1995). College Impact. A Reconsideration of the Role of Students Within American Higher Education. *Higher Education 30*, 207-223.

Durkheim, É. (1978). *Sociologins metodregler*. Göteborg: Korpen.

Engström, L-M. (1999). *Idrott som social markör*. Stockholm: HLS.

Erikson, R., & Jonsson, J.O. (1993). *Ursprung och utbildning. Social snedrekrytering till högre studier*. Stockholm: Utbildningsdepartementet (SOU 1993: 85).

Eriksson, B., & Larsson, T. (1986). Hur mår studenten? Hälsa, problemfaktorer och kritiska händelser. *Uppföljning och policystudier 2*. Stockholm: UHÄ.

Fagrell, B. (2000). *De små konstruktörerna. Flickor och pojkar om kvinnligt och manligt i relation till kropp, idrott, familj och arbete*. (Akademisk avhandling.) Stockholm: HLS.

Fleck, L. (1997). *Uppkomsten och utvecklingen av ett vetenskapligt faktum*. Stockholm: Symposion.

Franke-Wikberg, S., & Johansson, M. (1975). *Utvärdering av undervisning. En problemanalys och några empiriska studier på universitetsnivå*. (Akademisk avhandling.) Umeå: Umeå universitet, Pedagogiska institutionen.

Fransson, P. (1998). *DMT och ungdomar*. (Akademisk avhandling.) Umeå: Umeå universitet, Institutionen för Tillämpad Psykologi.

Fuller, S. (1995). Om de två kulturerna och andra vidskepelser. *Tvärsnitt 4*, 54-61.

Giddens, A. (1997). *Sociology*. (Tredje upplagan). Cambridge: Polity Press.

Gilje, N., & Grimen, H. (1992). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. (Andra upplagan). Göteborg: Daidalos.

214

Goedegebuure, L., & Van Vught, F. (1996). Comparative Higher Education Studies. The Perspective from the Political Sciences. *Higher Education 32*, 371-394.

Goffman, E. (1974). *Jaget och maskerna. En studie i vardagslivets dramatik.* (Fjärde upplagan.) Stockholm: Prisma.

Greenacre, M.J. (1984). *Theory and Application of Correspondence Analysis.* London: Academic Press.

Greenacre, M.J. (1990). *SimCA2. User's Manual.* Michael Greenacre, Departament d'Economia i Empresa, Universitat Pompeu Fabra, Ramon Trias Fargas 27, Barcelona, Spanien.

Greenacre, M.J. (1993). *Correspondence Analysis in Practice.* London: Academic Press.

Greenacre, M.J., and Blasius, J. (Red.). (1994). *Correspondence Analysis in the Social Sciences.* London: Academic Press.

Hacking, I. (1991). "How Should We do the History of Statistics?". I: G. Burchell, C. Gordon & P. Miller (red.) *The Foucault Effect. Studies in Governmentality.* London: Harvester Wheatsheaf, 181-198.

Henderson, K.A. (1995). "Feministisk forskning synliggör kvinnors fritid". I: Fritidsutredningens *Fria val?* (SOU 1995:145, Civildepartementet), 31-56.

Heyman, I. (1995). *Gånge hatt till... Omvårdnadsforskningens framväxt i Sverige. Sjuksköterskors avhandlingar 1974-1991.* (Akademisk avhandling.) Göteborg: Daidalos.

Huber, L. (1989). Teaching and Learning. Students and University Teachers. *European Journal of Education 3*, 271-288.

Hult, A. (1990). *Yrket som föreställning. En analys av föreställningar hos studerande inom fyra högskoleutbildningar.* (Akademisk avhandling.) Umeå: Umeå universitet, Pedagogiska institutionen.

Högskoleverket. (1999). Studentperspektiv på verksamheten vid universitet och högskolor. *Utveckling och helhet, Högskoleverkets arbetsrapporter.* Stockholm: Högskoleverket.

Ishida, H. (1995). *Social Mobility in Contemporary Japan.* (Andra upplagan.) London: MacMillan.

Jenkins, R. (1986). Review of Bourdieu's 'Distinction'. *Sociology 1*, 103-105.

Johansson, A. (1996). Tjock och vacker. Kvinnlighet och kroppsstorlek bland nicaraguanska kvinnor. *Sociologisk forskning 2-3*, 51-70.

Johansson, M. (1986). Teorierna och läktarvåldet. *Undervisningsserien 10.* Umeå: Umeå Universitet, Pedagogiska institutionen.

Johansson, M. (1997). Idrottsrelaterade utbildnings- och forskningsmiljöer vid Umeå Universitet. *Svensk Idrottsforskning 2*, 4-6.

Johansson, M., Jonsson, C., & Löfgren, K. (1995). *Higher Education, Study Cultures and Leisure Activites.* Universitetspedagogisk konferens i Umeå den 15-16 februari (Konferensrapport). Umeå: Umeå universitet, Enheten för Personalutveckling, 47-60.

Johansson, T., & Miegel, F. (1992). *Do the Right Thing.* (Akademisk avhandling.) Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Johnsson, L. (1997). Vem forskar och undervisar på högskolan?. *Pedagogisk forskning i Sverige 2*, 81-94.

Karp, S. (2000). *Barn, föräldrar och idrott. En intervjustudie om fostran inom fotboll och golf.* (Akademisk avhandling.) Umeå: Umeå universitet, Pedagogiska institutionen.

Keeves, J. P., & Adams, D. (1997). "Comparative Methodology in Education". I: Keeves (red.) *Educational Research. Methodology and Measurement. An International Handbook.* Oxford: Elsevier.

Kennedy, J.J., & Tam, H.P. (1994). "Log-Linear Models". I: T. Husén och T.N. Postlethwaite (red.) *The International Encyclopaedia of Education.* Oxford: Elsevier Science, 3499-3508.

Kim, L. (1998). *Val och urval till högre utbildning.* (Akademisk avhandling.) Uppsala: Uppsala universitet, Pedagogiska institutionen.

King, E. (2000). A Century of Evolution in Comparative Studies. *Comparative Education 3*, 267-277.

216

Kleiber, D.A. (1980). Free Time Activity and Psycho-Social Adjustment in College Students. *Journal of Leisure Research 3*, 205-212.

Koivula, N. (1999). Gender in Sport. (Akademisk avhandling.) Stockholm: Stockholms universitet, Psykologiska institutionen.

Kuhn, T.S. (1997). *De vetenskapliga revolutionernas struktur*. Stockholm: Thales.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lautrey, J., & Cibois, P. (1991). "Application of Correspondence Analysis to a Longitudinal Study of Cognitive Development". I: D. Magnusson, L.R. Bergman, G. Rudinger & B. Törestad (red.) *Problems and Methods in Longitudinal Research*. Cambridge: Cambridge University Press, 190-211.

Lindberg, L. (1993). *Universitetspedagogiska paradoxer och utmaningar*. Universitetspedagogisk konferens i Umeå den 17-18 februari (Konferensrapport). Umeå: Umeå universitet, Enheten för Personalutveckling, 9-21.

Löfgren, C. (1998). Time to Study Students. Two Essays on Student Achievement and Study Effort. *Umeå Economic Studies 466*. Umeå: Umeå universitet, Institutionen för Nationalekonomi.

Löfgren, K. (2000). "Teacher Education, Statistical Methodologies and the Construction of Knowledge". I: D. Robbins (red.) *Pierre Bourdieu*. London: Sage: 212-228.

Marton, F. (1981). Phenomenography. Describing Conceptions of the World Around Us. *Instructional Science 10*, 177-200.

Mead, G.H. (1976). *Medvetandet, jaget och samhället. Från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos.

Mills, C.W. (1984). *Den sociologiska visionen*. (Andra bearbetade upplagan, 1997.) Arkivs Moderna klassiker.

Mobley, T.A. (1980). Leisure and the University Campus. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance 51*, 4, 33-34, 60.

Moi, T. (1991). Appropriating Bourdieu. Feminist Theory and Pierre Bourdieu's Sociology of Culture. *New Literary History 22*, 1017-1049.

Moqvist, I. (1997). Den kompletterade familjen. Föräldrarskap, fostran och förändring i en svensk småstad. (Akademisk avhandling.) Umeå: Umeå universitet, Pedagogiska institutionen.

Mårtensson, S. (1987) "Har de studerande tid med universitetet? Har universitetet tid med de studerande?". I: UHÄs skriftserie (nr. 2) *Varför Eva men inte Nils–Erik? Perspektiv på studerande i högskolan.* Stockholm: UHÄ.

Nilsson, P. (1993). *Fotbollen och moralen.* (Akademisk avhandling.) Stockholm: HLS.

Nilsson, P. (1994). *Den allvarsamma fritiden. En litteraturstudie av undersökningar om barns och ungdomars fritids- och kulturvanor.* Stockholm: Statens Ungdomsråd.

Nilsson, P. (1998). *Fritid i skilda världar.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Nurmi, J.-E., Poole, M. E., & Seigner, R. (1995). Tracks and transitions: A comparison of adolescent future-oriented goals, explorations, and commitments in Australia, Israel, and Finland. *International Journal of Psychology 30,* 355-375.

Olofsson, A. (1993). *Högskoleutbildningens fem ansikten. Studerandes föreställningar om kunskapspotentialer i teknik, medicin, ekonomi och psykologi. En kvalitativ utvärderingsstudie.* (Akademisk avhandling.) Umeå: Umeå universitet, Pedagogiska institutionen.

Olsson, U. (1997). *Folkhälsa som pedagogiskt problem.* (Akademisk avhandling.) Uppsala: Uppsala universitet, Pedagogiska institutionen.

Otto, E.P. (1987). On Campus Fascilities for Extracurricular Activities. Their use and Relationship to Academic Achievement. *Vestes 19,* 1–2, 43–47.

Palme, M. (1989). Högskolefältet i Sverige. *Uppföljning och Policystudier 4.* Stockholm: UHÄ.

Pascal, B. (1971). *Tankar.* Stockholm: Forum.

Pascarella, E.T., & Terenzini, P.T. (1991). *How College Affects Students.* San Francisco: Jossey-Bass.

Patriksson, G. (1982). *Idrott, tävling & samhälle.* Örebro: Veje.

Patriksson, G. (1990). "Sports Activity Patterns Among Children and Youth in Sports Clubs". *Idrottspedagogiska rapporter 36*. Göteborg: Göteborgs universitet, Pedagogiska institutionen.

Patriksson, G. (1994). Social rekrytering av svenska elitidrottare. *Svensk idrottsforskning 2*, 5-12.

Persson, A. (1998). *Studentinflytande i massuniversitet*. Lund: Lunds universitet, Utvärderingsenheten (Rapport nr. 204).

Petri, C. (1999). Traditionella och icke-traditionella studenter. *Studenterna i Sverige, arbetsrapport 8*. Stockholm: Högskoleverket.

Pressler, C.A. (1985). Review of Bourdieu's 'Distinction'. *Choice 22*, 1080-1081.

Proposition. " Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan ". Riksmötet 1999/2000: 28.

Ramsden, P. (1986). "Inlärningens sammanhang". I: F. Marton, D. Hounsell, & N. Entwistle (red.) *Hur vi lär*. Stockholm: Rabén & Sjögren, 198-225.

Ramsden, P. (1998). *Learning to Lead in Higher Education*. London: Routledge.

Ritts, V., Patterson, M.L., & Tubbs, M.E. (1992). Expectations, Impressions and Judgements of Physically Attractive Students. *Review of Educational Research 62*, 413–426.

Rojek, C. (1995). *Decentring Leisure. Rethinking Leisure Theory*. London: Sage.

Rosén, M. & Wernersson, I. (1996). Kunskapsmönster och kön. Om nödvändigheten av kvantitativ feministisk forskning i pedagogik. *Pedagogisk forskning i Sverige 1*, 8-24.

Rosengren, K.E., & Öhngren, B. (red.) (1997). *An Evaluation of Swedish Research in Education*. Stockholm/Uppsala: HSFR/Swedish Science Press.

Rosenlund, L. (1996). Cultural Changes in a Norwegian Urban Community. Applying Pierre Bourdieu's Approach and Analytical Framework. *International Journal of Contemporary Sociology 2*, 211-236.

Runciman, W. (1966). *Relative Deprivation and Social Justice*. London: Routledge.

Sage, G. (1997). Sociocultural Perspectives of Sport Pedagogy in Recent Physical Education and Sociology Journals in North America (1993-1996). *International Journal of Physical Education 2*, 52-60.

SCB (1995), *Utbildningsstatistisk årsbok för 1995*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

SCB (1998). Befolkningens utbildning. *Statistiska meddelanden U37SM9901*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

SCB (1998). Universitet och högskolor, grundutbildning, Social bakgrund bland högskolenybörjare 1996/97. *Statistiska meddelanden U20SM9802*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

Schelin, B. (1985). *Den ojämlika idrotten. Om idrottsstratifiering, idrottspreferens och val av idrott*. (Akademisk avhandling.) Lund: Lunds universitet, Sociologiska institutionen.

Seitz, A. (1993). The Political Dimension of Intercultural Research. The Australian Experience. *Quality & Quantity 27*, 411-420.

Shilling, C. (1993). *The Body and Social Theory*. London: Sage.

Snow, C. P. (1959). *Two Cultures*. Cambridge: Cambridge Press.

Socialstyrelsen. (1997). *Folkhälsorapport 1997*. SoS-rapport 1997:18. Stockholm: Socialstyrelsen.

SPSS. (1993). *SPSS Base System. Syntax Reference Guide. Release 6*. Chicago: SPSS Inc.

Stern, P. (1996). *Prisoners of the Crystal Palace. Mapping and Understanding the Social and Cognitive Organization of Scientific Research Fields*. Umeå: Boréa.

Stråhlman, O. (1994). "Equality, Exercise and Sport, from a Female Perspective". *Idrottspedagogiska rapporter 46*. Göteborg: Göteborgs universitet, Pedagogiska institutionen.

250

Sutter, B. (1990). *Studerandestrategier i högskolan. Läkar- och Psykologutbildningen.* Uppföljning och policystudier 1. Stockholm: UHÄ.

Sutter, B. (1992). *Studerandestrategier i högskolan och deras betingelser.* (Akademisk avhandling.) Umeå: Umeå universitet, Institutionen för tillämpad psykologi.

Svartbo, B,. & Sjöström, M. (1996). Sambandet motion och studieresultat. *Svensk idrottsforskning 1,* 34-40.

Takane, Y., Bozdogan, H., & Shibayama, T. (1987). Ideal Point Discriminant Analysis. *Psychometrika 52,* 371-392.

Teichler, U. (1996). Comparative Higher Education: Potentials and Limits. *Higher Education 4,* 431-465).

Therborn, G. (1995). *European Modernity and Beyond. The Trajectory of European Societies 1945-2000.* London: Sage.

Thioulouse J., Chessel D., Dolédec S., & Olivier J.M. (1997). ADE-4 multivariate analysis and graphical display software. *Statistics and Computing 7,* 1, 75-83.

Thomas, W.I. (1966). *On Social Organization and Social Personality.* Chicago: University of Chicago Press.

Thurén, T. (1991). *Vetenskapsteori för nybörjare.* Stockholm: Tiger.

Trondman, M. (1993). *Bilden av en klassresa.* (Akademisk avhandling.) Stockholm: Carlssons bokförlag.

Trost, J. (1993). *Kvalitativa intervjuer.* Lund: Studentlitteratur.

US Department of Education, NCES. (1993). *Digest of Educational Statistics: 1993.*

US Department of Education, NCES. (1998). *Digest of Educational Statistics: 1997.*

US Department of Education, NCES. (1999). *Findings from The Condition of Education 14.* College Access and Affordability. (NCES nr. 108.)

Utbildningsutskottet. "Studentinflytande och kvalitetsutveckling m.m. i högskolan". Betänkande. Riksmötet 1999/2000: Utbildningsutskottet nr. 12.

Wacquant, L. (1998). "Pierre Bourdieu". I: R. Stones (red.) *Key Sociological Thinkers*. London: Macmillan, 215-229.

Wade, S. (1991). A Profile of the Real World of Undergraduate Students and How They Spend Discretionary Time. *Paper, AERA-konferens, Chicago.*

Weber, M. (1983). *Ekonomi och samhälle*. Lund: Argos.

Veblen, T. (1986). *Den arbetsfria klassen*. Göteborg: Vinga.

Wittgenstein, L. (1992). *Filosofiska undersökningar*. Stockholm: Thales.

Ziehe, T. (1986). *Ny ungdom*. Stockholm: Norstedts.

Ziehe, T. (1989). *Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet*. (Tredje upplagan.) Stockholm: Symposion.

Øyen, E. (red.) (1990). *Comparative Methodology. Theory and Practice in International Social Research*. London: Sage.

Bilaga 1

Enkäten innehöll 59 frågor, av vilka ett antal har använts i avhandlingen. De frågor som har använts listas här nedan, i engelsk version. (Detta är inte en exakt kopia av enkäten.)

x) Age
x) Sex
x) What is (was) your father's/mother's highest level of education
x) What kind of occupation does (did) your father/mother have
x) Which courses are you taking this semester
x) What is your major field of study
x) What is your total number of semesters, as a full time student at this university
x) Do you work at the moment? If yes, how much (hours per week)
x) Where do you live (six options: campus dorm.; off campus in an apartment/house; own a house; cooperative house; with my parents)
x) Living situation (six options: living alone; living alone with child; married; married with child; living with a partner; living with a partner and child)
x) How do you finance your studies (five options: grants; loan money; savings; work on campus; help from my parents)
x) How many hours per week do you attend classes/lectures/labs (average)
x) In total, how many hours per week do you devote to study (Please include all scheduled study time, home work and study work with your peers.)
x) What do the following leisure time-activities mean to you (Twenty activities are listed, and a five grade scale running from "important" to "unimportant".)
x) Please write here, which of the activities above means the most to you (If you think that the most important activity is not mentioned, please write in your own words):

x) What do the following leisure time-activities mean to your parents (Think of the parent who is most interested in each activity): (Twenty activities are listed, and a five grade scale running from "important" to "unimportant".)

x) Please write here which of the activities above means most to your father/mother (If you think that the most important activity is not mentioned, please write in your own words).

x) Please write which physical exercise or sport you prefer to do:

x) How would you describe your physical exercise or sport activity in the following respects:

a) time spent (hours per week)

b) training intensity (five grade scale)

c) competition level (five grade scale)

d) ambition level (five grade scale)

x) How do you mainly do your physical exercice or sport:

(Four alternatives to rank)

x) What do you assess the following motives relative your exercise/sport activities:

(Fourteen alternatives are given).

x) How do you assess the connection between your study and your physical activities/sport:

x) Are you satisfied with your body:

x) If you are not satisfied, what's wrong:

x) Are you satisfied with your physical capacity:

x) If you are not satisfied, what's wrong:

x) Are you member in any organization/s (Note: not organization/s with sports, physical exercises, active outdoor life or dance). If yes, please mention which:

x) Are you a member of any organisation that is directed towards physical exercise, active outdoor life or dance? If yes, please mention which:

x) Have your father/mother ever participated in competitive sports? If yes, please mention which ones:

Bilaga 2

Indelning av de studerande i ämnesgrupper

Totalt 782 studenter från Umeå Universitet och University of Wisconsin-Madison deltog i enkätundersökningen.

Lärarstudenter

I Umeå delades enkäten ut till de studenter som hade passerat den inledande delen av grundskollärarutbildningen. Vid tidpunkten för undersökningen gick de en kurs som kallas Praktisk-pedagogisk utbildning. Det var totalt 278 studenter som gick kursen (vårterminen 1994). Av dessa var 182 kvinnor och 96 män. Antalet enkäter från dessa lärarstudenter, som samlades in och användes i umeåundersökningen, var 132 (89 kvinnor och 43 män). Det betyder att ungefär 48 procent av studenterna deltog — 49 procent av kvinnorna och 45 procent av männen (Ej i tabell).

Tanken var att datainsamlingen i Madison skulle ske efter samma mönster och att ungefär samma antal studenter skulle delta (jämfört med enkätundersökningen bland lärarstudenterna i Umeå). De första enkäterna från lärarstudenter i Madison samlades in bland studenter som deltog i kurser vid Department of Curriculum and Instruction. (En institution vid UoW-Madison där blivande grundskollärare studerar.) Vid tidpunkten för undersökningen var 174 studenter registrerade vid dessa kurser (Se tabell).

Tabell 27. Lärarutbildning i Madison (Kurser och utbildningar som de läste).

Kurser	Antal registrerade studenter		
Teach Reading-Content Field (C303, 1)	24	15 kvinnor	9 män
Intro Educ:Preschl-Mid Schl (C364, 1)	28	27 k.	1 m.
Intro Educ:Preschl-Mid Schl (C364, 3)	25	23 k.	2 m.
Tchg Rdg:Preschl-Middl Schl (C368, 3)	26	26 k.	0 m.
Tchg Lang Art:Pre-Middl Sch (C369, 1)	24	20 k.	4 m.
Tchg Lang Art:Pre-Middl Sch (C369, 3)	26	26 k.	0 m.
Teach Math:Preschl-Mid Schl (C370, 3)	21	17 k.	4 m.
Totalt	174	154 k. (88%)	20 m. (12%)

Källa: University of Wisconsin-Madison, Studieadministrativa enheten.

Totalt användes enkätsvar från 70 studenter (90 procent kvinnor och 10 procent män), av dessa 174 individer.

Ytterligare 14 enkäter fylldes i av lärarstudenter som deltog i annan undervisning för blivande grundskollärare, vid samma institution där de förstnämnda enkäterna hade samlats in (Department of Curriculum and Instruction). På så vis kom totalt 84 enkäter att samlas in höstterminen 1994 från lärarstudenterna i Madison.

De enkäter som fördes samman i Madison hösten 1994 kompletterades med en andra insamlingsomgång vårterminen 1995. För lärargruppen innebar detta att ytterligare 33 enkäter kunde tillskrivas gruppen. Totalt ingick till slut 117 lärarstuderande i madisonundersökningen.

Sammanfattningsvis var det 249 lärarstudenter som deltog i undersökningen från Umeå och Madison, och samtliga av dessa deltog i utbildning till grundskollärare (I Madison: Elementary teachers).

Det genomfördes alltså en andra insamlingsomgång i Madison och några saker är värda att diskutera i detta sammanhang. För det första samlades enkäterna in på ett sätt som skiljer sig från det som fram tills dess varit vanligt. Enkäterna distribuerades nämligen på två universitetsbibliotek vid University of Wisconsin-Madison, på campusområdet. Studenter fick enkäterna vid entrén, och fick fylla i dem på plats. Därigenom kunde ytterligare enkäter samlas in (cirka 100) och av dessa tillfördes 84 till madisonundersökningen.

256

För det andra är det värt att diskutera vilka kriterier som var aktuella för denna urvalsprocess. Det vill säga, kriterierna för att en student skulle tillföras undersökningen. (En student som hade fyllt i enkäten vid ett bibliotek.)

Ett antal kriterier skulle vara uppfyllda. (Vilka naturligtvis motsvarade de tidigare kriterierna för urvalet av studenter.) Individerna skulle studera på termin 2 eller högre (men inte på forskarutbildning eller motsvarande). De skulle också studera på kurser inom något av de ämnesområden som var aktuella. Exempelvis skulle en individ studera kurser på Department of Curriculum and Instructions för att hon eller han skulle tillföras gruppen lärarstuderande. Slutligen skulle deras "major field of study" vara inom något av ämnesområdena. Studenterna fick ange på enkäten vilken "major" de hade. (De kunde välja på 5 fasta alternativ: "Major" inom lärarutbildning (teacher education), naturvetenskap (natural sciences), humaniora (humanities), samhällsvetenskap (social science) och idrottslärare (physical education). Dessutom fanns en öppen kategori där studenterna själva kunde fylla i svaret, om någon av de övriga kategorierna inte var den rätta.

Denna andra insamlingsomgång, och det sätt att samla in och kategorisera enkäter som beskrivs ovan, innebar att totalt 84 enkäter tillfördes samtliga fyra ämnesgrupper. Dessa "extrastudenter" hade läst mellan 2 och 8 terminer (medianvärde: 4 terminer). Hur många som tillfördes gruppen lärarstudenter återges ovan, medan detaljerna för de övriga tre ämnesgrupperna beskrivs härnäst.

Naturvetenskap

Studenterna inom naturvetenskap i Umeå läste olika kurser inom kemi, biologi och data. Det var totalt 218 studenter som var registrerade vid dessa kurser och av dessa var 88 kvinnor och 130 män. Antalet enkäter som samlades in och användes var 108 (60 kvinnor och 48 män). Sålunda används enkätsvar från cirka 50 procent av studenterna — 68 procent av kvinnorna och 37 procent av männen.

Tabell 28. Studenter och kurser inom naturvetenskap, Umeå.

Kurser	Antal registrerade studenter		
Biokemi B (KEMB33)	52	33 kvinnor	19 män
Organ. kemi B (KEMB33)	32	18 k.	14 m.
Biologi B (BIOB02)	53	30 k.	23 m.
Tekn.databeh. (TDBA18)	81	7 k.	74 m.
Totalt	218	88 k. (40%)	130 m. (60%)

Källa: Umeå Universitet, Studieadministrativa enheten.

När det gäller naturvetare i madisonundersökningen, valdes ett antal kurser ut. På dessa studerade sammanlagt 304 studenter (Se tabell nedan).

Tabell 29. Studenter och kurser inom naturvetenskap, Madison.

Kurser	Antal registrerade studenter.		
Intro. Biology (Zoo151, 1)	190	108 kvinnor	82 män
Limnology (Zoo315, 1)	114	58 k.	56 m.
Totalt	304	166 k.(55%)	138 m.(45%)

Källa: University of Wisconsin-Madison, Studieadministrativa enheten.

Totalt användes enkätsvar från 58 individer — 69 procent kvinnor och 31 procent män. Ytterligare en student, från en kurs vid en av de aktuella naturvetenskapliga institutionerna, erbjöds att delta i studien. På så vis kom totalt 59 enkäter att samlas in hösten 1994 från naturvetenskap i Madison.

De enkäter som fördes samman i Madison hösten 1994, kompletterades med en andra insamlingsomgång vårterminen 1995. För den naturvetenskapliga gruppen innebar detta att ytterligare 33 enkäter kunde tillskrivas gruppen. Till slut ingick totalt 92 naturvetenskapliga studenter i madisonundersökningen.

Sammanfattningsvis var det 200 naturvetenskapliga studenter från Umeå och Madison som deltog i enkätundersökningen. Dessa studerade vid kurser på grundläggande universitetsnivå (A/B-nivå, eller motsvarande), i ämnen som: Biokemi, biologi, teknisk databehandling, organisk kemi och limnologi [≈ sötvattnets naturlära].

Humaniora

Studenterna inom humaniora i Umeå läste engelska, nordiska språk, historia och etnologi. Det var totalt 183 studenter som var registrerade på dessa kurser vid denna tidpunkt. Av dessa var 106 kvinnor och 77 män.

Tabell 30. Studenter och kurser inom humaniora, Umeå.

Kurser	Antal registrerade studenter		
Historia A/B (HISA20, termin 2)	35	13 kvinnor	22 män
Historia B (HISB36)	38	19 k.	19 m.
Engelska B (ENGB35)	58	36 k.	22 m.
Nord. språk B (NSPB35)	28	23 k.	5 m.
Etnologi B (ETNB31)	24	15 k.	9 m.
Totalt	183	106 k.(58%)	77 m. (42%)

Källa: Umeå Universitet, Studieadministrativa enheten.

107 enkäter samlades in från kurserna (58 kvinnor och 49 män). På så vis undersöktes 58 procent av dessa studenter — 55 procent av kvinnorna och 63 procent av männen.

I Madison valdes ett antal kurser valdes ut inom humaniora. På dessa studerade sammanlagt 127 studenter (Se tabell nedan).

Tabell 31. Studenter och kurser inom humaniora, Madison.

Kurser	Antal registrerade studenter		
Eng. lit. before 1800 (ENG215, 5)	35	18 kvinnor	17 män
Eng. lit. 1800-Present (ENG216, 4)	36	25 k.	11 m.
Americ. lit. 1620-Present (ENG217, 1)	35	18 k.	17 m.
Consumer Movem. (CNSRSCI 470, 1)	21	17 k.	4 m.
Totalt	127	78 k. (62%)	49 m. (38%)

Källa: University of Wisconsin-Madison, Studieadministrativa enheten.

Bland dessa registrerade humaniststudenter användes enkätsvar från 95 individer, vilket motsvarar 75 procent. Av dessa 95 enkäter, var 69 procent kvin-

nor och 31 procent män.

Ytterligare 2 enkäter fylldes i av humaniststudenter som deltog i annan, liknande undervisning vid de aktuella humanistiska institutionerna.

På så vis kom totalt 97 enkäter att samlas in hösten 1994 från humaniora i Madison.

Den andra insamlingsomgången (vårterminen 1995) innebar för den humanistiska gruppen att ytterligare 15 enkäter kunde tillskrivas gruppen. Till slut ingick totalt 112 humanistiska studenter i madisonundersökningen.

Totalt deltog 219 studenter inom humaniora från Umeå universitet och University of Wisconsin-Madison.

Idrottsstudenter

Umeåstudenterna inom idrottsutbildningarna deltog i kurser inom idrottsmetodik, vid Pedagogiska institutionen, Umeå universitet. Totalt var 57 studenter registrerade på dessa kurser (Se tabell nedan).

Tabell 32. Studenter och kurser inom idrottsutbildning, Umeå.

Kurser	Antal registrerade studenter		
Idrottsmetodik, 1 (IDRA14, IP)	33	21 kvinnor	12 män
Idrottsmetodik, 1 (IDRA14, IL)	24	11 k.	13 m.
Totalt	57	32 k. (58%)	25 m. (42%)

Källa: Umeå Universitet, Studieadministrativa enheten.

Av dessa 57 deltog 48 (86 procent) i undersökningen (72 procent av kvinnorna och 100 procent av männen.

Idrottsstudenterna i madisonundersökningen deltog i ett antal kurser på Department of Kinesiology. Totalt 43 individer var registrerade på dessa kurser (Se tabell nedan).

Tabell 33. Studenter och kurser inom idrottsutbildning, Madison.

Kurser	Antal registrerade studenter		
Intro Motor Developm. (PEPRO223, 1)	22	11 kvinnor	11 män
Phy Ed. Elem Schl Child. (PEPRO323, 1)	21	19 k.	2 m.
Totalt	43	30 k. (70%)	13 m. (30%)

Källa: University of Wisconsin-Madison, Studieadministrativa enheten.

Enkätsvar från 26 studenter (60 procent) samlades in (och användes), av dessa 43 studenter (80 procent av kvinnorna och 20 procent av männen).

Ytterligare 37 enkäter fylldes i av studenter som deltog i annan, liknande idrottsinriktad undervisning vid Department of Kinesiology. På så vis kom totalt 63 enkäter att samlas in höstterminen 1994 från idrottsstudenterna i Madison.

De enkäter som fördes samman i Madison hösten 1994 kompletterades med en andra insamlingsomgång vårterminen 1995. (Se ovan.) För idrottsgruppen innebar detta att ytterligare 3 enkäter kunde tillskrivas gruppen. Totalt ingick till slut 66 idrottsstuderande i madisonundersökningen.

Sammanfattningsvis deltog 114 studenter från idrottsämnet från Umeå Universitet och University of Wisconsin-Madison.

Bilaga 3

Variabler vid korrespondensanalyserna

Här återges samtliga variabler som låg till grund för korrespondensanalyserna i denna undersökning. Vissa variabler hade enbart två kategorier (De var dikotoma variabler, med kategorier som: "ja/nej", "hög/låg" eller dylikt.) medan andra hade tre eller fler kategorier. Om antalet kategorier var fler än två, anges detta inom parantes. I några fall var antalet kategorier olika vid analyserna av kvinnliga respektive manliga data.

Notera att detta är samtliga variabler och kategorier som de statistiska analyserna *utgick* ifrån, och några av dem har avlägsnats under arbetets gång innan figurerna presenteras (Se metodbeskrivningen i kapitel 3). Varje kategoris så kallade bidragsvärde beskrivs i separata tabeller, som inte återges här av utrymmesskäl. Dessa tabeller finns hos forskargruppen och kan rekvireras via författaren vid behov. Analyserna och tolkningarna av de mönster som figurerna visar, har genomförts med hänsyn till dessa värden.

Kapitel 8 och 9

Korrespondensanalyserna av **socialt ursprung och det sociala rummet av fritidsaktiviteter** (figur 3 för Umeå och figur 6 för Madison) utgick från...

...5 variabler för *Socialt ursprung*: Föräldrarnas högsta utbildning (5), fädernas (5) och mödrarnas (5) yrken, föräldrarnas mest betydelsefulla fritidsaktiviteter (Umeå, fäder: 10, mödrar: 8, Madison, fäder: 10, mödrar: 8), föräldrarnas tidigare tävlingsidrottande.

...8 variabler för *Fritidsaktiviteter, -vanor*: Arbete vid sidan om studierna, antal timmar per vecka som ägnas åt arbete vid sidan om (3), mest betydelsefulla fritidsaktivitet (Umeå: 9, Madison: 12), medlemskap i förening — ej idrottsförening (Umeå: 9, Madison: 4), medlemskap i friluft-/idrottsförening, medlemskap i gym/aerobics-studio, idrottar 0 timmar per vecka, idrottar 8

timmar eller mer per vecka.

Korrespondensanalyserna av **sociala förhållanden, studiesituation och det sociala rummet av fritidsaktiviteter** (figur 4 och 5 för Umeå och figur 7 och 8 för Madison) utgick från...

...7 variabler för *Sociala förhållanden och studiesituation*: civilstånd (6), ålder (6), termin (5), antal timmar schemalagd undervisning per vecka (4), antal timmar total studietid per vecka (egna studier plus schemalagd undervisning, 5), ämnesgrupp (4), studiefinansiering (Umeå 2: "enbart studiebidrag plus stöd från föräldrar", "fullt/delvis studielån plus arbete"; Madison 4: "stöd från föräldrar: 85-99 procent", "stöd från föräldrar: 100 procent", "lånar pengar: 85-99 procent", "lånar pengar: 100 procent").

...8 variabler för *Fritidsaktiviteter, -vanor*: (Samma 8 variabler som i analysen av *Socialt ursprung och det sociala rummet av fritidsaktiviteter* i kapitel 8 och 9 enligt ovan.)

Kapitel 10 och 11

Korrespondensanalyserna av **social bakgrund, studiesituation, fritidsaktiviteter, idrott och uppfattningar om idrott och kropp** (figur 9 och 11 för Umeå och figur 13 och 15 för Madison) utgick från...

...5 variabler för *Socialt ursprung*: Föräldrarnas högsta utbildning (5), fädernas (5) och mödrarnas (5) yrken, föräldrarnas mest betydelsefulla fritidsaktiviteter (Umeå, kvinnliga studenter: 18, Umeå, män: 16, Madison, kvinnor: 18, Madison, män: 11), föräldrarnas tidigare tävlingsidrottande.

...7 variabler för *Sociala förhållanden och studiesituation*: civilstånd (6), ålder (6), termin (5), antal timmar schemalagd undervisning per vecka (4), antal timmar total studietid per vecka (egna studier plus schemalagd undervisning, 5), ämnesgrupp (4), studiefinansiering (Umeå 2: "enbart studiebidrag plus stöd från föräldrar", "fullt/delvis studielån plus arbete"; Madison 4: "stöd från föräldrar: 85-99 procent", "stöd från föräldrar: 100 procent", "lånar pengar: 85-99 procent", "lånar pengar: 100 procent").

...8 variabler för *Fritidsaktiviteter, -vanor och idrott*: arbete vid sidan om studierna, antal timmar per vecka som ägnas åt arbete vid sidan om (3), mest betydelsefulla fritidsaktivitet (Umeå, kvinnliga studenter: 10, Umeå, män: 6, Madison, kvinnor: 9, Madison, män: 4), medlemskap i förening — ej idrottsförening (Umeå, kvinnliga studenter: 8, Umeå, män: 7, Madison, kvin-

nor: 6, Madison, män: 3), medlemskap i frilufts-/idrottsförening, medlemskap i gym/aerobics-studio, antal timmar som ägnas åt idrott per vecka (4), mest betydelsefulla fysiska aktivitet/idrott (Umeå, kvinnliga studenter: 13, Umeå, män: 9, Madison, kvinnor: 13, Madison, män: 8).

...8 variabler för *Uppfattningar om idrott och kropp*: motiv för att idrotta (14), tävlingsnivån vid idrottandet, träningsintensiteten vid idrottandet, idrott och umgänge (4: idrottar ofta ensam, tillsammans med andra i organiserad form, tillsammans med andra i oorganiserad form, tillsammans med familjen), hur fysisk aktivitet/idrott och studier påverkar varandra (3: positivt, negativt, inte alls), tillfredsställd med den egna kroppen (4), kroppsuppfattning (4), tillfredsställd med den fysiska kapaciteten (4).

Register

A

"Abjektion" (Kristeva, J.) 198
Academic Discourse (Bourdieu & Passeron) 26
"Academic tribes" (Becher, T.) 17
Adams, D. 20
ADE-4 56
Alexandersson, M. 73, 75
Alumni 115
Arbete
  arbetarklass 43
  vid sidan av studierna 169, 214
Arnman, G. 37
Attarian, A. 14
Avmystifiera 29

B

Barndom 107, 114
Basbehov 173
Bauer, M. 24
Becher, T. 17, 97
Bekymmersfrihet 93, 114
Bengs, C. 211
Bernstein, B. 141
Biddle, B.J. 17
Bidragsvärde (korrespondensanalys) 64
Blasius, J. 62
Bloland, P.A. 14
Bourdieu
  högre utbildning 26, 114
  korrespondensanalys 72, 75, 133
  motions-/idrottsaktiviteter 26, 40
  sociala strukturer 26
  ämnesgrupper 51
Brandell, L. 77, 86, 87
Brandell, S. 4
Brewer, J. 60
Broady, D. 11, 26, 53, 221
Börjesson, M. 97, 124, 176

C

Carradin, I. 1, 12, 15
C.E.S.U. 125
Chessel, D. 56
Chi-två analys 63
Cibois, P. 133
"Conspicous consumption" (Veblen, T.) 210
Cooper, D.E. 10
Cotterill, P. 128, 150, 219
Craft of Sociology, The (Bourdieu, Chamboredon & Passeron) 26

D

De Knop, P. 125
Deduktiv analys 61, 83
Dimensioner (statistisk analys) 63
Diskriminantanalys 61
Distinction (Bourdieu) 11, 185, 186, 225
Dolédec, S. 56
Durkheim, É. 19, 34

E

Engström, L-M. 53
Entwistle, N. 18
Eriksson, B. 124
Estetiskt sinne 37
Etnisk bakgrund 36
Explorativ (induktiv) metod 61

F

Fagrell, B. 138
Fenomenologi 10, 35, 72
Fleck, L. 16
Franke-Wikberg, S. 13
Fransson, P. 62
Freshman fifthteen 197
Fritid
  definitioner 9, 11
  gruppers fritidsvanor 38
  naturintresse 147
  studieresultat 14, , 126, 155
  socialt ursprung 139
Fuller, S. 16
Föreningsverksamhet 122, 152
Föreställningar 17
Föräldrar, utbildningsbakgrund
  57, 104, 116, 214

G

Giddens, A. 20
Goffman, E. 45, 110, 168
Greenacre, M.J. 56, 62
Grupp
  -habitus 30, 36, 38
  -tillhörighet 37, 45
  social grupp 34, 45, 91, 114, 135
Gymnasiet 1, 92, 106, 114

H

Habitus 29, 119, 139
Hacking, I. 61
Henderson, K. A. 171
Heyman, I. 221
Homo Academicus (Bourdieu)
  11, 26, 83, 114, 131
"Homologi" (Bourdieu) 40
Hounsell, D. 18
H.S.F.R. 24
Huber, L. 2
Hult, A. 17
Hunter, A. 60
Husén, T. 61
Hälsoideal 43
Högskoleregistret 12
Höög, H. 4

I

I.E.A.-undersökningar 22
I.K.S.U. (Umeå) 78
Inspark 91
Invitation to Reflexive Sociology, An
  (Bourdieu & Wacquant)
  27, 140, 189

J

Jenkins, R. 223
Johansson, A. 197
Johansson, M. 2, 3, 13, 54, 94
Johnsson, L. 47
Jonsson, C. 3, 54, 58
Jonsson, P. 58
"Jouissance" (Kristeva, J.) 198
Jönsson, I. 37

K

Karp, S. 218
Keeves, J. P. 20
Kennedy, J. 61
Klass (social klass) 36, 88, 135, 185
Kleiber, D. A. 14, 118
Klusteranalys (statistisk analys) 62
Klädstil 45, 46, 49
Komparativ pedagogik 21
Komparativa studier 3, 39
(Att) konstruera forskningsobjektet 83,
  131
Korrespondensanalys 28, 62, 119, 131,
  170, 189, 200, 224

236

Koivula, N. 211
Kristeva, J. 198, 211
Kroppsligt kapital 32
Kroppsutseende 33, 43, 210-211
Kuhn, T. S. 16
Kulturellt kapital 32
Kunskapsmassa (kunskapsstoff) 97
Kvale, S. 75
Könsperspektiv 47-48, 86, 112-113, 138-139, 143, 148, 179, 191, 195, 197-198, 210-211, 217

L

"Land grant college" 78
Larsson, T. 124
Lautrey, J. 133
Lindberg, L. 1
Linjära modeller (statistisk analys) 61
Livsstil, livsfilosofi 44, 114
Löfgren, A. 1, 12, 15
Löfgren, C. 13, 87
Löfgren, K. 3, 61

M

Marton, F. 18
Massuniversitet 117
Mead, G. H. 44, 110
Medelklassen 43
Metodologisk relationism (Bourdieu) 119, 131, 135, 189
Mills, C. W. 69, 241
Mobley, T. A. 14
Moi, T. 211
Modellering (statistisk analys) 61, 83
Motions-/idrottsaktiviteter
  definitioner 4
  forskning om 2, 42
  könsperspektiv 148, 194, 218
  meningen med 42, 167, 173, 206
  sociala fält 183, 200
  socialt ursprung 136, 185, 201
  studieresultat 14, 127, 172, 245
  ämnesgrupper 167, 176, 180, 193
Moqvist, I. 218
Multidimensionell skalning (statistisk analys) 62
Mårtensson, S. 13, 15, 97

N

Nation (studentnation) 91
N.C.E.S. 15, 49, 102
Nilsson, P. 9, 37
"Nollning" 91

O

Objektiva strukturer 34, 46, 74
Observation 60
Olivier, J. M. 56
Olofsson, A. 17, 72
Olsson, U. 2

P

Palme, M. 11, 12, 53
Pascal, B. 32, 174, 210
Patriksson, G. 138, 211
Pearson, K. 63
Petri, C. 12, 77
Postlethwaite, T. 61
Principalkomponentanalys 62
Professionell idrott 80
Psykosocial anpassning 14

R

Ramsden, P. 18, 97
Regressionsanalys 61
Relativ deprivation (Runciman, W.) 167
Robbins, D. 7
Rosén, M. 67
Rosengren, K. E. 24
Rosenlund, L. 39, 133

207

Runciman, W. 167

S

Sage, G. 2
Scholl, L. 58
SimCA2 56
Självbild 45
Självreflexivitet 61, 83
Sjöström, M. 14, 173, 245
"Skrytkonsumtion" (Veblen, T.) 210
Slankhet 43
Snow, C. P. 3, 16, 84, 97
Sociala fält 28, 41
Sociala strukturer 34, 46, 74, 189
Socialpsykologi 44
Socialt ursprung 6, 53
Sociologi och epistemologi (Broady, D.) 26
"Space of positions" (Bourdieu, P.) 35
"Space of life-styles" (Bourdieu, P.) 222
Spex (studentspex) 91, 128, 140
Språk, svordomar 141
S.P.S.S. 56
State Nobility, The (Bourdieu, P.) 26
Statistisk analys 35, 61
Stern, P. 62
Stokowski, P.A. 9
Stråhlman, O. 218
Studenter
  tävlingsidrottare 52
  och fritid, tidigare forskning 11
  studentkultur 91
"Studenterna i Sverige" (Högskoleverket) 12, 87
Studerandestrategier 1
Studiebelastning 13, 87, 103, 111
Studiefinansiering 88, 102, 111, 104
Studieframgång 13, 14
Subjektivism och objektivism 34
Sutter, B. 1
Svartbo, B. 14, 173, 245
S.W.E.A. 163
Symboler, yttre tecken 46
Symboliskt kapital 32
Söderström, T. 211
Sömn 13

T

Tam, H. 61
Therborn, G. 2
Thioulouse, J. 56
Thomas, W. I. 174
Thurén, T. 83
Traditionella handlingar (Weber, M.) 31
Trost, J. 57, 58
Två kulturer/*two cultures* (Snow, C. P.) 16

U

Universitet
  -administration 13, 14
  undervisningstradition 95
  universitetslärare 43
  universitetspedagogik 72
  utvärdering av universitet 24
US Department of Education 15, 49, 99, 102
Utbildningsbakgrund, föräldrar 111, 116

V

Veblen, T. 210
Vuxen, att vara 93, 107, 114
Värderingar 72

W

Wacquant, L. J. D. 49
Wade, S. 15
Waterhouse, R. L. 128, 150, 219
Weber, M. 31, 210, 225
Wernersson, I. 67
Williams, R. 91
Wittgenstein, L. 70, 166, 224

208

Z

Ziehe, T. 175
"Zweckrational" (Weber, M.) 210

Å

Ångest 128

Ö

Öhngren, B. 24
Øyen, E. 20

269

Tidigare avhandlingar vid Pedagogiska institutionen

1	Jarl Backman 1971	*Preferensbedömningar av ljudintensitet* *En jämförelse mellan sensoriska och preferentiella bedömningstyper*
2	Egil Johansson 1972	*En studie med kvantitativa metoder av folkundervisningen i Bygdeå socken 1845-1873*
3	Gustaf Marklund 1972	*Experimental Studies on Performance and Perceptual Problems in Physical Work*
4	Ingemar Wedman 1973	*Mätproblem i norm- och kriterierelaterade prov* *Några analyser och försök med tonvikt på reliabilitets- och diskriminationsmått*
5	Thor Egerbladh 1974	*Grupparbetsinskolning* *Empiriska undersökningar och ett undervisningsteoretiskt bidrag*
6	Gerhard Nordlund 1975	*Prognos av framgång i gymnasieskolan* *Metodproblem och empiriska resultat*
7	Sigbrit Franke-Wikberg & Martin Johansson 1975	*Utvärdering av undervisningen problemanalys och några empiriska studier på universitetsnivå*
8	Sven Jansson 1975	*Undervisningsmål som utgångspunkt vid konstruktion av målrelaterade prov* *Några teoretiska och empiriska problem*
9	Henning Johansson 1977	*Samerna och sameundervisningen i Sverige*
10	Karl Johan Sparrman 1978	*Folkhögskolor med profil* *Rörelsekaraktären hos svenska folkhögskolor med anknytning till kristna samfund*

270

11	Annagreta Råberg 1979	*Glesbygdsbarn i Västerbotten*
12	Ingvar Nilsson 1979	*Test-Wiseness och provkonstruktion* *Några studier med tonvikt på effekter av instruktionen och uppgifternas utformning på svarsbeteendet*
13	Walter Rönmark & Joel Wikström 1980	*Tvåspråkighet i Tornedalen* *Sammanfattning och diskussion*
14	Widar Henriksson 1981	*Effekter av övning och instruktion för testprestation* *Några empiriska studier och analyser avseende övningens och instruktionens betydelse för testprestationen*
15	Margareta Sjöström & Rolf Sjöström 1982	*Literacy and Development* *A study of Yemissrach Dimts Literacy Campaign in Ethiopia*
16	Gerd Lindberg & Leif Lindberg 1983	*Pedagogisk forskning i Sverige 1948-1971* *En explorativ studie av inom- och utomvetenskapliga faktorer*
17	Christina Stage 1985	*Gruppskillnader i provresultat* *Uppgiftsinnehållets betydelse för resultatskillnader mellan män och kvinnor på prov i ordkunskap och allmänorientering*
18	Olle Holm 1985	*Four Determinants of Perceived Aggression and a Four-Step Attribution Model*
19	Carl Åsemar 1985	*Att välja studie- och yrkesväg* *Några empiriska studier med tonvikt på högstadieelevers valsituation*
20	Inger Andersson 1986	*Läsning och skrivning* *En analys av texter för den allmänna läs- och skrivundervisningen 1842-1982*
21	Ulla Johansson 1987	*Att skolas för hemmet* *Trädgårdsskötsel, slöjd, huslig ekonomi och nykterhetsundervisning i den svenska folkskolan 1842-1919 med exempel från Sköns församling*
22	Anita Wester-Wedman 1988	*Den svårfångade motionären* *En studie avseende etablerandet av regelbundna motionsvanor*
23	Bo-Olof Zetterström 1988	*Samhället som föreställning* *Om studerandes ideologiska formning i fyra högskoleutbildningar*

271

24 Eva Olofsson
1989
Har kvinnorna en sportslig chans?
Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet

25 Christer Jonsson
1989
Om skola och arbete
Två empiriska försök med en förstärkt arbetslivskoppling

26 Clas-Uno Frykholm & Ragnhild Nitzler
1990
Blå dunster — korn av sanning
En studie av gymnasieskolans undervisning om arbetslivet

27 Boel Henckel
1990
Förskollärare i tanke och handling
En studie kring begreppen arbete, lek och inlärning

28 Agneta Hult
1990
Yrket som föreställning
En analys av föreställningar hos studerande inom fyra högskoleutbildningar

29 Håkan Andersson
1991
Relativa betyg
Några empiriska studier och en teoretisk genomgång i ett historiskt perspektiv

30 Sture Sjödin
1991
Problemlösning i grupp
Betydelsen av gruppstorlek, gruppsammansättning, gruppnorm och problemtyp för grupprodukt och individuell kunskapsbehållning

31 Kjell Gisselberg
1991
Vilka frågor ställer elever och vilka elever ställer frågor
En studie av elevers frågor i naturorienterande ämnen i och utanför klassrummet

32 Else-Marie Staberg
1992
Olika världar skilda värderingar
Hur flickor och pojkar möter högstadiets fysik, kemi och teknik

33 Britt-Marie Berge
1992
Gå i lära till lärare
En grupp kvinnors och en grupp mäns inskolning i slöjdläraryrket

34 Gunilla Johansson & Karin Wahlberg Orving
1993
Samarbete mellan hem och skola
Erfarenheter av elevers, föräldrars och lärares arbete

35 Anders Olofsson
1993
Högskolebildningens fem ansikten
Studerandes föreställningar om kunskapspotientialer i teknik, medicin, ekonomi och psykologi — en kvalitativ utvärderingsstudie

36 Karin Rönnerman
1993
Lärarinnor utvecklar sin praktik
En studie av åtta utvecklingsarbeten på lågstadiet

37	Sture Brännström & Christer Wiklund 1995	*Två musikpedagogiska fält* *En studie om kommunal musikskola och musiklärarutbildning*
38	Annika Forsslund 1995	*"From nobody to somebody"* *Women's struggle to achieve dignity and self-reliance in a Bangladeshi village*
39	Kristian Ramstedt 1996	*Elektriska flickor och mekaniska pojkar* *Om gruppskillnader på prov — en metodutveckling och en studie av skillnader mellan flickor och pojkar på centrala prov i fysik*
40	Erik Bobrink 1996	*Peer Student Group Interaction within the Process-Product Paradigm*
41	Kerstin Holmlund 1996	*Låt barnen komma till oss* *Förskollärarna och kampen om småbarnsinstitutionerna 1854-1968*
42	Gun-Marie Frånberg 1996	*East of Arcadia* *Three Studies of Rural Women in Northern Sweden and Wisconsin, USA*
43	Ingeborg Moqvist 1997	*Den kompletterade familjen* *Föräldraskap, fostran och förändring i en svensk småstad*
44	Iréne Dahl 1997	*Orator Verbis Electris — taldatorn en pedagogisk länk till läs- och skrivfärdighet* *Utprövning och utvärdering av taldatorbaserade träningsprogram för elever med läs- och skrivsvårigheter*
45	Katarina Weinehall 1997	*Att växa upp i våldets närhet* *Ungdomars berättelser om våld i hemmet*
46	Christina Segerholm 1998	*Att förändra barnomsorgen* *En analys av en statlig satsning på lokalt utvecklingsarbete*
47	Astrid Ahl 1998	*Läraren och läsundervisningen* *En studie av åldersintegrerad pedagogisk praktik med sex- och sjuåringar*
48	Sigurd Johansson 1999	*Transfer of Technical Training Know-how* *A Study of Consultancy Services in Aid Practices*
49	Kjell Johansson 1999	*Konstruktivism i distansutbildning* *Studerandes uppfattning om konstruktivistiskt lärande*

273

50 Inga-Brita Melin
1999
Lysistrates döttrar
Pionjärer och pedagoger i två kvinnliga fredsorganisationer (1898-1937)

51 Annica Bergecliff
1999
Trots eller tack vare?
Några elevröster om skolgångsanpassning i grundskolan

52 Tor Söderström
1999
Gymkulturens logik
Om samverkan mellan kropp, gym och samhälle

53 Staffan Karp
2000
Barn, föräldrar och idrott
En intervjustudie om fostran inom fotboll och golf

54 Simon Wolming
2000
Validering av urval

55 Steffan Lind
2000
Lärare professionaliseringssträvanden vid skolutveckling
Handlingsalternativen stängning och allians

56 Limin Gu
2001
Modernisation and Marketisation
The Chinese Kindergarten in the 1990s

57 Anders Hedman
2001
I nationens och det praktiska livets tjänst
Det svenska yrkesskolesystemets tillkomst och utveckling 1918 till 1940

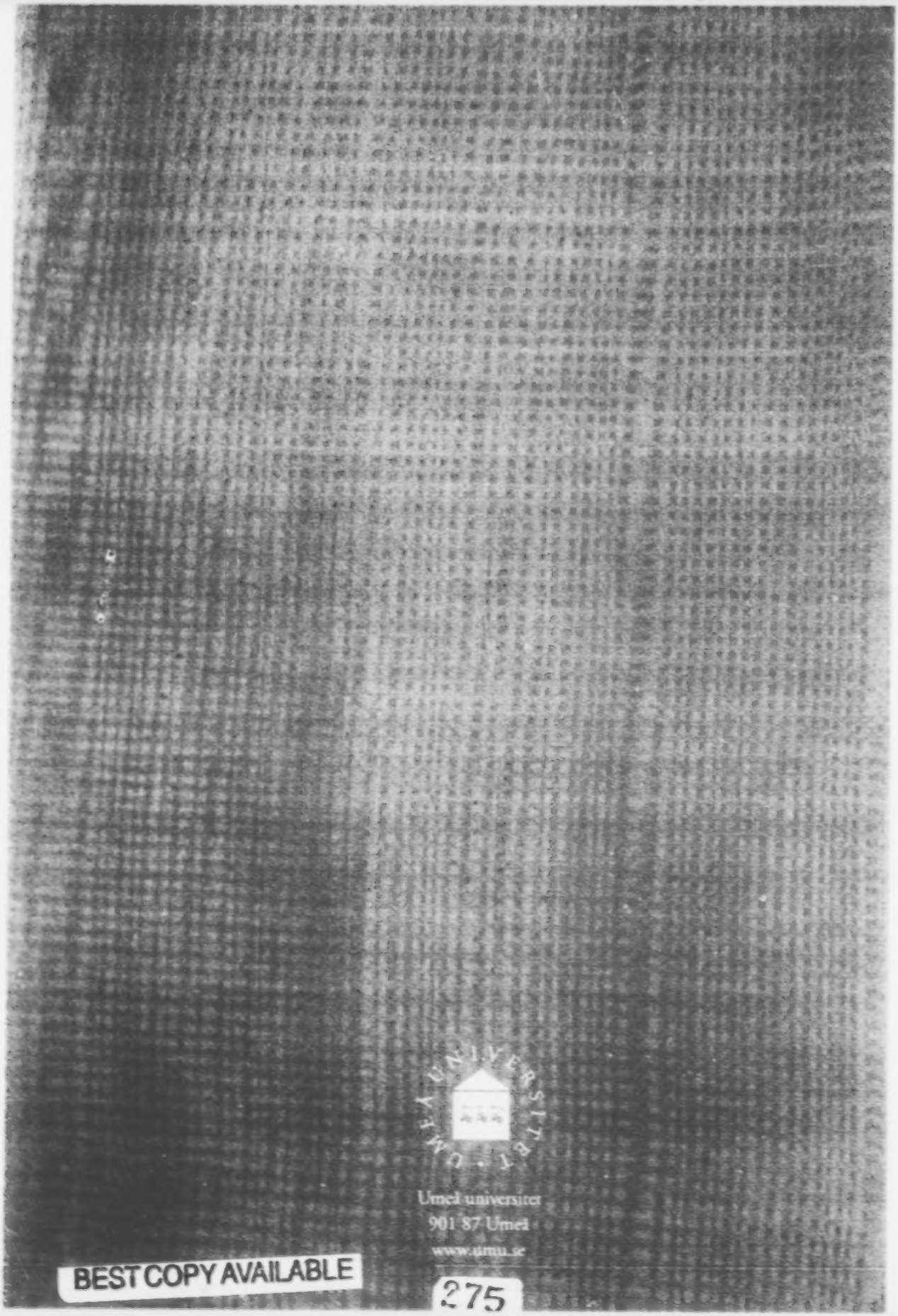

Umeå universitet
901 87 Umeå
www.umu.se

BEST COPY AVAILABLE